

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
VIEŠOJO SAUGUMO FAKULTETAS**

**VISUOMENĖS SAUGUMAS IR
VIEŠOJI TVARKA (5)**

Mokslinių straipsnių rinkinys

PUBLIC SECURITY AND PUBLIC ORDER (5)

Scientific articles

Kaunas 2011

Redaktorių kolegija:

Prof. dr. Petras Ancelis – redaktorių kolegijos pirmininkas (Mykolo Romerio universitetas)
Prof. hab. dr. Rūta Adamonienė (Kauno technologijos universitetas)
Prof. hab. dr. Borisas Melnikas (Vilniaus Gedimino technikos universitetas)
Prof. hab. dr. Jonas Poderys (Lietuvos kūno kultūros akademija)
Prof. dr. Birutė Pranevičienė (Mykolo Romerio universitetas)
Doc. dr. Loreta Bukšnytė (Vytauto Didžiojo universitetas)
Doc. dr. Saulius Greičius (Mykolo Romerio universitetas)
Doc. dr. Algirdas Muliarčikas – atsakingas sekretorius (Mykolo Romerio universitetas)
Doc. dr. Laima Ruibytė (Mykolo Romerio universitetas)
Doc. dr. Darius Urbonas (Mykolo Romerio universitetas)
Doc. dr. Kęstutis Vitkauskas (Mykolo Romerio universitetas)

Redaktorių kolegija patvirtinta Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Tarybos posėdyje 2011-04-18

Mokslinių straipsnių rinkinys leidžiamas Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakultete nuo 2008m.
Kiekvieną straipsnį recenzavo 2 atitinkamos srities mokslininkai.

Autorių straipsnių kalba netaisyta.

Mokslo straipsnių rinkinio VISUOMENĖS SAUGUMAS IR VIEŠOJI TVARKA

Redaktorių kolegijos 2011 m. birželio 16 d. posėdžio nutarimu leidinys rekomenduotas spausdinti.

Visos leidinio leidybos teisės saugomos. Šis leidinys arba kuri nors jo dalis negali būti dauginami, taisomi ar kitu būdu platinami be leidėjo sutikimo.

Adresas:

Mykolo Romerio universiteto
Viešojo saugumo fakultetas
V. Putvinskio g. 70, LT- 44211 Kaunas
El. paštas vsf@mruni.eu

Address:

Mykolas Romeris University
Faculty of Public Security
V. Putvinskio g. 70, LT- 44211 Kaunas
E-mail vsf@mruni.eu

Public Security and Public Order (4)*Scientific articles***Editorial Board**

Prof. dr. Petras Ancelis – Editor in Chief (Mykolas Romeris University)
Prof. hab. dr. Rūta Adamonienė (Kaunas University of Technology)
Prof. hab. dr. Borisas Melnikas (Vilnius Gediminas Technical University)
Prof. hab. dr. Jonas Poderys (Lithuanian Academy of Physical Education)
Prof. dr. Birutė Pranevičienė (Mykolas Romeris University)
Assoc. prof. dr. Loreta Bukšnytė (Vytautas Magnus University)
Assoc. prof. dr. Saulius Greičius (Mykolas Romeris University)
Assoc. prof. dr. Algirdas Muliarčikas – Executive Secretary (Mykolas Romeris University)
Assoc. prof. dr. Laima Ruibytė (Mykolas Romeris University)
Assoc. prof. dr. Darius Urbonas (Mykolas Romeris University)
Assoc. prof. dr. Kęstutis Vitkauskas (Mykolas Romeris University)

Every article are reviewed of 2 scientist.
Scientific articles have been published since 2008.

© Mykolo Romerio universiteto
Viešojo saugumo fakultetas, 2011

TURINYS

	Psl.
Darius Amilevičius	5
RETORIKOS TAIKYMO VIEŠOSIOS TVARKOS APSAUGOS IR POLICIJOS PAREIGŪNŲ KVALIFIKACIJOS KĖLIMO SRITYSE GALIMYBĖS	
Petras Ancelis	19
VISUOMENĖS DALYVAVIMAS BAUDŽIAMAJAME PERSEKIOJIME	
Vladimiras Andrejevas, Dalia Jurgaitienė	28
NARKOMANIJOS PREVENCIJA KAIP VISUOMENĖS SAUGUMO GARANTAS	
Nijolė Aukštuolytė	36
LAISVĖS TURINIO SUVOKIMO TYRIMAS	
Daiva Bereikienė, Žana Vaščova	43
INTERNETO KELIAMOS GRĖSMĖS IR VAIKO TEISĖ Į ASMENINĮ GYVENIMĄ, BENDRAVIMĄ IR SUSIRAŠINĖJIMO INTERNETINĖJE ERDVĖJE SLAPTUMĄ	
Agnė Bielinskienė	56
SPECIALYBĖS KALBOS DĖSTYMO PROBLEMOS. TEISĖS KRYPTIES STUDENTŲ VIEŠŪJŲ KALBŲ ANALIZĖ TAISYKLINGUMO POŽIŪRIU	
Aleksandr Kovalenko, Vitas Saldžiūnas	69
PSICHOLOGINIŲ TYRIMŲ, NAUDOJANT POLIGRAFA, TEISINIS REGLAMENTAVIMAS IR PRAKTIKA LIETUVOS RESPUBLIKOJE	
Agnė Margevičiūtė	81
PUBLIC SECURITY ASPECTS OF TOBACCO AND ALCOHOL USAGE AND IMPLICATIONS TO ENSURING CHILDRENS' RIGHTS IN LITHUANIA	
Kristina Mikalauskaitė – Šostakienė	94
ADMINISTRACINĖS PRIEVARTOS PRIEMONĖS: ŽMOGAUS TEISIŲ PAŽEIDIMAS AR VISUOMENĖS SAUGUMO GARANTAS	
Rolandas Nagrockas	106
RIKIUOTĖS SVARBA VALSTYBĖS SIENOS APSAUGOS TARNYBOJE	
Giedrė Paurienė	114
TARPKULTŪRINĖ KOMPETENCIJA IR JOS UGDYMAS PAREIGŪNŲ RENGIME	
Birutė Pranevičienė, Darius Amilevičius	129
THE IMPACT OF THE ANCIENT NEAR EAST LAW, PHILOSOPHY AND RELIGION ON HUMAN RIGHTS	
Aurelija Pūraitė, Audrius Zykevičius	144
HUMAN RIGHTS AND PROHIBITION OF TORTURE, INHUMAN OR DEGRADING TREATMENT: EUROPEAN APPROACH	

Laima Ruibytė	160
ASMENYBĖS YPATUMŲ RYŠYS SU STRESO PASEKMIŲ VERTINIMU IR STRESO ĮVEIKIMO POBŪDŽIU STATUTINĖJE ORGANIZACIJOJE	
Danguolė Seniutienė	170
INTEGRUOTAS SIENŲ SAUGUMO MODELIS	
Mindaugas Statkevičius	181
AMTSENTHEBUNGSVERFAHREN IN LITAUEN	
Aušra Stepanovienė	191
MULTILINGUALISM AND MULTICULTURALISM IN THE CONTEXT OF THE EUROPEAN UNION	
Rūta Šimkaitytė – Kudarauskė	199
VIEŠOSIOS VIETOS SAŲVOKOS SAMPRATA IR PROBLEMATIKA	
Darius Urbonas	220
POLICIJOS PAREIGŪNŲ TEISĖ SULAIKYTI IR PRISTATYTI ASMENĮ Į POLICIJOS ĮSTAIGĄ SMURTO PRIVAČIOJE ERDVĖJE KONTEKSTE	
Darius Urbonas	240
POLICIJOS VEIKLOS STRATEGIJOS FORMAVIMAS EISMO SAUGUMO UŽTIKRINIMO SRITYJE: EISMO DALYVIŲ POŽIŪRIS	
Kęstutis Vitkauskas	255
POLICIJOS PERSONALO RENGIMAS LIETUVOJE 1990 – 2000 M.	
Andrzej Wawrzusiszyn	276
НЕЛЕГАЛЬНАЯ МИГРАЦИЯ И БЕЗОПАСНОСТЬ ГОСУДАРСТВА С ПЕРСПЕКТИВЫ ПОГРАНИЧНОЙ СТРАЖИ	
Informacija autoriams	293

RETORIKOS TAIKymo VIEŠOSIOS TVARKOS APSAUGOS IR POLICIJOS PAREIGŪNŲ KVALIFIKACIJOS KĖLIMO SRITYSE GALIMYBĖS

Darius Amilevičius

*Mykolas Romeris universiteto Viešojo saugumo fakultetas
V. Putvinskio g. 70, LT-44211 Kaunas, Lietuva
Telefonas (8-37) 303 650
El. paštas: d.amilevicius@mruni.eu*

Santrauka. Retorika – tai mokslas ir menas kaip žmogaus elgseną įtakoti žodžiu. Pagrindinės poveikio kategorijos – įtikinimas ir retorinė persvaizija, kuri yra efektyvi fizinės jėgos alternatyva. XX a. atgimusi retorika, be kitų sričių, sėkmingai įsitvirtino politikos, teisės ir marketingo srityse. Taikomasis naujosios retorikos potencialas, naujas požiūris į argumentaciją ir ypatingas dėmesys oratoriaus asmenybės brandai leidžia ieškoti naujų jos efektyvaus panaudojimo sričių. Viešosios ir policijos pareigūnų nuomonės tyrimų duomenys rodo, kad viešosios tvarkos apsaugos lygis Lietuvoje nepakankamas, būtina skirti didesnę dėmesį policijos pareigūnų kvalifikacijos kėlimui ir jų įvaizdžio formavimui.

Šio tyrimo tikslas – ištirti retorikos taikymo tinkamumą ir galimą teorinę naudą viešosios tvarkos apsaugos ir policijos pareigūnų kvalifikacijos kėlimo srityse.

Atlikus tyrimą nustatyta:

1. Taikomoji retorika – nėra disciplina, mokinanti vien kalbėti. Tai metodologinis principas, prieitis, padedanti suvokti situaciją ir adekvačiai reaguoti.
2. Policijos pareigūno veiksmai retorinėmis priemonėmis apsaugoti viešąją tvarką gali būti priskiriami bendrinei apeliacinių (įtikinimo) viešųjų kalbų rūšiai, pagal požymius artimi tematinei politinių kalbų grupei ir turi sąlyčio taškų su juridine retorika.
3. Specialioji retorika policijos pareigūnams gali suteikti iš ekonominio taško pigią, bet demokratišką ir veiksmingą priemonę, kuri efektyviai pasitarnautų gerinant policijos pareigūno įvaizdį visuomenės akyse, didinant jų komunikacinę kvalifikaciją ir tobulinant viešosios tvarkos apsaugą.

Pagrindinės sąvokos: retorika, viešoji tvarka, policijos pareigūnų kvalifikacijos kėlimas.

ĮVADAS

Siekimas užtikrinti vidinę tvarką būdingas kiekvienam socialiniam dariniui. Viešąją tvarką reikėtų suvokti kaip sutvarkytų viešųjų santykių ir ryšių visumą, kurioje užtikrinta ne tik visuomenės rimtis, bet ir asmens bei visuomenės saugumas. Viešosios tvarkos užtikrinimo funkcija yra įstatymų leidžiamosios bei įstatymų vykdomosios valdžios funkcija. Viešosios tvarkos apsauga turi būti suvokiama kaip veikla (teisinių ir organizacinių priemonių sistema), skirta palaikyti visuomenės rimties ir saugumo būklę, ginti žmonių gyvybę, sveikatą, nuosavybę, teises ir laisves, garbę ir orumą, visuomenės ir valstybės interesus nuo neteisėtų

kėsinimusi viešose vietose¹. Siekiant įteisinti praktines liberaliosios tvarkos konstravimo galimybes visuomenė demokratinio balsavimo būdu „pašalino“ iš viešojo gyvenimo dvi klasikines socialines institucijas – moralę ir religiją. Liberaliosios demokratijos visuomenės „išlaisvinimas“ iš moralės ir religijos „varžtų“ leidžia valstybei paversti teisę moderniu (techniniu) politinės jėgos įrankiu, kuriuo konstruojama liberalioji viešoji tvarka ir pati visuomenė. Tačiau viešosios tvarkos įteisinimas vien pozityviosios teisės technine kalba silpnina visuomenės pasitikėjimą pačia tvarka ir jos galimybėmis garantuoti visuomenės saugumą². Todėl organizacinių priemonių sistemą tikslinga papildyti retorinėmis priemonėmis, kurių dėka policijos pareigūnas ir visuomenė užmezga konstruktyvų dialogą.

Retorika – tai mokslas ir menas kaip žmogaus elgseną įtakoti žodžiu. Pagrindinė poveikio kategorija – įtikinimas ir retorinė persvazija³, kuri yra efektyvi fizinės jėgos alternatyva⁴. Paveikti žmogaus elgseną galima ir be įtikinėjimo. Kalbame apie manipuliaciją, apgavystę, įsakymą. Jei įsakymas priskirtinas tiesmukiškos galios kategorijai ir priverčia žmogų elgtis prieš jo valią, tai manipuliacijos ir apgaulės atveju tikroji kalbančiojo intencija lieka paslėpta nuo klausytojo. Žinoma, žmogaus elgseną galima įtakoti ir be retorikos – gera kalba gali jį sužavėti, pralinksminti, bet ne įtikinti.

Policijos pareigūnai, ypač turintys aukštąjį teisinį išsilavinimą, yra tarpininkai tarp įstatymo ir eilinio piliečio bei visuomenės. Jie tikrieji visuomenės poreikių tarnai, visomis įstatymų leistomis priemonėmis apsaugantys viešąją tvarką. Tačiau gyvename valstybėje, kuri neužtikrina pačių pareigūnų saugumo, o jų įvaizdis gyventojų tarpe dar nėra pakankamai aukštai vertinamas. Jungtinėse Amerikos Valstijose nesuvokiama, kaip galima nepaklusti policijos pareigūnui. Deja, Lietuvoje net ir įstatymų nustatyta tvarka specialiąsias priemones panaudojęs pareigūnas dažnai nepelnytai priverstas atlaikyti tarnybinio patikrinimo procedūrą, o žiniasklaida ir televizija ilgus mėnesius dergia jį ir Policijos Departamentą, pasitekdamos į pagalbą nukentėjusį viešosios tvarkos laužytoją, dažniausiai paverčiamą vos ne tautos didvyriu, ir verkšlenančius jo gimines. Šioje situacija būtina arba keisti įstatymų bazę ir gyventojų požiūrį, arba pareigūnams suteikti naujas, efektyvias priemones, kurių naudojimas būtų efektyvus ir keltų minimalią grėsmę pačiam pareigūnui.

¹ Novikovas A. Viešosios Tvarkos, kaip Viešojo Saugumo Sudedamosios Dalies, Turinio Analizė // Verslo ir teisės aktualijos. T. 2. 2008. P. 91.

² Šlapkauskas V., Viešosios tvarkos ir visuomenės saugumo ryšio aktualumas globalizacijos sąlygomis // Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka (4): mokslinių straipsnių rinkinys. Kaunas: MRU Viešojo saugumo fakultetas, 2008. P. 248.

³ Persvazija idealiu suvokimu yra intelektinių, psichologinių, moralinių ir emocinių kalbos elementų sintezė.

⁴ Koženiauskienė R. Juridinės Retorikos Pagrindai. Vilnius: VĮ Registrų Centras, 2009. P. 22.

Šio straipsnio tyrimo objektas – retorikos taikymo naujose tarpdisciplininėse srityse tinkamumas.

Straipsnio tikslas – ištirti retorikos taikymo tinkamumą ir galimą teorinę naudą viešosios tvarkos apsaugos ir policijos pareigūnų kvalifikacijos kėlimo srityse.

Straipsnio uždaviniai: 1) aprašyti naujosios retorikos formavimosi raidą ir bendrinę specifiką; 2) išryškinti specialiųjų retorikų ypatybes; 3) nustatyti specialiosios retorikos tapatumą ir jos galimą teorinę naudą viešosios tvarkos apsaugos, policijos pareigūnų kvalifikacijos kėlimo bei jų įvaizdžio gerinimo procesams.

Naudoti metodai: literatūros šaltinių sisteminės analizės, apibendrinimo, palyginimo metodai.

RETORIKOS KRIZĖ IR ATGIMIMAS

Retorika yra tiek mokslo, tiek studijų disciplina, tiek menas⁵. Klasikinės graikų – romėnų retorikos ištakos randamos V a. prieš mūsų erą, o semitų retorikos - VII a. prieš mūsų erą. Europinė retorika kilo iš antikinės Graikijos sofistų mokyklų, kurios pagrindinis tikslas buvo praktinis – mokyti iškalbos, todėl ji pasižymėjo gausiomis taisyklėmis, kurios daugiausia lietė stilistiką ir gramatiką. Iki XIX a. retorika buvo puoselėjama ir vystoma. Ji užėmė vieną svarbiausių universitetinio išsilavinimo vietų ir buvo trečias iš septynių vadinamųjų laisvųjų menų (*artes liberales*). Klasikinės retorikos triumfo laikotarpiu laikomas Atgimimo laikotarpis⁶. Pirmieji klasikinės retorikos krizės požymiai išryškėjo XVIII a. pabaigoje. Po keletą tūkstantmečių trukusio gyvavimo ir vystymo jos autoritetas pradėjo smukti, kol XIX a. pirmoje pusėje retorika patyrė gilią krizę, prarado prestižinę vietą ir autoritetą. Galiausiai, XIX a. antroje pusėje praktiškai buvo išstumta iš mokslo ir studijų disciplinų tarpo. Įvyko dalinė transformacija. Pagrindinė retorikos dalis – mokymas apie žodinę išraišką - transformavosi į stilistiką, kalbos kultūrą, literatūros teoriją ir kompozicijos teoriją, o kitos retorikos dalys prarado praktinę naudą ir buvo pamirštos. Nuo to laiko terminas „retorika“ įgijo žeminančią reikšmę „tuščiažodžiavimas, gražbyliavimas“, o kartais netgi buvo vartojamas kaip „melo“ sinonimas.

Klasikinės retorikos krizę sąlygojo daug priežasčių. Viena iš pagrindinių buvo to laikmečio žymių mokslininkų ypatingas susidomėjimas istoriniais metodais, kurie privertė

⁵ Booth W.C., *The Rhetoric of RHETORIC*. Blackwell Publishing, 2004. P. 3-8.

⁶ Herrick J. A., *The History and Theory of Rhetoric: An Introduction*. Allyn&Bacon, 2000. P. 32.34-36.39.121.170-171.

suabejoti tuo, kad kalbos ir visuomenės egzistencijoje gali būti kažkas pastovaus ir nekintančio. Tais laikais dominavo ypatingas sužavėjimas progresu, vystymusi, žymiausi mokslo protai ieškojo kaip vienas formas keisti kitomis. Todėl klasikinė retorika su savo „receptais“ niekaip neprisiderino prie konteksto. Reikia pripažinti, kad ir pati retorika nesugebėjo tinkamai atremti laikmečio iššūkius, toliau remdamasi antikos autoritetais, nesugebėdama prisitaikyti prie laikmečio sąlygų ir tautinių kalbų specifikos.

Antra svarbi priežastis buvo tais laikais ypatingai suklestėjęs susidomėjimas literatūra. Jau XVIII a. pabaigoje prasidėjo atotrūkis tarp retorikos ir prozos. Retorikos susilieėjimas su poetika buvo neįmanomas, todėl ji pradėjo „išstirpti“ stilistikoje. Romantizmo laikotarpiu retorika, su jos normine didaktine sistema, buvo laikoma atgyvenusiu kanonu, laisvos kūrybos kliuviniu, nepajėgia persiimti istorizmo idėjomis. To pasėkoje XIX a. pradžioje retorika kaip mokslas lieka užmarštyje. Romantizmas kaip literatūros srovė, atsirado Vakarų Europoje XIX amžiaus pradžioje. Jis pabrėžė stiprias emocijas, vaizduotę, laisvę nuo antikinių ir klasikinių griežtų meno formų ir maištavo prieš socialines konvencijas. Susiformavo naujas požiūris į menininką kaip individualų kūrėją, kurio kūrybinė dvasia yra svarbesnė už griežtą formalių taisyklių ir tradicinės tvarkos laikymąsi. Be to, šios srovės atstovai teigė, kad vaizduotė yra vartai į transcendencinius potyrius, rodė ypatingą dėmesį liaudies kultūrai, tautinei ir etninei kilmei bei Viduramžiams. Jie pasižymėjo potraukiu egzotikai, keistenybėms, paslaptims, okultiniams ir šėtoniškiems reiškiniams. Nuo to laiko mokyklose kalbos buvo mokoma tik iš grožinės literatūros veikalų. Politinės, teisinės kalbos ir pamokslais liko tik siaurų specializuotų ratų studijuojamais objektais. Mūsų laikais situacija iš esmės nepakitusi, ką akivaizdžiai rodo nuolatiniai abiturientų lietuvių kalbos egzamino reikalavimų kaitaliojimai. Mokiniai ir toliau mokomi ne rašyti, bet skaityti, tokiu būdu ugdant skaitytojų – vykdytojų, o ne rašytojų-kūrėjų kartas. Nestudijuodami žymių advokatų, politikų, filologų kalbų, mokiniai neįgyja gebėjimų aktyviai naudoti kalbos dovaną⁷.

Trečia krizės priežastis – nuo antikos laikų praktiškai visiškai nebuvo svarstomas klausimas apie įtikinėjančios kalbos arba diskurso etiką. Žymius to laikmečio rašytojai buvo laikomi žmonijos mokytojais, o oratoriai, dažniausiai ginantys privačius interesus, stipriai atsiliko nuo rašytojų šviesuomenės akyse.

⁷ Išsamia „rašymo“ santykio su „skaitymu“ analizę pateikia Preston E., *Writing and Reading / Handbook of Communication Competence*. Vol. I. Berlin - New York, 2008. P. 225-256. Apie retorikos vietą švietime svarbus Booth W.C., *The Rhetoric of RHETORIC*. Blackwell Publishing, 2004. P. 89-106.

XX a. prasidėjo audringas retorikos atgimimas. Ji tampa vienu iš sparčiausiai ir produktyviausiai besivystančių filologijos mokslo krypčių. Šis laikotarpis jau vadinamas antruoju retorikos mokslo etapu, o pati retorika tampa „naujaja retorika“ arba „bendrajai retorika“ (*rhetorique generale*). Naujos retorikos tapimas sąlygotas ir jos įsiliejimu ne vien į lingvistinių, bet ir kultūrologinių problemų sprendimą. Taip atsitiko ne be priežasčių. Viena iš jų – nauja „informacinės visuomenės“ samprata, nes būtent retorika apima visas naujo informacinio požiūrio į pasaulį dedamasias. Jei anksčiau tarpklasiniis ginčas vyko toli gražu ne retoriniais metodais, tai dabar jau visiškai aišku, kad visuomenės vystymuisi nėra poreikio naikinti ištiesas visuomenines klases. Socialinę pusiausvyrą ir pilietinę visuomenę galima kurti ir retoriniais metodais. Antra priežastis. Įsigaliojo nuostata, kad informacija – tai išteklius, o ne vien „tušti žodžiai“, kaip „veiksmo“ antitezė. Kalbant vaizdžiai, XX a. žmonija suprato, kad kalba – tai akiniai, per kuriuos žvelgiama į pasaulį, o visi nori akinius rinktis pagal savo skonį. Be to, žmonija suprato, kad taikli metafora gali visuomenę pakeisti greičiau nei tomis literatūrinio gražbyliavimo. Todėl retorikos atgimimas tapo neišvengiamas. Trečia priežastis – informacinėje eroje žmonės gyvena labiau apsupti žodžių, nei daiktų⁸. Galima nesuprasti iš ko padarytas ir kaip veikia kompiuteris, bet neįmanoma nemokėti naršyti internete ir skubiai surasti reikiamą informaciją, kuri informacinėje visuomenėje brangesnė už pinigus.

Dabartinė visuomenė pasižymi nykstančiomis ryškiomis takoskyromis tarp socialinių klasių, nors visuomenės sluoksniavimas išlieka. Nei grožinė literatūra, nei aristokratų kalba jau nėra pavyzdys visuomenei. Kaip niekada anksčiau svarbiu tapo diskursas – visuomenės komunikacijos laukas. Neįmanoma išmokti kalbos, apsiribojant laikas nuo laiko aiškinimu per televiziją kaip ištarti ar rašyti vieną ar kitą žodį. Kalbą reikšmingu socialiniu veiksniu gali paversti tik mokslas, kaip efektyviai naudoti kalbą.

SPECIALIOSIOS RETORIKOS

Retorikos atgimimas – jau įvykęs faktas. Nuo 1958 m., kai Ch. Perelmanas paskelbė veikalą apie naująją retoriką⁹, apie ją jau parašyti tūkstančiai knygų, ji vėl dėstoma universitetuose ir netgi mokyklose, o susidomėjimas retorika sparčiai auga. Naujoji retorika, peržengianti kalbos ir teksto sintaksines prasmės struktūras, tapo metaretorika, kitaip tariant

⁸ Herrick J. A., *The History and Theory of Rhetoric: An Introduction*. Allyn&Bacon, 2000. P. 205-207.248-253.

⁹ *Traité de l'argumentation - la nouvelle rhétorique*, tačiau labiau prigijo ir iki šiol dažnai komentuojamas veikalas vertimas į anglų kalbą *The new rhetoric: A treatise on argumentation*. Notre Dame: UND, 1969. Veikalas buvo išverstas į dar aštuonias kalbas. Žymus retorikos tyrėjas D. A. Frankas Ch. Perelmano sukurtą Naujosios retorikos teoriją vadina svarbiausia XX a. retorikos sistema (Franc D.A., *After the New Rhetoric* // *Quarterly Journal of Speech*, Vol. 89, No. 3, 2003. P. 253.)

kūrybinio mąstymo teorija. Dėl to naujoji retorika yra universali - bendroji retorika¹⁰. Jos praktinė kryptis – taikomoji retorika - nėra disciplina, mokinanti vien kalbėti. Tai greičiau metodologinis principas, prietis, padedanti suvokti situaciją ir adekvačiai reaguoti. Tolesnėse eilutėse į retoriką pažvelgsime ne iš istorinio, bet iš taikomojo taško, trumpai aptarsime amžių bėgyje sukauptų retorikos žinių taikymą praktinėje lingvistikoje ir kalbinėje komunikacijoje, t.y. realiame žmogaus gyvenime. Greta prigimtinių filologijos ir tekstų kompozicijos sričių, atgimusi retorika sėkmingai prigijo trijose srityse: politika, teisė ir marketingas. Dėl straipsnio pobūdžio ir apimties apsiribosime trumpa pirmų dviejų apžvalga.

Politinė retorika. Kalbant apie politinę retoriką, sunkiausia užduotis – pateikti pavyzdžius, nes visų didžiųjų politikų kalbos susilaukdavo griežtos kritikos. XVIII a., pradėjus vystyti parlamentinei tradicijai, išryškėjo pirmieji žymūs politikos oratoriai. Tai buvo Č. J. Foksas, E. Burke, H. Grattenas ir D. O’Konnalis Anglijoje ir Airijoje, P. Henry ir J. Otis Jungtinėse Amerikos Valstijose, Dantonas ir Mirabo Prancūzijoje. XIX a., plintant reformacijai, išryškėjo didieji protestantų pamokslininkai J. Wesley ir G. Waitefildas. Jie kalbėjo plačiai auditorijai, susidedančiai iš įvairiausių socialinių sluoksnių atstovų. Jų emociškos, Biblijos citatomis prisodrintos kalbos stipriai paveikė tų laikų politikų oratorišką stilių. Iš žymių XIX a. reikia paminėti J. Brightą Anglijoje, Č. S. Panellį Airijoje, Lamartine Prancūzijoje F. Lasalle Vokietijoje, L. Kosuttą Vengrijoje, J. Mazzini Italijoje, A. Linkolną, H. Clay, D. Websterį Jungtinėse Amerikos Valstijose. Šie politikai dažniausiai kreipdavosi į auditoriją, susidedančią iš kalbėtojams tapataus socialinio sluoksnio, todėl jų kalbos pasižymėjo kompleksiskumu, erudicija. XX a. politikų retorika pasižymėjo dažnu techninės kalbos frazių naudojimu. XX a. pirmoje pusėje žymiausiai oratoriais buvo Bryanas, E. Debsas, W. Wilsonas Jungtinėse Amerikos Valstijose, Leninas ir Stalinas Rusijoje (būtent kalbinė propaganda garantavo šių žmonių politinę sėkmę), D. L. Georgas ir W. Čerčilis Anglijoje. Pompastiškas Hitlerio ir Mussolinio oratoriškas stilius, neatsiejamas nuo jų susikompromitavusios ideologijos, visiškai diskreditavo pompastinį retorinį stilių¹¹. Atsiradus radijai, politikai buvo priversti išmokti kalbėti labiau suasmenintu, šnekamajai kalbai artimu stiliumi. Šią retorinę specifiką labai greitai įvaldė JAV prezidentas F. D. Ruzveltas. Atsiradus televizijai, politikams retorinį kompleksą teko papildyti įvaizdžio formavimo priemonėmis. Visi greitai suprato, kad politiko išvaizda gali žymiai sustiprinti jo kalbos poveikį plačiai,

¹⁰ Herrick J. A., *The History and Theory of Rhetoric: An Introduction*. Allyn&Bacon, 2000. P. 206-207.

¹¹ McIntire S., *Speeches in World History*. New York: Facts on File, 2009. P. 167-284 pateikia žymiausių 1750-1900 m. kalbų tekstą su komentaru, p. 285-398 pateikia žymiausių 1900-1950 m. kalbų tekstą su komentaru.

įvairialypei auditorijai. Vienas žymiausių to pavyzdžių – 1960 m. J. F. Kenedžio pergalė prieš R. Niksoną priešrinkimuose debatuose į JAV prezidento postą, kurie pirmą kartą istorijoje buvo transliuojami per televiziją. Prie J. F. Kenedžio įvaizdžio kūrimo plušėjo konsultantai, o Niksonas į įvaizdį nekreipė jokio dėmesio. Jis pasitikėjo tik žodžio galia. Todėl rinkėjai, klausiusieji jų debatus per radiją, daugiau balsavo už Niksoną, o televizijos žiūrovai - už Kenedį. Televizijos žiūrovų buvo daugiau¹².

Nors ir su giliu apgailestavimu, bet reikia konstatuoti, kad dabartinis Lietuvos politinis elitas – viešojo kalbėjimo ir politinės retorikos antipavyzdys. Mūsų jauna valstybė turi neilgą parlamentinę tradiciją, todėl, iš vienos pusės, politinės retorikos tradicija su žymiais politiniais oratoriais, jų pasisakymais ir studijuotinomis parlamentinėmis diskusijomis dar nesusiformavo. Iš kitos pusės, nepateisinama, kad per tiek laiko nesijautė ir nesijaučia, kad mūsų politiniai lyderiai tobulėtų, perimdami iš pasaulinės praktikos politinės retorikos, viešojo kalbėjimo ir politinės kultūros išvystytą tradiciją.

Teisinė retorika. Nors dėl specialiosios teisininkų retorikos iki šiol esama dvejopos nuomonės, tai pasaulinėje praktikoje jau įsitvirtinęs tarpdisciplininis dalykas, turintis suformuotą metodologiją. Ribos, nubrėžtos tarp atskirų disciplinų, dažnai susieina ir net susikerta, teisėje ir retorikoje jos apskritai išsitrina: ir teoriniai, ir praktiniai metodologiniai disciplinų elementai skverbiasi iš vienos į kitą. Beje toks požiūris sutampa su teisininkų profesionalų nuostata, kad teisės mokslas taip pat negali izoliuotis nuo kitų mokslų, atvirkščiai, jis privalo remtis kitais mokslais – filosofija, filologija, logika, psichologija, sociologija ir t.t. Teisinės argumentacijos taisyklės kuria teisės teorija. Tačiau jos gali būti veiksmingos tik kai nesiribojama vien teisės teorija, o žvelgiama plačiau, t.y. taikomos kitų mokslų šakų žinios ir laimėjimai. Teisininkas turi gerai mokėti kalbą, išmanyti logiką, turi būti geras psichologas, turėti stiprius etikos pagrindus. Teisės ir retorikos studijos yra plataus profilio ir savo universalumu turi daug bendra: jungdamos jurisprudenciją ir iškalbą, ugdo loginį, kūrybišką mąstymą ir kalbėjimą. Teisininkas turi gebėti būti tarpininku tarp įstatymo raidės ir adresato, norinčio jį suprasti ir įtikinti tos raidės teisingumu. Teisė ir retorika turi daug bendra su hermeneutika: retorika moko ne tik kalbėti, bet ir kurti tekstą, hermeneutika – jį suvokti ir interpretuoti. Teisininkui abu šie mokslai būtini, nes jam būtina suprasti įstatymo tekstą, gebėti interpretuoti oponento įstatymo suvokimą ir interpretuojant kurti savą tekstą. Teisėjas negali būti įstatymo (arba dogmos) vergas, raidės žmogus. Jis turi jausti įstatymo

¹² Ryan H. U.S. Presidents as Orators. London, Westwood Press, 1995. P. 213.

dvasią, interpretuoti ją taip, kad tas tekstas nesikirstų su visuomenės moralės ir teisingumo samprata. O teisingumas yra aukščiau už teisę. Šioje formuluotėje, kuri tinka ne tik teisėjui, bet ir prokurorui bei advokatui, aiškiai matyti nesutampanti vertikalė: teisingumas – aukščiau ir už pačią teisę. Štai dėl ko teisė ir retorika taip glaudžiai susijusios su etikos mokslu, su dorovinėmis vertybėmis¹³.

Įdomu tai, kad tai, kad klasikinės retorikos lopšys – Europos universitetai – iki šiol vangiai teisinės retorikos discipliną įsileidžia į universitetų auditorijas, bet ji niekada nebuvo išimta iš teisininkų rengimo programų Jungtinėse Amerikos Valstijose, kur yra susiformavusi stipri teisinės retorikos mokykla, ir ypatingai sparčiai prigijo Rusijoje po 1991 m., kur leidžiami teisinės retorikos vadovėliai, skelbiami mokslo darbai, leidžiami specializuoti leidiniai, veikia specializuotos retorikos ir teisinės retorikos asociacijos¹⁴.

Nepriklausomoje Lietuvoje teisinė retorika dar tik žengia pirmuosius žingsnius. Iš negausių autorių ir jų veikalų paminėtini R. Koženiauskiene's fundamentalūs darbai teisinės retorikos srityje¹⁵, I. Skurdenienės – Buckley,¹⁶ D. Mikelėnienės ir V. Mikelėno¹⁷ darbai ir tarpdalykinis V. Justickio veikalas¹⁸.

Kodėl retorika ir viešas kalbėjimas Nepriklausomoje Lietuvoje nuvertinti? Kodėl vienintelis verslas jau seniai tinkamai įvertino retorikos ir viešojo kalbėjimo naudą? Kodėl retorika ir viešas kalbėjimas Lietuvoje iki šiol sunkiai skverbiasi į teisininkų ir politikų auditorijas, jau nekalbant, kad neieškoma naujų jų efektyvaus panaudojimo sričių? Paminėsime tris pagrindines priežastis. Pirmoji – giliai išsisknijusi klaidinga nuomonė, kad gebėjimas viešai įtikinamai kalbėti priskirtinas prie įgimtų, o ne įgyjamų savybių. Yra tiesos, kad vieniems įtaigumas yra įgimta savybė, kitiems – verslumas, tretiems – absoliuti muzikinė klausa. Tačiau visiškas melas ir klaidingas įsitikinimas, kad to neįmanoma išmokyti. Tikru oratoriumi tampama ne šiltnamyje arba bibliotekoje, o tik reguliariai lavinantis kalbėti praktikoje, grumiantis realiame žodžių mūšyje. Antra priežastis – klaidingai samprata kas yra retorika ir kas yra oratorius. Retorika iki šiol priskiriama prie nieko bendro su mumis neturinčiais mistiniais laikais ir veikėjais. Be to, dažnai siaurai tapatinama su kalbos kultūra,

¹³ Koženiauskiene R., *Juridinės Retorikos Pagrindai*. Vilnius: VĮ Registrų Centras, 2009. P. 27-28

¹⁴ Pvz. <http://www.rhetor.ru/>

¹⁵ Koženiauskiene R. *Juridinė Retorika. Studijų vadovas teisininkams*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005; Koženiauskiene R., *Juridinės Retorikos Pagrindai* Vilnius: VĮ Registrų Centras, 2009.

¹⁶ Pvz. Skurdenienė I., *Retorinis teisės diskurso matmuo // Teisės apžvalga*, 4. Kaunas, 2000. P. 97-100.

¹⁷ Mikelėnienė D., V. Mikelėnas V. *Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai*. Vilnius: Justitia, 1999.

¹⁸ Justickis V., *Bendroji ir teisės psichologija*. Lietuvos teisės universitetas: Justitia, 2003.

stilstika arba kita kalbos mokslų disciplina. Oratoriais laikomi tik įžymus politikai ir istoriniai veikėjai. Trečia priežastis – siauras arba klaidingas retorikos naudos suvokimas. Dažnai pamirštama arba paprasčiausiai nežinoma, kad žmonės, puikiai kalbantys viešai, pavyzdžiui, geriau veikia stresinėse ir ekstremaliose situacijose, geriau vadovauja komandoms, yra daug laisvesni. Viešasis kalbėjimas – viena iš labiausiai tobulėjimui ir lavinimui pasiduodančių sričių. Gebėjimas kontroliuoti baimę, mokėjimas pasiruošti kalbai, įtraukti ir įtikinti auditoriją – tai tik maža dalis ko galima išmokyti¹⁹. Logika viešame kalbėjime sudaro šimtus kartų mažesnę dalį, nei įsivaizduoja retorikos neišmanantis žmogus, o emocijos ir oratoriaus įvaizdis bei branda tiek pat kartų neįvertinami.

SPECIALIOS RETORIKOS GALIMA VIETA VIEŠOSIOS TVARKOS APSAUGOS IR POLICIJOS PAREIGŪNŲ KVALIFIKACIJOS KĖLIMO PROCESUOSE

Reikšmingi 2009 m. atliktos Kriminalinės justicijos pareigūnų požiūrio į savo profesiją tyrimo / Pareigūnų darbo sąlygų ir kvalifikacijos vertinimo rezultatai²⁰. Tik beveik pusė apklaustų policijos pareigūnų patenkinti esama rengimo (mokymo) tvarka (neišskiriant apie kurį rengimą/mokymą kalbama). Į klausimą „kokie kvalifikacijos kėlimo kursai Jums būtų reikalingi?“ beveik 30 proc. atsakė „bendravimo su įtariamaisiais“, beveik 25 proc. – „vadybos ir dalykinio bendravimo“. Į klausimą „ar Jums pakanka kvalifikacijos kėlimo kursų“ 46 proc. policijos pareigūnų atsakė neigiamai. Nors 38 proc. policijos pareigūnų teigiamai vertina kvalifikacijos kėlimo kursų naudą jų darbe, bet, pasirodo, kad tik 33 proc. iš jų turi galimybę kelti kvalifikaciją dažniau nei kartą per metus. Nors 57 proc. policijos pareigūnų mano, kad jų turimų žinių ir įgūdžių jiems pakanka, bet 2009 atlikta gyventojų nuomonės apie kriminalinės justicijos institucijas apklausos rezultatai²¹ rodo, kad net 43 proc. respondentų neigiamai vertina policijos darbą ir šis požiūris per laikotarpį 2005-2008 m. buvo stipriai pašokęs 2007 m., bet po to ir vėl nukrito ir tik 2010 m. pakilo iki 61 proc. Teigiamas policijos pareigūnų Viešosios tvarkos užtikrinimas masinių renginių atvejais nukrito iki 45 proc. (2006 m. buvo 50 proc.). 2011 m. atliktas Visuomenės saugumo jausmo ir teisėsaugos institucijų veiklos vertinimo rezultatai²² rodo, kad sumenko gyventojų įsitikinimas, kad policijos pareigūnai yra atsakingi už tai, kad gyventojai jaustųsi saugūs (88 proc. 2007 ir 74 proc. 2010 m.). Įdomu tai, kad net 13 proc. padidėjo gyventojų įsitikinimas, jog auka galima

¹⁹ Puiki oratoriaus kompleksinio mokymo priemonė - Савкова З.В. Искусство оратора. Знание, 2003.

²⁰ <http://www.vrm.lt/index.php?id=871>

²¹ <http://www.vrm.lt/index.php?id=871>

²² <http://www.vrm.lt/index.php?id=871>

tapti laisvalaikio praleidimo vietose (20 proc. 2008 m. ir 33 proc. 2010). Šių duomenų pakanka daryti išvadą, kad viešosios tvarkos apsaugos lygis didintinas, o policijos pareigūnų įvaizdis gerintinas. Viešojo kalbėjimo ir retorinių įgūdžių didinimas galėtų labai tam pasitarnauti. Be to, ši kryptis artimesnė liberalios demokratijos dvasiai, nei specialiųjų priemonių panaudojimo įgūdžių didinimas²³.

Žymus argumentacijos teorijos tyrėjas G. I. Ruzavinas pripažįsta, kad tam tikrose situacijose arba susidarius tam tikroms aplinkybėms neįmanoma išvengti prievartos panaudojimo. Tačiau dažniausiai žymiai efektyvesni būtent įtikinėjimo metodai, kurie remiasi žmonių požiūrio ir jų elgsenos valdymo bei įtakojimo „minkštais“ metodais²⁴. Įtikinimo procesas yra komunikacijos proceso dalis. Jis skirtas įtakoti žmonių požiūrio, nuomonės ir elgsenos pokyčius. Tačiau pokytis pasiekiamas ne panaudojant jėgą, galią, laisvės apribojimą arba prievartą, bet būtent jų įtikinimu. Kitaip tariant, išsaugojamas žmogaus orumas, jam paliekama pasirinkimo ir laisvo apsisprendimo teisė, laisva valia. Žmogus sąmoningais ir praktiškai pats įvertina siūlomus variantus ir laivai priima kalbėtojo norimą sprendimą. Kalbant apie įtikinėjimo argumentaciją, logikos mokslas šiuo klausimu turi specifinį požiūrį, bet nereikia pamiršti, kad logika prilygintina matematikai, nes apsiriboja išdėliojimu „į lentynėles“: klaidinga arba teisinga²⁵. Šis požiūris tinkamas mokslinio diskurso atveju, nes tik teisinga, patikrintais duomenimis grįsta argumentacija leidžia priimti tinkamą sprendimą arba padaryti teisingą išvadą. Bet jis tik ribotai tinka viešo kalbėjimo atveju, kai vien logiškų argumentų nepakanka²⁶. Pagal viešųjų kalbų klasifikaciją, policijos pareigūno veiksmai retorinėmis priemonėmis apsaugoti viešąją tvarką gali būti priskiriami bendrinei apeliacinių (įtikinimo) viešųjų kalbų rūšiai ir pagal požymius artimi tematinei politinių kalbų grupei. Politinės kalbos tikslas įkalbėti, funkcija – apeliacinė (paskatinti veikti/neveikti), vieta – susirinkimai, stilistinės ypatybės – tikslingumas, logiškumas, įspūdingumas, vaizdingumas, jausmingumas, subjektyvumas²⁷.

Tūkstantmečių tradiciją turintis retorikos mokslas visada daug dėmesio skyrė oratoriaus asmenybei – jo intelekto galioms, etinėms ir estetinėms dvasios vertybėms, kurios visu ryškumu atsiskleidžia kartu su išartu žodžiu. Ciceronas į oratoriaus sąvoką sudėjo literato,

²³ Pareigūnus ginančios įstatymų bazės stiprinimo ir visuomenės sąmoningumo bei kultūros didinimo klausimai šiame straipsnyje nesvarstomi.

²⁴ Рузавин Г.И., Методологические Проблемы Аргументации. Москва 1997. P. 52.

²⁵ Рузавин Г.И., Методологические Проблемы Аргументации. Москва 1997. P. 142.

²⁶ Teubert W., „What is the Role of Arguments? Fundamental human rights in the age of spin“ in Dialogue and Rhetoric // Dialogue Studies. V. 2 (2008). P. 95-97.

²⁷ Koženiausienė R. Juridinės Retorikos Pagrindai. Vilnius: VĮ Registrų Centras, 2009. P. 73-75

filosofo, logiko ir dramos aktoriaus savybes ir norėjo matyti jame idealią asmenybę, tobulai išmanančią visus dalykus²⁸. Tacitas, nors ir metaforiškai, teigė beveik tą patį: „Oratoriumi gali būti tik tas, kas išeina į tribūną apsiginklavęs visų rūšių ginklais“. Romėnų politikos ir literato Katono Vyresniojo „Pamokymuose sūnui“ duotas apibrėžimas „Oratorius yra geras vyras (*vir bonus*), turintis iškalbos patirtį“ laikėsi ilgiausiai ir buvo priimtas kaip standartas kitų romėnų oratorių, o vėliau perimtas Renesanso humanistų Lietuvoje. Keičiantis epochoms, keitėsi ir oratoriaus paveikslas. Šiandien oratoriumi vadinamas kiekvienas kokiam nors auditorijai kalbantis žmogus, netaikant jam jokių kitų kvalifikacinių kriterijų, bet išsaugant jo asmeninės brandos ir teigiamo įvaizdžio būtinybę. „Gero vyro“ esmė kyla iš pačios retorikos, kaip minties, žodžio ir elgesio kultūros, prigimties, nes retorika tūkstantmečių bėgyje formavo visuomenines, mokslines, etines, estetines, teisines ir politines viešojo gyvenimo normas. Įvaizdis arba „kaukė“ – tai visuma savybių kaip kalbantysis pasirodo auditorijai (kalbos turinys, kalbos forma, dikcija, kūno kalba ir kt.)²⁹. Įvaizdžio arba „kaukės“ formavimas turi atitikti konkrečios auditorijos specifiką, kalbos laiką ir vietą, kalbančiojo ypatybes. Negalima pamiršti, kad retorika nėra „gražbyliavimas“. Vien retorinių technikų įsisavinimas nepakankamas, bet neišvengiamas, kad vieša kalba būtų įtikinanti. Pasitaiko, kad žmogus geba giliai mąstyti, bet nesugeba savo mintims suteikti verbalinę išraišką, kurią dar sustiprintų tinkami gestai, mimika, kūno kalba, tinkamai valdomas balsas.

Niekam ne paslaptis, kad viešai kalbantis žmogus, kuris tai daro tik iš būtinybės arba pareigos, formaliai, be meilės savo darbui, negerbdamas savo profesijos, dažniausiai kalba padrikai, neužtikrintai, monotoniškai, vartoja mintinai išmoktas standartines frazes. Dažnai vartoja beprasmius šabloninius išsireiškimus, kurie auditorijai dar akivaizdžiau atskleidžia kalbančiojo nesugebėjimą valdyti situaciją arba jo menką interesą situaciją keisti. Kalbant konkrečiai apie viešosios tvarkos apsaugą, tokiu atveju galimi tik trys variantai: situacija išsisprendžia be ypatingų pastangų arba viešoji tvarka lieka neapsaugota, arba kiekviena situacija yra ta, kai neįmanoma išvengti jėgos arba galios panaudojimo.

Galima teigti, kad policijos pareigūnų tarnyboje, ypač apsaugant viešąją tvarką, būtų naudinga specialioji retorika, kuri artima politinei retorikai ir turi sąlyčio taškų su juridine retorika. Ši ekonomiškai pigi, bet demokratiška ir veiksminga priemonė labai pasitarnautų gerinant policijos pareigūno įvaizdį visuomenės akyse, geriau apsaugant viešąją tvarką ir ginant žmonių orumą, sveikatą ir gyvybę.

²⁸ Olmsted W., *Rhetoric. An Historical Introduction*. Blackwell Publishing, 2006. P. 25-26.

²⁹ Koženiauskiene R., *Retorika. Iškalbos stilistika*. Vilnius, 1999. P. 27-40.

IŠVADOS

Retorikos atgimimas – jau įvykęs faktas. Ji vėl dėstoma universitetuose ir netgi mokyklose, o susidomėjimas retorika sparčiai auga. Atgimusi retorika, peržengianti kalbos ir teksto sintaksines prasmės struktūras, tapo metaretorika, kitaip tariant kūrybinio mąstymo teorija. Ji yra universali – bendroji retorika. Jos praktinė kryptis – taikomoji retorika – nėra disciplina, mokinanti vien kalbėti. Tai greičiau metodologinis principas, prietis, padedanti suvokti situaciją ir adekvačiai reaguoti.

Greta prigimtinių filologijos ir tekstų kompozicijos sričių, atgimusi retorika sėkmingai prigijo trijose srityse: politika, teisė ir marketingas. Bet taikomosios retorikos potencialas leidžia ieškoti naujų jos efektyvaus panaudojimo sričių.

Viešosios ir policijos pareigūnų nuomonės tyrimų duomenys rodo, kad viešosios tvarkos apsaugos lygis Lietuvoje nepakankamas, būtina skirti didesnę dėmesį policijos pareigūnų kvalifikacijos kėlimui ir jų įvaizdžio formavimui. Policijos pareigūnų tarnyboje, ypač apsaugant viešąją tvarką, būtų naudinga specialioji retorika, kuri artima politinei retorikai ir turi sąlyčio taškų su juridine retorika. Ši ekonomiškai pigi, bet demokratiška ir veiksminga priemonė labai pasitarnautų gerinant policijos pareigūno įvaizdį visuomenės akyse, didinant jų komunikacinę kvalifikaciją ir tobulinant viešosios tvarkos apsaugą, nes viešosios tvarkos apsaugos srityje policijos pareigūnai yra tikrieji visuomenės poreikių tarnai, visomis įstatymų leistomis priemonėmis saugantys ir ginantys žmonių orumą, sveikatą ir gyvybę.

LITERATŪRA

1. Booth W.C., *The Rhetoric of RHETORIC*. Blackwell Publishing, 2004.
2. Franc D.A., *After the New Rhetoric // Quarterly Journal of Speech*, Vol. 89, No. 3, 2003. P. 253–266.
3. Herrick J. A., *The History and Theory of Rhetoric: An Introduction*. Allyn&Bacon, 2000.
4. Justickis V., *Bendroji ir teisės psichologija*. Lietuvos teisės universitetas: Justitia, 2003.
5. Koženiauskiene R., *Juridinės Retorikos Pagrindai*. Vilnius: VĮ Registrų Centras, 2009.
6. Koženiauskiene R., *Retorika. Iškalbos stilistika*. Vilnius, 1999.
7. *Kriminalinės justicijos institucijų vertinimas: gyventojų ir pareigūnų požiūris*. 2009. http://www.vrm.lt/fileadmin/Padaliniu_failai/Viesojo_saugumo_dep/naujas/KJ_vertinimas.pdf
8. *Kriminalinės justicijos pareigūnų požiūris į savo profesiją. Pareigūnų darbo sąlygų ir kvalifikacijos vertinimas*. 2009. http://www.vrm.lt/fileadmin/Padaliniu_failai/Viesojo_saugumo_dep/naujas/Personalo_problemos.pdf
9. McIntire S., *Speeches in World History*. New York: Facts on File, 2009.

10. Mikelėnienė D., V. Mikelėnas V. Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai. Vilnius: Justitia, 1999.
11. Novikovas A. Viešosios Tvarkos, kaip Viešojo Saugumo Sudedamosios Dalies, Turinio Analizė // Verslo ir teisės aktualijos. T. 2. 2008. P. 83-93.
12. Olmsted W., Rhetoric. An Historical Introduction. Blackwell Publishing, 2006.
13. Preston E., Writing and Reading / Handbook of Communication Competence. Vol. I. Berlin - New York, 2008. P. 225-256.
14. Ryan H., U.S. Presidents as Orators. London, Westwood Press, 1995. P. 213.
15. Skurdenienė I., Retorinis teisės diskurso matmuo // Teisės apžvalga, 4. Kaunas, 2000. P. 97-100.
16. Šlapkauskas V. Viešosios tvarkos ir visuomenės saugumo ryšio aktualumas globalizacijos sąlygomis // Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka (4): mokslinių straipsnių rinkinys. Kaunas: MRU Viešojo saugumo fakultetas, 2008. P. 238-250.
17. Teubert W., „What is the Role of Arguments? Fundamental human rights in the age of spin“ in Dialogue and Rhetoric // Dialogue Studies. V. 2 (2008). P. 95-118.
18. Visuomenės saugumo jausmo ir teisėsaugos institucijų veiklos vertinimas. 2010. http://www.vrm.lt/fileadmin/Padaliniu_failai/Viesojo_saugumo_dep/naujas/Gyventoju_apklausa_2010.pdf
19. Рузавин Г.И., Методологические Проблемы Аргументации. Москва 1997.
20. Савкова З.В. Искусство оратора. Знание, 2003.

OPPORTUNITIES OF THE USE OF THE RHETORIC IN THE AREAS OF THE PUBLIC ORDER AND OF THE POLICE OFFICERS TRAINING ENHANCEMENT

Darius Amilevičius*
Mykolas Romeris University

Summary

Rhetoric – the art and science how to influence a human behavior by a word. The main categories of effect are conviction and rhetorical persuasion, which is an effective alternative to physical force. In XX c. the rhetoric has reborn. Among other issues, the rhetoric is well established in the fields of policy, legal and marketing. Applied potential of the new rhetoric, a new approach to reasoning, and special attention to orator's personal maturity allows to the rhetoric to explore new areas of its effective use. Suvey of public's and of police officers opinion shows that public order in Lithuania has not reached sufficient level, it is necessary to pay greater attention to in-service training of police officers and to the formation of their image.

Purpose of this study – to examine suitability of the rhetoric to use it in public order and police officers training areas and its theoretical benefits.

The conclusions are:

1. Applied rhetoric is not a discipline, which teaches just to speak. It is the methodological principle, aproach, which helps to perceive the situation and to respond adequately.
2. Rhetorical actions of police officers to protect public order can be attributed to the general group of Appeal (persuasion) public speeches, they show the characteristics close to the thematic group of political speeches and are close to the legal rhetoric.
3. The special rhetoric may give to the police officers a cheap (from the economic point of view) but effective and democratic tool, which can effectively improve the image of a police officer in the eyes of society, enhance their communication skills and improve the protection of public order.

Keywords: rhetoric, public order, police officers' training enhancement.

Darius Amilevičius*, Mykolas Romeris universiteto Viešojo saugumo fakultetas, humanitarinių mokslų daktaras. Mokslinių tyrimų kryptys: retorika, kompiuteriniai tekstynai, vadyba ir marketingo komunikacija.

Darius Amilevičius*, Mykolas Romeris university, Faculty of Public security, PhD. Research interests: rhetoric, computer based text corpora, management and marketing communication.

VISUOMENĖS DALYVAVIMAS BAUDŽIAMAJAME PERSEKIOJIME

Petras Ancelis

*Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Kriminalistikos ir baudžiamojo proceso katedra
V. Putvinskio g. 70, LT- 4411 Kaunas
Tel. (8 37) 30 36 70
El. paštas: petras.ancelis@gmail.com*

Santrauka. Saugumo problema labai aktuali kiekvienam žmogui. Svarbu ir tai, kaip tas saugumas pasiekiamas. Vienas iš būdų tai padaryti – skatinti pačių žmonių norą apsaugoti save ir kitus. Užsienio valstybių patirtis liudija, jog pilietinės savisaugos iniciatyvos veikia puikiai. Ypač svarbu pripažinti (suvokti), kad už viešą saugumą atsakinga ne vien policija o visa bendruomenė. Kiekvienas žmogus visuomenėje turi atlikti tam tikrą vaidmenį, būti pilietiškam, elgtis nepažeidžiant kitų asmenų teisių, siekti užkirsti kelią nusikaltimui ir padėti aiškinant nusikalstamas veikas. Autorius savo straipsnyje nagrinėja visuomenės dalyvavimo užkardant ir atskleidžiant jau padarytas veikas teises ir kitas prielaidas, tradicines ir naujausias visuomenės pasitelkimo ir bendradarbiavimo formas, pateikia išvadas kaip šitokio bendradarbiavimo procesas turėtų būti tobulinamas.

Pagrindinės sąvokos: visuomenė, nusikalstamų veikų prevencija, baudžiamasis persekiojimas

IVADAS

Nenaujas yra teiginys, kad kova su nusikalstamumu, veikų užkardymas (prevencinė veikla)- ne vien policijos, bet ir visos visuomenės, kiekvieno jos nario reikalas. Užsienio valstybių patirtis liudija, jog pilietinės savisaugos iniciatyvos veikia puikiai. Kiekvienas žmogus visuomenėje turi atlikti tam tikrą vaidmenį, būti pilietiškam, elgtis nepažeidžiant kitų asmenų teisių, siekti užkirsti kelią nusikaltimui ir padėti aiškinant nusikalstamas veikas. Gerai yra žinoma JAV įsitvirtinusi tradicija pranešti policijai netgi apie menkiausius viešosios tvarkos ar kitų teisės aktų reikalavimų pažeidimus. Ir tai nelaikoma blogai vertinamu įskundimu. Šioje valstybėje per 90 % nusikaltimų ištiriama su visuomenės pagalba. Visuomenei ir policijai naudinga bendradarbiauti ir abipusiai pasitikėti siekiant dar didesnio saugumo. Savo ruožtu pareigūnai raginami suprasti bendruomenę, išklausti jų nuomonę įvairiais saugumo klausimais, paskatinti gyventojus kartu spręsti iškilusias problemas. Tiek visuomenės tiek ir pareigūnų tikslas-veiksmingiau spręsti nusikalstamumo, narkomanijos, įveikiant nusikaltimų baimes, socialinės ir fizinės netvarkos problemas, padedant nusikaltimo aukai, socialinės reabilitacijos procese ir kt. Visuomenė ir formalizuoti jos dariniai gali būti pasitelkiami atskleidžiant nusikalstamas veikas arba užkertant joms kelią, aptinkant ir sulaikant nusikaltusius asmenis, išaiškinant aplinkybes, apibūdinančias nepilnamečius įtariamuosius, bei jų auklėjimo, mokymosi ir gyvenimo sąlygas, nustatant byloje liudytojus, nukentėjusiuosius, surandant pagrobtą turtą, nusikalstamos veikos padarymo įrankius bei kitus daiktus, išaiškinant aplinkybes, kurios skatina padaryti nusikalstamas veikas.

Šio straipsnio tikslas išnagrinėti kokios dabar yra teisinės ir kitokios prielaidos visuomenės dalyvavimui užkardant, atskleidžiant ir tiriant nusikalstamas veikas ir atskleisti esamas bendradarbiavimo su visuomene būdus (formas).

Tyrimo objektas yra besiklostantys visuomeniniai santykiai nurodytoje sferoje, o tyrimo dalykas – teisės aktai reglamentuojantys visuomenės pasitelkimą tiriant nusikalstamas veikas ir jų prevencijoje o taip pat mokslinės literatūros šaltiniai.

Nagrinėjant nurodytą problematiką naudoti, sisteminės analizės, kritinis, dokumentų analizės, ir apibendrinimo metodai.

1. VISUOMENĖS DALYVAVIMO UŽKARDANT, ATSKLEIDŽIANT IR TIRIANT NUSIKALSTAMAS VEIKAS TEISINĖS PRIELAIDOS

Lietuvos Respublikos Konstitucija garantuoja žmogaus teises ir laisves, jo turto neliečiamumą, tačiau reikėtų panagrinėti ar ir kokių mastu kiti teisės aktai užtikrina betarpišką visuomenės įtraukimą į nusikalstamų veikų prevenciją, veikų atskleidimą ir tyrimą.

Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatyme¹ turbūt plačiausiai yra atspindimos visuomenės saugumą užtikrinantys veiksniai, prioritetai, atsakingi subjektai. Mūsų nagrinėjama tema reikėtų akcentuoti būtent šiame įstatyme ir jo priedėlyje įtvirtintas nuostatas. Taigi, pagrindinių nacionalinio saugumo objektų tarpe yra nurodomi žmogaus ir piliečio teisės, laisvės bei asmens saugumas. Taip pat čia pabrėžiama, kad Lietuvos nacionalinio saugumo sistema remiasi valstybės institucijų veikla ir kiekvieno Lietuvos piliečio dalyvavimu, atvira pilietine visuomene, suvokiančia pavojus ir savo atsakomybę, pilietiškai susipratusia ir pasirengusia ginti Lietuvos laisvę. Nacionalinio saugumo užtikrinimo subjektai yra valstybė, jos nacionalinio saugumo bei gynybos ir kitos institucijos; piliečiai, jų bendrijos ir organizacijos. Viešojo saugumo politikos skyriuje skelbiama, kad kova su nusikalstamumu, viešosios tvarkos bei asmens saugumo valstybėje užtikrinimas yra vienas didžiausių prioritetų užtikrinant šalies apskritai nacionalinį saugumą. Valstybė privalo sutelkti jėgas ryžtingai ir veiksmingai kovai su nusikalstamumu, ypač su organizuotu nusikalstamumu, šešėliniu verslu, korupcija bei narkomanija, ir tuo užtikrinti tinkamą šalies vidaus saugumą. Būtina stiprinti teisėsaugos institucijų veiklą atskleidžiant ir tiriant nusikalstamas veikas, kurti naujus nusikalstamų veikų kontrolės ir prevencijos sistemos modelius. Vyriausybė turi užtikrinti jų bendradarbiavimą ir veiklos koordinavimą. Svarbiausiųjų ilgalaikės valstybinės nacionalinio saugumo stiprinimo programų tarpe nurodomos ir nusikaltimų prevencijos ir kontrolės; nacionalinė kovos su korupcija programa; narkotikų kontrolės ir narkomanijos

¹ http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=396895&p_query=nacionalinis%20saugumas&p_tr2=

prevencijos; programa prieš terorizmą; Lietuvos policijos sistemos plėtros. Kaip matome, šis įstatymas nustato ne vien valstybės apsisaugojimą nuo išorinių grėsmių, todėl ir žmonių saugumo garantijos turi būti užtikrinamos kitais įstatymais, kurie skirti apsaugoti asmenis ir visuomenę nuo nusikalstamumo.

Galiojančiame Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse², baudžiamojo proceso paskirtimi yra nurodoma: ginant žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus greitai, išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas ir tinkamai pritaikyti įstatymą, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas ir niekas nekaltas nebūtų nuteistas (1 str.). Taigi, svarbiausiu-pamatiniu valstybės organizaciniu instrumentu sprendžiant nurodytus uždavinius ir yra baudžiamojo proceso kodeksas. Kitaip tariant, BPK yra baudžiamosios procesinės veiklos pagrindinis teisinio reguliavimo instrumentas, užtikrinantis objektyvias nurodytos veiklos prielaidas. Deja, apart Kodekso pirmame straipsnyje deklaruojamo visuomenės interesų gynimo, daugiau apie visuomenės dalyvavimą atskleidžiant ir tiriant nusikalstamas veikas arba galimybę visuomenei dalyvauti užkertant nusikalstamoms veikoms kelią dabar visiškai nebeužsimenama. Tik labai su didelėmis išlygomis galima įžvelgti visuomenės dalyvavimo baudžiamajame procese kai kurias apraiškas, kada kalbame apie atskirų asmenų skundų, pareiškimų ar pranešimų padavimą apie nusikalstamas veikas, galimybę asmenims duoti parodymus, teisę būti pripažintam nukentėjusiuoju, gauti valstybės garantuojamą teisinę pagalbą, smurtiniais veiksmais padarytos žalos atlyginimą, būti kviestiniu ir pan., tačiau tai tiesiogiai nenurodoma. Tačiau tai neatitinka taikomam viešojoje teisėje principui –leidžiama tai kas nurodyta įstatyme, skirtingai nuo privatinai teisei būdingo principo-leidžiama tai kas įstatymu neuždrausta. Reikia priminti, kad iki 2003 m. gegužės 1 d. galiojusiam BPK apie visuomenės ar jos atstovų dalyvavimą baudžiamajame procese buvo nurodoma netgi 24 Kodekso straipsniuose (2, 63 1, 125, 144, 250, 254, 258, 271, 286, 294, 306, 308, 309, 313, 317, 320, 324, 325, 326, 327, 345, 351, 413,415)³. Diskutuojama tema ypač reikšminga nuostata buvo įtvirtinta 144 straipsnyje vadintame Visuomenės įtraukimas dalyvauti nusikaltimų išaiškiniame, kuriame buvo apibrėžta, kad darydamas tyrimą, tardytojas gali plačiai naudotis visuomenės pagalba nusikaltimams išaiškinti ir juos padariusiems asmenims nustatyti, taip pat padedančioms daryti nusikaltimus priežastims ir sąlygoms atskleisti ir pašalinti. Kaip jau minėta, galiojančiame BPK nebėra tiesioginių teisinių prielaidų pasitelkti visuomenės atstovus nei ikiteisminiame etape nei vykdant teisingumą teisme, nes Lietuvoje nėra nei prisiekusiųjų nei tarėjų institutų.

² Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. 2002 03 14 // Valstybės žinios, 2002, Nr. 37-1341, Nr. 46.

³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras. Autoriai: Goda G., Kazlauskas M., Kuconis P. ir kiti. Pirmasis leidimas. 2001 03 12. VĮ teisinės informacijos centras.

Kitame reikšmingame teisės akte – Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatyme⁴ apie visuomenės pritraukimą dalyvauti užkardant ir tiriant nusikalstamas veikas tiesioginių nuorodų taip pat nėra ir tik prokuratūros funkcijose be kitų yra minimas viešojo intereso gynimas ir prokuratūros dalyvavimas rengiant ir įgyvendinant nacionalines ir tarptautines nusikalstamų veikų prevencijos programas (2 str.7, 9 p.).

Nagrinėdami Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymą⁵, aštunto straipsnio antroje ir trečioje dalyse randame, kad policija, siekdama užtikrinti asmens ir visuomenės saugumą bei viešąją tvarką, bendradarbiauja su kitomis valstybės bei savivaldybių institucijomis įgyvendindama nusikalstamumo kontrolės ir prevencijos programas bei kita forma įtraukdama į šią veiklą visuomenines organizacijas ir gyventojus. Policija bendradarbiauja su visuomeninėmis organizacijomis ir pavieniais asmenimis įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka. Policija remia įvairių formų teisinio švietimo programas, propaguoja teises žinias mokymo įstaigose, visuomenės informavimo priemonėse ir leidybinėje veikloje. Nurodyto įstatymo 9 straipsnyje be to nurodoma, kad policija bendradarbiauja su visuomenės informavimo priemonėmis įstatymų nustatyta tvarka ir gali steigti visuomenės informavimo priemones, kuriose visuomenei būtų teikiama informacija apie nusikalstamų veikų ir kitų teisės pažeidimų prevencijos priemonių, kitų policijos uždavinių įgyvendinimą bei skelbiama kita su policijos veikla susijusi informacija. Taigi Policijos veiklos įstatymas sudaro tam tikras prielaidas policijos ir bendruomenių bendradarbiavimui, tik yra apgailestautina, kad pastarojo įstatymo nuostatos nėra suderintos su aukštesnės galios –BPK.

Akivaizdu, kad kiekvienoje gatvėje, kaime, prie kiekvieno namo kampo policininko nepastatysi. Nors policijos svarbiausias uždavinys yra būtent viešosios tvarkos palaikymas, tačiau ši tvarka priklauso taip pat ir nuo žmonių sąmoningumo jų dorovinių nuostatų, geranoriškumo, gebėjimo susivaldyti ekstremaliose situacijose ir pan. Visa tai labiausiai ir sąlygoja nusikalstamų veikų prevenciją ir veikų užkardymą. Europos policininkų chartijos, priimtose Strasbūre dar 1993 m. rugpjūčio 25 d., preambulėje rašoma: “Nereikėjo jokių diskusijų-nors mes kalbėjome skirtingomis kalbomis, vertimai buvo nereikalingi-susitarti, kad absoliutus prisitaikymas prie konstitucinių valstybės įstatymų, nuolatinis tarnavimas visuomenei, etiškas bei teisiškas priemonių ir pasekmių pusiausvyros išlaikymas, pagarba asmens garbei ir orumui, nuolaidumas autoritetui ir savo atsakomybės vykdymas, atliekant policijos pareigas-tai visų policijos organizacijų pagrindiniai principai ir ta grandis, kuri jungia jų narius“.

⁴ http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=373941

⁵ Įstatymas skelbtas: Žin., 2000, Nr. 90-2777

Apibendrinant galime konstatuoti, kad nors baudžiamojo proceso kodekse ir prokuratūros įstatyme apie visuomenės pasitelkimą užkardant nusikalstamas veikas ir jas tiriant teisnių prielaidų nėra, visuomenės pasitelkimas yra galimas remiantis kitais teisės aktais, pvz. jau minėtų Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymu, Policijos veiklos įstatymu, Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymu⁶, Lietuvos Respublikos pinigų plovimo prevencijos įstatymu⁷, Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymu⁸, Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymu⁹ ir kt. Daugelis visuomenės įtraukimo į nusikalstamų veikų prevenciją būdų atskleidžiami nagrinėjant nacionalines prevencines programas, kaip antai: Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. kovo 20 d. Nr. IX-1383 nutarimą „Dėl Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos patvirtinimo“¹⁰, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. gegužės 4 d. nutarime Nr. 491 „Dėl Nacionalinės smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2005-2007 metų programos patvirtinimo“¹¹, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. spalio 2 d. Nr. 1216 nutarime „Dėl Nacionalinės narkomanijos prevencijos ir narkotikų kontrolės 2004-2008 metų strategijos patvirtinimo“¹² ir eilėje kitų.

Vis dėlto policijos pastangos telkiant visuomenę turėtų būti dar aktyvesnės, nes ji disponuoja tam tikrų priemonių arsenalu ir turi atitinkamus įgaliojimus jas naudoti. Kita vertus, mūsų nuomone į BPK būtina sugražinti bent jau ilgainiui pasiteisinusias visuomenės dalyvavimo baudžiamajame persekiojime formas: tarėjų institutą, visuomeninį nukentėjusiųjų asmenų atstovavimą, pasinaudojimą visuomenės pagalba nusikaltimams išaiškinti ir juos padariusiems asmenims nustatyti, užtikrinant visuomeninį prokuratūros ir policijos veiklos visuomeninę stebėseną.

Toliau bandysime panagrinėti, kokios gi dabartiniu metu yra įsitvirtinusios visuomenės dalyvavimo nusikalstamų veikų prevencijoje ir veikas tiriant formos (būdai).

2. VISUOMENĖS DALYVAVIMO UŽTIKRINANT SAUGIĄ APLINKĄ, ATSKLEIDŽIANT IR TIRIANT NUSIKALSTAMAS VEIKAS PAGRINDINĖS FORMOS (BŪDAI)

Visuomenės pasitelkimą atskleidžiant ir tiriant nusikalstamas veikas bent jau policijos pareigūnai gali realizuoti šiais būdais:

⁶ Valstybės žinios. 2002, Nr. 57-2297.

⁷ Valstybės žinios. 1997. Nr. 64-1502; Nauja įstatymo redakcija nuo 2004 m. sausio 1 d. // Valstybės žinios. 2003. Nr. 117-5318.

⁸ Valstybės žinios, 1997. Nr. 69-1731; nauja įstatymo redakcija nuo 2001 m. liepos 11 d. // Valstybės žinios. 2001, Nr. 60-2138.

⁹ Valstybės žinios. 1996, Nr. 33-807.

¹⁰ Valstybės žinios. 2003, Nr. 32-1318.

¹¹ Valstybės žinios. 2005, Nr. 58-2021.

¹² Valstybės žinios. 2003, Nr. 94-4251.

1. Organizavimas bendruomenių ar profesinių grupių susirinkimų apie atitinkamus pavojus ir jų prevenciją ar informavimą, kaip reikėtų apsisaugoti nuo užpuolimų, konsultuoti žmones apie orientuotą teisės pažeidimų fiksavimą, dokumentavimą, saugų stebėjimą, pasitaikančius turizmo pavojus. Taip bendradarbiaujant, policijos pareigūnai tiesiogiai iš gyventojų išgirsta jų darbo vertinimus, taip pat kartu gali aptarti kriminogeninę situaciją, kylančias saugumo užtikrinimo problemas, gali paraginti bendruomenes vienytis į saugios kaimynystės grupes ir kartu su policija bendromis pastangomis siekti tvarkos ir saugumo palaikymo jų gyvenamose vietovėse saugoti save bei savo turtą. Ypač svarbu ne tik saugotis patiems bet nelikti abejingiems aplinkinių patiriamai agresijai. Susitikimų metu gali būti svarstoma, kaip bendradarbiaujant bendruomenėms ir policijai būtų didinamas saugumas, siekiant tuo pačiu ir efektyvesnio nusikalstamų veikų išaiškinimo. Gyventojai visais prieinamais būdais turi būti skatinami tapti atidesniais, nepakantiems blogiui ir asmenims, vykdantiems teisės pažeidimus, nelikti abejingiems pamačius darant pažeidimus ar, turint svarbios informacijos apie padarytus ar planuojamus nusikaltimus, apie tai informuoti pareigūnus;
2. Organizuoti policijos pareigūnų susitikimus su nevyriausybinių organizacijų atstovais. Juose aptarti bendradarbiavimo galimybes, rengiant ir įgyvendinant nusikalstamumo prevencijos programas, kviesti nevyriausybinių organizacijų atstovus dalyvauti seminaruose, konferencijose, pasitarimuose, kartu su jais organizuoti renginius visuomenei;
3. Kreipiantis į gyventojus per žiniasklaidą (siekiant išaiškinti galimus liudytojus, įtariamojo, kitų asmenų ar daiktų paieškai tam tikrais duomenimis);
4. Pasitelkiant žmones apžiūrėti įvykio vietą (ypač kai reikia patikrinti ir apžiūrėti dideles teritorijas, ieškant dingusių asmenų, nusikalstamos veikos pėdsakų ir pan.);
5. Įvairių prevencinių programų rengimas (saugant, stebint a/m aikšteles, gyvenamojo būsto, sodo, sodybos apsauga nuo vagysčių, informavimas apie priemones, kurios gali užkirsti galimybę įsibrauti į būstą, automobilį, žymėjimas transporto priemonių, ar kitų vertingų daiktų);
6. Raginimas ir skatinimas nukentėjusiųjų jokia būdu netylėti apie įvykusius teisinius konfliktus ir nedelsiant pranešti, nes vėlesnė informacija dėl pėdsakų išnykimo pavojų, sunkiau patikrinama ir patvirtinama. Svarbiausia – ne slėpti smurto, plėšimo, vagysčių atvejus, o ieškoti efektyvesnių būdų šioms skaudžioms problemoms spęsti;
7. Raginimas pranešti apie konfliktus šeimose, paliktus vaikus, gyvūnus, neatsargų elgiasi su ugnimi, pirotechnika, vairavimą girtų, įtartinų asmenų susibūrimus;
8. Pasitelkiant rėmėjus iš verslo įmonių, įstaigų ir organizacijų, privačių saugos struktūrų;

9. Informuojant ir aiškinant, kad patys gyventojai dabar turi teisę sulaukyti asmenį užkluptą darant nusikalstamą veiką ar tuoj pat po jos padarymo;
10. Diskutuojant apie pasitikėjimo, pareigos jausmą, bendruomenės nario, piliečio reikšmingumą, tikėjimą tik teisiniais saugumo užtikrinimo metodais;
11. Skatinimas aktyvumo duoti teisingus parodymus ir jų reikšmingumo pavyzdžių demonstravimas;
12. Ugdytas supratimo, kad padėdamas policijai padedi ir sau. Žinoma papildomai čia derėtų įstatymų papildymais įtvirtinti, kad už suteiktą vertingą informaciją, padėjusią atskleisti nusikalstamą veiką, būtų asmenys atitinkamai skatinami.
13. Kritika pasyvumo ir pasmerkimas „stručio“ sindromo;
14. Telkti visas pastangas, kad būtų saugesnės mokyklų, darželių prieigos;
15. Pagarba pavienių asmenų garbei, orumui ir jų apsauga;
16. Pasitikėjimo pagalbos telefonų ir kitų informavimo būdų plėtra;
17. Organizavimas susitikimų su respublikinės ir regioninės žiniasklaidos atstovais, supažindinant juos su teisės aktu, reglamentuojančių ikiteisminį tyrimą ir policijos veiklą, nuostatomis ir pasikeitimais;
18. Žiniasklaidos atstovų pakvietimas dalyvauti policijos rengiamuose reiduose, prevencijos priemonėse, siekiant atskleisti pareigūnų darbo ypatumus, jų pasiaukojimą ir tinkamą bei principinę veikimą ekstremaliomis sąlygomis;
19. Informacinių pranešimų aktualiausiais saugios aplinkos užtikrinimo klausimais rengimas, platinimas ir kt.

Taigi, nors galiojantis BPK ir nenumato visuomenės ar jos atstovų dalyvavimo baudžiamajame procese, tačiau visiems yra suprantama, kad tiek visuomenės tiek ir pareigūnų tikslas ir lūkesčiai yra adekvatūs-veiksmingiau spręsti nusikalstamumo, narkomanijos, įveikiant nusikaltimų baimes, socialinės ir fizinės netvarkos problemas. Kartu pabrėžtina, kad kardinaliai turi būti pašalinta iki šiol egzistuojanti blogybė, kuomet įtvirtinta baudžiamojo persekiojimo sistema visas ikiteisminio tyrimo institucijas ir ypatingai policiją, kuri užsiima per 95 % nusikalstamų veikų tyrimų, orientuoja daugiausiai kriminaliniam persekiojimui, mažai paliekant rezervų teisės pažeidimų prevencijai, gyventojų socialinei pagalbai ir kt.¹³ Apie tai, autorius rašė jau ir anksčiau¹⁴.

¹³ Pumputis A. Policijos ir visuomenės tarpusavio santykio prielaidos/Kriminalinė justicija. Mokslo darbai. 5 tomas. Vilnius, 1996. P.35-46.

¹⁴ Ancelis P. Baudžiamasis persekiojimas sąvokomis ir vadybiniu aspektu //Jurisprudencija, 2005, t.70 (62). P.89-99.

IŠVADOS

Pripažintina, kad už visuomenės saugumą atsakinga ne vien policija o visa bendruomenė. Kiekvienas žmogus visuomenėje turi atlikti tam tikrą vaidmenį, būti pilietiškam, elgtis nepažeidžiant kitų asmenų teisių, siekti užkirsti kelią nusikalstamoms veikoms ir padėti jas atskleidžiant ir tiriant.

Svarbiausiu-pamatiniu valstybės organizaciniu instrumentu sprendžiant visuomenės dalyvavimo baudžiamajame persekiojime uždavinius yra Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas.

Inicijuojant Lietuvos Respublikos BPK atitinkamų straipsnių pataisas ir papildymus būtina sugražinti bent jau praeityje ilgainiui pasiteisinusias visuomenės dalyvavimo baudžiamajame persekiojime formas: tarėjų institutą, visuomeninį nukentėjusiųjų asmenų atstovavimą, platesnį pasinaudojimą visuomenės pagalba nusikaltimams išaiškinti ir juos padariusiems asmenims nustatyti, o taip pat užtikrinant visuomeninę prokuratūros ir policijos veiklos stebėseną.

Esamoje situacijoje ir toliau panaudotinos nurodytos ir kitos policijos ir visuomenės bendradarbiavimo formos, kurios padeda užkirsti nusikalstamoms veikoms kelią, jas tirti ir tokiu būdu kuriant Lietuvoje saugesnę aplinką.

LITERATŪRA

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija (Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendumu) // Valstybės Žinios. 1992. Nr. 31-953.(Su pakeitimais ir papildymais).
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Oficialus tekstas (parengtas ir išleistas vykdant Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2008 m. gegužės 13 d. įsakymą Nr.1R-191). Vilnius, 2008.
3. Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003. Nr.42 – 1919.
4. Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 90 – 2777.
5. Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas // Valstybės žinios. 1997. Nr. 2-16.
6. Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 57-2297.
7. Lietuvos Respublikos pinigų plovimo prevencijos įstatymas // Valstybės žinios. 1997. Nr. 64-1502; Nauja įstatymo redakcija nuo 2004 m. sausio 1 d. // Valstybės žinios. 2003. Nr. 117-5318.
8. Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymas // Valstybės žinios, 1997. Nr. 69-1731; nauja įstatymo redakcija nuo 2001 m. liepos 11 d. // Valstybės žinios. 2001, Nr. 60-2138.
9. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 33-807.
10. Lietuvos Respublikos smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymas // Valstybės žinios. 2005, Nr. 85-3140.
11. Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. kovo 20 d. Nr. IX-1383 nutarimas „Dėl Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 32-1318.
12. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. gegužės 19 d. Nr. 558 nutarimas „Dėl Prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės 2005-2008 metų programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 65-2333.
13. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. gegužės 4 d. Nr. 491 „Dėl Nacionalinės smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2005-2007 metų programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 58-2021.

14. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. kovo 6 d. Nr. 197 nutarimas „Dėl Vaikų ir paauglių nusikalstamumo prevencijos nacionalinės programos“ // Valstybės žinios. 1997, Nr. 21-210.
15. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. spalio 2 d. Nr. 1216 nutarimas „Dėl Nacionalinės narkomanijos prevencijos ir narkotikų kontrolės 2004-2008 metų strategijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 94-4251.
16. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. gruodžio 18 d. nutarimas Nr. 954 „Dėl ekonominių nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos“ // Valstybės žinios. 1993, Nr. 72-1355.
17. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. kovo 10 d. nutarimas Nr. 270 „Dėl papildomų kovos su organizuotu nusikalstamumu priemonių programos“ // Valstybės žinios. 1999, Nr. 25-709.
18. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. sausio 17 d. nutarimas Nr. 62 „Dėl prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002-2004 metų programos“ // Valstybės žinios. 2002, Nr. 6-231.
19. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras. Autoriai: Goda G., Kazlauskas M., Kuconis P. ir kiti. Pirmasis leidimas. 2001 03 12. VĮ teisinės informacijos centras.
20. Ancelis P. Baudžiamasis persekiojimas sąvokomis ir vadybiniu aspektu // Jurisprudencija, 2005, t.70 (62). P.89-99.
21. Pumputis A. Policijos ir visuomenės tarpusavio santykio prielaidos/Kriminalinė justicija. Mokslo darbai. 5 tomas. Vilnius, 1996. P.35-46.

Internetiniai adresai:

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=373941 Prisijungimo laikas: 2011 05 09

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=396895&p_query=nacionalinis%20saugumas&pr2
Prisijungimo laikas: 2011 05 02

COMMUNITY INVOLVEMENT IN THE PROSECUTION OF CRIMES

Petras Ancelis*

Mykolas Romeris University

Summary

Safety issues are of paramount importance for every person in a society. The ways achieving safety are also important. One of them is to encourage people to protect themselves and others. The practice of foreign countries testify that self-protection citizen initiatives function well enough. It is crucial to comprehend that the burden of responsibility for public safety lies on the communities at large and not only on the law enforcement agencies. Every citizen has civil duties - to act so as not to violate the rights of others, to prevent crimes and to help in resolving criminal activities. This paper deals with legal and other presumptions for a community's role in crime prevention and crime solving, traditional and recent forms of community involvement and cooperation, presents some recommendations on possible future development of the cooperation process.

Keywords: criminal prosecution, communities, prevention of criminal activities.

Petras Ancelis*, Mykolas Romeris universiteto Viešojo saugumo fakulteto Kriminalistikos ir baudžiamojo proceso katedros profesorius. Mokslinių tyrimų kryptys: baudžiamasis procesas, įrodymų teorija, nukentėjusių asmenų teisių apsauga, ikiteisminio tyrimo procesinės formos.

Petras Ancelis*, Mykolas Romeris University, Faculty of Public security, Department of Criminalistics and Criminal Procedure, professor.

Research interests: Criminal Procedure, Theory of Evidence, Rights Protection of Injured Person, Procedural Forms of the Pre-trial Investigation.

NARKOMANIJOS PREVENCIJA KAIP VISUOMENĖS SAUGUMO GARANTAS

Vladimiras Andrejevas¹

¹Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Valstybės sienos apsaugos katedra
V. Putvinskio g. 70, LT-44211 Kaunas
Telefonas (8-37) 303666
El. paštas: vladimiras@mruni.eu

Dalia Jurgaitienė²

²Klaipėdos universiteto Sveikatos mokslų fakulteto Visuomenės sveikatos katedra
Herkaus Manto g. 84, LT- 92294 Klaipėda
Telefonas (8-46) 378893
El. paštas: dalia.jurgaitiene@gmail.com

Santrauka. Didėjantis Lietuvoje narkomanų skaičius, plūstantys į Lietuvą narkotikai, jų neteisėta gamyba ir platinimas Lietuvoje, prastėjanti ekonomika, neefektyvi narkomanijos prevencija verčia visus susimąstyti, kodėl taip yra. Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakultete jau daug metų vykdoma narkomanijos prevencija tarp Kauno apskrities gimnazijų ir mokyklų moksleivių. Straipsnio tikslas – pasidalinti narkomanijos prevencijos moksleivių tarpe patirtimi. Mokslinio tyrimo tikslas – išanalizuoti vykdomos narkomanijos prevencijos ypatumus ir jos įtaka formuojant jaunų žmonių požiūrį į narkomaniją. Tyrimo objektas – darbo su moksleiviais patirtis ir ypatumai. Tyrimo metodas – ilgalaikio darbo narkomanijos prevencijos srityje analizė. 2010 metais spalio mėn. Klaipėdos universitete ir Mykolo Romerio universitete (Kauno m. filialas) buvo apklausti šių universitetų pirmakursiai. Viso apklausėme 270 pirmo kurso studentų: 119 iš Klaipėdos ir 151 iš Kauno. Tyrimo duomenys buvo apdoroti SPSS programa (13 versija), pasirinktas reikšmingumo lygmuo $p \leq 0,05$. Iš pateiktų 7 temų apie narkotines medžiagas moksleiviai daugiausiai dėmesio skyrė temoms apie narkotikų vartojimo pasekmes ir narkotikų vartojimo požymius. Sekančiose vietose liko temos: narkotikų rūšys, gydymas nuo priklausomybės, narkotikų vartojimo būdai. Pirmoje vietoje abiejų miestų mokiniai norėtų klausytis gydytojų, antroje – policijos darbuotojų. Į 3 ir 4 vietas pateko mokyklų sveikatos specialistai ir mokyklų psichologai. Iš visų informacijos pateikimo formų respondentai prioritetus atidavė teminių filmų narkotikų tema ir fotonuotraukų iš narkomanų gyvenimo peržiūrai. Apie 70 proc. respondentų pritarė apsaugos darbuotojų ir kitų klubo darbuotojų darbo vaidmeniui sustiprinimui jaunimo pasilinksminimo vietose. Policijos vaidmeniui pritarė apie 25 proc. respondentų. Jie pateikė visą eilę priemonių, kurias galėtų taikyti policija naktinio pasilinksminimo įstaigose ar jų prieigose. Šio tyrimo medžiaga gali būti naudinga specialistams ir pareigūnams, dirbantiems prevencini darbu.

Pagrindinės sąvokos: narkotikai, narkomanijos prevencija, moksleiviai, darbo su vaikais ypatumai.

IVADAS

Kovos su narkomanija klausimas yra šiandien vienas iš aktualiausių. Šiuo metu narkomanija taip išsiplėtė, kad kalba eina jau apie nacionalinį saugumą. Galima tik spėlioti kiek Lietuvoje yra narkomanų. Pagal neoficialus duomenis, jų skaičius sudaro nuo 7 iki 10 tūkstančių¹. Narkomanija ir susiję su ja nusikaltimai Lietuvoje, kaip ir visame pasaulyje, tampa piktybiniu naviku. Policijos

¹Grimalauskienė O. Narkotikų vartojimo prevencija bendruomenėje. Pirminės sveikatos priežiūros darbuotojo žinynas. Vilnius: leidykla „Sveikata“, 2002, 37 – 59

departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos duomenimis daugiausia narkomanų ir juos narkotikais aprūpinančiųjų asmenų gyvena šešiuose pagrindiniuose dideliuose Lietuvos miestuose: Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Panevėžyje ir Alytuje². Atlikti žalingų įpročių plitimo tyrimai parodė, kad 11,9% penkiolikos-šešiolikos metų amžiaus moksleivių bent kartą vartojo marihuaną ar hašišą, dažniau berniukai nei mergaitės, 15,5% penkiolikos-šešiolikos metų amžiaus moksleivių bent kartą vartojo kokį nors narkotiką³. Labiausiai paplitęs narkotikas – kanapės, o taip pat produktas iš jų – marihuana. Tačiau nemažiau populiarios yra tokios narkotinės medžiagos, kaip ekstazi, amfetaminas ir metamfetaminas⁴. Žinomas jaunimui ir heroinas⁵. Pagal ekstazi vartojimą jaunimo tarpe Lietuva Europoje užima 8-ją vietą ir aplenkė tokias šalis kaip Prancūzija, Švedija, Suomija, Belgija, Graikija, Portugalija ir Lenkija⁶. 18,5% Lietuvos gyventojų tvirtina, kad jiems nors vieną kartą gyvenime buvo pasiūlyta įgyti narkotines medžiagas, ir dažniausiai tai įvykdavo klubuose bei uždaruose vakarėliuose⁷. Dvigubai didesnis nei kaimo vietovėse narkotikų vartojimas jaunimo tarpe yra trijuose pagrindiniuose Lietuvos miestuose: Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje⁸. Narkotikų kontrolės departamento prie LR Vyriausybės duomenimis, gydymo įstaigose per metus yra gydomi 50 vaikų nuo priklausomybės nuo narkotikų⁹. Pusė iš jų vartojo heroiną, kiti – ekstazi, amfetaminą, žolę¹⁰.

Pateikti skaičiai ir procentai liudija apie tai, kad šalyje egzistuoja narkomanijos problema. Taip pat narkomanijos plitimui susiklostė palankios sąlygos po Lietuvos įstojimo į Europos Sąjungą: atviros vidinės sienos ir minimali Europos Sąjungos piliečių kontrolė¹¹. Taip pat šie duomenys vienprasmėškai patvirtina, kad į visuomenę ateina jaunų žmonių karta, apsunkinta psichoaktyvių medžiagų vartojimo sukeltų socialinių bei sveikatos problemų našta¹². Valstybes institucijų pareiga apsaugoti nuo narkotiku invazijos mūsų

² Narkotikų kontrolės departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės metinis pranešimas – 2007 m.

³ Narkotikų kontrolės departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės metinis pranešimas – 2009 m.

⁴ Davidavičienė A. Narkotinių medžiagų vartojimo prevencija švietimo įstaigose: 2002 m. monitoringo duomenų analizė. Vilnius: UAB „Efrata“, 2002, 12–25 p.

⁵ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2000 m. sausio 6 d. įsakymas Nr. 5 „Dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašo patvirtinimo“ Valstybės žinios Nr. 4–113, 2000.

⁶ Hibell B, Andersson B, Bjarnason T, Ahlström S, Balakireva O, Kokkevi A, et al. The 2003 ESPAD report – alcohol and other drug use among students in 35 European countries. Swedish Council for information on alcohol and other drugs CAN and Council of Europe (Pompidou group). Stockholm; 2004. Available at:

⁷ Tyrimas: Narkotikų vartojimas ir paplitimas Lietuvoje. Narkotikų kontrolės departamentas. 2009 m.

⁸ Jurgaitienė D. Narkotikų vartojimo paplitimas tarp moksleivių ir lemiantys veiksniai. Monografija. Klaipėda, S. Jokužio leidykla, 2010, 191–198 p.

⁹ Narkotikų kontrolės departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės metinis pranešimas 2008 m.

¹⁰ Narkotikų kontrolės departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės metinis pranešimas 2010 m.

¹¹ Gruodytė E. Narkotikai ir baudžiamoji atsakomybė. Monografija. Lietuvos teisės universitetas: teisinės informacijos centras. 2004, 26–69 p.

¹² Jurgaitienė D., Zaborskis A., Šumskas L. “Narkotikų vartojimas tarp Klaipėdos profesinio mokyklų moksleivių 2004–2006“ Medicina (Kaunas), 2009, 45 (4): 843–851 p.

---

piliečius o ypač vaikus¹³.

METODIKA IR TIRIAMIEJI

Nuo 1998 metų Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakultete (Kaune) Valstybės sienos apsaugos katedroje pagal susitarimą su Kauno m. savivaldybe Kauno m. mokiniams buvo vykdoma tam tikra narkomanijos prevencijos programa užsiėmimų forma.

Bendravimas su mokiniais vykdavo apie 1 val. specializuotame narkomanijos prevencijos kabinete įvairiomis formomis ir būdais: pokalbiai, klausimai, atsakymai, skaidrių, fotonuotraukų bei filmų peržiūra ir pan. Naudojamos visos turimos informacinės priemonės: narkotikų muziejaus eksponatai, lagaminas su narkotikų pavyzdžiais, nuotraukos, vaizdo įrašai, kompaktinės plokštelės ir kt. Užsiėmimo metu buvo nagrinėjami tokie klausimai: kas yra narkomanija, kas yra narkomanas, kokie narkotikai vaikams yra žinomi, kokios pasekmės gali būti, pradėjus vartoti narkotikus, kas yra priklausomybė nuo narkotikų ir pan..

Nuo 1998 m. iki 2010 m. fakultete apsilankė 2000 moksleivių. Darbas vykdomas su 5-8 klasių moksleiviais, kurių amžius – nuo 10 iki 14 metų. Optimalus moksleivių skaičius – 15-20 moksleivių.

Bendradarbiavimo su įvairiomis institucijomis dėka šiame kabinete yra visa būtina medžiaga: lankstinukai, narkotikų pavyzdžiai, nuotraukos ir t.t. Taip pat naudojamės medžiaga, kurią teikia Valstybės sienos apsaugos tarnyba prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos.

Mokiniams patikdavo tokios informacijos apie narkotikus ir narkomaniją pateikimo formos ir jie noriai lankėsi šiame kabinete.

Nutarėme patikrinti, ar tikrai šiame specializuotame kabinete naudojami informacijos metodai yra efektyvūs ir patrauklūs mokiniams, remiantis mokslinių tyrimų atlikimo metodika. Tam tikslui sukūrėme anketą, kurios pagalba nutarėme apklausti ką tik baigusius bendrojo lavinimo mokyklas jaunos žmonės – Klaipėdos ir Kauno studentus – pirmakursius. Anketoje buvo 13 klausimų. Didžioji dalis klausimų buvo susijusi su specializuotame kabinete taikomų priemonių įvertinimu.

Mokslinio tyrimo tikslas – išanalizuoti vykdomos narkomanijos prevencijos ypatumus ir jos įtaka formuojant jaunų žmonių požiūrį į narkomaniją. Tyrimo objektas – darbo su moksleiviais patirtis ir ypatumai. Tyrimo metodas – ilgalaikio darbo narkomanijos prevencijos srityje analizė.

2010 metais spalio – lapkričio mėn. Klaipėdos universitete ir Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakultete buvo apklausti šių universitetų pirmakursiai. Viso apklausėme 270 pirmo kurso studentų, 119 iš Klaipėdos ir 151 iš Kauno. Šių studentų prašėme prisiminti

---

¹³Lietuvos Respublikos Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos ratifikavimo įstatymas. Valstybės žinios Nr. 60–1501, 1995.

paskutinius du metus mokykloje, kurią jie neseniai baigė, ir į klausimus atsakinėti moksleivių akimis. Anketą sudarė 7 uždaro ir 6 atviro tipo klausimai. Buvo rekomenduojama, esant uždaro tipo klausimui, sunumeruoti pateiktus galimus atsakymų variantus eilės tvarka pagal svarbą, o šiuos skaičius pavadiname vietomis. Buvo skiriama tiek vietų, kiek buvo atsakymų variantų.

Tyrimo duomenys buvo apdoroti SPSS programa (13 versija), pasirinktas reikšmingumo lygmuo $p \leq 0,05$.

TYRIMO REZULTATAI IR JŲ APTARIMAS

Tyrimo metu respondentai pateikė atsakymus į visus anketos klausimus, tačiau siame darbe aptarsime tik kai kuriuos, musu nuomone, pacius reikšmingiausias.

Kaip matyti iš 1 lentelės, iš pateiktų 7 temų apie narkotines medžiagas moksleiviai daugiausiai dėmesio (t.y., I vietą) skyrė temai apie narkotikų vartojimo pasekmes. Net 35,8 proc. kauniečių ir 28,3 proc. klaipėdiečių (reikšmingo skirtumo tarp šių dviejų miestų respondentų nerasta, $p=0,242$) patvirtino, kad ši tema jų nuomone pati reikalingiausia mokiniam.

1 lentelė. Respondentų atsakymai į klausimą “Kokios temos būtų pačios reikalingiausios, kalbant apie narkotikus ir narkomaniją?” (sunumeruokite pagal svarbą)

Temos	Miestas	Atsakiusiųjų “taip” procentas			P(reikšmingumo lygmuo)	I–III vietų vidurkis proc. (išvestinis rodiklis)
		I vietoje pagal svarbą	II vietoje pagal svarbą	III vietoje pagal svarbą		
Narkotikų rūšys	Klaipėda	25,0	9,2	10,2	0,000	12,7
	Kaunas	14,6	4,6	12,6		
Narkotikų vartojimo būdai	Klaipėda	4,2	2,7	10,8	0,028	8,15
	Kaunas	6,0	8,6	16,6		
Narkotikų poveikis	Klaipėda	30,8	18,3	20,0	0,084	21,58
	Kaunas	16,6	27,2	16,6		
Narkotikų vartojimo pasekmės	Klaipėda	28,3	25,0	14,2	0,242	22,6
	Kaunas	35,8	19,2	13,2		
Priklausomybės išsivystymas	Klaipėda	6,8	18,6	19,5	0,003	17,5
	Kaunas	15,9	26,5	17,9		
Gydymas nuo priklausomybės	Klaipėda	5,0	5,0	13,3	0,022	9,1
	Kaunas	6,0	9,3	15,9		
Narkomanijos profilaktika	Klaipėda	0,8	2,5	3,3	0,002	3,9
	Kaunas	4,8	4,6	7,3		

Visai nedaug nuo pirmą vietą užėmusios temos atsiliko tema apie narkotikų poveikį, t.y., apie vartojimo požymius (30,8 proc. klaipėdiečių ir 16,6 proc. kauniečių, $p=0,084$). Susumavus pirmų trijų vietų rezultatus bendrai Klaipėdai ir Kaunui, ir išvedus vidurkį, matyti, kad daugiausia respondentų pasisakė už informaciją apie narkotikų vartojimo pasekmes, antroje vietoje – apie

narkotikų poveikį ir požymius, trečioje – apie priklausomybės išsivystymą. IV, V, VI vietose liko temos: narkotikų rūšys, gydymas nuo priklausomybės, narkotikų vartojimo būdai. Mažiausiai respondentų (išvestinis rodiklis tik 3,9 proc.), norėtų dalyvauti užsiėmimuose, kur būtų kalbama apie narkomanijos profilaktiką. Į tai turėtų atkreipti dėmesį pedagogai, prevencinių programų vykdytojai ar kiti lektoriai, vedantys užsiėmimus mokiniams.

Kas mokinių nuomone turėtų kalbėtis su jais tomis temomis, kurios buvo išvardintos 1 lentelėje? Rezultatai pateikti 2 lentelėje.

2 lentelė. Respondentų atsakymai į klausimą “Kas turi vesti šiuos užsiėmimus mokyklose?”
(sunumeruokite pagal svarbą)

Specialistai	Miestas	Atsakiusiųjų “taip” procentas			P	I–III vietų vidurkis (išvestinis rodiklis)
		I vietoje pagal svarbą	II vietoje pagal svarbą	III vietoje pagal svarbą		
Klasių vadovai	Klaipėda	3,3	10,8	11,7	0,003	7,4
	Kaunas	8,6	6,0	4,0		
Mokyklos psichologas	Klaipėda	1,7	10,8	6,7	0,000	9,6
	Kaunas	12,6	9,9	15,9		
Socialinis pedagogas	Klaipėda	-	8,3	18,3	0,016	8,1
	Kaunas	3,3	8,6	9,9		
Pedagogai dalyko dėstytojai	Klaipėda	9,2	5,0	5,0	0,123	5,5
	Kaunas	2,6	3,3	7,9		
Mokyklos medikai	Klaipėda	7,5	5,0	9,2	0,000	10,0
	Kaunas	7,3	17,9	13,2		
Gydytojai	Klaipėda	35,8	14,2	14,2	0,526	21,0
	Kaunas	35,1	15,2	11,3		
Policininkai	Klaipėda	11,7	25,0	16,7	0,272	17,4
	Kaunas	15,2	23,8	11,9		
Bendraamžiai	Klaipėda	6,7	9,2	4,2	0,142	6,7
	Kaunas	6,0	7,9	6,0		
Nesvarbu kas, kad tik būtų įdomu	Klaipėda	18,3	6,7	10,0	0,000	8,5
	Kaunas	5,3	5,3	5,3		
Tik lektoriai iš svetur	Klaipėda	5,9	5,0	7,6	0,428	6,5
	Kaunas	4,0	2,5	3,3		

Pirmoje vietoje abiejų miestų mokiniai norėtų klausytis gydytojų (išvestinis rodiklis 21,0 proc.), antroje – policijos darbuotojų (išvestinis rodiklis 17,4 proc.) Reikšmingų skirtumų tarp abiejų miestų tais dviem klausimais nerasta (2 lentelė). Beveik vienodai balų surinko (apie 10 proc.) ir pateko į III ir IV vietas, mokyklų sveikatos specialistai ir mokyklų psichologai, nors žymiai dažniau šiais specialistais pasitikėjo kauniečiai nei klaipėdiečiai ($P=0,000$). Mažiausiai šiuo klausimu respondentai pasitiki pedagogais – dalykininkais (išvestinis rodiklis 5,5 proc.). 3 lentelėje pateikti atsakymai į klausimą “Kokia informacijos forma būtų pati patraukliausia (sunumeruokite pagal svarbą)?”.

3 lentelė. Respondentų atsakymai į klausimą “Kokia informacijos pateikimo forma būtų pati patraukliausia?” (sunumeruokite pagal svarbą)

Informacijos pateikimo forma	Miestas	Atsakiusiųjų “taip” procentas			P	I–III vietų vidurkis (išvestinis rodiklis)
		I vietoje	II vietoje	III vietoje		
Paskaita	Klaipėda	6,7	8,4	5,9	0,005	8,7proc.
	Kaunas	11,3	10,6	9,3		
Pokalbis	Klaipėda	11,8	9,2	15,1	0,053	12,08 proc
	Kaunas	12,6	10,6	13,2		
Diskusijos	Klaipėda	5,0	17,6	16,0	0,075	15,1 proc.
	Kaunas	16,7	15,3	20,0		
Klausimų atsakymų popietės	Klaipėda	1,7	12,2	10,9	0,072	7,2 proc
	Kaunas	2,6	6,0	9,9		
Foto nuotraukos	Klaipėda	13,4	24,4	17,6	0,019	18,7proc
	Kaunas	10,4	26,3	20,0		
Teminiai filmai	Klaipėda	47,1	12,6	10,1	0,448	21,5proc
	Kaunas	33,8	13,9	11,9		
Narkotikų pvz. demonstravimas	Klaipėda	8,4	11,8	16,8	0,406	10,8proc
	Kaunas	6,6	11,9	9,3		

Kaip matyti šioje lentelėje, respondentai prioritetus atidavė teminių filmų narkotikų tema ir fotonuotraukų iš narkomanų gyvenimo peržiūrai. Apie teminius filmus tiek Klaipėdos, tiek Kauno respondentai pasisakė vienodai dažnai ($p=0,448$), o nuotraukų peržiūrėjimą dažniau rinkosi respondentai iš Kauno ($P=0,019$). III vietoje respondentai nurodė diskusijas narkotikų ir narkomanijos tema (išvestinis rodiklis 15,1 proc.).

Šio tyrimo metu pavyko išaiškinti ir kai kuriuos kitus klausimus apie narkotikus jų vartojimą ir platinimą, ir apie su tuo susijusias visuomenės ir jaunimo saugumo problemas. Ypac daug buvo diskutuojama apie narkotikų vartojimą ir platinimą naktinio pasilinksminimo įstaigose. Apie 70 proc. respondentų pritarė apsaugos darbuotojų ir kitų klubo darbuotojų darbo vaidmens sustiprinimui jaunimo pasilinksminimo vietose. Policijos vaidmens sustiprinimui pritarė apie 25 proc. respondentų. Jie pateikė visą eilę priemonių, kurias galėtų taikyti policija naktinio pasilinksminimo įstaigose ar jų prieigose.

Apie naktinio pasilinksminimo įstaigose platinamus ir vartojamus narkotikus jau rase ir daug kitu tyrinėtoju tiek užsienyje¹⁴, tiek Lietuvoje¹⁵. Mūsų valstybines institucijas, užtikrinančios viešąją tvarką, turėtų labiau kontroliuoti šias pasilinksminimo įstaigas, kad neleisti ten platinti ir vartoti nelegalias narkotines medžiagas¹⁶.

¹⁴Evans-Whipp TJ, Bond L., Toumbourou JW., Catalano RF. School, parent, and student perspectives of school drug policies. The Journal Of School Health [J Sch Health], ISSN: 0022-4391, 2007 Mar; Vol. 77 (3): 138-146.

¹⁵Gruodytė E. Narkotikai ir baudžiamoji atsakomybė. Monografija. Lietuvos teisės universitetas: teisinės informacijos centras. 2004, 26 – 69 p.

¹⁶ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2000 m. sausio 6 d. įsakymas Nr. 5 „Dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašo patvirtinimo“ Valstybės žinios Nr. 4–113, 2000.

IŠVADOS:

Iš pateiktų 7 temų apie narkotines medžiagas moksleiviai daugiausiai dėmesio skyrė temoms apie narkotikų vartojimo pasekmes ir narkotikų vartojimo požymius. Atitinkamai 4,5 ir 6 vietose liko temos: narkotikų rūšys, gydymas nuo priklausomybės, narkotikų vartojimo būdai..

Pirmoje vietoje abiejų miestų mokiniai norėtų klausytis gydytojų, antroje- policijos darbuotojų. Į 3 ir 4 vietas pateko mokyklų sveikatos specialistai ir mokyklų psichologai.

Iš visų informacijos pateikimo formų respondentai prioritetus atidavė teminių filmų narkotikų tema ir fotonuotraukų iš narkomanų gyvenimo peržiūrai.

Apie 70 proc. respondentų pritarė apsaugos darbuotojų ir kitų klubo darbuotojų darbo vaidmens sustiprinimui jaunimo pasilinksminimo vietose. Policijos vaidmens sustiprinimui pritarė apie 25 proc. respondentų. Jie pateikė visą eilę priemonių, kurias galėtų taikyti policija naktinio pasilinksminimo įstaigose ar jų prieigose.

LITERATŪRA

1. Lietuvos Respublikos Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos ratifikavimo įstatymas. Valstybės žinios Nr. 60–1501, 1995.
2. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2000 m. sausio 6 d. įsakymas Nr. 5 „Dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašo patvirtinimo“ Valstybės žinios Nr. 4–113, 2000.
3. Davidavičienė A. Narkotinių medžiagų vartojimo prevencija švietimo įstaigose: 2002 m. monitoringo duomenų analizė. Vilnius: UAB „Efrata“; 2002, 12 -25 p.
4. Evans-Whipp TJ, Bond L., Toumbourou JW., Catalano RF. School, parent, and student perspectives of school drug policies. *The Journal Of School Health [J Sch Health]*, ISSN: 0022-4391, 2007 Mar; Vol. 77 (3): 138-146.
5. Grimalauskienė O. Narkotikų vartojimo prevencija bendruomenėje. Pirminės sveikatos priežiūros darbuotojo žinynas. Vilnius: leidykla „Sveikata“, 2002, 37 – 59 p.
6. Gruodytė E. Narkotikai ir baudžiamoji atsakomybė. Monografija. Lietuvos teisės universitetas: teisinės informacijos centras. 2004, 26 – 69 p.
7. Jurgaitienė D. Narkotikų vartojimo paplitimas tarp moksleivių ir lemiantys veiksniai. Monografija. Klaipėda, S. Jokužio leidykla, 2010, 191 -198 p.
8. Jurgaitienė D., Zaborskis A., Šumskas L. “Narkotikų vartojimas tarp Klaipėdos profesinio mokyklų moksleivių 2004– 2006“ *Medicina (Kaunas)*, 2009, 45 (4): 843–851 p.
9. Narkotikų kontrolės departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės metinis pranešimas 2010 m. Prieiga per internetą: www.nkd.lt [žiūrėta 2011-03-05].
10. Narkotikų kontrolės departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės metinis pranešimas 2009 m. Prieiga per internetą: www.nkd.lt [žiūrėta 2011-03-05].
11. Narkotikų kontrolės departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės metinis pranešimas 2008 m. Prieiga per internetą: www.nkd.lt [žiūrėta 2011-03-05].
12. Narkotikų kontrolės departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės metinis pranešimas 2007 m. Prieiga per internetą: www.nkd.lt [žiūrėta 2011-03-05].
13. Hibell B, Andersson B, Bjarnason T, Ahlström S, Balakireva O, Kokkevi A, et al. The 2003 ESPAD report – alcohol and other drug use among students in 35 European countries. Swedish Council for

information on alcohol and other drugs CAN and Council of Europe (Pompidou group). Stockholm; 2004. Available at:

http://www.espad.org/documents/Espad/ESPAD_reports/The_2003_ESPAD_report.pdf

14. Tyrimas: Narkotikų vartojimas ir paplitimas Lietuvoje. *Narkotikų kontrolės departamentas*. 2009 m, žr. *internete*: http://www.politika.lt/index.php?cid=9316&new_id=2350335

DRUG ADDICTION PREVENTION AS A GUARANTEE OF PUBLIC SECURITY

Vladimiras Andrejevas*
Mykolas Romeris University

Dalia Jurgaitienė**
Klaipėda University

Summary

This article discusses the problem which is related to drugs using among younger people. Also we were trying to find out the best ways and methods of working with pupils, to reach the best results of drug addiction prevention. For that reason, there was made a questionnaire with specific questions and was given to the first-year students of Klaipėda and Mykolas Romeris universities. 270 students were surveyed. (119 from KU, 151 from MRU). The aim of this survey – to compare, how the current first-year students who were pupils in their past assess the information about drugs and drug addiction, presentation, theme, the place and time of occupations and the number of participants. Such kind of a task, like drug addiction prevention between pupils, executes for a long period of time on the Faculty of Public Security in the Mykolas Romeris University.

Much experience was accumulated. So it was interesting to know the reaction of former pupils, also their opinion on drug addiction prevention. After disposing the survey some interesting things were found out. We present them in our conclusions:

- pupils would like to know more about consequences of drugs using;
- pupils would like the doctors and police officers to talk more about it;
- also, pupils when getting information, would like to get it with thematic films and photos related to drugs;
- the most part of pupils would like to carry out conversations about drug addiction in a special room;
- the opinion of the pupils must help to prevent the drug addiction better;
- almost 70 percent of the respondents agreed with the strengthening of the role of security employees and other employees of the club at the places of youth entertainment. 25 percent of the respondents approved the strengthening of the role of the police. They presented a lot of means, which could be applied by the police at night clubs of their approaches.

Keywords: drugs, pupils, features of working with children, drug addiction prevention.

Vladimiras Andrejevas*, Mykolas Romeris universiteto Viešojo saugumo fakulteto Valstybės sienos apsaugos katedros lektorius. Mokslinių tyrimų kryptys: teisė, visuomenės saugumas.

Vladimiras Andrejevas*, Mykolas Romeris University, Faculty of Public Security, Department of State Border Guard, lecturer. Research interests: Public Law, Public Security.

Dalia Jurgaitienė**, Klaipėdos universiteto Sveikatos mokslų fakulteto Visuomenės sveikatos katedros lektorė, med. m. daktare. Mokslinių tyrimų kryptys: narkotikų vartojimo paplitimas tarp moksleivių, studentų, kitų jaunų žmonių, narkomanijos prevencijos programos, sveikatos politika, priklausomybių prevencija ugdymo institucijose.

Dalia Jurgaitienė**, Klaipėda University, Faculty of Health Sciences, Department of Public Health lecturer, Doctor of Medicine Sciences. Research interests: spread of drug addiction among pupils, students, other young people, programmes for drug addiction prevention, health policy, prevention of dependence prevention.

LAISVĖS TURINIO SUVOKIMO TYRIMAS

Nijolė Aukštuolytė

*Mykolo Romerio universiteto Humanitarinių mokslų instituto Filosofijos katedra
Ateities g. 20, LT - 08303 Vilnius
Telefonas: (8 5) 271 46 28*

Santrauka. Straipsnyje analizuojama laisvės turinio suvokimo problema. Laisvė – viena esminių žmogaus egzistencijos sąlygų. Bet realizuojamas savąją laisvę žmogus susiduria su kitų žmonių teise būti laisvais, todėl svarbu išsiaiškinti, kaip žmogus pats linkęs suvokti savosios laisvės ribas. Šio darbo tikslas – analizuoti, kokios yra laisvės galimybių ir ribų suvokimo tendencijos studentų tarpe. Siekiant numatyto tikslo sprendžiami tokie uždaviniai: palyginti vyrų ir moterų bei būsimų pareigūnų ir technologinių mokslų studentų rezultatus, atskleisti jų bendrumus, identifikuoti skirtumus. Tyrime dalyvavo 78 studentai. Tyrimo rezultatų analizei naudoti metodai: tekstų interpretacijos ir racionalios rekonstrukcijos, gautų rezultatų loginės ir statistinės analizės bei apibendrinimo metodai. Tyrimas atskleidė, kad studentai suvokia savosios laisvės sąsajas su kitų žmonių laisvės galimybėmis, parodė laisvės ribų, turinio prioritetų, ribojančių veiksnių pasirinkimo skirtumus.

Pagrindinės sąvokos: laisvės raiška, laisvės ribos, pasirinkimo prioritetai.

ĮVADAS

Šiuolaikinės globalizacijos sąlygomis, kai visuomenė tampa vis labiau atvira, pasaulis tarsi praranda valstybines sienas ir virsta įvairių tautų, kultūrų, skirtingų technologinių pasiekimų ir ekonominio išsivystymo valstybių piliečių bendrais namais. Žmogus gyvena vis labiau besiniveliuojančiame pasaulyje, skatinančiame žmonių gyvenimo būdo, jų socialinio elgesio ir santykių standartizaciją, susiejančiame žmones vienus su kitais labai tampriais saitais, sąlygojančiais žmogaus egzistencines sąlygas. Šiuolaikiniame pasaulyje žmogaus gyvenimą daugeliu aspektų apsprendžia visuomenė, kurioje žmogus gyvena. Jam tenka ne tik prisitaikyti prie sparčiau kintančių ekonominių, socialinių sąlygų, bet ir gebėti efektyviai tvarkyti savo gyvenimą. Tai formuoja tam tikrą priešpriešą tarp žmogaus kaip socialios būtybės, gyvenančios jį įtakančiose konkrečiose istorinėse ir kultūrinėse sąlygose, ir žmogaus kaip save apsprendžiančio laisvo individo.

Žmogus yra laisvas, bet ne absoliučiai. Jis – laisvas kaip galintis save apspręsti ir išreikšti asmuo, mąstanti dvasinė būtybė, bet jis negali būti laisvas nuo gamtos, istorijos, visuomenės. Būdamas gamtinė ir sociali būtybė, jis yra įtakojamas ne tik gamtinių, bet ir istorinių, socialinių veiksnių. Nors laisvė tiek asmens, tiek visuomenės atžvilgiu yra nekvestionuojama teisė ir vertybė, verta susimąstyti, kokiose ribose galima laisva žmogaus raiška, neprieštaraujanti kitų žmonių laisvės poreikiams ir, kita vertus, jų neribojama.

Filosofinėje literatūroje gana plačiai analizuojamas laisvės sąvokos turinys ir pateikiama ne viena interpretacija. Anot žymaus lietuvių išeivijos filosofo Antano Maceinos, „asmens veiksmas yra tiek laisvas, kiek jis jam yra savas; tai reiškia: kiek jis yra jo paties veiksmas, jam neprigimtas, nepriverstas, neįsakytas“¹. Kitas filosofas Dž. S. Milis, teigia, jog „jeigu visa žmonija, išskyrus vieną asmenį, būtų vieningos nuomonės ir tik tas vienas asmuo skirtingos, jį nutildžiusi žmonija būtų taip pat neteisi, kaip ir tas asmuo, jeigu, turėdamas tokią valdžią, priverstų nutilti visą žmoniją“². Ž.-P. Sartro teigimu, „mes norime laisvės laisvei. O atskleiddami laisvę, atskleidžiame, kad ji ištiesai priklauso nuo kitų laisvės ir kad kitų laisvė priklauso nuo mūsų laisvės“³.

Laisvė – tai žmogaus apsisprendimas, kurį priimdamas žmogus turėtų jausti savo apsisprendimo svarbą ir moralinę atsakomybę už savo sprendimo padarinius. Sunkiose situacijose žmogus gali likti nepriėmęs sprendimo, bet jaučiantis, kad priimti sprendimą yra jo valioje. Bet jei mes imsime analizuoti apsisprendimo turinį, žmogaus galios gerokai susiaurėja ir iškyla laisvės ribų klausimas. Žmogus visada gyvena tarsi jį ribojančių jėgų lauke, tačiau jis išlieka laisvas tiek, kiek jis gali vadovautis savo valia. Laisvę suprantant kaip laisva valia pagrįstą žmogaus apsisprendimo galimybę, reikia pripažinti, kad ją žmogus turi visada ir visur, bet ji negali būti traktuojama kaip elgesys pagal principą „darau ką noriu ir kaip noriu“. Šiuolaikinėje liberalioje visuomenėje pabrėžiančioje žmogaus vertę ir jį patį traktuojančioje kaip neabejotiną vertybę, kiekvieno žmogaus laisvė, kaip jo asmeninis pasirinkimas, visada reiškia galimybę, kuriai realizuoti reikalinga visuomenė. Ir laisvės sąvoka visada susijusi ne vien su individu, bet ir su visuomene. Ji rodo tiek visuomenės, tiek ją sudarančių individų kokybę ir yra būtina sąlyga jų sąveikai⁴.

Realizuodamas savąją laisvę žmogus visada susiduria su kitų žmonių teise būti laisvais. Nors laisvė yra būtina žmogaus savasties sąlyga, tačiau beribis asmens autonomijos deklaravimas ir nepriklausomybės suabsoliutinimas šiuolaikinėje visuomenėje nesuderinamas su laisvos demokratinės visuomenės raida ir kuria nepamatuotą žmogaus asmens galių iliuziją. Todėl svarbu, išsiaiškinti, kaip žmogus pats linkęs suvokti savosios laisvės ribas. Tuo tikslu parengta anketa studentams, kurių atsakymai į pateiktus klausimus atskleidžia jų nuostatas laisvės turinio atžvilgiu.

¹ Maceina A. (1994). Raštai, t.7. Vilnius: Mintis, P. 257.

² Mill J. S. (1995). Apie laisvę. Vilnius: Pradai, p. 114.

³ Sartras Ž.-P. (1974). Egzistencializmas yra humanizmas. // Filosofijos istorijos chrestomatija. XIX ir XX amžių Vakarų Europos ir Amerikos filosofija. Vilnius: Mintis, p. 447.

⁴ Sabine G. H. Thorson TH. L. (1995). Politinių teorijų istorija. Vilnius: Pradai, p. 722.

Straipsnio tikslas – atskleisti laisvės galimybių ir ribų suvokimo tendencijas. Tyrime keliami uždaviniai - palyginti merginų ir vaikų bei būsimų pareigūnų ir technologinių mokslų studentų požiūrius, atskleisti jų bendrumus, identifikuoti skirtumus.

Tyrimo objektas – asmens laisvės samprata studentų tarpe.

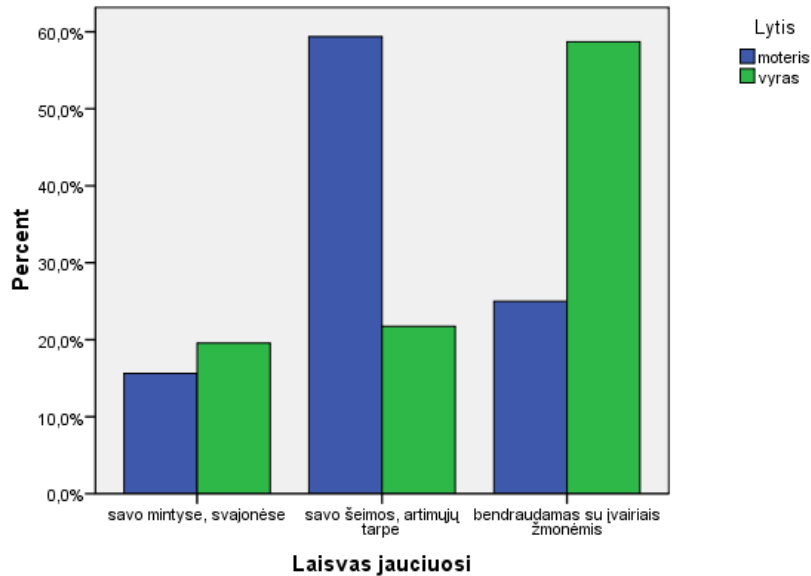
Tyrimo metodai. Tyrime naudojami literatūros šaltinių interpretacijos, racionalios rekonstrukcijos, gautų rezultatų loginės ir statistinės analizės, apibendrinimo metodai. Jais remiantis siekiama atskleisti esmines nagrinėjamos problemos puses, argumentus bei prasmes.

TYRIMAS IR JO REZULTATŲ ANALIZĖ

Tyrimė dalyvavo 78 antro kurso studentai: iš jų 40 yra būsimi policijos ir valstybės sienos apsaugos pareigūnai ir 38 būsimi inžinieriai bei informacinių technologijų specialistai (atitinkamai 51,3% ir 48,3%). Tiriamųjų tarpe 32 merginos ir 46 vaikinai (atitinkamai 41% ir 59%). Jiems buvo pateikti anketos klausimai, siekiant išsiaiškinti, ką respondentams reiškia laisvė, su kuo ji siejama, kokie prioritetai pasirenkami, kaip suprantamos laisvės ribos.

Duomenų analizei naudota kompiuterinė SPSS 16.0 programa.

Tyrimo rezultatai rodo, kad atsakant į klausimą, ką jiems reiškia laisvė, nežiūrint lyties ir profesijos skirtumų, respondentai labiau linkę rinktis savo interesų derinimo su kitais variantą, o ne savo intereso pabrėžimą, tačiau skirtumai statistiškai nėra reikšmingi. Analizuojant atsakymus į klausimą, kur jaučiasi laisvi: ar tik savo vidiniame pasaulyje, ar šeimos ir artimųjų tarpe, ar savo laisvės ribas išplečia iki platesnio įvairių žmonių rato, skirtumo tarp būsimų pareigūnų ir inžinierių nestebime, tačiau išryškėja įdomus ir statistiškai reikšmingas skirtumas tarp vaikų ir merginų (1 pav.). Pastarosios laisviausiai jaučiasi šeimos ir artimųjų tarpe - 59,4%, tuo tarpu tik 21,7% vaikų linkę savąją laisvę apriboti šeima ir artimiausia aplinka. Vaikų savosios laisvės ribos peržengia artimiausios aplinkos ribas (58,7%). Merginų tarpe taip linkusios rinktis tik 25% apklaustųjų (1 lentelė). Galima daryti prielaidą, kad šį skirtumą galėtų įtakoti visuomenėje įprasta vyrų orientacija į išorinį veiklos pasaulį ir moterų dėmesys šeimai ir artimiausiems žmonėms. Gilesnė šio aspekto analizė išeitų už šio tyrimo ribų.

Vyrų ir moterų atsakymai į klausimą: "Laisvas jaučiuosi"

1 pav. Vaikinių ir merginų savosios laisvės ribų vertinimas

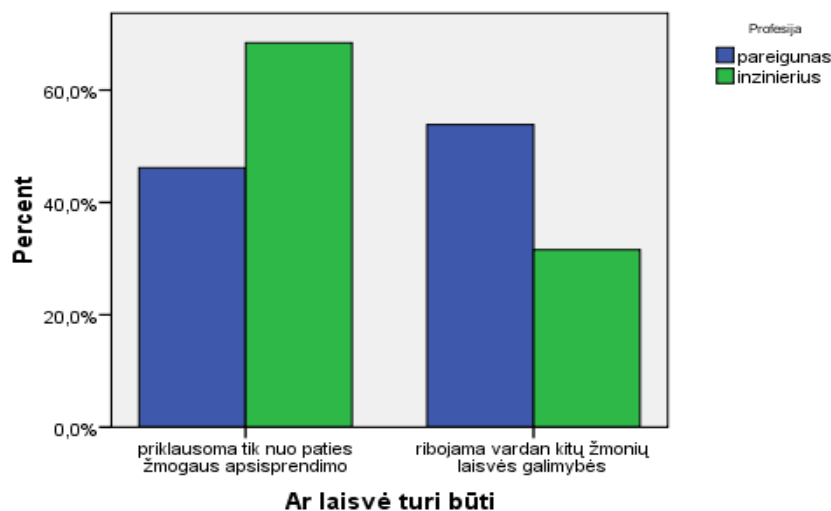
1 lentelė. Vaikinių ir merginų savosios laisvės ribų vertinimo procentinė išraiška

Laisvas jaučiuosi:	Lytis		
	moteris	vyras	Viso
a) savo mintyse, svajonėse	5	9	14
kiekis			
%	15,6%	19,6%	17,9%
b) savo šeimos, artimųjų tarpe	19	10	29
kiekis			
%	59,4%	21,7%	37,2%
c) bendraudamas su įvairiais žmonėmis	8	27	35
kiekis			
%	25,0%	58,7%	44,9%
Viso:	32	46	78
kiekis			
%	100,0%	100,0%	100,0%

Tyrimė domėtasi, su kuo labiau linkę sieti laisvę apklausti studentai: saugumu, nepriklausomybe, savivale. Šiuo aspektu tiriamųjų požiūris beveik vieningas: svarbiausia jiems laisvėje yra nepriklausomybės momentas (svyruoja tarp 78,9% ir 84,6% tarp lyginamųjų grupių). Tuo tarpu saugumo aspektą renkasi 14,3% respondentų, o savivalę akcentuoja vidutiniškai tik 3,8% apklaustųjų.

Dar tyrime norėta išsiaiškinti, ką laisvėje akcentuoja apklaustieji: savuosius ar bendruosius interesus. Atsakydami respondentai turėjo pasirinkti, ar laisvė turi būti priklausoma tik nuo paties žmogaus apsisprendimo, ar turi būti ribojama vardan kitų žmonių laisvės galimybės. Tiek merginų, tiek vaikinų tarpe labiau pabrėžiamas pirmas variantas (atitinkamai 53,1% ir 60,9%). Būsimų inžinierių tarpe šis pasirinkimas ženkliai dominuoja – 68,4%, tuo tarpu būsimųjų pareigūnų tarpe nors ir nežymiai persveria dėmesys kitų žmonių laisvei. (2pav). Jie linkę riboti savo laisvę vardan kitų (53,8%). Skirtumas nėra statistiškai reikšmingas, bet leidžia įžvelgti tam tikrą didesnio dėmesio kitiems persvarą pareigūnų tarpe, nors ir nedidelę, bet teikiančią vilčių, kad šią profesiją renkasi atidesni kitų žmonių poreikiams asmenys (2 lentelė).

Būsimų pareigūnų ir inžinierių atsakymai į klausimą: "Ar laisvė turi būti?"

2 pav. Būsimų pareigūnų ir inžinierių savosios ir kitų laisvės santykio vertinimas

2 lentelė. Būsimų pareigūnų ir inžinierių savosios ir kitų laisvės santykio procentinė išraiška

Ar laisvė turi būti:		Profesija		
		pareigūnas	inžinierius	Viso
priklausoma tik nuo paties žmogaus apsisprendimo	Kiekis	18	26	44
	%	46,2%	68,4%	57,1%
ribojama vardan kitų žmonių laisvės galimybės	Kiekis	21	12	33
	%	53,8%	31,6%	42,9%
Viso	Kiekis	39	38	77
	%	100,0%	100,0%	100,0%

Norint patikslinti šiuos pasirinkimus užduotas kitas klausimas – kokių laipsniu, išreikštu procentais, respondentas būtų linkęs atsisakyti savosios laisvės vardan kitų žmonių laisvės.

Atsakymai – gana išsibarstę. Apskaičiuavus medianą galime teigti, kad 40% yra vidurinisys gautų pasirinkimų narys. Taigi, maždaug po pusę apklaustųjų yra linkę <40% > atsisakyti savosios laisvės. Kaip rodo moda, 50% yra dažniausiai pasikartojanti pasirinkimo reikšmė. Tai leidžia teigti, kad apklaustieji linkę pusiau dalintis savąja laisve su kitais, kas yra tikrai sveikintinas dalykas mūsų visuomenėje.

Akcentuojant laisvę kaip asmeninį pasirinkimą įdomu, kokios sritys laikomos prioritetinėmis. Lyginant merginų ir vaikinių pasirinkimus abiejose grupėse dominuoja dėmesys žodžio laisvei (18,2% ir 20,9%), dar labiau merginos vertina minties laisvę (21,6%), o vaikiniams svarbi pilietinė laisvė (17,2%). Lyginant būsimųjų pareigūnų ir inžinierių atsakymus matome, kad vėlgi dominuoja dėmesys žodžio laisvei (atitinkamai 19,1% ir 20,2% pasirinkimų), tačiau pareigūnai dėmesingesni pilietinei laisvei (18,2%), kai tuo tarpu ją renkasi tik 12,0% inžinierių. Dar vienas išryškėjęs bendras bruožas – tai tikrai labai menkas dėmesys politinei ir ekonominei laisvės apraiškoms. Ar tai sąlygoja jaunas respondentų amžius, ar kitos priežastys? Į šį klausimą galima būtų atsakyti išplečiant respondentų ratą.

Įdomu pažiūrėti, kokius studentai įžvelgia laisvę ribojančius veiksniai. Tarp faktorių, ribojančių žmogaus laisvę, apklaustieji gana vieningai akcentuoja finansinių galimybių (34%) ir aplinkinių požiūrio (30%) įtaką. Mažesnę reikšmę studentai skiria dorovinių normų (15%) ir valstybės bei teisinių institucijų (16%) poveikiui ir mažiausiai reikšminga jiems atrodo gamtinės žmogaus prigimties įtaka (5%).

IŠVADOS

Kiekvienas žmogus turi principinę laisvės teisę kaip galimybę pačiam apsispręsti, bet realizuoja ją savaip. Gyvendamas visuomenėje žmogus laisvas tiek, kiek jis pripažįsta kito laisvės teisę, įsisąmonina savo galimybių ribas.

Tyrimo rezultatai rodo, kad didžioji apklaustųjų dauguma laisvę sieja su asmens nepriklausomybe, tačiau kartu yra linkę atsižvelgti į kitų žmonių interesus ribodami savąją laisvę.

Išryškėjo statistiškai reikšmingas skirtumas merginų ir vaikinių savosios laisvės ribų suvokimo atžvilgiu.

LITERATŪRA

1. Dahrendorf R. (1996). Modernus socialinis konfliktas: esė apie laisvės politiką. Vilnius: Pradai.
2. Fromas Ė. (1990). Turėti ar būti? Vilnius: Mintis.
3. Gray J. Liberalizmas (1992). Vilnius: Pradai.
4. Hajekas F. A. (1992). Fon Kelias į vergovę. Vilnius: Mintis.
5. Hobbes Th. (1999). Leviatanas. Vilnius: Pradai.
6. Maceina A. (1994). Dievas ir laisvė. // Maceina A. Raštai, t. 7. Vilnius: Mintis. P. 251-337.
7. Mill J. S. (1995). Apie laisvę. Vilnius: Pradai.
8. Sabine G. H., Thorson Th. L. (1995). Politinių teorijų istorija. Vilnius: Pradai.
9. Sartras Ž.-P. (1974). Egzistencializmas yra humanizmas. // Filosofijos istorijos chrestomatija. XIX ir XX amžių vakarų Europos ir Amerikos filosofija. Vilnius: Mintis. P. 439-450.
10. Šiuolaikinė politinė filosofija. Antologija. (1998). Sudarė J. Kis. Vilnius: Pradai.
11. Šliogeris A. (1996). Transcendencijos tykla. Vilnius: Pradai.
12. Vaitkevičius R., Saudargienė A. (2006). Statistika su SPSS psichologiniuose tyrimuose. Kaunas: VDU leidykla.

THE RESEARCH OF FREEDOM CONTENT PERCEPTION

Nijolė Aukštuolytė*
Mykolas Romeris University

Summary

The article analyses the problem of freedom content perception. The freedom is one of the most essential conditions in the human existence. But by realizing his/her own freedom a person can come into collision with the right of other people to be free. Therefore it is important to explain how a person is subject to percept the limits of his/her own freedom. The goal of this research is to analyse the tendencies about the possibilities and limits in the perception of freedom. When seeking the planned goal the following tasks are solved: to compare the results of men and women, the future state officers and the students of technological sciences, to discuss what is common and to identify the differences. 78 students participated in the research. The following methods were used: text interpretation and rational reconstruction, logical and statistical analysis as well as the method of results' generalization. The research revealed that the students perceive the link of their own freedom with the possibilities of other people's freedom. The research also showed the differences in choosing freedom limits, content priorities and limited factors.

Keywords: expression of freedom, limits of freedom, choice priorities.

Nijolė Aukštuolytė *, Mykolas Romeris universiteto Humanitarinių mokslų instituto Filosofijos katedros docentė. Mokslinių tyrimų kryptys: epistemologija, kalbos filosofija, mokslo filosofija, humanistinė psichologija.

Nijolė Aukštuolytė *, Mykolas Romeris University, Institute of Humanities, Department of Philosophy, Assoc. Prof. Dr..
Research interests: epistemology, philosophy of language, philosophy of science, humanistic psychology.

INTERNETO KELIAMOS GRĖSMĖS IR VAIKO TEISĖ Į ASMENINĮ GYVENIMĄ, BENDRAVIMĄ IR SUSIRAŠINĖJIMO INTERNETINĖJE ERDVĖJE SLAPTUMĄ

Daiva Bereikienė, Žana Vaščova

Mykolas Romeris universiteto Viešojo saugumo fakulteto Teisės katedra

V. Putvinskio g. 70, LT-44211 Kaunas, Lietuva

Tel. 8~698 15863, 8~686 11067

El. paštas: bereikiene@gmail.com, zana_vascova@yahoo.com

Santrauka. Straipsnyje analizuojamas santykis tarp vaikai saugios internetinės erdvės užtikrinimo ir konstitucinės vaiko teisės į asmeninio gyvenimo, bendravimo bei susirašinėjimo slaptumo neliečiamumą, taip pat šių teisių gerbimo ir užtikrinimo teisinio reguliavimo problemos, grėsmių internete valdymo teisinės galimybės. Keliami hipotezė, kad vaikai saugios internetinės erdvės sukūrimas turi būti sureguliuotas teisinėmis priemonėmis, kad būtina pasiekti pusiausvyrą tarp dviejų teisių gėrių, - saugios internetinės erdvės vaikai užtikrinimo bei vaiko teisės į asmeninio gyvenimo, bendravimo bei susirašinėjimo internetinėje erdvėje slaptumo. Straipsnyje kompleksiskai analizuojamas šių teisių vertybių tarpusavio balansas, siūloma sprendžiant šių vertybių užtikrinimo galimybes bei jų tarpusavio santykį vadovautis išimtinai vaiko interesais, rekomenduojama nustatyti aukščiau nurodytų teisių ribojimo kriterijus, taip pat sukurti interneto keliamas grėsmes identifikuojančias priemones, nustatyti grėsmių pavojingumo laipsnį ir šių grėsmių ribojimo sistemą.

Straipsnyje daroma išvada, kad vaikai saugi erdvė internete turi būti užtikrinama teisinėmis priemonėmis ribojant grėsmę keliančios informacijos sklaidą arba prieigą prie tokios informacijos, taip pat švietimo priemonėmis, o ne varžant vaiko konstitucinę teisę bendrauti ir susirašinėti. Straipsnyje pateikiamos rekomendacijos, kaip teisinėmis priemonėmis reguliuoti dviejų valstybės saugomų gėrių – saugios internetinės erdvės vaikai užtikrinimo bei vaiko teisės į asmeninio gyvenimo, bendravimo bei susirašinėjimo internetinėje erdvėje slaptumo – suderinamumo galimybę.

Pagrindinės sąvokos: Saugus internetas, grėsmės internete, susirašinėjimo ir bendravimo slaptumas, vaiko teisių apsauga

ĮVADAS

Teisės normomis įtvirtinta vaiko¹ teisė į asmeninį gyvenimą ir asmens neliečiamumą² suponuoja kiekvieno vaiko teisę laisvai ir nevaržomai bendrauti, pasirinkti bendravimo būdus ir subjektus, taip pat užtikrina teisę į susirašinėjimo slaptumą. Pastaruoju metu šių teisių realizavimui didelę įtaką daro kompiuteriai bei informacinės technologijos, suteikiančios galimybę naudotis pasauliniu kompiuterių tinklu, – internetu. Vaikai naudoja internetą ne tik

---

¹ Sąvoka “vaikas” šiame straipsnyje vartojama ta prasme, kuri yra apibrėžta Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 2 straipsnyje, t.y. žmogus, neturintis 18 metų, išskyrus atvejus, kai įstatymai numato kitaip.

² Lietuvos Respublikos Konstitucija. Žin. 1992, Nr. 33-1014; Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. Žin. 1996-04-12, Nr. 33-808.

informacijos paieškai, bet taip pat ir duomenų skleidimui, bendravimui, susirašinėjimui³. Naudodamiesi internetu vaikai ne tik realizuoja savo teises, bet taip pat ir patiria grėsmes⁴.

Siekiant sumažinti interneto keliamas grėsmes vaiko saugumui, dažniausiai pasirenkamos ribojimo, draudimo ar veiksmų kontroliavimo priemonės. Tačiau tokiu atveju susiduriama su dviejų saugomų teisinių gėrių, – vaiko teisės augti sveikam bei teisės į susižinojimo internetu slaptumą, – priešprieša, nes saugios internetinės erdvės vaikui užtikrinimas, kaip priemonė užtikrinti konstitucinę vaiko teisę augti sveikam⁵, siaurina vaiko teisės į asmeninio gyvenimo, bendravimo bei susirašinėjimo slaptumą apimtį. Teisiniu reguliavimu privalo būti išlaikyta pusiausvyra tarp aptariamų vaiko teisių ir laisvių, o jų ribojimas gali būti grindžiamas tik prioritetine vaiko interesų apsauga. Šios aplinkybės nulemia nagrinėjamos temos aktualumą ir suponuoja būtinybę atskleisti teises prielaidas, leidžiančias riboti vaiko teisę į bendravimą bei susirašinėjimo internete slaptumą.

Straipsnio tikslas – išnagrinėti vaiko teisės į asmeninio gyvenimo, bendravimo bei susirašinėjimo internetinėje erdvėje slaptumo bei valstybės pareigos vaikui užtikrinti saugią internetinę erdvę pusiausvyros problemas, nurodyti problemos sprendimo būdus.

Tiksliui pasiekti straipsnyje aptariamos vaikui saugios internetinės aplinkos kūrimo perspektyvos ir tendencijos, atskleidžiamos vaiko teisės į asmeninio gyvenimo, bendravimo ir susirašinėjimo slaptumą ribojimo, sąlygoto vaiko apsaugos nuo interneto keliamų grėsmių, problemos, teikiami pasiūlymai teisinio reguliavimo tobulinimui, siekiant užtikrinti saugią internetinę aplinką neribojant vaiko teisių į bendravimo ir susirašinėjimo slaptumą.

Vaiko teisės į saugią aplinką ir teisės į asmeninį gyvenimą santykio problema yra suaktyvėjusių diskusijų dalykas, tačiau šis straipsnis skirtas tik vienam šios problemos aspektui, – tyrimo objektu pasirenkant vaikui saugios internetinės erdvės užtikrinimo ir vaiko teisės į asmeninio gyvenimo, bendravimo bei susirašinėjimo internetinėje erdvėje slaptumo neliečiamumo teisinio reguliavimo problemas. Nors šiai problematikai pastaruosius kelis metus

³ Kaip rodo tyrimai, šiuo metu internetu Europos Sąjungos valstybėse naudojasi apie 80 procentų³ vaikų, ir beveik visi besinaudojantys šiuo tinklu viešai paskleidė savo asmeninius duomenis (kuriais gali pasinaudoti bet kurie asmenys ir neigiamai paveikti vaiko interesus). Šie duomenys skirtingose valstybėse skiriasi: Lietuvoje internetu naudojasi apie 95 proc. vaikų (Lietuvos vaikai internetu naudojasi bene labiausiai Europoje. [interaktyvus]. 2011 [žiūrėta 2011-04-22]. // <<http://www.teo.lt/node/1068>>); Vokietijoje – 89 proc., Prancūzijoje – 82 proc. vaikų (One in five European kids dodge Facebook age limit: survey. [interaktyvus]. 2011 [žiūrėta 2011-04-22]. <<http://www.ndtv.com/article/technology/one-in-five-european-kids-dodge-facebook-age-limit-survey-99774>>)

⁴ Kaip rodo tyrimai, didelė dalis vaikų internete susidūrė su žalinga informacija. Curious kids: 160,000 attempts to visit porn sites every hour. [interaktyvus]. 2010 [žiūrėta 2011-04-22] // <<http://www.kaspersky.com/news?id=207576199>>.

⁵ Šios teisės turinį sudaro priemonių, leidžiančių sudaryti vaikui sveiką ir saugią aplinką, visuma.

yra skiriamas dėmesys tiek nacionalinėse, tiek tarptautinėse konferencijose ir seminaruose⁶, tačiau išsamesnio tyrimo, skirto minėtų vaiko teisių santykiui, nėra.

Straipsnyje analizuojami statistiniai duomenys, teisės aktai. Tyrimo išvados bei pasiūlymai padės suvokti vaiko teisių ir laisvių užtikrinimo problematiką kovos su interneto keliamomis grėsmėmis kontekste.

I. VAIKO TEISĖS Į SUSIRAŠINĖJIMO SLAPTUMĄ INTERNETINĖJE ERDVĖJE TEISINIO REGULIAVIMO ASPEKTAI

Asmens, taigi, ir vaiko teisės į privatumą ir saviraiškos laisvę įtvirtintos nacionaliniuose ir tarptautiniuose teisės aktuose. Pagrindiniai vaiko teisių ir laisvių gynimą ir apsaugą Lietuvos Respublikoje reglamentuojanys teisės aktai yra Lietuvos Respublikos Konstitucija⁵, Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija⁶, Visuotinė žmogaus teisių deklaracija⁷, Lietuvos Respublikos Vaiko teisių pagrindų įstatymas⁸ ir kt.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 38 straipsnyje įtvirtinta valstybės pareiga saugoti ir globoti vaikystę, ginti nepilnamečius vaikus. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija nustato vaiko teises ir laisves. Lietuva, ratifikavudama minėtą Konvenciją, pripažino joje įtvirtintas vaiko teises ir pareigas bei įsipareigojo imtis visų priemonių apsaugoti vaikus nuo jų teisių pažeidimų.

1948 m. Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 12 straipsnyje yra įtvirtinta, jog “niekas neturi patirti savavališko kišimosi į jo asmeninį ir šeiminių gyvenimą, jo buto neliečiamybę, susirašinėjimo slaptumą, kėsintis į jo garbę ir orumą. Kiekvienas žmogus turi teisę į įstatymo apsaugą nuo tokio kišimosi arba tokių pasikėsinimų”, o deklaracijos 18 straipsnyje nurodyta, kad “Kiekvienas turi teisę laisvai laikytis savo įsitikinimų ir juos reikšti; ši teisė apima laisvę nekliudomam turėti savo nuomonę ir ieškoti informacijos bei idėjų, jas gauti ir skleisti visokiomis priemonėmis ir nepaisant valstybės sienų”.

Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 10 straipsnyje įtvirtinta vaiko teisė į asmeninį gyvenimą, asmens neliečiamybę ir laisvę. Šios laisvės turinį sudaro savarankiška vaiko teisė – teisė į asmeninį gyvenimą, bendravimą, susirašinėjimo slaptumą, į

⁶ Tarptautinė konferencija “Vaikų privatumo apsauga internete”. Vilnius, 2011-05-24, organizatorius – Lietuvos vartotojų institutas; Konferencija “Kaip apsaugoti vaikų privatumą internete?”. Vilnius, 2011-03-31, organizatorius – Lietuvos vartotojų institutas; Seminaras “vaikų saugumas internete”. Vilnius, 2007-12-18, organizatorius – LR Švietimo ir mokloso ministerija, LR Ryšių reguliavimo tarnyba, UAB „Microsoft Lietuva“.

⁷ Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, Žin. 2006, Nr. 68-2497; Vėliau asmens teisė į privatumą ir saviraiškos laisvę buvo įtvirtinta ir kituose tarptautiniuose teisės aktuose (Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakte, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje ir kt.)

⁸ Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. Žin. 1996-04-12, Nr. 33-808

asmens neliečiamumą ir laisvę. Vaiko bendravimas bei susirašinėjimas yra ir gali būti vykdomas įvairiomis priemonėmis: betarpiškai, telefonu, laiškais bei internetinėje erdvėje, o bendravimo ir susirašinėjimo subjektais tampa tiek vaikai, tiek suaugę asmenys. Nors internetas yra labiausiai paplitęs vaikų bendravimo ir susirašinėjimo būdas, tačiau esamas teisinis reguliavimas nesudaro pakankamo teisinio pagrindo eliminuoti grėsmes, kylančias vaikui bendraujant ir susirašinėjant internetinėje erdvėje. Nacionaliniai teisės aktai, įtvirtinantys vaiko teisę į bendravimo ir susirašinėjimo slaptumą, iš esmės nediferencijuoja vaiko teisės į saviraišką apimtį pagal vaiko bendravimo ir susirašinėjimo priemones bei būdus, įstatymų leidėjas šios vaiko teisės turinio apimtį nesieja su vaiko amžiumi bei brandos lygiu. Saugios internetinės erdvės užtikrinimą komplikuoja tai, kad šiuo metu nėra teisės normomis įtvirtintos grėsmės vaikui internete definicijos, nors grėsmių internete spektras yra platus.

Aktualiausias teisės aktas, reguliuojantis vaiko apsaugą nuo neigiamo poveikio jam darančios informacijos, – Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas⁹, kuris nustato bendriausius viešosios informacijos, darančios neigiamą poveikį nepilnamečiams, kriterijus. Šio įstatymo 4 straipsnyje apibrėžiama neigiamo poveikio nepilnamečiui darančios informacijos sąvoka: tai viešoji informacija, kuri gali būti žalinga nepilnamečio psichinei, fizinei sveikatai, fiziniam, dvasiniam ar doroviniam vystymuisi, pavyzdžiui sukelti baimę ir siaubą, skatinanti savęs žalą ir kt. Minėtas įstatymas įtvirtina draudimą tiesiogiai skleisti nepilnamečiams, t.y. jiems siūlyti, perleisti ar kitaip leisti naudotis viešąja informacija, kuri gali būti žalinga nepilnamečiui; tokio pobūdžio informacija gali būti skelbiama tik vietose, į kurias nepilnamečiai negali patekti arba tokiu laiku, kuriuo nepilnamečiai negalėtų naudotis, arba turi būti naudojamos techninės priemonės, sudarančios prielaidas riboti tokios informacijos pasiūlą nepilnamečiams. Įstatymo 7 straipsnio 3 dalyje įtvirtintas imperatyvas, jog interneto paslaugas teikiantys asmenys privalo užtikrinti žalingo interneto turinio filtravimo priemonių įdiegimą ir veikimą.

Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 8 straipsnis atskleidžia vaiko teisės būti sveikam turinį. Jame numatyta, kad vaiko teisė būti sveikam garantuojama priemonėmis, leidžiančiomis sudaryti vaikui sveiką ir saugią aplinką. Nepaisant teisės normų, kurios įtvirtina vaiko teisės saugią internetinę aplinką bei į asmeninio gyvenimo, bendravimo bei susirašinėjimo internetinėje erdvėje slaptumą gausos, šių teisių realizavimas nėra užtikrintas.

---

⁹ Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas. Žin. 2002, Nr. 91-3890

II. VAIKO TEISĖS Į SAUGIĄ INTERNETINĘ APLINKĄ APSAUGOS TENDENCIJOS IR PERSPEKTYVOS

Internetas pagrįstai laikomas patogia ir paprasta naudotis bendravimo ir saviraiškos forma, priemone, padedančia vaikams mokytis, gauti žinių, komunikuoti, tačiau akivaizdu, kad pasaulinis kompiuterių tinklas kelia grėsmes vaikų saugumui ir pilnavertės asmenybės formavimuisi.

ES Komisijos narė Viviane Reding teigia, kad „vaikai šiandien labai anksti pasineria į interneto ir judriojo ryšio technologijų pasaulį ir jau paauglystėje tampa patyrusiais technologijų ekspertais, puikiai išmanančiais interneto vingrybes. Kadangi šios technologijos vaikams padeda mokytis ir suteikia naujų galimybių bendrauti, dažnai jomis naudotis jie pradeda greičiau nei jų tėvai. Privalome užtikrinti, kad naudodamiesi interneto ar judriojo ryšio paslaugomis jie galėtų atpažinti pavojus ir imtis reikiamų veiksmų“.¹⁰ Vaikai savarankiškai naršydami interneto svetaines dažnai susiduria su informacija, kuri dėl savo turinio nepilnamečiams yra netinkama ar net žalinga. Aplinkybę, kad vaikams internete yra laisvai prieinama jų formavimuisi žalinga informacija patvirtina atliekami tyrimai, pavyzdžiui, paaiškėjo, kad net 90 procentų besinaudojančių internetu vaikų, kurių amžius yra nuo 8 iki 16 metų, yra lankęsi pornografinio turinio svetainėse¹¹. Bet kokio amžiaus vaikai, pasirinkę socialinius tinklalapius, pvz. Facebook, kaip bendravimo būdą, dėl gyvenimiškos patirties stokos, gali patekti į sukčių, pedofilų ir net teroristų akiratį, todėl tokių vaikų aplinka tampa nesaugi.

Naujausiais duomenimis apie 75 proc. 6–17 metų amžiaus vaikų naudojami internetu, 60 proc. Europos tėvų nerimauja, kad jų vaikai gali tapti kibernetinio viliojimo aukomis, nes dažnėja faktų, kai suaugęs žmogus užmezga ryšį su vaiku, ketindamas jį seksualiai išnaudoti, o 54 proc. – kad jų vaikai bauginami internete arba prie jų priekabiuojama interneto svetainėse ar SMS trumposiomis žinutėmis.¹² Prieiga prie interneto vis labiau pritaikoma individualiems poreikiams – vienas iš trijų vaikų naudotojų prie interneto jungiasi mobiliuoju telefonu, o vienas

10 ES priėmė naują saugesnio interneto programą – 55 mln. EUR bus skirta užtikrinti, kad vaikai internetu galėtų naudotis saugiau [interaktyvus] 2008 [žiūrėta 2011-04-15] // <<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/08/1899&format=HTML&aged=1&language=LT&guiLanguage=en>>.

11 Internet Pornography Statistics. [interaktyvus]. 2011 [žiūrėta 2011-04-22] // <<http://internet-filter-review.toptenreviews.com/internet-pornography-statistics.html>>.

¹² Tyrimas: 75 proc. paauglių internete buvo užkalbinti nepažįstamųjų [interaktyvus] 2011 [žiūrėta 2011-04-20] // <http://vz.lt/straipsnis/2011/02/08/Tyrimas_75_proc_paaugliu_internete_buvo_uzkalbinti_ne_interaktyvus [žiūrėta 2011-04-07]>.

iš keturių – per žaidimo pultą. Daugiau kaip pusė 13–16 metų amžiaus paauglių internetu naudojami miegamajame.¹³

Europos Sąjungos Ministrų Taryba, suvokdama grėsmių vaikams internetinėje erdvėje mastą ir padarinių svarumą, priėmė 2009–2013 m. Saugesnio interneto programą¹⁴. Ši programa skirta užtikrinti, kad sudėtingėjančioje interneto aplinkoje vaikai būtų apsaugoti, kad nepilnamečiams būtų sudarytos sąlygos saugiai naudotis internetu, socialiniais tinklais, interneto dienoraščiais ir pan.

Vienas iš veiksnių, sąlygojančių grėsmių kilimą internetinėje erdvėje, yra asmens duomenų atskleidimas. Vaikai, bendraudami internete pateikia savo ir savo artimųjų duomenis (vardus, pavardes, telefono numerius, namų adresą, savo buvimo vietą, laiką ir pan.), kurie yra prieinami bet kuriam asmeniui ir kuriais šie asmenys gali pasinaudoti siekdami pakenkti vaiko ar jo artimųjų interesams¹⁵. 59 proc. 9–16 metų amžiaus vaikų yra susikūrę socialinio tinklo naudotojo profilį (nuo 80 proc. Nyderlanduose iki 46 proc. Rumunijoje). 26 proc. tokių naudotojų profilių yra visiškai vieši (nuo 11 proc. Jungtinėje Karalystėje iki 54 proc. Vengrijoje). 14 proc. vaikų naudotojo profilyje skelbia savo adresą ir telefono numerį.¹⁶ Registruojantis socialiniuose tinklapapiuose, vartotojų prašoma suteikti apie save privačios ar net konfidencialios informacijos.¹⁷ Kol nėra teisinio reguliavimo, įtvirtinančio socialinių tinklalapių kūrėjams ar administratoriams konkrečius reikalavimus, yra ne tik prašoma suteikti asmeninio pobūdžio informaciją, bet ji net viešai skelbiama ir prieinama kiekvienam tinklalapio vartotojui. Tokia valstybinio reguliavimo spraga suponuoja kitą problemą, – tokia asmeninio pobūdžio informacija turi galimybę pasinaudoti nusikalstamos grupuotės, užsiimančios vaikų grobimu, vaikų seksualiniu išnaudojimu ir net teroristai.

Virtuali erdvė yra patraukli vieta teroristams verbuoti vaikus. Pavyzdžiui, siekdamas populiarinti savo veiklą teroristinės organizacijos pritaiko netgi interneto žaidimus¹⁸.

¹³ Skaitmeninė darbotvarkė. Komisija dės daugiau pastangų, kad apsaugotų vaikus internete

[interaktyvus] 2011[žiūrėta 2011-04-20] // <<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/11/135>>.

¹⁴ Saugesnio interneto programa [interaktyvus] 2011 [žiūrėta 2011-02-25] // <http://ec.europa.eu/information_society/activities/sip/index_en.htm>.

¹⁵ Pavyzdžiui, yra manoma, kad antivirusinės programos kūrėjo Jevgenijaus Kasperskio sūnus buvo pavogtas ir už jį pareikalauta išpirkos remiantis būtent ta informacija, kurią jis viešai paskelbė internete, socialiniame tinklapyje, t.y. adresu, atvaizdu ir kt.

¹⁶ Skaitmeninė darbotvarkė. Komisija dės daugiau pastangų, kad apsaugotų vaikus internete

[interaktyvus] 2011[žiūrėta 2011-04-20] // <<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/11/135>>.

¹⁷ Pavyzdžiui, registruojantis socialiniame tinklapyje Facebook, reikia nurodyti ne tik savo vardą, pavardę, bet ir gimimo datą, miestą, kuriame gyvenama, šeimyninę padėtį.

¹⁸ Svetainėse gausu siūlomų nemokamų video žaidimų, kuriuose vaikai kaip kovotojai žudo JAV karius¹⁸ ar kitaip susitapatina su teroristais: palestiniečių teroristinės organizacijos „Hamas“ internetiniame vaikų žurnale „Al-Fateh“ tarp spalvingų animacijų galima rasti „herojiškas“ savižudžių sprogdintojų istorijas, vienos palestiniečių septyniolikmetės savižudės sprogimo sudarkyto kūno nuotraukas, prie kurių teigiama, kad tai visų švenčiausia

Pedofilams internetas taip pat yra labai patogi priemonė pasinaudoti vaikais nusikalstamais tikslais: vaikų įtraukimui dalyvauti pornografinio pobūdžio renginiuose ir išnaudojimui pornografiniai produkcijai gaminti, pornografinio turinio dalykų gaminimui¹⁹. Kaip minėta, Europos Sąjungoje šiuo metu įgyvendinama Saugesnio interneto programa, pagal kurios naujausią redakciją vaikams siekiama suteikti galių kovoti su grėsmėmis virtualioje erdvėje, pavyzdžiui, priekabiavimu ir viliojimu (MEMO/09/58)²⁰.

Akivaizdu, jog nepakankamas vaiko ir jo tėvų ar globėjų tarpusavio bendravimas sąlygoja vaiko perdėtą, nekontroliuojamą domėjimąsi internetine erdve, ir įvertinant vaikų smalsumą – domėjimąsi vaikui žalinga informacija, o tai dažnai užkerta kelią savalaikiam grėsmių internetinėje erdvėje identifikavimui. Eurobarometro paskelbtais duomenimis tik apie 50 procentų tėvų nurodė, kad jie kalbasi su savo vaikais apie tai, ką vaikai veikia internete, nors savo vaikams draudžia internete atskleisti asmens informaciją (92 %) ir bendrauti su nepažįstamaisiais (83 %). 59 proc. tėvų pareiškė, kad jie naudojami filtravimo arba stebėjimo programine įranga. Filtravimo priemonėmis nesinaudojantys tėvai teigė, kad jie pasitiki savo atžalomis (64 proc.) arba nežino, kaip tas priemonės susirasti ar kaip jomis naudotis (14 proc.).²¹

Itin sparti informacinių technologijų raida sąlygoja sudėtingą vaiko teisės į saugią interneto aplinką užtikrinimo procesą. Darytina išvada, kad vienas iš efektyviausių priemonių, siekiant užtikrinti vaiko teisę į saugią interneto aplinką, yra teisinėmis priemonėmis apibrėžti vaikui žalingos informacijos turinį ir nustatyti draudimus ir(ar) ribojimus tokios informacijos sklaidai internete. Akcentuotina, kad vaikų saugumo internete problemą galima spręsti ne tik draudimais ar kontrole, tačiau didinant vaikų sąmoningumą. Beje, sprendžiant saugios internetinės erdvės užtikrinimo internete problemą, kaip minėta, yra svarbus ir suaugusiųjų švietimo aspektas. Šiuo metu vaikų kompiuterinio raštingumo lygis yra aukštesnis, todėl suaugusieji dažnai net neįtaria

---

misija. Teroristiniuose puslapiuose vaikams ir paaugliams siūlomi tokie žaidimai, kaip „Taikynys: Bušas“ arba „Bušo sugavimo naktis“, kurios sukūrė Pasauliniu Islamo žiniasklaidos frontu pasivadinusį organizacija. Apsiginklavę šautuvu arba granatsvaidžiu žaidėjai turi pereiti tris lygius: „Augantis džihadas“, „Pragaras amerikiečiams“ ir „Bušas sumedžiotas kaip žiurkė“, paskutinė užduotis – nužudyti JAV prezidentą George'ą Bushą.

¹⁹ Pavyzdžiui, Lietuvoje didelio atgarsio sulaukė Generolo Jono Žemaičio akademijos pulkininko leitenanto byla. Buvo išsiaiškinta, kad leitenantas socialiniuose tinklalapiuose užsiregistruodavo kaip nepilnametė mergaitė, kuri ieško draugių, ir pasinaudodamas mažamečių patiklumu iš jų gaudavo įvairių nuotraukų. Vėliau vyras gąsdindavo, kad šias nuotraukas patalpins internete, jei mergaitės nesutiks susitikti ir fotografuoti pornografinėms nuotraukoms. Teisėsaugos pareigūnai leitenanto kompiuteryje rado apie 100 tūkstančių pornografinių vaikų nuotraukų, kurios buvo sukauptos per tris metus. Mačėnaitė V., Internetė vaikų tyko pavojai. [interaktyvus] 2011. [žiūrėta 2011-04-24] / <<http://www.delfi.lt/news/daily/crime/internete-vaiku-tyko-pavojai.d?id=41121877>>.

²⁰ Europos Komisija prdeda viešas konsultacijas dėl vaiko teisių. 2010 [žiūrėta 2011-04-24] <<http://www.teisingumas.lt?visuomenei/teisnis-vietimas/>>.

²¹ Eurobarometer: how do young Europeans use online and mobile technologies? 2011. [interaktyvus] [žiūrėta 2011-02-25]

<http://ec.europa.eu/information_society/activities/sip/eurobarometer>.

esant tam tikrų rūšių interneto keliamus pavojus ir dėl to neperspėja vaikų dėl vis naujai išskylančių grėsmių.

III. VAIKO TEISĖS Į BENDRAVIMO IR SUSIRAŠINĖJIMO INTERNETINĖJE ERDVĖJE SLAPTUMĄ RIBOJIMO TEISINĖS PRIELAIDOS

Nacionaliniuose ir tarptautiniuose teisės aktuose įtvirtinta prigimtinė asmens teisė į privatumą.²² Preziumuojama, kad negalima apriboti asmens teisės į privatą gyvenimą, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus ir kai tai būtina demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo, visuomenės apsaugos ar šalies ekonominės gerovės interesams, siekiant užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat kai tai būtina žmonių sveikatai ar moralei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti, o teisė laisvai reikšti savo mintis ir įsitikinimus gali būti varžoma formalumų, sąlygų, apribojimų ar bausmių, kurias numato įstatymas ir kurios demokratinėje visuomenėje būtinos valstybės saugumo, teritorinio vientisumo ar viešosios tvarkos interesams, siekiant užkirsti kelią teisės pažeidimams ir nusikaltimams, žmonių sveikatai bei moralei, taip pat kitų asmenų orumui ar teisėms apsaugoti, užkirsti kelią konfidencialios informacijos atskleidimui ar teisminės valdžios autoritetui ir nešališkumui garantuoti²³.

Teisės aktų analizė bei vykdomų programų nuostatų apžvalga suponuoja išvadą, jog užtikrinant saugią internetinę erdvę, balansuojama tarp vaiko teisės į asmeninį gyvenimą bei teisės į saviraiškos internete laisvę. Teisė į privatumą ir saviraiškos laisvė (tame tarpe ir teisė laisvai komunikuoti, susirašinėti internete) yra svarbios teisinės vertybės, todėl, kilus konfliktui tarp jų, būtina surasti tinkamą pusiausvyrą, kad abi šios teisės būtų ginamos nesuteikiant prioriteto viena kitos atžvilgiu. Teisės aktuose įtvirtinta, kad negalima apriboti vaiko teisės į privatą gyvenimą, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus ir kai tai būtina vaiko interesams apsaugoti²⁴, o teisė laisvai reikšti savo mintis ir įsitikinimus gali būti varžoma sąlygų, kurias numato įstatymas ir kurios būtinos (be kitų aplinkybių) žmonių sveikatai bei moralei, taip pat kitų asmenų orumui ar teisėms apsaugoti, užkirsti kelią konfidencialios informacijos atskleidimui²⁵.

Vaikų saviraiškos laisvės ir susirašinėjimo ribojimas internete taip pat turi būti vykdomas vadovaujantis aukščiau išvardintais principais ir sąlygomis. Net įstatyminio pagrindo buvimas savaime nesuteikia teisės savavališkai varžyti vaiko teisių ir laisvių. Ribojimo būtinumas reiškia,

²² Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, Valstybės žinios. 2006, Nr. 68-2497

²³ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-987, 11 str.

²⁴ Saugesnio interneto programa. [interaktyvus] 2011 [žiūrėta 2011-02-25]// <http://ec.europa.eu/information_society/activities/sip/index_en.htm>.

²⁵ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-987. 11 str.

kad ribojimas turi būti proporcingas siekiamam teisėtam tikslui, t.y. reikalinga įsitikinti, kad nėra kitų, teisės ir laisvės mažiau ribojančių priemonių pasiekti tikslą, toks teisės ribojimas turi būti būtinas. Europos Žmogaus Teisių Teismas byloje *Olsson v. Sweden* (Nr.1) pabrėžė, kad „<...> sąvoka būtinybė reiškia tai, kad kišimasis turi atitikti primygtinį visuomeninį poreikį ir būti proporcingas siekiamam teisėtam tikslui“²⁶. Šiuo metu nėra apibrėžta, kiek galima riboti vaiko teisės nevaržomai naršyti, susirašinėti, skleisti informaciją internete jo saugumo tikslais.

Pastebėtina, kad vaiko teisės ir laisvės, tame tarpe teisė į saugią aplinką, dažniausiai yra užtikrinama negatyviomis priemonėmis, t.y. ribojimu laisvai bendrauti, susirašinėti, skleisti ir reikšti savo įsitikinimus, priėti prie informacijos ir pan. Pavyzdžiui, kompiuteryje yra įdiegiamos technologinės interneto naršymo apsaugos priemonės, arba vaikams naršant aktyvuoja netinkamo turinio tinklalapius blokuojanti programinė įranga. Nors tokių programų kūrimui ir įdiegimui yra skiriami milijonai eurų, tačiau jų efektyvumas yra vertintinas kritiškai. Visų pirma dėl to, kad atsiranda įvairių naujos kartos funkcijų (tokių kaip prisijungimas prie interneto per išmaniuosius telefonus ir pan.), kurioms šios priemonės, kaip ribojančios prieiga prie žalingos informacijos, nėra pritaikytos, antra - dėl to, kad šių priemonių naudojimas yra ribotas²⁷. Kaip parodė bendrovės „Microsoft Corporation“ tyrimas, tik 36 procentai tėvų namų kompiuteriuose naudoja technologines interneto naršymo apsaugos priemones.²⁸ Kritiškai vertintini ir kai kurių apsaugos programų veikimo būdai. Šių programų veikimo principas pagrįstas tuo, jog pats vartotojas turi teisę savo nuožiūra nuspręsti dėl internetinio puslapio peržiūros²⁹. Akivaizdu, kad tokia apsaugos priemonė nuo netinkamos informacijos yra neefektyvi, kadangi vaiko kontrolės funkcija suteikiama jam pačiam. Kostatuotina, jog šiuo metu naudojamos priemonės, kurios nukreiptos į vaiko teisų ir laisvių varžymą, nėra tinkamas ir efektyvus vaiko teisės į saugią internetinę aplinką užtikrinimo būdas, – visų pirma, jos nepamatuotu ir nepagrįstu mastu riboja vaikų teisės komunikuoti internetinėje erdvėje, antra, jos realiai neapsaugo vaikų nuo žalingo poveikio ir neužtikrina saugios erdvės pasauliniame tinkle. Vaikų interesai ir toliau yra pažeidžiami dėl to, kad nėra užtikrintos tinkamos vaikų naudojimosi internetu sąlygos.

²⁶ *Olsson v. Sweden* (Nr.1), no. 10465/83(1988), § 67, ECHR 24 March 1988. Series A no. 130.

²⁷ Tyrimas: 75 proc. paauglių internete buvo užkalbinti nepažįstamųjų. [interaktyvus]. 2011 [žiūrėta 2011-04-22]. // <<http://www.microsoft.com/lietuva/press/2011/0208a.msp>>.

²⁸ Ten pat.

²⁹ Pavyzdžiui, dažnai naudojama sistema, kai atidarius interneto puslapį, kuriame yra vaikui žalinga informacija, puslapis automatiškai neblokuojamas, tačiau pateikiama informacija apie tai, kad svetainėje esanti informacija skirta asmenims nuo 18 metų amžiaus. Taip pat iškart pateikiamas klausimas „Ar Jums yra 18 metų?“ ir nurodomi du atsakymo variantai – „taip“ ir „ne“. Tik tuo atveju, jei vartotojas pasirenka atsakymą „ne“, puslapis uždaromas.

Dviejų lygiavertių vaiko teisių (teisės į saugią aplinką ir teisės į bendravimo ir susirašinėjimo slaptumą) apsaugos kontekste, tėvai, kontroliuodami vaikų susirašinėjimą interneto tinklalapiuose ar net uždrausdami bendrauti ir susirašinėti, nors ir siekia tinkamai apsaugoti vaiką nuo grėsmių internete, tačiau pažeidžia teisę į bendravimo ir susirašinėjimo slaptumą. Geriausia priemonė užtikrinti tinkamą vaiko teisės į saugią aplinką realizavimą yra naujausių ir pažangiausių technologijų panaudojimas siekiant sukurti vaikui saugią internetinę aplinką. Europos Komisijos paskelbto filtravimo priemonių tyrimo (SIP Bench study) duomenimis, per pastaruosius trejus metus patobulintos filtravimo arba stebėjimo programine įranga priemonės patobulintos ir jas lengviau įsidiesti.

„Microsoft Lietuva“ teigia, kad technologinių apsaugos sprendimų sukurti vaikui saugią internetinę erdvę yra, reikia tik įprasti jomis naudotis. Šios priemonės yra nemokamos, įdiegtos į operacinę sistemą arba laisvai pasiekiamos internetu. „36 proc. tėvų namų kompiuteriuose naudoja technologines interneto naršymo apsaugos priemones, arba vaikams naršant aktyvuoja netinkamo turinio tinklalapius blokuojančią programinę įrangą.“³⁰

Valstybė yra atsakinga už tinkamą teisinį reguliavimą, sudarantį prielaidas sprendžiant bet kokius klausimus, susijusius su vaiku, imantis bet kokių priemonių, liečiančių vaiką, vadovautis prioritetingos vaiko interesų apsaugos principu. Saugios aplinkos vaikui sudarymas yra labiau viešąjį interesą ir vaiko tikruosius interesus atspindinti kategorija. Todėl kol nėra technologinių ir teisinių priemonių apriboti vaikus žalojančios informacijos sklaidą internetu bei įdiegti filtravimo sistemą, kuri blokuotų duomenų (gimimo datą, gyvenamą vietą, pavardę ir kt.) apie vaiką skelbimą, vaiko teisės į bendravimo ir susirašinėjimo slaptumo ribojimas yra proporcingas siekiamam tikslui – saugios vaikui aplinkos užtikrinimui, pasiekti.

IŠVADOS

Nacionaliniai ir tarptautiniai teisės aktai nustato valstybės pareigą tinkamai ginti prioritetingas vaiko teises ir teisėtus interesus, tame tarpe užtikrinti saugią vaikui interneto aplinką. Valstybė yra atsakinga už tinkamą teisinį reguliavimą, sudarantį prielaidas sprendžiant bet kokius klausimus, susijusius su vaiku, imantis bet kokių priemonių, liečiančių vaiką, vadovautis prioritetingos vaiko interesų apsaugos principu.

Saugios vaikui internetinės aplinkos užtikrinimo priemonės, kurios nukreiptos į vaiko teisių ir laisvių varžymą, šiuo metu nėra pakankamos ir efektyvios: jos realiai neapsaugo vaiko

³⁰ Tyrimas: 75 proc. paauglių internete buvo užkalbinti nepažįstamųjų [interaktyvus]. 2011 [žiūrėta 2011-04-22] // <http://vz.lt/straipsnis/2011/02/08/Tyrimas_75_proc_paaugliu_internete_buvo_uzkalbinti_ne>.

nuo žalingo poveikio ir neužtikrina saugios erdvės pasauliniame tinkle, bet to, nepagrįstu mastu riboja jo teisę į bendravimo ir susirašinėjimo slaptumą. Sprendžiant santykio tarp dviejų valstybės saugomų gėrių, t.y. vaiko teisės augti sveikam, kurios turinį sudaro ir saugios internetinės erdvės vaikui užtikrinimas bei vaiko teisės į asmeninio gyvenimo, bendravimo bei susirašinėjimo internetinėje erdvėje slaptumą, būtina vertinti, kurios vaiko teisės apsauga labiausiai atspindėtų vaiko interesus. Valstybė remia vaikystę ir visų pirma siekia sudaryti vaikui galimybę augti sveikoje ir saugioje aplinkoje, todėl derinant aptariamąsias teises, vaiko teisė augti sveikam yra prioritetinga, lemiančioji.

Saugios internetinės erdvės vaikui užtikrinimas yra sudėtingas ir dėl tos priežasties, kad šiuo metu nėra teisės normomis įtvirtintos grėsmės vaikui internete definicijos. Grėsmės internete turėtų būti vertintinos ne tik pagal informacijos internete turinį, tačiau būtina diferencijuoti grėsmes internetinėje erdvėje ir pagal vaiko amžių.

Šiuo metu vaiko teisė į saugią interneto aplinką, dažniausiai yra užtikrinama draudimais ir ribojimais, t.y. ribojimu laisvai bendrauti, susirašinėti, skleisti ir reikšti savo įsitikinimus, prieiti prie informacijos ir pan. Vaiko saugumo internete problema spėjama ne kontroliuojant vaiko bendravimą internetu, bet didinant vaiko sąmoningumą, tuo pačiu didinant suaugusiųjų kompiuterinio raštingumo žinias. Grėsmių internete mažinimui, vaikui saugios aplinkos kūrimui, kovai su vaikų viliojimu ir bauginimu, būtina tobulinti programinę įrangą bei judriojo ryšio technologijas.

Tik teisinių, organizacinių, technologinių priemonių visuma gali sudaryti vaikui saugios internetinės aplinkos prielaidas.

LITERATŪRA

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija. Valstybės žinios. 1995, Nr. 60-1501.
3. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. Valstybės žinios. 1996, Nr. 33-808
4. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, Valstybės žinios. 2006, Nr. 68-2497.
5. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-987.
6. Commission welcomes European Parliament's strong support for a new Safer Internet Programme. [interaktyvus] 2008 // <<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/08/1899&format=HTML&aged=1&language=LT&guiLanguage=en>>.
7. Curious kids: 160,000 attempts to visit porn sites every hour. [interaktyvus]. 2010// <<http://www.kaspersky.com/news?id=207576199>>.
8. Europos Komisija prdeda viešas konsultacijas dėl vaiko teisių. [interaktyvus] 2010 // <<http://www.teisingumas.lt?visuomenei/teisnis-vietimas/>>

9. Eurobarometer: how do young Europeans use online and mobile technologies? [interaktyvus] 2011 // <http://ec.europa.eu/information_society/activities/sip/eurobarometer>.
10. Gudauskaitė, G., Ramanauskas G. Elgesio internete teisinis reguliavimas pasmerktas žlugti. [interaktyvus] 2010. <www.infolex.lt/portal/start.asp?act=news&Tema=50&str=42714>
11. Internet Pornography Statistics. [interaktyvus]. 2011// <<http://internet-filter-review.toptenreviews.com/internet-pornography-statistics.html>>.
12. Kaplan E. Terrorists and the Internet. [interaktyvus]. 2009. <http://www.cfr.org/publication/10005/terrorists_and_the_internet.html#p1>.
13. Lietuvos vaikai internetu naudojami bene labiausiai Europoje. [interaktyvus]. 2011// <<http://www.teo.lt/node/1068>>;
14. Lietuvos vaikai linkę pratęsti interneto pažintis gyvais susitikimais realiame gyvenime. [interaktyvus]. 2011 // <<http://www.teo.lt/node/1068>>.
15. Mačėnaitė V., Internete vaikų tyko pavojai. 2011. // <<http://www.delfi.lt/news/daily/crime/internete-vaiku-tyko-pavojai.d?id=41121877>>.
16. One in five European kids dodge Facebook age limit: survey. [interaktyvus]. 2011 // <<http://www.ndtv.com/article/technology/one-in-five-european-kids-dodge-facebook-age-limit-survey-99774>>.
17. Olsson v. Sweden (Nr.1), no. 10465/83(1988), § 67, ECHR 24 March 1988. Series A no. 130.
18. Pabs, J., Eugene Kaspersky's Son Kidnapped. [interaktyvus]. 2011// <<http://www.quotednews.com/2011/04/24/eugene-kaspersky%E2%80%99s-son-kidnapped/>>.
19. Saugesnio interneto programa. [interaktyvus]. 2011// <http://ec.europa.eu/information_society/activities/sip/index_en.htm>.
20. Skaitmeninė darbotvarkė. Komisija dės daugiau pastangų, kad apsaugotų vaikus internete [interaktyvus] 2011 // <<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/11/135>>
21. Terorizmas.com arba debesėlis kviečia žudyti. [interaktyvus]. 2009 // <<http://xneox.com/spauda/terorizmascom-arba-debeselis-kviecia-zudyti.php>>.
22. Tyrimas: 75 proc. paauglių internete buvo užkalbinti nepažįstamųjų. [interaktyvus]. 2011 // <<http://www.microsoft.com/lieuva/press/2011/0208a.msp>>.

INTERNET THRETS AND CHILD'S RIGHTS TO THE PRIVATE LIFE, COMMUNICATION AND CORRESPONDENCE

Daiva Bereikienė*, Žana Vaščova**
Mykolas Romeris University

Summary

Child safe on line space creation must be resolved by legal means, and it is necessary to achieve the balance between two legal goods: to ensure a child safe Internet space, with no unreasonable limits for child to communicate and to correspond. The article analyses the balance between insurance of safe on-line space for child and the constitutional child's right to private life, inviolability of communication and correspondence, problems of legal settlement of insurance and respect of these rights, legal possibilities of threat management on the Internet. Hypothesis that the article gives a complex analyse of the balance between these legal values, it is proposed while analysing the connection or even opposition between these values to follow child's interests in terms of legal, organisational, administrative measures, to establish the child's and public best interests, to make criteria according which one of the values is a prior one.

The article concludes that it is necessary to create legal presumptions, to limit the dissemination of threatening information on the Internet or free access to such information, rather than limiting child's constitutional right to communicate and to correspond. In order to secure the priority of child's rights and legitimate interests, namely the child's right to private life, communication and secure corresponding, and

---

may need to create a legal means to identify the area of Internet-based risk, to determine their degree of hazards, to use lock systems for access to harmful information.

The article contains recommendations for legislative measures to regulate these two goods: secure on line space for children and ensure children's rights to private life, possibility to communicate and safely correspond to the approximation.

Keywords: Internet safety, threat on the Internet, communication and safe correspond, protection of children rights.

Daiva Bereikienė *, Mykolas Romeris universiteto Viešojo saugumo fakulteto Teisės katedros lektorė.

Daiva Bereikienė*, Mykolas Romeris University, Faculty of Public security, Department of Law, lector.

Žana Vaščova** , Mykolas Romeris universiteto Viešojo saugumo fakulteto Teisės katedros lektorė

Žana Vaščova** , Mykolas Romeris University, Faculty of Public security, Department of Law, lector.

SPECIALYBĖS KALBOS DĖSTYMO PROBLEMOS. TEISĖS KRYPTIES STUDENTŲ VIEŠŲJŲ KALBŲ ANALIZĖ TAISYKINGUMO POŽIŪRIU

Agnė Bielinskiėnė

*Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Humanitarinių mokslų katedra
V. Putvinskio g. 70, LT-44211 Kaunas
Telefonas: (8 37) 303664
El. paštas: a.bielinskiene@mruni.eu*

Santrauka. Straipsnyje aptariamos Specialybės kalbos dėstymo problemos aukštojoje mokykloje, taip pat analizuojamos teisės krypties studentų, rašiusių viešąsias kalbas jų specialybės tematika, kalbos klaidos. Pranešimo tikslas – išsiaiškinti, kokias dažniausiai klaidas daro studentai išklausę dalį Specialybės kalbos paskaitų kurso. Analizuotos visų kalbos lygmenų klaidos: leksikos, žodžių darybos, morfologijos, sintaksės ir korektūros klaidos, pateikiamos dažniausių klaidų taisyčių rekomendacijos. Taip pat apžvelgiamos ir analizuojamos Specialybės kalbos dėstymo problemos, studentų požiūris į šio dalyko svarbą studijuojant ir kiti aktualūs klausimai.

Nustatyta, kad dažniausiai daroma leksikos, sintaksės ir korektūros klaidų, analizuojamos galimos tokių klaidų darymo priežastys. Daroma išvada, kad studentai daugiau dėmesio skiria viešosios kalbos turiniui tobulinti ir labai mažai dėmesio tekstui redaguoti, dailinti ir taisyti.

Pagrindinės sąvokos: specialybės kalba, kalbos kultūra, viešosios kalbos, teisės krypties studentai.

ĮVADAS

Teisės krypties studentai Specialybės kalbos dalyką klauso dažniausiai pirmaisiais antraisiais studijų metais. Viena iš universitetuose dėstomo Specialybės kalbos temų – viešasis kalbėjimas. Viešasis kalbėjimas labai svarbi tema visiems baigusiems universitetą teisės krypties specialistams. Jų profesinė veikla neatsiejama nuo ginčų sprendimo, įtikinėjimo ir argumentavimo, tad retorinis kalbėjimo aspektas labai svarbus. Per Specialybės kalbos paskaitas teisės krypties studentai rengia viešąsias kalbas savo specialybės tematika. Kai kurie turi galimybę savo kalbą pasakyti viešai, tačiau dažniausiai dėl laiko stokos viešoji kalba rengiama raštu. Vertinant šiuos darbus atsižvelgiama į studentų gebėjimus perteikti mintis sakytiniu stiliumi ir atsižvelgiama į per pirmąją kurso dalį susiformuotus kalbos kultūros įgūdžius. Kadangi išklausius dalį kurso vis tiek daroma kalbos klaidų, buvo nuspręsta atlikti tyrimą ir išsiaiškinti, kokio pobūdžio klaidos daromos ir kodėl.

Dėstant šį dalyką universitete kyla ir kitų, ne vien su dalyko turiniu susijusių problemų. Ne kartą aptariant Specialybės kalbos dalyko dėstymo problemas aukštojoje mokykloje buvo išsakyta apgailestavimų, kad studentai ne labai noriai studijuoja šį dalyką (pvz., L. Pečkuvienė¹,

¹ Pečkuvienė L. 2008: Ar lengva mokyti ir mokytis specialybės kalbos. *Specialybės kalba: terminija ir vartoseną*. Vilnius: MRU, 2008. P. 86.

S. Papaurėlytė-Klovienė², R. Bartkevičienė et al.³). Atlikta nemažai tyrimų ir publikuota straipsnių šia tema. Kadangi tos pačios problemos kyla dėstant teisės krypties studentams, straipsnyje pateikiama literatūros analizė šiais klausimais.

Taigi šio tyrimo tikslas – nustatyti bei išanalizuoti, kokias kalbos klaidas daro teisės krypties studentai rašydami viešąsias kalbas, ir apžvelgti problemas, kylančias dėstant Specialybės kalbą universitete. Siekta išsiaiškinti, kokios žinių spragos lieka išklausius didžiąją Specialybės kalbos kurso dalį, kuri apima bendruosius taisyklingos kalbos reikalavimus ir kt.

Tyrimo objektas – teisės krypties studentų viešosios kalbos teisės ir teisėsaugos tematika.

Tyrimo metodai. Tyrimui atlikti taikytas klaidų analizės metodas ir literatūros apžvalga. Atsitiktinės atrankos būdu buvo pasirinktos 50 studentų parašytos viešosios kalbos. Darbai vertinti kalbos taisyklingumo požiūriu: analizuotos studentų padarytos atskirų kalbos lygmenų: leksikos, žodžių darybos, morfologijos, sintaksės ir korektūros arba formaliųjų teksto rinkimo reikalavimų nesilaikymo klaidos. Buvo bandoma išsiaiškinti, kokios spragos lieka išklausius didesniąją Specialybės kalbos kurso dalį, ar studentai geba pritaikyti įgytas žinias praktiškai. Vertinta, kokio kalbos lygmens klaidų daroma daugiausiai, kokio pobūdžio šios klaidos, kokios galimos klaidų darymo priežastys. Pateikti galimi taisyčių siūlymai. Straipsnyje taip pat apibendrinamos su dalyko dėstymu susijusios problemos, identifikuojamos galimos to priežastys.

TYRIMO REZULTATAI

1.1. Metodika. Teisės krypties studentai turėjo atlikti savarankišką užduotį – parašyti viešąją kalbą savo specialybės tematika. Temos nebuvo nurodytos. Buvo sudaryta galimybė rinktis ir laisvesnę socialinio pobūdžio temą. Tokia išlyga buvo padaryta todėl, kad studentai Specialybės kalbos discipliną klauso pirmajame studijų kurse ir jiems ne visada pakanka išmanymo analizuoti specifinio pobūdžio teisės ir teisėsaugos temas. Be to, jie dar nėra perpratę daugelio teisės terminų (ši disciplina rekomenduojama dėstyti paskutinių kursų studentams⁴).

Viešajai kalbai rengti buvo apibrėžti reikalavimai tiek turinio dėstymo, tiek pateikimo formos atžvilgiu. Kalba turėjo būti apie 300 žodžių, parašyta sakininės kalbos stiliumi ir atitikti juridinių kalbų komponavimo etaloną: įžanga; kalbamo dalyko pristatymas, pasakojimas, išaiškinimas; savos nuomonės pagrindimas arba argumentacija; priešingos nuomonės atmetimas

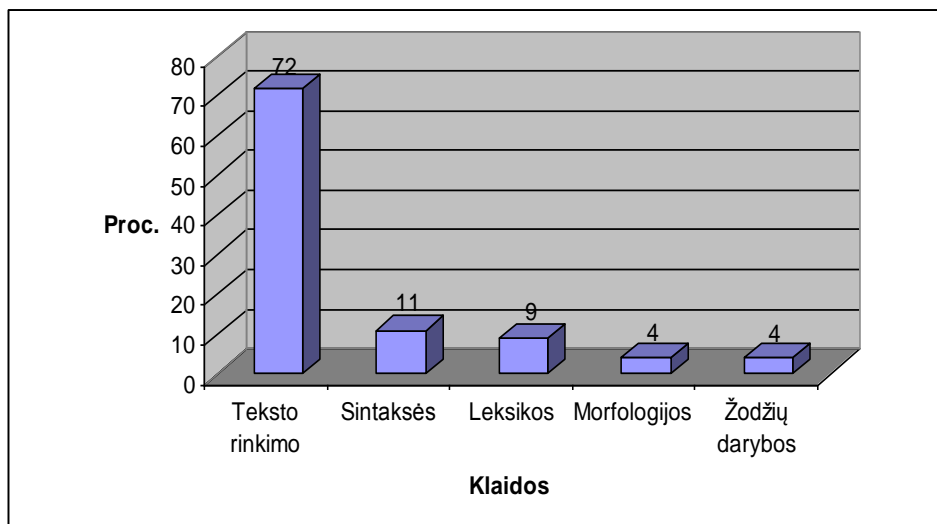
² Papaurėlytė-Klovienė S. 2006: Studentų kalbos kultūros ugdymas. Bendrinės kalbos norminimas ir vartojimas. Gimtoji kalba, 12 (priedas). P. 94–98.

³ Bartkevičienė R., Petniūnienė N. 2008: Specialybės kalbos vartojimo erdvė ir ribos. Specialybės kalba: terminija ir vartoseną. Vilnius: MRU, 2008. P. 20.

⁴ Akelaitis G. 2004: Specialybės kalbos turinio ir dėstymo problemos. Specialybės kalba: sistema ir vartoseną. Vilnius: LTU, 2004. P. 5.

arba priešininko argumentų sugriovimas; pabaiga⁵. Viešoji kalba turėjo būti parašyta laikantis lietuvių kalbos kultūros, rašybos ir skyrybos, taip pat formaliųjų teksto rinkimo reikalavimų⁶. Į šiuos dalykus (mažiau į rašybą ir skyrybą, nes šios temos neįeina į Specialybės kalbos kursą) ir buvo kreipiamas didžiausias dėmesys vertinant parašytą kalbą. Studentams buvo rekomenduota vadovautis viešųjų kalbų rengimo reikalavimais, kurie išdėstyti paskaitų metu ir papildomoje literatūroje, pavyzdžiui, R. Koženiausienės (2005)⁷, Bielinienės (2000)⁸, Kazlauskienės et al. (2010)⁹ knygose.

1.2. Teisės krypties studentų viešųjų kalbų vertinimas taisyklingumo požiūriu. Atlikus ištaisytų kalbos klaidų analizę, nustatyta, kad daugiausiai buvo teksto rinkimo, sintaksės ir leksikos klaidų (žr. 1 pav.).

1 pav. Teisės krypties studentų viešųjų kalbų klaidos (proc.)

Toliau rastos kalbos klaidos ir netikslumai analizuojami pagal jų svarbą pirmiausia aptariant leksikos, žodžių darybos, morfologijos, sintaksės klaidas ir galiausiai – korektūros arba teksto rinkimo.

1.2.1. Leksikos klaidos. Nepaisant to, kad studentai jau būna išklause leksikai ir terminijai skirtą kurso dalį, tačiau vis tiek daro nemažai klaidų. Leksika gana greitai kintanti kalbos sritis, daugybė naujų žodžių plūsta iš anglų kalbos, tačiau klaidos, rodos, nekinta jau keletą dešimtmečių. Vis dar vartojami neteiktini vertiniai iš rusų kalbos: *Tai tik dar labiau paskatins*

⁵ Koženiausienė R. 2005: Juridinė retorika. Vilnius: Vilniaus universitetas.

⁶ Kazlauskienė A., Rimkutė E., Bielinienė A. 2010: Bendroji ir specialybės kalbos kultūra. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. P. 261.

⁷ Koženiausienė R. 2005: Juridinė retorika. Vilnius: Vilniaus universitetas.

⁸ Bielinienė J. 2000: Iškaltos menas. Vilnius: VDA leidykla.

⁹ Kazlauskienė A., Rimkutė E., Bielinienė A. 2010: Bendroji ir specialybės kalbos kultūra. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.

vairuotojus papirkinėti pareigūnus ir to pasekoje (= tokiu būdu; dėl to suklestės korupcija) pakels korupcijos lygį. Tai gali užtikrinti jos materialinį gerbūvį (= gerovę). Vertinys iš rusų kalbos įtakoti netgi nesuvokiamas kaip klaida. Matyt, dėl kalbos ekonomijos principo, noro pasakyti kuo trumpiau, jo nesistengiama keisti žodžių junginiais daryti įtaką, turėti įtakos: Mes nesame pajėgūs kažką pakeisti ar kitaip įtakoti sistemą (= daryti įtaką sistemai; paveikti sistemą).

Vadinamieji reikšmės vertiniai – semantizmai – vartojami ne sava, skolinta reikšme, taip pat dažnoki studentų rengtose viešosiose kalbose: *Žmogaus saugumas ir teisės nėra pilnai (= visiškai) užtikrinamos. Nelegaliai siunčiasi įvairias bylas grubiai (= šiurkščiai) pažeisdami autoriaus teises. Korupcijos atvejų sutinkame (= pasitaiko) ne tik valdžioje. Kyla klausimas kiekvienam, o šiuo metu ypatingai (= ypač) valstybei. Nesunku apskaičiuoti, kokį pelną neša (=duoda) bankrotai.*

Dažnai administracinio ar publicistinio stiliaus tekstuose painiojamos žodžių *tolimesnis* ir *tolesnis* reikšmės. Remiantis elektroniniu „Dabartinės lietuvių kalbos žodynu“ (eDLKŽ) *tolimesnis* reiškia erdvės atstumą, o *tolesnis* – laiko nuoseklumą¹⁰. Minėtuose tekstuose, taip pat ir analizuotose viešosiose kalbose, dažniausiai ir turimas omenyje laiko nuoseklumas, pvz.: *Prieš darydami tolimesnes (= tolesnes) išvadas, pagalvokite, kas svarbiau, ar statistika, ar žmonių gyvybės?*

Žodis *vystytis* labai dažnai netaisyklingai pavartojamas reikšme „plėtotis“. Kalbos vartotojai šio žodžio nelaiko didele klaida, nes yra ir kitų žodžių, sudarytų jo pagrindu, pvz., *besivystančios valstybės*. Vis dėlto kalbos patarimuose siūloma geriau vartoti kitus šio žodžio atitikmenis, pvz.: *Negalima suteikti galimybės vystytis (– plėtotis; plisti) rasizmui ir ksenofobijai*. Nevartotina ir dalelytė *taipogi*: *Gavo galimybę sudalyvauti loterijoje, kurioje taipogi (= taip pat) dalyvaus tūkstančiai kitų skaitytojų*.

Tarptautiniai žodžiai yra specialybės kalbos terminijos pagrindas ir be jų ši bendrinės kalbos atmaina būtų gana skurdi. Tačiau kai kurie tarptautiniai žodžiai gali būti keičiami lietuviškais atitikmenimis (nors ne klaida ir tarptautinis žodis). Tokių atvejų pasitaikė analizuojamose kalbose, pvz.: *Faktoriai (veiksniai), turintys įtakos nusikalstamumo augimui. Dovanėlė bosui (viršininkui; vadovui) irgi korupcija*. Kadangi *bosas* gali turėti tam tikrą konotaciją, tad kai kuriais atvejais šio žodžio vartoseną yra pateisinama. Ne visai tinkamai pavartotas žodis *optimalus* sakinyje: *Reikia siekti optimalios teisybės visuomenėje*. Galimi šio

¹⁰ eDLKŽ: Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Prieiga per internetą: <http://www.lki.lt/dlkz/>.

žodžio lietuviški atitikmenys yra *tinkamiausias, geriausias*¹¹, o čia, matyt, turėta omenyje *visiška, tikra, gryna teisybė*.

Nepaisant to, kad studentų kalbose žodžiai gali būti verstiniai ar pavartoti ne ta reikšme, jie neretai būna netaisyklingos sandaros. Toliau aptariama, kokios pasitaiko kalbos klaidos vartojant žodžių darybos priemones: priešdėlius ir priesagas.

1.2.2. Žodžių darybos klaidos. Viešosiose kalbose žodžių darybos arba žodžių sandaros klaidų daug nepasitaikė. Dažniausiai klystama vartojant priešdėlius ir priesagas. Rasta atvejų, kai vartojami pertekliniai priešdėliai, nesuteikiantys jokios papildomos reikšmės žodžiui. Jų geriau visai atsisakyti: *Pabaigdama (= baigdama) norėčiau užakcentuoti (= akcentuoti; pabrėžti), kad smurtavimas šeimoje tampa vis aktualesne problema*. Ne ta reikšme pavartotas priešdėlis *pa-*, kuris vartojamas netikslaus, apytikrio apskaičiavimo reikšme¹²: *Nesunku paskaičiuoti (= apskaičiuoti), kokį pelną duoda bankrotai*.

Studentai ne visada gerai suvokia darybines priesagų reikšmes, todėl jas pavartoja ne visai tinkama reikšme. Priesaga *-iškas* žymi daikto ypatybę, tačiau ji ne labai tinka, kai norima pabrėžti tą ypatybę turintį dalyką, kaip šiame sakinyje: *Norint išlaikyti demokratiškus (= demokratijos) principus <...>, reikia <...>* Taip pat ne vidinę ypatybę, o tik sąsają su ja žymi žodžių junginys *intelektinė nuosavybė* sakinyje: *Isteigtos įvairios organizacijos, saugančios intelektualinę (= intelektinę) nuosavybę*, todėl netaisyklingai pavartota priesaga daro teiginį nelogišką.

Morfologijos klaidų, kaip ir žodžių darybos, nėra labai gausu. Plačiau analizuojamos dažniausiai pasitaikiusios morfologijos klaidos.

1.2.3. Morfologijos klaidos. Morfologijos klaidos palyginti retos studentų viešosiose kalbose. Dažniausiai klystama vartojant įvardžiuotines žodžių formas. Kai žodis įgyja termininę reikšmę, būtina vartoti įvardžiuotinę formą: *Anot jo, vienas iš vaikinų priėjęs arčiau išsitraukė sidabrinės spalvos dujinį pistoletą, įrėmė jam į koją ir pasakė, kad šaus, jei jis neatiduosiąs mobilaus (= mobiliojo) ryšio telefono. Krizės metu mažėja bendras (= bendrasis) vidaus produktas. Vyrauja dvi žmogaus teisių doktrinos. Prigimtinė ir pozityvi (= pozityvioji)*.

Studentai ne visada skiria, kuriems kalbos funkciniais stiliams tinkamesnės tam tikros žodžių formos. Kadangi viešoji kalba yra oficialiojo stiliaus bendrinės kalbos variantas, tai šnekamajam buitiniam stiliui tinkamos formos neturėtų būti vartojamos. Viešųjų kalbų žanrui labiau tinka ilgosios žodžių formos netrumpinant galūnių: *Loterijos organizatoriai aiškiai nenurodė žaidimo taisyklių savo klientam (– klientams)*.

¹¹ Kalbos patarimai 4. Leksika: skolinių vartojimas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2005.

¹² Kanceliarinės kalbos patarimai. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Pagal rusų kalbos pavyzdį vartojama konstrukcija su dėmeniu *save* ne visais atvejais tinkama į *save* nukreiptam veiksmui reikšti. Lietuvių kalboje tam yra sangražos dalelytė *-si-*: *Kai pakeisime patys save* (= *pasikeisime patys*), *pasikeis ir aplinka*.

1.2.4. Sintaksės klaidos. Sintaksės klaidos keičia sakinio struktūrą, daro ją nebūdingą lietuvių kalbai. Viešosiose kalbose rasta nemažai tokių klaidų (žr. 1 pav.). Būdingiausios vietininko ir žodžių ar sakinio dėmenų jungimo klaidos. Jos plačiau ir aptariamos.

Vietininkas nevartojamas veiksmo reiškimosi sričiai reikšti, jį geriau keisti kilmininko ar naudininko linksniu: *Krizę sukėlė keletas priežasčių: ilgalaikiai pokyčiai naftos rinkos kainodaroje* (= *ilgalaikiai naftos rinkos kainodaros pokyčiai*). *Žinoma, ekonominio sunkmečio sąlygose* (= *sąlygomis*) *bankrotai yra aktuali problema*.

Kai kuriais atvejais vietininką galima keisti padalyviu: *Galėtų tapti labai veiksmingu pavyzdžiu kovoje* (= *kovojant*) *su neteisybe*.

Vietininko linksnis taip pat netinka veiksmo aplinkai reikšti, geriau jį keisti prielinksnine konstrukcija su prielinksniu *tarp*: *Galbūt todėl teisėjų tarpe* (= *tarp teisėjų*) *korupcija klesti*.

Studentų kurtose viešosiose kalbose pasitaiko sustabarėjusių verstinių vietininkų laikui reikšti. Tokiais atvejais juos reikėtų keisti kita prielinksnine konstrukcija su prielinksniu *per* ar įterpti papildomų žodžių: *Toliau šios istorijos eigoje* (= *per šią istoriją; tęsiantis šiai istorijai; šios istorijos metu*) *galėsime išskirti keletą bylos vilkinimo atvejų*.

Linksnių klaidos viešosiose kalbose gana įvairios. Viena vertus, nepaisoma dvejetainių linksnių vartosenos, kai reiškiamas būvis: *Kalėjime jis nebesijaučia vienišu* (= *vienišas*). *Ragina nelikti abejingais* (= *abejingiems*) *ir pranešti apie žinomus korupcijos atvejus*. Kita vertus, pavartoti veiksmazodžiai reikalauja visai kito linksnio: *Pačiam atstovauti kitą šalį* (= *kitai šaliai*). Taip pat būtų daug stilingiau, jei naudininkas, reiškiantis veiksmo pabaigą, būtų pakeistas į vietininką ar pusdalyvį sakinyje: *Pabaigai* (= *pabaigoje; baigdamas(a)*) *norėčiau pabrėžti...* Šį žodį studentai gana dažnai vartojo pradėdami apibendrinamąją pastraipą kalbos pabaigoje, todėl daugelis neišvengė šio rekomendacinio pobūdžio netikslumo. Įnagininkas netinka, kai pasakomas veiksmo atlikimo būdas su žodžių junginiu *mielu noru*. Iš tiesų šis žodžių junginys reikalauja prielinksnio *su*: *Jis mielu noru* (= *su mielu noru; mielai*) *grąžins leidyklai*.

Nereta sintaksės klaida – padalyvio vartojamas. Padalyvis nevartojamas to paties veikėjo šalutiniam veiksmui reikšti, tam geriau tinka pusdalyvis: *Ją dažniausiai girdime, kalbant* (= *kalbėdami*) *apie tautos išrinktuosius – seimūnus*. *Remiantis* (= *remdamasis*) *šiomis įsigaliojusiomis teisėmis, autorius ar kitas autorių teisių subjektas gali pranešti visuomenei apie savo teises*.

Kitos sintaksės klaidos pavienės, tačiau gana svarbios, nes yra įtrauktos į Valstybinės lietuvių kalbos komisijos sudarytą „Didžiųjų kalbos klaidų sąrašą“ (patvirtintas 1997 m. gruodžio 18 d. nutarimu Nr. 68; Žin., 1998, Nr. 18-445)¹³.

Pirmiausia netinkamai jungiami sakinių dėmenys. Jungtukas *kad* nevartojamas su bendratimi. Geriau ir tikslingiau tam vartoti tariamosios nuosakos veiksmažodžius: *Kodėl ją reikia kontroliuoti? Todėl, kad pasiekti tikslą (= kad būtų pasiektas tikslas)?* Jungiant sakinius ar sakinių dėmenis gali būti netinkamai pasirenkami jungtukai. Dėl jungtuko *bei* jau nemažai diskutuota (R. Miliūnaitė (2007a¹⁴; 2007b¹⁵), A. Bielinskienė (2004)¹⁶ ir kt.). Šis jungtukas jungia tik artimos reikšmės vienaarūšes sakinio dalis, todėl toliau pateikiamuose pavyzdžiuose jungtuko *bei* vartoseną nėra pateisinama: *Tokių padėtį Lietuvoje sąlygoja teismų korumpuotumas bei (= ir) neretai priimami neobjektyvūs sprendimai. Bei (= ir) kas nulėmė ir daugiausiai įtakos turėjo tokiam karjeros pasirinkimui?*

Vieną kartą netinkamai pavartotas polinksnis *dėka*, kuris turėtų būti taikomas tik asmeniui: *Teismas – tai paskutinė instancija, kartu ir žmogaus viltis, kurios dėka (= dėl kurios) įvykdomas teisingumas.* Rasta verstinė konstrukcija turėtų būti keičiama vienu žodžiu su įvardžiuotine forma: *Norėčiau pakalbėti tema, kuri yra aktuali kiekvienam iš mūsų eilinių piliečių, kenčiančių nuo taip vadinamos (= vadinamosios) krizės.*

1.2.5. Teksto rinkimo arba formaliųjų kompiuteriu renkamo teksto reikalavimų nesilaikymas. Tai vadinamosios korektūros klaidos, kurių atsiranda neatidžiai renkant tekstą kompiuteriu arba apskritai nepaisant teksto rinkimo reikalavimų. Šių klaidų studentai darė daugiausiai. Dažniausiai nežinoma, kur reikalingas, o kur nereikalingas tarpelis prieš simbolį, praleidžiamos ar per daug prirašoma nereikalingų raidžių. Neskiriami trumpieji ir ilgieji brūkšniai ir jų vartojimo atvejai, pavartotos nelietuviškos kabutės. Teksto pastraipos turėtų būti išlygiuotos pagal abu teksto kraštus, pirmoji pastraipos eilutė atitraukta, tačiau ne visi studentai paisė šių reikalavimų. Teksto rinkimo patarimų gausu rašybos ir skyrybos taisyklėse, kompiuterijos leidiniuose, studentams skirtuose metodiniuose nurodymuose (pavyzdžiui, „Lietuvių kalbos žinyne“ (2007)¹⁷, G. Grigo straipsnyje¹⁸), tačiau matyti, kad šiems dalykams

¹³ *Didžiųjų kalbos klaidų sąrašas.* Prieiga per internetą: <http://www.vlkk.lt/lit/klaidos>. (žiūrėta 2010-11-27).

¹⁴ Miliūnaitė R. 2007a: *Jungtuko bei normos – užtemimui prasidedant.* Prieiga per internetą: <http://www.kalbosnamai.lt/images/dokumentai/jungtuko%20bei%20normos.pdf> (žiūrėta 2010-11-27).

¹⁵ Miliūnaitė R. 2007b: *Jungtuko bei vartoseną – užtemimas tęsiasi.* Prieiga per internetą: <http://www.kalbosnamai.lt/images/dokumentai/jungtuko%20bei%20vartosena.pdf>. (žiūrėta 2010-11-27).

¹⁶ Bielinskienė A. 2004: Iš jungtuko *bei* vartosenos dabartinėje lietuvių kalboje. *Kalbos kultūra*, 77, Vilnius. P. 119–123.

¹⁷ *Lietuvių kalbos žinynas.* Kaunas: Šviesa; 2007.

¹⁸ Grigas G. 2004: *Brūkšniai ir kabutės.* Prieiga per internetą: <http://aldona.mii.lt/pms/kalba/br-kab.html> (žiūrėta 2010-11-27).

neskiriamas reikiamas dėmesys. Šios klaidos studentų laikomos ne tokiomis svarbiomis palyginti su viešosios kalbos turinio dalykais, kuriuos jie stengiasi perteikti. Galima teigti, kad šios klaidos kartu yra ir žmogaus raštingumo įrodymas, kuris vertinamas tiek Europos Sąjungos institucijose, besirūpinančiose darbuotojų gebėjimu rengti dokumentus¹⁹, tiek Lietuvoje.

REZULTATŲ APTARIMAS

Išanalizavus teisės krypties studentų viešąsias kalbas nustatyta, kad studentai daugiausia dėmesio skiria rengiamos kalbos turinio dalykams, stengiasi laikytis viešųjų kalbų rengimo reikalavimų, vartoja įvairias argumentavimo formuluotes, tačiau neskiria pakankamai dėmesio kalbos kultūros dalykams. Darbuose be analizuotų kalbos klaidų pasitaiko ir rašybos bei skyrybos klaidų, kurioms išvengti įgūdžiai suformuojami vidurinėse mokyklose.

Iš rastų kalbos klaidų dažniausios korektūros klaidos, arba formaliųjų kompiuteriu renkamo teksto reikalavimų nesilaikymas, sintaksės ir leksikos klaidos. Sintaksės klaidos yra sunkiau išvengiamos, nes jos susijusios su sakinio gramatine struktūra ir kartais reikalauja specialesnių gramatikos žinių. Tačiau leksikos klaidų įmanoma išvengti naudojantis lietuvių kalbos žodynais, terminų žodynais ar terminų bankais, įvairiais specialiaisiais žinynais ir pan. Korektūros klaidų įmanoma išvengti perpratus kompiuteriu renkamo teksto reikalavimus ir skiriant pakankamai laiko tekstui redaguoti ir tikrinti, taip pat naudojantis kompiuteriuose įdiegtų gramatikos bei rašybos tikrintuvų programomis, tokiomis kaip „Juodos avys“, „Tildės biuras“ ar pan.

Iš leksikos klaidų studentų viešosiose kalbose dažniausiai paplitę vertiniai iš rusų kalbos ir semantizmai. Ne visada stengiamasi lietuvininti leksiką, vartojama per daug tarptautinių žodžių, kuriuos būtų galima keisti lietuviškais.

Sintaksės lygmens klaidos susijusios su netinkama linksnių vartosena. Per daug vartojama vietininko, netaisyklingai vartojami dvejetainiai linksniai. Netinkamai jungiami sakinių dėmenys, pasitaiko sustabarėjusių verstinių konstrukcijų.

Dažniausi teksto rinkimo trūkumai: neatidžiai renkami žodžiai, nepaliekami tarpai prieš kai kuriuos simbolius, netinkamas ilgųjų ir trumpųjų brūkšnių vartojimas.

Galima teigti, kad studentai daugiau dėmesio skiria viešosios kalbos turiniui tobulinti, nepakankamai įsigilina į taisyklingos kalbos reikalavimus ir per mažai dėmesio skiria tekstui redaguoti, dailinti ir taisyti. Studentus reikėtų skatinti daugiau kreipti dėmesį į savo rašto darbų

---

¹⁹ Europos Komisija. *Rašykime aiškiai ir glaustai*. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/dgs/translation/publications/brochures/clear_writing/how_to_write_clearly_lt.pdf (žiūrėta 2010-11-27).

kalbą, bendrąją raštingumą, taisyklingą kalbėjimą, nes šios ypatybės yra neatsiejamos nuo išsilavinusio žmogaus ir darbuotojo vertybių.

Atlikus literatūros apžvalgą analizuojama tema galima išskirti keletą problemų, susijusių su Specialybės kalbos dalyko dėstymu universitetuose. Neretai šis dalykas studentų tapatinamas su lietuvių kalbos pamokomis, bijomasi kirčiavimo, diktantų (plg. S. Papaurėlytė-Klovienė²⁰), nors Valstybinės lietuvių kalbos komisijos programoje²¹ numatyta visiškai kitokia, konkrečios mokslo srities specialybei pritaikyta programa. Studentai turi būti įgiję kalbos kultūros pagrindus dar vidurinėje mokykloje, o universitete studijuoti jų specialybės studijoms būtinus dalykus, pvz., įgyti mokslo darbų rašymo, viešojo kalbėjimo įgūdžių ir kt. Paprastai to ir siekiama dėstant šį dalyką. Nepaisant to, nemažai tyrėjų pabrėžia, kad studentai neturi pakankamų taisyklingos kalbos, raštingumo įgūdžių²² ir tai sunkina patį studijų procesą, skatina grįžti prie pirminių, dar vidurinėje mokykloje brėžiamų tikslų – kelti studentų raštingumo lygį. Tą parodė ir šiame straipsnyje aprašytas tyrimas.

Kita problema, aktuali šiandienos specialybės kalbos disciplinai ir apie kurią taip pat užsimena tyrėjai, tai terminijos mokymas. Terminija kiekvienos specialybės ir profesijos pagrindas. Studentas baigęs studijas turi būti įsisavinęs tos mokslo srities terminiją, gebėti skaityti ir analizuoti tos srities specialistų parašytus tekstus. Tačiau dažniausiai Specialybės kalbą studentai klauso pirmaisiais antraisiais studijų metais, todėl išsamiau kalbėti apie terminus beveik neįmanoma, nes studentai tik pradeda susipažinti su moksline terminija (plg. Bartkevičienė et al.²³; Papaurėlytė-Klovienė²⁴). Nors kita vertus, tai skatina išmokti ir iškart vartoti taisyklingą terminą, įsidėmėti jo taisyklingą tarimą ir kirčiavimą. Ar taisyklingas terminas bus vartojamas ateityje, be abejo, priklauso nuo tos srities specialistų ir kitų specialybės disciplinų dėstytojų požiūrio bei pasirinkimo: „Dėstytojų kalba, kuria jie skaito paskaitas, veda pratybas, rašo mokslinius ir mokymo metodikos darbus ir kt., yra svarbus universiteto kalbinės

²⁰ Papaurėlytė-Klovienė S. 2006: Studentų kalbos kultūros ugdymas. Bendrinės kalbos norminimas ir vartojimas. Gimtoji kalba, 12 (priedas). P. 94–98.

²¹ Specialybės kalbos programa. Prieiga per internetą: <http://www.vlkk.lt/lit/nutarimai/svietimo-istaigos/specialybes-kalbos-programa.html>

²² Bartkevičienė R., Petniūnienė N. 2008: Specialybės kalbos vartojimo erdvė ir ribos. Specialybės kalba: terminija ir vartoseną. Vilnius: MRU, 2008. P. 25.

²³ Bartkevičienė R., Petniūnienė N. 2008: Specialybės kalbos vartojimo erdvė ir ribos. Specialybės kalba: terminija ir vartoseną. Vilnius: MRU, 2008. P. 25.

²⁴ Papaurėlytė-Klovienė S. 2006: Studentų kalbos kultūros ugdymas. Bendrinės kalbos norminimas ir vartojimas. Gimtoji kalba, 12 (priedas). P. 96.

aplinkos veiksnys, kuris veikia studentų kalbą, mąstymą ir asmenybę²⁵. Atlikti tyrimai rodo, kad ir dėstytojai neskiria tinkamo dėmesio taisyklingai kalbai bei terminijai.

Daug problemų kyla ir dėl paties kalbos vartotojų požiūrio į kalbos norminimo darbą. Studentai persisėmę globalizacijos, liberalizmo idėjų jau nebesuvokia kalbos norminimo prasmės. Jie linkę pritarti nuomonei, kad į kalbą nereikėtų kištis, kalba turėtų plėtotis natūraliai. Tokiai nuomonei turi įtakos gana neigiamas visuomenės požiūris į šią sritį. R. Miliūnaitė, tyrusi interneto straipsnių komentuotojų požiūrį į kalbą, nurodo, jog dalis tiriamųjų yra nusiteikę prieš kalbos norminimą ir kalbininkų darbą, nors, kita vertus, yra dalis komentuotojų, kurie laikosi nuomonės, jog kalbą prižiūrėti būtina, ypač kai kalbama oficialioje aplinkoje²⁶. Taigi bendras labiau neigiamas kontekstas turi įtakos ir mokymuisi. Studentai ne visada teigiamai nusiteikę.

Vis dėlto į šią sritį imta žiūrėti laisviau ir kūrybiškiau. Žinomi šios srities kalbininkai (pvz., R. Miliūnaitė) ragina keisti kalbos kultūros mokymo metodikas, neapsiriboti tik kalbos klaidų taisyku, o kaip tik skatinti besimokančiųjų kūrybiškumą, rinktis išradingesnius būdus kalbai mokytis, būtent – patiems rašant ir kuriant tekstus²⁷. Šios srities institucijose vis daugiau atliekama mokslinių tyrimų ir projektų, kuriuose tiriami vartotojų poreikiai ir nuostatos, bandoma sumažinti atskirtį tarp kalbos vartotojų ir kalbą prižiūrinčiųjų.

Nors nuomonės dėl kalbos kultūros mokymosi prieštaringos, tačiau, antra vertus, tarp studentų vyrauja visiškai priešinga nuomonė dėl viešojo kalbėjimo svarbos. Šios temos studentai mielai imasi, mato joje didelę prasmę ir labai pasigenda universitete. Kalbėjimui viešai ne tiek daug dėmesio skiriama vidurinėse mokyklose. Universitetuose taip pat nėra labai daug progų išreikšti savo nuomonę žodžiu – atsiskaitymai dažniausiai vyksta raštu, tad iš tiesų tobulinti praktinių įgūdžių kalbėti viešai savo specialybės tematika progų nėra daug. Viešasis kalbėjimas prieš auditoriją susijęs ir su psichologija. Tai viena iš didžiausių stresą keliančių situacijų, kai reikia išmokti nugalėti jaudulį ir baimę, todėl daugelis studentų paprašyti parengti viešąją kalbą ir ją pasakyti prieš auditoriją dažniausiai nustemba ir išsigąsta. Šiame straipsnyje atliktas tyrimas parodė, kad šiai užduočiai reikėtų skirti daugiau dėmesio Specialybės kalbos paskaitų metu.

²⁵ plg. Celiešienė V. Dėstytojų kalba – vienas iš akademinės kalbinės aplinkos veiksnių. *Santalka. Filologija*. 2007, t. 15 Nr. 4. Prieiga per internetą:

http://www.coactivity.vgtu.lt/upload/filosof_zurn/santalka_t_15_nr_4_celiesiene.pdf (žiūrėta 2011 04 01)

²⁶ plg. Miliūnaitė R. 2010a: Interneto komentuotojų nuostatos dėl lietuvių kalbos priežiūros. Prieiga per internetą:

http://www.kalbosnamai.lt/images/dokumentai/kk%20reikia%20F0iuolaikiniam%20FEmogui_mokytoj%20F8%20konferencija%202010-12-03.pdf (žiūrėta 2011 04 01)

²⁷ Miliūnaitė R. 2010b: Lietuvių kalbos mokymas: ko reikia šiuolaikiniam žmogui. Prieiga per internetą:

http://www.kalbosnamai.lt/images/dokumentai/ko%20reikia%20F0iuolaikiniam%20FEmogui_mokytoj%20F8%20konferencija%202010-12-03.pdf (žiūrėta 2011 04 01).

IŠVADOS

Ištirta, jog rašydami viešąsias kalbas Specialybės kalbos dalyko metu studentai daro nemažai kalbos ir teksto rinkimo klaidų. Dažniausios korektūros klaidos, arba formaliųjų kompiuteriu renkamo teksto reikalavimų nesilaikymas. Jos sudaro net 72 proc. visų analizuojamų atvejų. Šių klaidų sunku išvengti bet kuriame darbe, tačiau tam padėtų teksto rinkimo kompiuteriu reikalavimų išmanymas. Dažnos ir sintaksės bei leksikos klaidos, atitinkamai – 11 ir 9 proc. Šių klaidų galima išvengti skiriant pakankamai dėmesio tekstui redaguoti, naudojantis įvairiais terminų bankais ir kalbos konsultacijų banku internete, kurį kaupia Valstybinė lietuvių kalbos komisija.

Kitas aspektas, kuris buvo nagrinėjamas straipsnyje, – tai studentų požiūris į studijuojamą dalyką ir apskritai raštingumą. Nustatyta, kad studentų požiūris į studijuojamą dalyką susijęs su bendrąja viešąja nuomone apie šią sritį. Manoma, kad dalyko dėstytojams kyla nemažai problemų dėl to, jog studentai nebesuvokia kalbos norminimo prasmės.

Kita problema, kuri iškelta darbe – tai gerokai sumenkęs studentų raštingumas. Studijuojant šį dalyką išryškėja raštingumo spragos ir problemos, į kurias nebuvo atkreiptas dėmesys vidurinėse mokyklose. Per šio dalyko paskaitas skatinant kūrybišką požiūrį į kalbos mokymąsi reikėtų daugiau dėmesio skirti tekstams kurti, raštingumui, rašytinei bei sakytinei kalbai lavinti. Vienas iš būtų galėtų būti viešosios kalbos kūrimas ir pristatymas žodžiu, kada galima aptarti ir paskatinti studentus atkreipti didesnę dėmesį į raštingumą ir kalbos kultūrą.

LITERATŪRA

1. Akelaitis G. Specialybės kalbos turinio ir dėstymo problemos. Specialybės kalba: sistema ir vartoseną. Vilnius: LTU, 2004.
2. Bartkevičienė R., Petniūnienė N. Specialybės kalbos vartojimo erdvė ir ribos. Specialybės kalba: terminija ir vartoseną. Vilnius: MRU, 2008.
3. Bielinienė J. Iškalbos menas. Vilnius: VDA leidykla, 2000.
4. Bielinienė A. Iš jungtuko bei vartosenos dabartinėje lietuvių kalboje. Kalbos kultūra, 77, 2004. Vilnius. P. 119–123.
5. Celiešienė V. Dėstytojų kalba – vienas iš akademinės kalbinės aplinkos veiksnių. Santalka. Filologija. 2007, T. 15 Nr. 4
http://www.coactivity.vgtu.lt/upload/filosof_zurn/santalka_t_15_nr_4_celiesiene.pdf (žiūrėta 2011-04-01).
6. Didžiųjų kalbos klaidų sąrašas. Prieiga per internetą: <http://www.vlkk.lt/lit/klaidos> (žiūrėta 2010-11-27).
7. eDLKŽ: Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Prieiga per internetą: <http://www.lki.lt/dlkz/> (žiūrėta 2010-11-27).
8. Europos Komisija. Rašykime aiškiai ir glaustai. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/dgs/translation/publications/brochures/clear_writing/how_to_write_clearly_lt.pdf (žiūrėta 2010-11-27).

9. Grigas G. 2004: *Brūkšniai ir kabutės*. Prieiga per internetą: <http://aldona.mii.lt/pms/kalba/br-kab.html> (žiūrėta 2010-11-27).
10. Kazlauskienė A., Rimkutė E., Bielinskienė A. Bendroji ir specialybės kalbos kultūra. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2010.
11. Kanceliariinės kalbos patarimai. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000.
12. Koženiausienė R. Juridinė retorika. Vilnius: Vilniau universitetas, 2005.
13. Kalbos patarimai 4. Leksika: skolinių vartojimas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2005.
14. Lietuvių kalbos žinynas. Kaunas: Šviesa, 2007.
15. Miliūnaitė R. 2007a: Jungtuko bei normos – užtemimui prasidedant. Prieiga per internetą: <http://www.kalbosnamai.lt/images/dokumentai/jungtuko%20bei%20normos.pdf> (žiūrėta 2010-11-27)
16. Miliūnaitė R. 2007b: Jungtuko bei vartosena – užtemimas tęsiasi. Prieiga per internetą: <http://www.kalbosnamai.lt/images/dokumentai/jungtuko%20bei%20vartosena.pdf>. (žiūrėta 2010-11-27).
17. Miliūnaitė R. 2010a: Interneto komentuotojų nuostatos dėl lietuvių kalbos priežiūros. Prieiga per internetą: http://www.kalbosnamai.lt/images/dokumentai/kk%2082_komentuotojai%20apie%20kalbos%20prieziura.pdf (žiūrėta 2011-04-01).
18. Miliūnaitė R. 2010b: Lietuvių kalbos mokymas: ko reikia šiuolaikiniam žmogui. Prieiga per internetą: http://www.kalbosnamai.lt/images/dokumentai/ko%20reikia%20%F0iuolaikiniam%20%FEmogui_mokytoj%F8%20konferencija%202010-12-03.pdf (žiūrėta 2011-04-01).
19. Papaurėlytė-Klovienė S. Studentų kalbos kultūros ugdymas. Bendrinės kalbos norminimas ir vartojimas. Gimtoji kalba, 12 (priedas), 2006. P. 94–98.
20. Pečkuvienė L. Ar lengva mokytis ir mokytis specialybės kalbos. Specialybės kalba: terminija ir vartosena. Vilnius: MRU, 2008.
21. Specialybės kalbos programa. Prieiga per internetą: <http://www.vlkk.lt/lit/nutarimai/svietimo-istaigos/specialybes-kalbos-programa.html> (žiūrėta 2011-04-01).

PROBLEMS OF TEACHING A PROFESSIONAL LANGUAGE COURSE. AN ANALYSIS OF CORRECTNESS OF LAW STUDENTS' PUBLIC SPEECHES

Agnė Bielinskienė*
Mykolas Romeris University

Summary

The paper analyses the mistakes of language standards in public speeches, written by students of law direction. The aim of the study was to find out what mistakes students do after they have completed a half of the professional language course. All levels of language are analysed: lexis, word formation, morphology, syntax and proof correction skills. Afterwards, recommendations for corrections of the most common mistakes are given. The paper also discusses the problems of teaching a professional language course, students' attitudes towards the importance of the course in their studies and other relevant issues.

Students of law had to perform an independent task – to write a public speech in their specialty topics. No topics were given. The requirements for composing a public speech were defined regarding both context and composition. Public speech had to be about 300 words, written in the style of spoken language and correspond to compilation standards of legal speeches: an introduction, presentation of topic, narration, reasoning or argumentation, justification for the view, rejection of contrary opinion or destruction of the opponent's arguments and conclusions. Public speech had to be written in accordance with the Lithuanian language standards, spelling and punctuation, as well as the formal requirements of typing. The greatest attention was given to above-mentioned aspects in the assessment of written public

---

speech (less attention was given to spelling and punctuation as these topics were not included in the course of specialty language).

The study indicated that the mistakes of lexis, syntax and proof correction were most frequent. Proof correction errors accounted for 72 percent of all the cases analysed. These mistakes are difficult to avoid in any paper; however, knowledge of requirements for typesetting by computer would be helpful. In addition, syntax and lexis errors are frequent – 11 and 9 percent, respectively. These errors could be avoided by paying more attention to editing the text with the help of terminology databases and consultancy bank on the Internet, managed by the State Commission on the Lithuanian Language. The study identified morphological mistakes, covering the usage of grammatical forms (4 percent) and word formation (4 percent), to be the rarest errors found in students' works.

Other aspect analysed in this article is students' attitudes towards the subject studied and literacy in general. Analysis revealed that students' attitudes towards the subject studies was associated with general public opinion on this field. It is thought that lecturers of the subject encounter numerous problems because students do not comprehend the significance of language standardization.

Other issue brought up in this study is low levels of students' literacy. While studying this course, literacy gaps and problems are being disclosed, which have not been given special attention in secondary schools. During this course, encouraging the creative view to language learning, more attention should be paid to text creation and improvement of literacy, spoken and written language. One of the ways could be the preparation of public speech and oral presentation when it is possible to discuss and encourage the students to pay more attention to literacy and language standards.

Keywords: professional language, language standards, public speeches, students of law.

Agnė Bielinskienė*, Mykolas Romeris universiteto Viešojo saugumo fakulteto Humanitarinių mokslų katedros lektorė. Mokslinių tyrimų kryptys: tekstynų lingvistika, lietuvių kalbos sintaksė, semantika, kalbos kultūra.

Agnė Bielinskienė*, Mykolas Romeris University, Faculty of Public Security, Department of Humanities, lecturer. Research interests: corpus linguistics, Lithuanian syntax, semantics, and standard language.

PSICHOFIZIOLOGINIŲ TYRIMŲ, NAUDOJANT POLIGRAFA, TEISINIS REGLAMENTAVIMAS IR PRAKTIKA LIETUVOS RESPUBLIKOJE

Aleksandr Kovalenko¹

¹*Policijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos
Saltoniškių g. 19, LT-08105 Vilnius
Telefonas: +370 672 07 433
El. paštas: aleksandr.kovalenko@policija.lt*

Vitas Saldžiūnas²

²*Vadovybės apsaugos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos
Pamėnkalnio g. 35/1, LT-01114 Vilnius
Telefonas: +370 69833238
El. paštas: vitas.saldziunas@vad.lt*

Santrauka. Šiame straipsnyje autoriai pateikia psichofiziologinių tyrimų, naudojant poligrafą, taikymą ikiteisminio tyrimo bylose ar baudžiamosiose bylose, praktiką Lietuvos Respublikos teisėsaugos institucijose.

Pirmoje dalyje autoriai apžvelgia psichofiziologinio tyrimo, naudojant poligrafą, teisinį reglamentavimą Lietuvos Respublikoje, antroje – psichofiziologinių tyrimų, naudojant poligrafą, praktiką, remiantis Lietuvos policijos turimais duomenimis, trečiojoje – teismo nuosprendžius ir psichofiziologinio tyrimo, naudojant poligrafą, specialisto išvadų teismo vertinimus.

Pagrindinės sąvokos: psichofiziologinis tyrimas, poligrafas, specialistas, baudžiamasis procesas, teismų praktika.

ĮVADAS

Duomenų patikrinimas ikiteisminio tyrimo metu yra nuolatinė veikla, kurios objektas yra visi proceso metu gauti duomenys. Iš vieno šaltinio gauti duomenys turi būti tikrinami kitais šaltiniais ar duomenimis. Platesnis psichofiziologinio tyrimo, naudojant poligrafą, taikymas ir šio tyrimo specialisto išvados panaudojimas su kita ikiteisminio tyrimo metu sukaupta byla tirti ir nagrinėti reikšminga informacija (duomenimis) padeda užtikrinti baudžiamojo proceso paskirtį. Psichofiziologinio tyrimo, naudojant poligrafą, taikymas, tiriant nusikalstamas veikas, yra tik vienas iš daugelio būdų patikrinti tyrimui reikšmingus duomenis ir aplinkybes.

Psichofiziologinis tyrimas nusikalstamoms veikoms tirti Lietuvoje atliekamas nuo 1992 metų, nors istoriniai šaltiniai rodo, kad šie tyrimai Lietuvoje turi užuomazgas nuo 1933 metų¹.

I DALIS. PSICHOFIZIOLOGINIO TYRIMO, NAUDOJANT POLIGRAFA, TEISINIS REGLAMENTAVIMAS

2000 m. buvo priimtas Poligrafo naudojimo įstatymas², o 2002 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu patvirtintos Tyrimo poligrafu taisyklės³.

¹ Lazersonas V. Psichologiniai metodai nusikaltimui išaiškinti // Kovokime su nusikaltimais: metinis Valstybės saugumo departamento leidinys. Kaunas, 1933

Poligrafo naudojimo įstatymas reglamentuoja psichofiziologinio tyrimo taikymą, subjektus ir atvejus, kada galima taikyti šį tyrimą, numato subjektų ir tiriamųjų teises. Pagal Poligrafo naudojimo įstatymą, psichofiziologinis tyrimas gali būti atliekamas tik subjektų, kurie nurodyti įstatyme, ir tik tais atvejais, kai šių subjektų valstybės tarnautojų, pareigūnų ir karių veikla ar tarnyba yra susijusi su įslaptintos informacijos naudojimu, apsauga ar susipažinimu su ja. Psichofiziologinis tyrimas, naudojant poligrafą, yra taikomas asmeniui tada, kai sprendžiamas klausimas dėl leidimo dirbti ir susipažinti su įslaptinta informacija, jei yra pagrįstas manymas, kad asmuo nuslėpė tam tikrą informaciją; asmens atžvilgiu atliekamas tarnybinis patikrinimas, vidinis ar operatyvinis tyrimas, o taip pat, kai tiriami asmens galimi teisės pažeidimai (drausminiai ir nusikalstami), jei tai yra susiję su įslaptinta informacija.

Poligrafo naudojimo įstatyme yra nustatyti du psichofiziologinio tyrimo, naudojant poligrafą, specialisto išvados standartai. Pirmuoju atveju, tyrimo išvada yra naudojama kaip papildoma informacija, apibūdinanti tiriamą asmenį ir jo aplinką, o tai reiškia, kad tyrimo išvada nesukelia jokių teisinių pasekmių (*de facto*). Kitu atveju, esant neigiamai tyrimo išvadai arba asmeniui atsisakius tirtis poligrafu, atsižvelgiant į visą turimą informaciją apie tiriamą asmenį ir jo aplinką, šiam asmeniui gali būti neišduodamas ar panaikinamas leidimas dirbti ir susipažinti su įslaptinta informacija (*de jure*).

Taigi Poligrafo naudojimo įstatymas reglamentuoja psichofiziologinio tyrimo taikymą visose srityse, išskyrus tiriant nusikalstamas veikas. Todėl Poligrafo naudojimo įstatymas draudžia atlikti psichofiziologinius tyrimus, naudojant poligrafą, baudžiamajame procese, o tai apriboja galimybes išsamiai ir objektyviai iširti nusikalstamas veikas. Taip prieš 6 metus Lenkijos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse uždraudus psichofiziologinius tyrimus, naudojant poligrafą, buvo padaryta neigiama įtaka teisingumo sistemai, taip pat nekaltų asmenų sulaikymui ir nuteisimui^{4,5}.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – LR BPK)20 straipsnis nurodo⁶, kad įrodymais gali būti tik tie duomenys, kurie gauti įstatymų nustatyta tvarka, teisėtais būdais ir kurie patvirtina arba paneigia bent vieną aplinkybę, turinčią reikšmės bylai, kad ją išspręsti teisingai. Tačiau, net ir įvykdžius šias sąlygas, įstatymų leidėjai kiekvienu atveju palieka teismui spręsti, ar kiti ikiteisminio tyrimo metu gauti duomenys laikytini įrodymais.

LR BPK nenumato išsamaus ir konkretaus sąrašo veiksmų, kuriais remiantis ikiteisminio tyrimo metu gali būti renkami duomenys apie nusikalstamą veiką ir asmenį, padariusį ją. Taip pat nėra įrodymų sąrašo, kuriuo remdamiesi teismai privalėtų vertinti asmens kaltumo ar nekaltumo klausimą. LR BPK reikalauja, kad duomenys būtų gauti teisėtai ir patikrinti tyrimo ar teismo nagrinėjimo metu. LR BPK nurodo, kad jokie duomenys, kurie buvo gauti ikiteisminio tyrimo metu, neturi išankstinio svarbumo.

LR BPK nereglamentuoja psichofiziologinių tyrimų, naudojant poligrafą, tačiau nereglamentuoja ir kitų objektų tyrimų (pavyzdžiui, daktiloskopinių, DNR, trasologinių,

² Lietuvos Respublikos poligrafo naudojimo įstatymas (Žin., 2000, Nr. 75-2273).

³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. liepos 12 d. nutarimas Nr. 1131 „Dėl Tyrimo poligrafu taisyklių ir leidimo atlikti tyrimus poligrafu formos patvirtinimo“ (Žin., 2002, Nr. 72-3079).

⁴ Jaworski Ryszard. Situational Sequencing Tests in Polygraph Examination. 2006, Wrocław.

⁵ Saldžiūnas V. EKT lub test wedzy o zdarzeniu, In Wykorzystanie wariografu (poligrafu) w badaniach kryminalistycznych oraz kadrowych. Wydawnictwo wyższej szkoły policji w Szczytno. p. 21-23. Szczytno. 2009.

⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (Žin., 2002, Nr. 37-1341).

rašysenos). Kita vertus, priemonių ir metodų tiesioginis ribojimas, draudimas ar detalus reglamentavimas LR BPK gali reikšti baudžiamojo proceso principų ir tikslų pažeidimą, pavyzdžiui, asmens teisę į gynybą, ikiteisminio tyrimo tyrėjo, prokuroro, teismo teisę, iškilus specialių žinių poreikiui, kreiptis į atitinkamą specialistą^{7, 8}.

Ikiteisminio tyrimo metu prireikus specialiųjų žinių, ikiteisminio tyrimo tyrėjui įstatymo leidėjai suteikia teisę kreiptis į specialistą, turintį reikiamų žinių ir įgūdžių. Šio proceso dalyvio statusą reglamentuoja LR BPK 89 straipsnis. Specialiųjų žinių taikymas LR BPK reglamentuojamas šiomis formomis: specialisto tyrimas (LR BPK 89–90 straipsniai) ir specialisto dalyvavimas atliekant ikiteisminio tyrimo veiksmus (LR BPK 180 straipsnis), ekspertizė (LR BPK 84–88 straipsniai). Atlikęs objektų tyrimą, specialistas pateikia išvadą, kurios turinio forma atskleista LR BPK 90 straipsnyje.

Lietuvos teisininkai įvairiai pasisako apie tyrimų poligrafu panaudojimą. Pavyzdžiui, dr. Gintaras Goda nurodo, kad psichofiziologiniai tyrimai, panaudojus poligrafą, baudžiamajame procese negalimi, nes įstatymai nenumato tokio įrodinėjimo būdo, be to, nurodo, kad nėra prasmės daryti įstatymų pataisas⁹. Kiti autoriai nurodo, kad psichofiziologinis tyrimas, panaudojant poligrafą, yra veiksminga techninė priemonė, be to nurodo, kad būtina daryti įstatymų pataisas^{10, 11, 12}.

Yra aišku, kad Lietuvos Respublikoje psichofiziologinius tyrimus, panaudojant poligrafą, reglamentuoja specialus teisės aktas – Poligrafo naudojimo įstatymas. Tuo atveju, kai norima psichofiziologinį tyrimą, panaudojant poligrafą, taikyti baudžiamojo proceso metu, vadovaujamosi kitu specialiu teisės aktu – Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksu. Todėl atliekant psichofiziologinį tyrimą, panaudojant poligrafą, atskleidžiant ir tiriant nusikaltimą, susiduriama su teisine kolizija, kai nėra aišku, koku specialiu teisės aktu būtina vadovautis, ir kuris iš šių teisės aktų kito atžvilgiu yra laikomas specialiu, o kuris bendrasis teisės aktas. Neaišku, kuris iš šių teisės aktų turi viršenybę, todėl autorių nuomonė, kad nėra tikslinga daryti įstatymų pataisas, yra nepagrįsta ir remiasi tik šaltiniais, kurie kritikuoja arba neigia psichofiziologinius tyrimus, panaudojant poligrafą, tačiau neneigia psichologinių ir psichiatrinių tyrimų, kurie naudoja beveik identiškas technologijas.

2 DALIS. PSICHOFIZIOLOGINIŲ TYRIMŲ, NAUDOJANT POLIGRAFA, PRAKTIKA

Iš viso nuo 1992 m. iki 2009 m. tiriant nusikalstamas veikas psichofiziologinis tyrimas, panaudojant poligrafą, buvo taikomas 98 asmenims (1 lentelė ir 1 pav.).

2008 m. ir 2009 m. rezultatai, palyginus su ankstesniais metais, rodo, kad ikiteisminio tyrimo metu renkant duomenis, pagrindžiančius įtariamojo kaltę (nekaltumą), aiškinantis

⁷ A. Kovalenko, L. Maslauskaitė. Psichofiziologinio tyrimo (tyrimo poligrafu) teisinis reglamentavimas Lietuvos Respublikoje: problemos ir sprendimai. „Mokslo darbai“. 2007. Mykolas Romeris universitetas.

⁸ A. Kovalenko, V. Saldžiūnas, Ž. Navickienė. Psichofiziologinio tyrimo, panaudojant poligrafą, taikymas valstybės tarnyboje: taip arba ne (tarp laisvės ir stereotipų). „Mokslo darbai“. 2009. Mykolas Romeris universitetas

⁹ Goda G. Poligrafas (melo detektorius) kaip įrodinėjimo priemonė baudžiamajame procese. Vilniaus universitetas: Mokslo darbai. Teisė. 76 tomas. 2010.

¹⁰ Belevičius L. Reikalavimai techninių priemonių naudojimui baudžiamajame procese. Sąžiningas baudžiamasis procesas: probleminiai aspektai. Vilnius: Industrus. 2009.

¹¹ Saldžiūnas V., Kovalenko A. The event knowledge test, *European Polygraph*, Nr. 1(3), p. 21-29. Krakow. 2008.

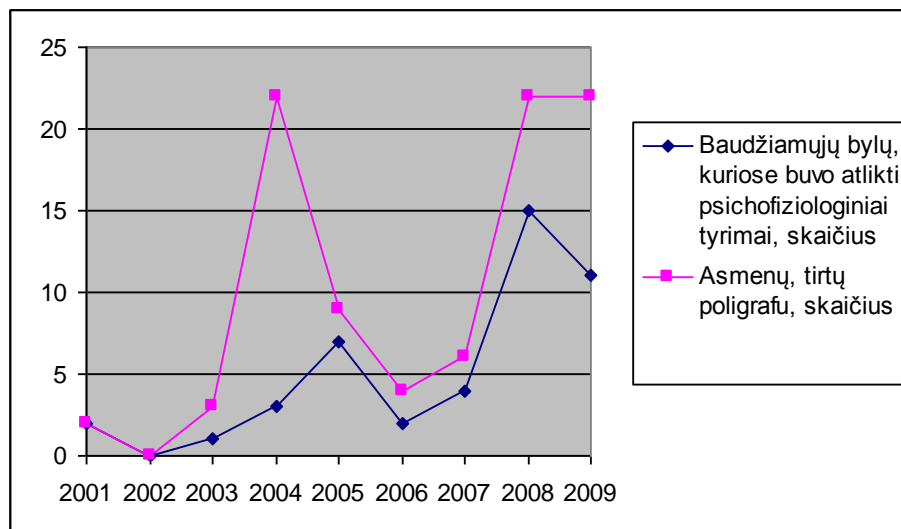
¹² Saldžiūnas V., Kovalenko A. The event knowledge test (EKT) in *Polygraph Examination (in case murder)*, *European Polygraph*, Nr. 2(4), p. 137-142. Krakow. 2008.

nusikalstamos veikos padarymo aplinkybes, motyvus, būdus, ieškant nusikaltimo įrankių, lavono buvimo vietos, siekdami paneigti ar patvirtinti proceso dalyvių parodymų tikrumą, vis dažniau yra taikomas psichofiziologinis tyrimas, panaudojant poligrafą.

Nuo 1992 m. iki 2009 m. 32 baudžiamosiose bylose, arba 56 proc. visų bylų, psichofiziologinius tyrimus paskyrė teritorinių policijos įstaigų ikiteisminio tyrimo tyrėjai, o pridėjus specializuotos policijos įstaigos – Lietuvos kriminalinės policijos biuro – tirtas bylas, aiškėja, kad 72 proc. nagrinėtų baudžiamųjų bylų psichofiziologinius tyrimus inicijavo policija (2 pav.).

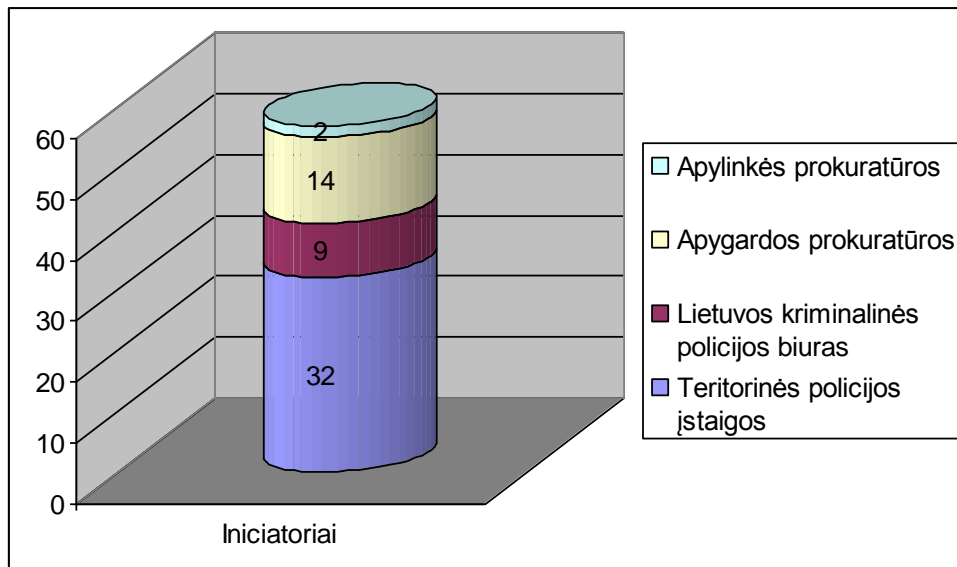
1 lentelė. Atlikta psichofiziologinių tyrimų, naudojant poligrafą, ikiteisminio tyrimo medžiagose per 1992 m. – 2009 m.

Metai	1992–2001	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Baudžiamųjų bylų kuriose buvo atlikti psichofiziologiniai tyrimai, skaičius	7	2	0	1	3	7	2	4	15	11
Asmenų, tirtų poligrafu, skaičius	8	2	0	3	22	9	4	6	22	22

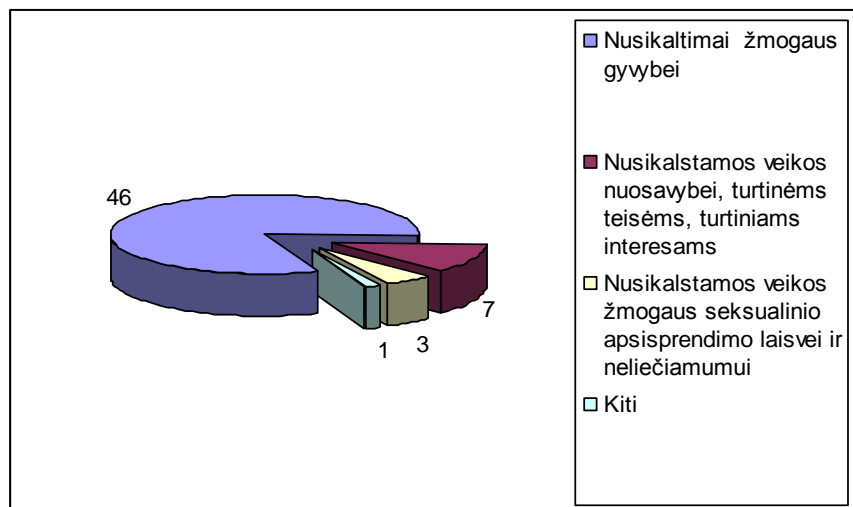
1 pav. Atliktų psichofiziologinių tyrimų, naudojant poligrafą, ikiteisminio tyrimo bylose per 2001 m. – 2009 m. kaita

2 pav. Psichofiziologinių tyrimų, naudojant poligrafą, iniciatoriai

Nuo 1992 m. iki 2009 m. 46 baudžiamosiose bylose, arba 80,1 proc. visų bylų, psichofiziologinis tyrimas buvo taikomas tiriant nužudymus. (3 pav.).

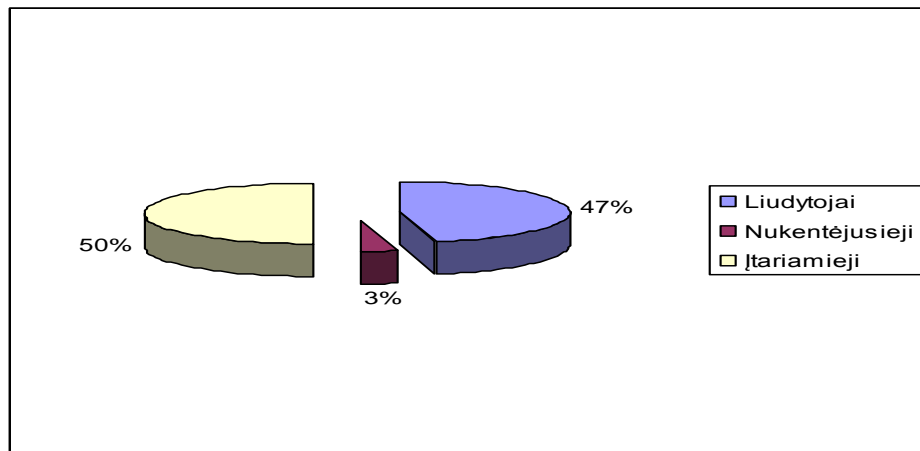

3 pav. Psichofiziologinių tyrimų atlikimas (pasiskirstymas) pagal atskiras nusikalstamų veikų rūšis per 1992 m. – 2009 m.

Tiriant nusikalstamas veikas didžioji dalis duomenų, turinčių reikšmės nusikalstamai veikai tirti bei nagrinėti, gaunama tiesiogiai iš liudytojų. Liudytojų parodymai, tiriant nusikalstamas veikas, yra svarbūs. Ikiteisminio tyrimo tyrėjai teikia daug dėmesio liudytojų pateiktos informacijos patikimumo patikrinimui. Padarytos analizės metu paaiškėjo, kad nuo 1992 m. iki 2009 m. buvo tirti 42 asmenys, arba 47 proc. Aišku, praktikoje yra dažni atvejai, kuomet asmens procesinė padėtis tiriant ir aiškinantis nusikalstamą veiką pasikeičia (4 grafikas).

Nuo 1992 m. iki 2009 m. poligrafu buvo tirti 53 tiriamieji, kurių procesinė padėtis tiriant nusikalstamą veiką – įtariamasis. Galima daryti išvadas, kad įtariamųjų parodymus ir pateiktas

versijas ikiteisminio tyrimo pareigūnai linkę patikrinti įvairiausiais būdais, taip pat ir taikant psichofiziologinį tyrimą (4 pav.).

4 pav. Tiriamųjų asmenų procesinė padėtis analizuojamose baudžiamosiose bylose per 1992 m. – 2009 m.

Autoriai 5 ir 6 pav. nagrinėja psichofiziologinių tyrimų, naudojant poligrafą, dinamiką, kai nuo 2005 metų ikiteisminio tyrimo bylose nusikaltimų tyrime ir atskleidime pradėjo taikyti aplinkybių žinojimo testą (*ang.* EKT)^{13, 14, 15, 16, 17, 18}.

Iš 5 pav. galima teigti, kad psichofiziologinio tyrimo, naudojant poligrafą, iki 2005 metų išvados panaudojimo rezultatyvumas yra vidutinis. Teismai tuo tarpu net neturėjo progos pasisakyti dėl šio įrodymų šaltinio, nes ir patys tyrėjai bei prokurorai nežinojo, kaip būtų galima panaudoti išvadą. Tuo metu šis tyrimas buvo suprantamas kaip eksperimentinis ir nepatekdavo į baudžiamojo proceso rėmus. Kita svarbi aplinkybė yra tai, kad tuo laikotarpiu tyrėjai ir prokurorai tiesiog nepasitikėdavo šiuo tyrimu, net neįsivaizdavo, kaip būtų galima panaudoti išvadą planuojant ikiteisminio tyrimo veiksmus, planuojant ir atliekant taktinius veiksmus.

¹³ Saldžiūnas V., Kovalenko A. The event knowledge test (EKT) in Polygraph Examination (common notice of tactics), *European Polygraph*, Nr. 3-4 (5-6), p. 209-220. Krakow. 2008.

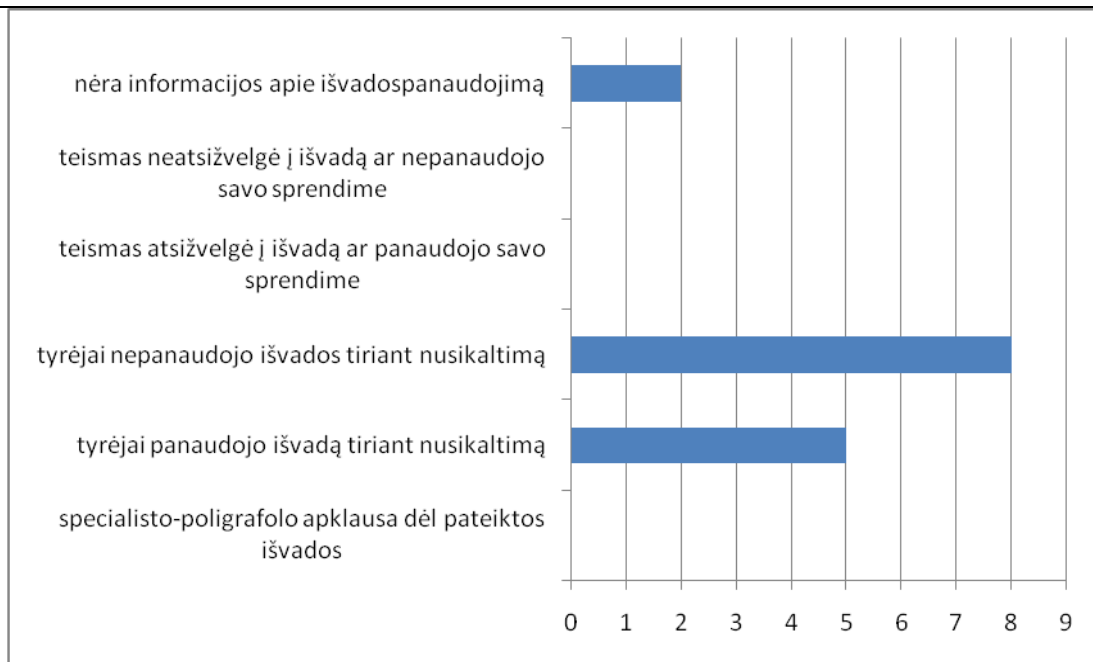
¹⁴ Saldžiūnas V. EKT lub test wedzy o zdarzeniu, In *Wykorzystanie wariografu (poligrafu) w badaniach kryminalistycznych oraz kadrowych*. Wydawnictwo wyższej szkoły policji w Szczytno. p. 21-23. Szczytno. 2009.

¹⁵ Saldžiūnas V., Kovalenko A., Soshnikov A. Probability assessment of the value of psychophysiological stimuli, *European Polygraph*, Nr. 1(7), p. 25-31. Krakow. 2009.

¹⁶ Saldžiūnas V., Kovalenko A. Problems of questions in event knowledge test, *European Polygraph*, Nr.3(2), p. 145-152. Krakow. 2009.

¹⁷ Saldžiūnas V., Kovalenko A., Gaidarov K. The problems of truth perception during psychophysiological examination, *European Polygraph*, Nr. 3-4(9-10), p. 145-152. Krakow. 2009.

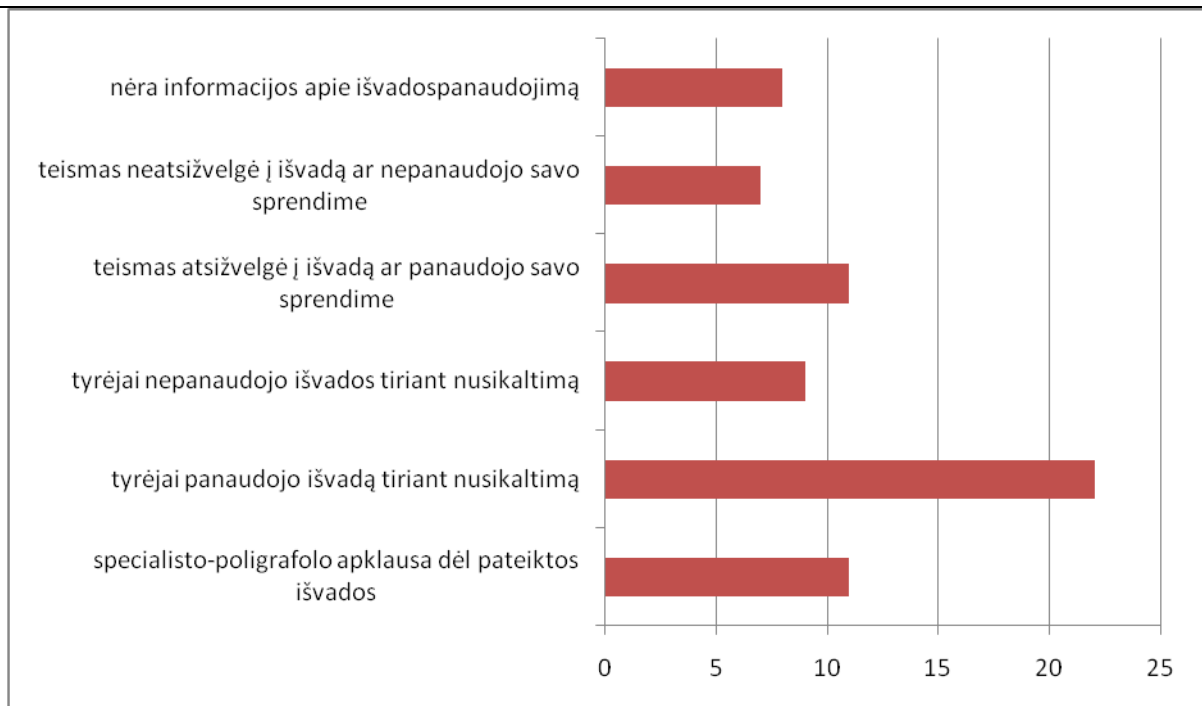
¹⁸ Saldžiūnas V., Kovalenko A. Field and laboratory polygraph examinations, *European Polygraph*. Krakow. 2010.

5 pav. Psichofiziologinių tyrimų, naudojant poligrafą, įtaka (rezultatyvumas) ar panaudojimas ikiteisminio tyrimo metu ir teismo nuosprendžiuose per 1992 m. – 2005 m.

Iš 6 pav. matyti, kad po 2005 metų tyrėjai ir prokurorai (82 proc. nuo visų atliktų tyrimų) naudoja tyrimo išvadą numatant tolesnius veiksmus, tame tarpe ir baudžiamojo proceso veiksmus. Be to, toks specialisto išvados panaudojimo šuolis arba augimas paaiškinamas dar ir tuo, kad nuo 2005 metų tyrimuose naudojamas aplinkybių žinojimo testas. Šis tyrimo testas leido prisitarti prie nusikaltimo atskleidimo uždavinių ir tikslų, nusikaltimo atskleidimo poreikių. Tyrimo išvados, panaudojant šį testą, tapo labiau suprantamos atskleidžiant nusikalstamas veikas. Po tokios tyrimo išvados išanalizavimo galima nesunkiai, greitai ir pakankamai efektyviai patikrinti tam tikras nusikaltimo aplinkybes, nusikaltimo atskleidimo versijas, proceso dalyvių parodymus. Be to, vien iš išvados galima sumodeliuoti nusikaltimo padarymo situaciją, asmenų vaidmenis padarant nusikaltimą.

Visas tas paprastumas, kitaip tariant priartinimas „prie žemės“ ar prie pareigūnų, tiriančių nusikaltimus, turėjo įtakos ne tik tyrimo išvados panaudojimui, bet ir pareigūnų didesniai pasitikėjimui šiuo tyrimu. Todėl ir toliau naudojant ir tobulinant EKT, teismai po truputį formuoja teisinę praktiką (Lietuvos aukščiausiasis teismas ateityje planuoja apibendrinti esamą teismų praktiką) dėl šio tyrimo išvados priskyrimo prie klasikinių įrodymų ar kitų įrodymų šaltinių, leidžiančių patvirtinti ar paneigti bylai reikšmingas aplinkybes.

6 pav. Psichofiziologinių tyrimų, naudojant poligrafą, įtaka (rezultatyvumas) ar panaudojimas ikiteisminio tyrimo metu ir teismo nuosprendžiuose per 2005 m. – 2009 m.

3 DALIS. PSICHOFIZIOLOGINIŲ TYRIMŲ, PANAUDOJANT POLIGRAFĄ, TEISMO PRAKTIKA

Šiuo metu yra virš 30 teismo sprendimų, kuriuose teismas vertino psichofiziologinio tyrimo, panaudojant poligrafą, specialisto išvadas, tačiau pateiksime tik keletą teismo sprendimų.

Psichofiziologinio tyrimo specialisto išvada teismo pripažinta įrodymu.

Vilniaus apygardos teismo nuosprendžio¹⁹ aprašomojoje dalyje, kartu su kitais nagrinėjamais įrodymais, teismas nurodė, kad kaltinamajam M. atliktus psichofiziologinį tyrimą, naudojant poligrafą, dėl jo motinos nužudymo, buvo nustatyta, kad kaltinamajam M. žinomos visos nužudymo padarymo aplinkybės ir detalės. Todėl kaltinamojo M. savo kaltės neigimas, informacijos slėpimas ir nurodymas, kad jam nieko nežinoma apie nužudymo aplinkybes, yra suprantamas kaip siekis išvengti baudžiamosios atsakomybės.

Klaipėdos apygardos teismo nuosprendžio²⁰ aprašomojoje dalyje nurodyta, kad „iš specialisto poligrafologo išvados matyti, jog kaltinamasis A. patvirtino teiginius, kad nusikaltėlis, palikęs nužudytojo kūną po smauginimo, pasakė „Žyvučij padla“, nužudytasis prieš mirtį nusikaltėliams pasakė „Ką padarei nugarai, nes kažkas bėga“. Teismas, remdamasis šiuo

¹⁹ Vilniaus apygardos teismo nuosprendis baudžiamojame byloje Nr. 1-132/2005.

²⁰ Klaipėdos apygardos teismo nuosprendis baudžiamojame byloje Nr. 1-99-106/2008.

tyrimu ir kitais bylos duomenimis, paneigė kaltinamojo B. parodymus dėl pastarojo nedalyvavimo nužudant žmogų. Teismas nurodė, kad psichofiziologinio tyrimo, naudojant poligrafą, specialisto išvadą paneigė kaltinamojo B. duotus parodymus ikiteisminio tyrimo ir teismo metu, kad vienas kaltinamasis A. nužudė žmogų.

Šiaulių apygardos teismo²¹ nuosprendžio dalyje yra nagrinėjami kaltinamojo V. kaltės įrodymai ir veikos kvalifikacija dėl nužudymo, esant būtiniosios ginties situacijai. Teismas nurodo, kad kaltinamojo V. parodymai dėl netyčinio nužudymo ir nužudymo būtiniosios ginties situacijoje yra vertintini kaip kaltinamojo V. pasirinktą gynybas būdas ir priemonę švelninti savo padėtį. Be to, teismas, nagrinėdamas kaltinamojo V. atsakomybę lengvinančias aplinkybes, atsižvelgia į tai, kad ikiteisminio tyrimo metu kaltinamasis V. prisipažino nužudęs P. tik priremtas įrodymų ir tik po to, kai kaltinamajam V. buvo pateikta psichofiziologinio tyrimo, naudojant poligrafą, specialisto išvada, kuri patvirtino, kad kaltinamasis V. nušovė P., po to sudegino aukos kūną ir užkasė jį vienoje iš specialisto-poligrafologo nurodytų vietų.

Psichofiziologinis tyrimas, kaip vienas iš duomenų, kuris vertinamas tiek, kiek tai yra susiję su byla.

Kadangi Lietuvoje nėra vieningos teismų praktikos dėl psichofiziologinio tyrimo, naudojant poligrafą, priskyrimo prie įrodymų šaltinių, teismai nuosprendžiuose nurodo, kad tokie tyrimai nėra reglamentuoti baudžiamojo proceso kodekse, todėl šio tyrimo metu nustatytos aplinkybės vertintinos tiek, kiek jos atitinka surinktus ir ištirtus įrodymus.

Vilniaus miesto 1-asis apylinkės teismas nuosprendyje²², o vėliau ir Lietuvos Aukščiausiojo teismo²³ sprendimuose, vertindamas Š. ir S. kaltę dėl automobilio vagystės, nurodo, kad Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas poligrafo naudojimo, vertinant įtariamojo parodymus, nenumato. Kaltinamasis Š. pagal Poligrafo naudojimo įstatymo 4 str. 2 d. nėra tyrimo objektu, tačiau jis sutiko, kad būtų vertinami jo parodymai, atliekant tyrimą psichofiziologiniu metodu. Atsižvelgiant į tai, šio tyrimo metu nustatytos aplinkybės vertintinos tiek, kiek jos atitinka surinktus ir ištirtus įrodymus.

Psichofiziologinio tyrimo, panaudojant poligrafą, specialisto išvados nėra nagrinėjamos teismo nagrinėjimo metu.

Kauno apygardos teismas²⁴ pripažino J. kaltu dėl itin žiauraus nužudymo ir paskyrė 14 metų laisvės atėmimo bausmę. Atliekant ikiteisminį tyrimą dėl šios nusikalstamos veikos

²¹ Šiaulių apygardos teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-93-154/2008.

²² Vilniaus miesto 1-asis apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. N1-832-276/2008.

²³ Lietuvos Aukščiausiojo teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-46/2010.

²⁴ Kauno apygardos teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-61-397/09.

įtariamajam J. buvo atliekamas psichofiziologinis tyrimas, naudojant poligrafą, ir tyrimo išvados patvirtino, kad J. nužudė Z. Tačiau teismas, nagrinėdamas J. kaltės įrodymus, psichofiziologinio tyrimo, naudojant poligrafą, specialisto išvados neminėjo ir nevertino kartu su kitais įrodymais.

Vienodos teismų praktikos nebuvimas iš dalies daro neigiamą įtaką prokurorų ir ikiteisminio tyrimo pareigūnų kritiškam požiūriui į psichofiziologinių tyrimų, naudojant poligrafą, taikymą nusikalstamos veikoms tirti. Tačiau, ar šie tyrimai turėtų tapti įrodymais baudžiamajame procese, ar būtų vertintini, kaip šiuo metu (kaip priemonė reikšmingiems tyrimo duomenims ir aplinkybėms patikrinti), yra diskusijų objektas. Taip pat reiktų diskutuoti apie psichofiziologinių tyrimų, naudojant poligrafą, poreikį reglamentavimui LR BPK.

IŠVADOS

Atliktų psichofiziologinių tyrimų, naudojant poligrafą, tiriant nusikalstamas veikas, analizė parodė, kad šie tyrimai yra reikšmingi. Šių tyrimų pagalba galima nustatyti tiriamojo vaidmenį kriminaliniame įvykyje, įvykio aplinkybes, įvykio laiką, nusikaltimo vietą, nusikaltimo įrankius, pagrobtų daiktų buvimo vietą.

Psichofiziologinių tyrimų, naudojant poligrafą, taikymas ikiteisminio tyrimo metu yra veiksminga ir efektyvi priemonė. Šio tyrimo pritaikymo galimybių yra daug, tačiau, tiriant nusikalstamas veikas, visos jos nėra išnaudojamos dėl teisinių, organizacinių, žmogiškųjų išteklių problemų.

Nors psichofiziologinių tyrimų, naudojant poligrafą, istorija siekia 100 metų, o informacijos šia tema yra pakankamai daug ir ji yra įvairi, būtina rengti konferencijas ir lekcijas, propaguoti ir skleisti visuomenei per žiniasklaidos priemones informaciją, kuri padėtų suprasti šių tyrimų prasmę. Ypač turi būti kreiptinas dėmesys į tyrėjų, prokurorų, teisėjų, advokatų kvalifikacijos tobulinimą ir žinių suteikimą apie šiuos tyrimus;

Psichofiziologinių tyrimų, naudojant poligrafą, specialistai-poligrafologai turi imtis visų įmanomų priemonių, kad nebūtų daromos klaidos, visos abejonės turi būti vertinamos tiriamojo naudai, o ne prieš jį. Specialistų-poligrafologų darbas turi būti organizuojamas ir atliekamas taip, kad jų veiksmai ir daromos išvados būtų kuo suprantamesnės tyrėjams, prokurorams, teisėjams, advokatams. Specialistams svarbu, nežiūrint į visas kitas aplinkybes, pasinaudoti savo, kaip specialisto, teise ir atsisakyti nuo neperspektyvių psichofiziologinių tyrimų, kurių rezultatai ar išvados gali būti neprognozuojamos ir/ar visiškai neaiškios.

Autorių patirtis ir atliktų tyrimų praktika rodo, kad psichofiziologinio tyrimo, naudojant poligrafą, metu taikomas EKT yra beveik pilnas ir visapusiškas tyrėjų, prokurorų, teisėjų

supratimas dėl šios išvados ir jos rezultatų. EKT pagalba nėra konstatuojama, ar tiriamasis yra kaltas/nekaltas, tačiau aiškiai parodomas žmogaus žinojimas/nežinojimas (ne atvirumas tyrimo metu), o tai leidžia atmesti ar suprasti nusikaltimo aplinkybes, proceso dalyvių parodymus, versijas, detales, numatyti tolesnius veiksmus ir jų atlikimo taktiką.

LITERATŪRA

1. Lazersonas V. Psichologiniai metodai nusikaltimui išaiškinti // Kovokime su nusikaltimais: metinis Valstybės saugumo departamento leidinys. Kaunas, 1933.
2. Lietuvos Respublikos poligrafo naudojimo įstatymas (Žin., 2000, Nr. 75-2273).
3. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. liepos 12 d. nutarimas Nr. 1131 „Dėl Tyrimo poligrafu taisyklių ir leidimo atlikti tyrimus poligrafu formos patvirtinimo“ (Žin., 2002, Nr. 72-3079).
4. Jaworski Ryszard. Situational Sequencing Tests in Polygraph Examination. 2006, Wrocław.
5. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (Žin., 2002, Nr. 37-1341).
6. A. Kovalenko, L. Maslauskaitė. Psichofiziologinio tyrimo (tyrimo poligrafu) teisinis reglamentavimas Lietuvos Respublikoje: problemos ir sprendimai. „Mokslo darbai“. 2007. Mykolo Romerio universitetas.
7. A. Kovalenko, V. Saldžiūnas, Ž. Navickienė. Psichofiziologinio tyrimo, panaudojant poligrafą, taikymas valstybės tarnyboje: taip arba ne (tarp laisvės ir stereotipų). „Mokslo darbai“. 2009. Mykolo Romerio universitetas.
8. Goda G. Poligrafas (melo detektorius) kaip įrodinėjimo priemonė baudžiamajame procese. Vilniaus universitetas: Mokslo darbai. Teisė. 76 tomas. 2010.
9. Belevičius L. Reikalavimai techninių priemonių naudojimui baudžiamajame procese. Sąžiningas baudžiamasis procesas: probleminiai aspektai. Vilnius: Industrus. 2009.
10. Saldžiūnas V., Kovalenko A. The event knowledge test, European Polygraph, Nr. 1(3), p. 21-29. Krakow. 2008.
11. Saldžiūnas V., Kovalenko A. The event knowledge test (EKT) in Polygraph Examination (in case murder), European Polygraph, Nr. 2(4), p. 137-142. Krakow. 2008.
12. Saldžiūnas V., Kovalenko A. The event knowledge test (EKT) in Polygraph Examination (common notice of tactics), European Polygraph, Nr. 3-4 (5-6), p. 209-220. Krakow. 2008.
13. Saldžiūnas V. EKT lub test wedzy o zdarzeniu, In Wykorzystanie wariografu (poligrafu) w badaniach kryminalistycznych oraz kadrowych. Wydawnictwo wyższej szkoły policji w Szczytno. p. 21-23. Szczytno. 2009.
14. Saldžiūnas V., Kovalenko A., Soshnikov A. Probability assessment of the value of psychophysiological stimuli, European Polygraph, Nr. 1(7), p. 25-31. Krakow. 2009.
15. Saldžiūnas V., Kovalenko A. Problems of questions in event knowledge test, European Polygraph, Nr.3(2), p. 145-152. Krakow. 2009;
16. Saldžiūnas V., Kovalenko A., Gaidarov K. The problems of truth perception during psychophysiological examination, European Polygraph, Nr. 3-4(9-10), p. 145-152. Krakow. 2009.
17. Saldžiūnas V., Kovalenko A. Field and laboratory polygraph examinations, European Polygraph. Krakow. 2010.
18. Vilniaus apygardos teismo nuosprendis baudžiamajoje byloje Nr. 1-132/2005.
19. Klaipėdos apygardos teismo nuosprendis baudžiamajoje byloje Nr. 1-99-106/2008.
20. Šiaulių apygardos teismo nuosprendis baudžiamajoje byloje Nr. 1-93-154/2008.
21. Vilniaus miesto 1-asis apylinkės teismo nuosprendis baudžiamajoje byloje Nr. N1-832-276/2008.
22. Lietuvos Aukščiausiojo teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-46/2010.
23. Kauno apygardos teismo nuosprendis baudžiamajoje byloje Nr. 1-61-397/09.

**LEGAL REGULATION AND PRACTICE OF PSYCHO PHYSIOLOGICAL
RESEARCH USING POLYGRAPH IN THE REPUBLIC OF LITHUANIA****Aleksandr Kovalenko**The Police Department under Ministry of the Interior of Republic of Lithuania
Chief investigator**Vitas Saldžiūnas**VIP Protection Department under the Ministry of the Interior of the Republic of Lithuania
Deputy director**Summary**

The analysis of psychophysiological examinations with the application of a polygraph conducted when investigating criminal acts showed that these examinations are important. With the help of these examinations it is possible to identify the suspect who committed a criminal act, circumstances of the incident, time of incident, scene of crime, criminal instruments and location of items seized.

1. Employment of psychophysiological examinations with the application of a polygraph in the course of the pre-trial investigation is an efficient means. There are a lot of possibilities to apply this kind of examination, however, not all of them are used when investigating criminal acts due to legal, organizational and human resource problems.

2. Even though the history of the employment of psychophysiological examinations with the application of a polygraph makes up 100 years and there is a considerable amount of information on this topic and it is rather diverse, it is necessary to arrange conferences and lectures, preach and disseminate it to the public through the media which would help to understand the meaning of these examinations. Particular attention should be paid to the improvement of qualification of investigators, prosecutors, judges and lawyers and provision of knowledge regarding these examinations;

3. Specialists-polygraphologists of psychophysiological examinations with the application of a polygraph are to take all the possible measures to avoid mistakes and all the doubts should be evaluated to the benefit of the person researched and not against him/her. The work of specialists-polygraphologists is to be organized and done in such a way that their actions and conclusions made would be as much understandable to the investigators, prosecutors, judges and lawyers as possible. It is important that specialists use their right of specialist despite all other circumstances and refute prospectless psychophysiological examinations the results or conclusions of which may be unpredictable and/or totally unclear.

4. The experience of authors and practice of the examinations implemented show that the EKT applied during the employment of a psychophysiological examination with the application of a polygraph gives the investigators, prosecutors and judges almost complete understanding as far as this conclusion and its results are concerned. EKT does not help to establish whether the suspect is guilty or not guilty, but it clearly shows whether a person knows or does not know (non-openness during the examination), and it lets refute or understand the circumstances of the crime, evidence of the participants of the proceedings, versions and details and predict further actions and tactics in making them.

Keywords: psycho-physiological research, polygraph, specialists, criminal procedure, court practice.

Aleksandr Kovalenko*, Policijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos.

Aleksandr Kovalenko*, The Police Department under Ministry of the Interior of Republic of Lithuania Chief investigator.

Vitas Saldžiūnas**, Vadovybės apsaugos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos.

Vitas Saldžiūnas**, VIP Protection Department under the Ministry of the Interior of the Republic of Lithuania Deputy director.

PUBLIC SECURITY ASPECTS OF TOBACCO AND ALCOHOL USAGE AND IMPLICATIONS TO ENSURING CHILDRENS' RIGHTS IN LITHUANIA

Agnė Margevičiūtė

*Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Teisės katedra
Putvinskio g. 70, LT-44211 Kaunas
Telefonas 30310
El.paštas: agne4444@gmail.com*

Summary: Tobacco and alcohol substance consumption and abuse among the children remain dismal and challenging issues in the modern day society as the statistical indicators continue to show increasingly alarming data, related to accessibility, spread of tobacco and alcohol items among children, and outcomes related to abuse of such substances (increasing crime against children, in family environment, crime committed by children, amongst children).

This article aims to present the issues of tobacco and alcohol and their abuse by members of the society (including children) in Lithuania as public threats having direct effect on children's rights violations; discusses the current factual situation in light of children's right violations; provides a brief overview of the main legal acts, as well as the institutional system, related to regulation of use substances and prevention of substance abuse; points out some of the shortcomings in the current legal and institutional system and legal framework.

Basic concepts: children's rights, violation of children's rights, tobacco, alcohol, substance abuse.

INTRODUCTION

While a motif of a post – soviet regime transition might be viewed as outdated and therefore unnecessary, yet is difficult to avoid when reflecting on socio – economical changes that a post – soviet state of Lithuania has undergone during the last twenty years. A regime transition has undoubtedly brought vast and extremely valuable positive political, economical, cultural and social changes in the life of Lithuanian society. Yet it has also introduced 'novelties' of the modern society life, that previously have been contained under strict constraint and hardly or not at all accessible, and which did not necessarily bring about positive outcomes to society as a whole or its groups. Issues related to substances such as tobacco and alcohol shall be discussed within the scope of this article, in light of possible violations of the rights of children.

The Constitution of Republic of Lithuania "protects and fosters family, motherhood, fatherhood and childhood"¹; provides that "minors² are protected by law"³. Governments of

---

¹ Article 38 of Constitution of Republic of Lithuania; Žinios, 1992, Nr. 33-1014 (1992-11-30);

every member state that has joined the Convention on the Rights of the Child (CRC)⁴ have taken on an imperative responsibility to “undertake all appropriate legislative, administrative, and other measures”⁵ to ensure that children’s rights are respected, protected and fulfilled. As of 1990, when Lithuania became a democratic state, a lot has been achieved in light of protection of the right of children. Lithuania has joined all major international conventions and treaties in the field of children’s rights protection, national laws have been passed concretizing the provisions of international law, an institutional system encompassing all levels of administrative governmental division has been created, etc.⁶ numerous initiatives, projects have been implemented in order to ensure an effective implementation of the rights of children in Lithuania, more importantly, the notion of *children’s rights* as such has been introduced to the society.

Article 6 of CRC provides that every child has an inherent right to life and that every state must, therefore, ensure to the maximum extent possible the survival and development of the child⁷. CRC provides further provision that deal with general protection of the child from harm. Among other basic rights, the Convention addresses such issues as kidnapping, protection from all forms of violence, harmful family environment, drug abuse, sexual exploitation, abduction, sale, trafficking, etc. Above mentioned threats encompass threats that children may suffer as a result of failure to provide proper public safety, since the latter deals with prevention of and protection from events that could endanger the safety of the general public (including children with in the scope of this article) from significant danger, injury, harm, or damage.

Increased use of substances such as tobacco and alcohol was triggered by an influx of a vast number of items of broad selection in the alcohol and tobacco sector of the Lithuanian market. The use of tobacco and alcohol is not illegal *per se*, and strict legal regulations are imposed related to their use, sale, re-sale, control, etc.. The law provides that tobacco and alcohol shall be sold to or purchased by individuals older than eighteen years of age, possession, distribution of narcotic and psychotropic substances are rated as criminal acts, yet such impositions by far do not completely eliminate the increasing problem of tobacco, alcohol, narcotic and psychotropic substance abuse among children, nor does it solve other children’s rights violation issues caused by substance abusers, other than children. Similar concerns in light

---

² Minors in Lithuania are considered all individuals younger than eighteen years of ages, with an exception of cases of emancipation;

³ Article 39 of Constitution of Republic of Lithuania;

⁴ <http://www2.ohchr.org/english/law/crc.htm> (March 31st, 2011);

⁵ Article 4 of Convention on the Rights of the Child;

⁶ In 1992 Lithuania has ratified the Universal Declaration of the Rights of the Child, the Convention of the Rights of the Child, in 1996 has passed the Law on the Basic of the Protection of the Rights of the Child on a national level; in 2000 the Institution of the Ombudsman of Protection of the Rights of the Child was established;

⁷ Article 6 of Convention on the Rights of the Child;

of violation of the rights of children apply to abuse of drugs, which is considered a criminal act. Main problems related to violation of children's rights related to abuse of addictive substances include: physical, sexual, psychological abuse against children by adults, among children by children, loss of health, life, harmful environment, development of bad habits, increased juvenile delinquency, human trafficking.

As mentioned above, national legal norms provide with rather clear and unambiguous legal provisions that regulate spheres of addictive substances, set penalties for violating these provisions, but the side – effect, nevertheless, carries an increasing complex of serious issues infringing the rights of children in society. Therefore, a more in depth approach remains at issue and must be applied in order to see what gaps in current legal regulation allow the issues related to violation of children rights related to substance abuse to arise. A state must provide within the existing legal framework related to prevention of substance abuse issues legal norms that would set common behavior rules for society, serve as guiding principles, provisions. This could be done by increasing administrative liability of adults, natural persons, juridical bodies, minors themselves. The current institutional system and legal framework lack effectiveness due to rather low public awareness and preconditioned general public opinion of substance abuse and its implications to ensuring the rights of children in Lithuania.

The aim of this article is discuss violations of the rights of children in Lithuania related to tobacco and alcohol substance abuse in light of providing public safety.

The objectives of this article is to present current factual situation related to violations of children's rights caused by abuse of tobacco and alcohol substances by supporting the relevance of the problematic discussed by this article; present an overview of institutional system and legal framework regulating spheres of tobacco and alcohol consumption; present conclusions.

Article is comprised of two main parts of content and conclusions.

I. OVERVIEW OF FACTUAL SITUATION, LEGAL REGULATION RELATED TO TOBACCO, ALCOHOL SUBSTANCE ABUSE IN LIGHT OF VIOLATING THE RIGHTS OF CHILDREN:

Spread of tobacco, alcohol, their use, illicit acts with such substances, legal, physical, social outcomes, liability, violation of rights, threat to health and life, social discomfort are notions most widely used while discussing issues and threats to the society related to substance abuse. This article aims to reflect on abuse of the above mentioned substances as a societal threat towards children by violating their rights by failing to provide proper public safety. Further a

---

short current situation overview of the issues of tobacco and alcohol abuse among children and legal regulation of violations related are presented.

Tobacco and smoking: Smoking is an extremely wide spread habit in Lithuania. Statistics show that two out of three people (66%) in Lithuania in age group of 15-64 years have smoked at least once in their life; one third of the same age group smoke on regular basis, half of the smokers have picked up the habit before turning eighteen years of age⁸. According to the data of EMSDDA, which reflect general situation in the European countries, majority of young people in the age group of 15 – 18 years old have smoked once in their life, one quarter of all the students start smoking when they are eleven years of age and younger⁹.

The Law on Control of Tobacco imposes a prohibition to sell tobacco products to and by individuals younger than eighteen years of age¹⁰; to buy or transfer in any other way tobacco items to individuals younger than 18 years of age¹¹; to sell, or transfer in any way any items that aid using of tobacco items to persons younger than 18 years of age¹²; visual promotion of tobacco items¹³; using persons younger than 18 years of age to aid sale or distribution of tobacco items¹⁴. Violation or repetitive violations of the above mentioned provisions prescribes liability to juridical persons to pay a monetary fine from 3000 litas (approx. 870 Euros) to 5000 litas (approx 1450 Euros), the fine increases up to 10000 litas (approx. 2900 Euros) for repetitive violations taking place within a period of one to three calendar year from the first violation. Since the sale of tobacco goods is a licensed activity, liability to natural persons for violations related to minors is not foreseen.

The Law on Tobacco Control of Republic of Lithuania also prescribes a right to municipal bodies to ban smoking in public places (squares, parks, etc.) that fall under their jurisdiction¹⁵, however municipalities are not active in exercising of such right.

The Code of Administrative Violations of Law imposes a fine of 50 – 100 litas (approx. 14-29 Euros) for purchasing or delivering in any other way of products of tobacco to individuals under-age. The same Code imposes penalties for smoking in public where smoking is prohibited, i.e., a fine of 20 – 50 litas (approx. 7 – 14 Euros) or notifications for smoking in public places

---

⁸ <http://www.nkd.lt/bylos/dokumentai/leidiniai/narkotiku-paplitimas-2009-web.pdf> (2011-04-03);

⁹ http://www.nkd.lt/bylos/dokumentai/espada_summary_lt-2007.pdf (2011-04-03);

¹⁰ Articles 14.5.3, 15.5 of Law on Tobacco Control of Republic of Lithuania; Žin., 1996, Nr. 11-281;

¹¹ Article 14.6 of Law on Tobacco Control of Republic of Lithuania; Žin., 1996, Nr. 11-281;

¹² Article 16 of Law on Tobacco Control of Republic of Lithuania; Žin., 1996, Nr. 11-281;

¹³ Article 17 of Law on Tobacco Control of Republic of Lithuania; Žin., 1996, Nr. 11-281;

¹⁴ Article 18.1.10 of Law on Tobacco Control of Republic of Lithuania; Žin., 1996, Nr. 11-281;

¹⁵ Article 19.3 of Law on Tobacco Control of Republic of Lithuania; Žin., 1996, Nr. 11-281;

where smoking is prohibited¹⁶, as well as monetary penalties up to 1500 litas (approx. 435 Euros) to juridical persons for violating the rules of sales of tobacco items¹⁷. Therefore, it is obvious, that liability of natural persons for violating administrative provisions related to tobacco use and minors are quite small.

Alcohol: Alcohol abuse by minors remains one of the largest issues, especially in rural areas. As described above, children are also affected when adults in their family environment abuse alcohol. Such is, in most, cases applicable to families of high social risk, where children suffer extensive psychological, physical abuse, in some cases sexual abuse. For example, in 2006, there were 16,4 thousand registered families of social risk, 63% of these families were registered because of alcohol abuse. There were 36,5 thousand children being raised in these families.

Amount of criminal acts committed by minors continues to increase (in 2005 – 645 cases of criminal acts by minors under influence of alcohol were registered; in 2006 – 747 cases). In 2006 police officers have issued penalties to 5039 minors for violating Article 178 of the Code of Administrative Violations of Law (“use of alcoholic beverages in public places or appearing under influence of alcohol in public places”)¹⁸.

There are several legal acts regulating the sphere of alcohol consumption in Lithuania. Main purpose of the Law on Alcohol Control of Republic of Lithuania is to decrease alcohol consumption, access, especially by minors and its abuse¹⁹. Law on alcohol Control imposes a prohibition to sell alcohol to individuals and by individuals younger than eighteen years of age²⁰. Article 18.5 of the same Law prescribes a right to vendors of alcoholic beverages, in case of doubt, to ask an individual to provide a personal identification document, should an individual refuse to provide such an ID, a vendor must not sell alcoholic beverages. Individuals younger than eighteen years of age are prohibited from use or possession of alcohol²¹, it is unlawful to use help of minors in sale of alcohol items²².

Among other measures the Law on Alcohol Control foresees the following principles and courses of action in order to achieve its goals: decreasing access to alcoholic beverages by raising taxes; by means of state regulation to ensure alcohol control, fostering of health of the society, educating the youth; limiting sale and promotion of use of alcohol items; prohibiting

¹⁶ Articles 185(1), 185(4) of the Code of Administrative Violations of Law; Žin., 1985, Nr. 1-1;

¹⁷ Article 185(2) of the Code of Administrative Violations of Law; Žin., 1985, Nr. 1-1;

¹⁸ Article 178 of the Code of Administrative Violations of Law; Žin., 1985, Nr. 1-1;

¹⁹ Article 1 of the Law on Alcohol Control of Republic of Lithuania; Žin., 1995, Nr. 44-1073;

²⁰ Articles 18.3.5, 18.4.3 of the Law on Alcohol Control of Republic of Lithuania; Žin., 1995, Nr. 44-1073;

²¹ Article 22.2 of the Law on Alcohol Control of Republic of Lithuania; Žin., 1995, Nr. 44-1073;

²² Article 28.2 of the Law on Alcohol Control of Republic of Lithuania; Žin., 1995, Nr. 44-1073;

means that encourage youth to buy and consume alcohol; encourage juridical person to take active part in alcohol control policy; increase public awareness of the society of social and economic consequences of use of alcohol²³; limiting of commercials related to alcohol²⁴; for example a Law obliges the national television and radio broadcaster to broadcast shows, no less than twice a week and no shorter than five minutes in length, that would propagate and inform of the harm done by use of alcohol²⁵.

Liability for violations of the Law on Alcohol Control to natural person applies by provision prescribes by the Code of Administrative Violations of Law, juridical persons, however, suffer economic sanctions for violating its provisions. There are two economic sanctions that could be applied in cases of: 1) sale of alcohol to individuals younger than eighteen years of age (Article 18.4.3), an economic penalty ranges from 1000 – 3000 litas (approx. 290 – 870 Euros); and 2) using minors in aiding the sale or distribution of alcohol (Article 28.2), an economic penalty ranges from 1000 – 10000 litas (870 – 2900 Euros), and consequently from 10000 – 20000 litas (approx. 2900 – 5800 Euros) for repetitive violations.

The Code of Administrative Violations of Law imposes penalties for violating the rules of sale of alcohol in amount of 1000 – 2000 litas (approx. 870 – 1740 Euros) with confiscation of goods²⁶, purchasing or delivering in any other way of items of alcohol to minors, intoxicating minors (monetary fine of 100 – 250 litas)²⁷; consuming alcohol on the streets and other public places (monetary fine of 30 – 50 litas, an increased fine of 100 litas for repetitive violations, a fine of 300 litas and detention if violations are repeated more than twice with an year of the first violation). The Code also imposes monetary fines of 50 – 100 litas (approx. 14 – 28 Euros) for parents or legal guardians for allowing presence of intoxicated teenagers in the streets and also consuming of alcohol by the teenagers.²⁸ Purchase of alcohol or other delivery of alcohol to minors, also intoxicating minors with alcohol raises liability of monetary fine from 250 – 500 litas (approx. 72 – 144 Euros)²⁹

The Code foresees a monetary fine for natural person as one of the penalties for violating its provisions, and sets a maximum limit of 1000 litas (approx. 870 Euros) per violation. However, the Code also foresees a possibility to set higher fines for natural person in certain cases. The monetary fines imposed for violation provisions related to distribution, use of alcohol

²³ Article 3 of the Law on Alcohol Control of Republic of Lithuania; Žin., 1995, Nr. 44-1073;

²⁴ Article 29 of the Law on Alcohol Control of Republic of Lithuania; Žin., 1995, Nr. 44-1073;

²⁵ Article 23.3 of the Law on Control of Alcohol of Republic of Lithuania; Žin., 1995, Nr. 44-1073;

²⁶ Article 164 of the Code of Administrative Violations of Law; Žin., 1985, Nr. 1-1;

²⁷ Article 180 of the Code of Administrative Violations of Law; Žin., 1985, Nr. 1-1;

²⁸ Articles 178, 178(1) of the Code of Administrative Violations of Law; Žin., 1985, Nr. 1-1;

²⁹ Article 180 of the Code of Administrative Violations of Law; Žin., 1985, Nr. 1-1;

---

in light of minors appear to be rather low if put in perspective of short or long term harm potential.

II. PREVENTING SUBSTANCE ABUSE INFLECTED VIOLATIONS OF CHILDREN RIGHTS IN PRIVATE AND PUBLIC SPHERES:

There are two spheres where adults by acting or sustaining from action may influence occurrence of violations related to substance abuse against children: private and public. Both spheres are discussed in light of violating the rights of children by use of tobacco and alcohol. While private sphere is difficult to intervene, because legal provisions allow parents or guardians individually, however, some measures by public means can be taken to prevent violations of children's rights related to substance abuse. As well as the public sphere could boost effectiveness of legal norms regulating distribution and use of tobacco and alcohol by increasing its awareness, which, as it is argued could be done by increasing some administrative norms, at least temporarily.

Prevention of substance abuse in private environment: Children are exposed to risk in private family environment, when one or both of the parents (or guardians) have problems of substance abuse: children may suffer physical, sexual, psychological abuse, develop harmful habits of substance abuse, other rights of children maybe violated (rights to proper childhood, education, occupation, etc.). The latter is usually the case in families of higher social risk. However, in other cases children pick up bad habits of substance abuse due to the fact that they get exposed to risk and possibilities of substance abuse in public. This increases the risk of the child to be involved in acts of delinquency, loose health, decrease development potential, continue to develop additional bad habits, increase chances of a more intense substance abuse, etc.

Behavioral habits of children are formed and mirrored from their family. Children are prone to repeat what they observe in their closest surroundings, therefore adults in their private, family lives carry an individual responsibility to portray and teach their children correct habits related to the use of addictive substances. Provisions of the Civil Code of Republic of Lithuania³⁰ reserve the right of the parents to individually raise their children until they reach adulthood (this encompasses proper care for their health, support, proper physical and mental development). However, the Code of Administrative Violations of Law provides that parents have a right to "parental authority" and can use it or restrain from using it if it is done in order to

---

³⁰ Article 3.155 of Civil Code of Republic of Lithuania; žin., 2000, Nr. [74-2262](#);

ensure the best interest of the child. Failure to do so imposes a monetary penalty of 400 litas (approx. 115 euros)³¹. The issue here is observing and determining whether a child is exposed to risk in his or her private environment.

Institutional structure of protection of children rights provides for some effective measures in order to prevent to some extent the use of substances by minors by observing their private environment. Institutional system of protection of the rights of the child encompasses governmental, municipal and local (ward) levels. When discussing issues of violation of the right of the child related to substance abuse in family environment municipal and local levels should be emphasized because these levels are locally nearest to the object, i.e., the child in potential danger. Law of Local Municipal Government prescribes clear functions for the municipal sector (functions carried out by municipalities are divided into independent and government assigned functions). Both individual and government assigned functions involve an extensive array of public services that are provided on municipal level (all public services related to providing, ensuring, coordinating of pre school and secondary school education in the territory of a certain municipality; ensuring accessibility to school for children living in distant rural areas; organization of informal education for children; organization and provision of social services; participation, cooperation in ensuring public order, creating an implementing programs of preventive measures against violations; controlling and overseeing the means marketing of alcohol and tobacco items and their limitations; protection of the rights of the child and youth)³². Every municipality has certain departments, institutions that were formed and that are involved in planning, overseeing, controlling issues related to children (education, social welfare, children rights protection services, etc.), which are eligible to act within their scope of interest in the best interest of the child. Teachers, social workers at schools, social workers at the local warden institution can observe children and draw to the attention of certain institutions any concerns related to any child at issue (for example, a teacher of a student could draw to the attention of the social worker or school psychologist of any disturbing changes, habits of any student that might be related to substance abuse, who may further communicate with that minor of any possible changes, threats in his or her private environment; a situation which could, in turn be stopped or prevented by interruption of children rights protection service or police, or joint effort).

However, an important factor that should be pointed out is that in most cases the facts of substance abuse (and the outcomes of such) are determined post fact, i.e., when a minor has committed an actual violation under substance influence or if such violation is committed by

³¹ Article 181 of the Code of Administrative Violations of Republic of Lithuania; Žin., 1985, Nr. 1-1;

³² Articles 6,7 of the Law on Local Municipal Government of Republic of Lithuania; Žin., 1994, Nr. 55-1049;

adults against minors in private. Such act is registered by the police and later reported to the local office of children rights protection or social services, which, in turn, continue to investigate the situations related to the minor further. Therefore, the institutional system at a local municipal level lacks effectiveness in preventing any violations of the rights of the child related to substance abuse in the private environment of the child. Private environment of the child could be observed more effectively and preventive measures could be taken in order to prevent possible violations of children's rights related to substance abuse. Closer observation by local institutions, e.g., social services, school staff, social workers.

Prevention of substance abuse in public: However, children spend most of their time outside of their private family or living environment – they attend school, get involved in extracurricular activities, get involved in spare time activities, i.e., their scope of activity is largely carried out in public, not in private surroundings. Public, therefore, could play an increasingly active role in preventing the growing use of addictive substances among minors. For instance, based on statistics provided in the Annual Report on Activity of the Ombudsman on Protection of Children Rights³³, the largest number of violations of the rights of the child are carried out in private environment by parents who fail to properly implement their power (204 out of 788, which is 24% total, were children's rights violations of improper implementation of power by parents). It is pointed out that a role of community and the surrounding environment obtains an extremely valuable role in ensuring the rights of the child by way of observation and active participation. The role and participation of society in order to ensure more effective and timely public security for the children has not been emphasized enough up to this day. Despite the fact that Lithuania has adopted international and national legal provisions in order to ensure the rights of children in Lithuania as it is so provided by global standards, the concept of the rights of the child remains very vague in light of society, due to the fact that society as whole lack awareness of the issue *per se*.

Public awareness of the issue of use of addictive substances in light of protection of children's rights could play a vital role of prevention by observation. Responsibility and liability of failure to act in order to protect the best interest of the child is presumed to mainly be applicable in a private sphere, i.e., parents or legal guardians are considered to be those mainly responsible for the child. Which is correct and logical to some extent. However, it is argued that the scope of responsibility and liability for the societal group of minors, i.e., all individual younger than eighteen years of age should expand to all of the society. For example, reporting

---

³³ Report of Ombudsman of Protection of Children's Rights 2008; <http://www3.lrs.lt/docs2/WRPAQGTU.PDF> (March 29th, 2011);

---

bad cases of treatment under substance abuse with children, by children, potential threat to children of such matter that is observed by public, should be encouraged and enforced.

Another reason why public, in general, is reluctant to take a more active part in trying to take preventive means of protecting the rights of the child while being an observer, is its reliance on an institutional system of protection of the rights of the child. When talking of public safety of the child, or public safety in general, one assumes functions prescribed to certain institutions whose direct responsibility is public safety and protection, for example, police office, juvenile detention centres, agencies of protection of the rights of children, etc.. Yet the institutional system cannot function by itself. Why is that? There are numerous measures taken on national, municipal, local level taken, in order to protect children's right by preventing spread of substance abuse. However, in case of ensuring the rights of children the issue acting in the best interest of the child becomes a very complex one, because it cannot solely rely on an institutional system or legal framework of protection of the rights of the child. The system and legal framework have to be applied and function in an issue oriented and aware society. If society is unaware of the issue, then the institutional system and legal framework that was created loses its purpose and has to rely upon itself. That means, the level of protection of the rights of the children shall only be as effective as the institutional system and legal framework make it to be, and the rights of the child are dependent of certain supranational provisions, that are imperatively adopted by means of national legal acts.

However, the national institutional system and legal framework for protection of the rights of children related to violations under substance abuse could be emphasized and made more effective if the issue of the rights of the child were pressed more persistently on to society as such. International institutional bodies have been increasingly pointing out the importance of such measures as setting obstacles that would prevent use and spread of substances, their accessibility. As one of the main obstacles for ineffectiveness of national institutional systems and legal frameworks for prevention of substance abuse related issues is lack of knowledge and oriented opinion.

Public awareness and involvement is crucial due to the reason, that legal norms cannot function effectively if their purpose is denied by social behavior. As it was pointed out earlier, legal norms impose administrative and criminal liability in form of penalties for adults for failure to act or acting against the best interest of the child in light of use, consumption, providing, encouraging use of addictive substances. Social behavior indicates, however, that public is inclined to ignore the issue of possible substance abuse among minors, a continuously

reoccurring factor remains to be cases when adults voluntarily choose to buy alcohol and tobacco products for minors, or use those substances together. Therefore, administrative liability is rather small if compared to the harm potential in light of health, life, development of a child. Increasing administrative liability (for example, by increasing the monetary fine) for adults, could in turn raise better awareness and make administrative legal norms aimed at controlling and decreasing the issue of alcohol and tobacco consumption more effective.

CONCLUSIONS

Use of tobacco and alcohol as public security violations remain apparent threats to rights of children. Children are exposed to behavioral habits, distribution, use, accessibility to tobacco and alcohol both in private and public spheres of life. Administrative measures could be taken to better observe private environment, and therefore, enable more preventive measures to be taken; while norms regulating public security in light of preventing negative outcomes to minors by use, distribution, etc. of tobacco and alcohol, could be made more effective by increasing issue related public awareness by increased administrative liability of violators. Therefore, following suggestions are proposed:

- increasing fines to natural persons for violating provisions related to minors, tobacco and alcohol of the Code of Administrative Violations of Law. Fines for violating of laws and regulations related to alcohol consumption are relatively small and should be revised and raised considerably. This would help raise public awareness and therefore increase public safety in order to protect the best interest of children;
- officers of public order should exercise their discretionary right to punish the wrongdoers (including minors, for example, in cases of smoking in public);
- the law should set very clear and unambiguous provisions banning smoking by minors in all public places (while now smoking in public is an administrative violation only when smoking is done in public areas where smoking);
- it is in general assumed that legal norms sufficiently impose prohibition on sale of alcohol substances to minors, however, institutions responsible should carry out a stricter control of implementation of the legal norms;
- providing of a personal identification when buying alcohol should be mandatory;
- access to places where strong alcohol can be purchased should be limited, for example, to separate alcohol stores, where entrance for minors would be restricted;

- eligible age for purchasing and or selling of alcohol should be raised to 21 years of age.
- increasing awareness and concretizing the liability of minors themselves should be revised. To this day there is a very low understanding among minors of their own liability, especially administrative;
- The institutional system at a local municipal level lacks effectiveness in preventing any violations of the rights of the child related to substance abuse in private surroundings;
- Municipalities should exercise their right of banning tobacco usage in public places under their jurisdiction.

LITERATURE

1. Constitution of Republic of Lithuania; Žinios, 1992, Nr. 33-1014 (1992-11-30);
2. Code of Administrative Law Violations of Republic of Lithuania; Žin., 1985, Nr. 1-1;
3. Civil Code of Republic of Lithuania; žin., 2000, Nr. 74-2262;
4. Law on Local Municipal Government of Republic of Lithuania; Žin., 1994, Nr. 55-1049;
5. Law on Alcohol Control of Republic of Lithuania; Žin., 1995, Nr. 44-1073;
6. <http://www2.ohchr.org/english/law/crc.htm> (March 31st, 2011);
7. <http://www3.lrs.lt/docs2/WRPAOQTU.PDF> (March 29th, 2011);
8. <http://www.nkd.lt/bylos/dokumentai/leidiniai/narkotiku-paplitimas-2009-web.pdf> (2011-04-03);
9. http://www.nkd.lt/bylos/dokumentai/epad_summary_lt-2007.pdf (2011-04-03).

TABAKO IR ALKOHOLIO VARTOJIMO IMPLIKACIJOS VAIKO TEISIŲ UŽTIKRINIMUI LIETUVOJE VIEŠOJO SAUGUMO ASPEKTU

Agnė Margevičiūtė*

Mykolas Romeris universitetas

Santrauka

Tabako ir alkoholio paplitimas ir vartojimas vaikų (asmenų jaunesnių nei 18 metų amžiaus) tarpe išlieka opi šių dienų visuomenės problema. Santvarkos kaita Lietuvos valstybei atnešė daug pozityvių socialinių, ekonominių, politinių ir kultūrinių pokyčių, tačiau laisvosios rinkos ekonomikos naujovės taip pat įnešė išlaisvėjimą vietinėje rinkoje tais aspektais, kurie totalitarinio režimo santvarkos metu buvo griežtai kontroliuojami. Tabako ir alkoholio gaminių gausa lėmė nebūtinai teigiamų vartotojų pokyčių išsivystymą, kurie neigiamai įtakojo vaiko statusą visuomenėje, kadangi suponavo vaiko teisių pažeidimus sąlygotus piktnaudžiavimu tabaku ir alholio gaminiais. Ypač dažnai dėl alkoholio paveikto suaugusiųjų, o kartais ir pačių nepilnamečių, elgesio vaikai patiria smurtą, psichologinę, seksualinę prievartą, kitus nusizengimus vaiko teisėms tiek privačioje, tiek viešojoje erdvėje.

Šio straipsnio tikslas atskleisti tabako ir alkoholio vartojimo paplitimą visuomenėje kaip grėsmę vaiko statusui, kadangi įvairūs reiškiniai, susiję su piktnaudžiavimu tabaku, o ypač alkohliu, sudaro prielaidas vaiko teisių pažeidimams.

Lietuvoje yra sukurta pakankama teisinė bazė, kurios pagrindu yra sukurta vaiko teisių apsaugos institucinė sistema. Tačiau dėl tam tikrų priežasčių sistema nevisiškai efektyviai išpildo vaiko teisių pažeidimų prevenciją, pvz., glaudesnio bendradarbiavimo tarp įvairių institucijų pasekoje, būtų įmanoma efektyvesnė vaiko teisių pažeidimų privačioje erdvėje prevencija.

Viešojoje erdvėje vaiko saugumą tabako ir alkoholio piktnaudžiavimo aspektu saugo įstatymai, administraciniai teisės aktai. Tačiau menkas visuomenės sąmoningumas vaiko tabako ir alkoholio žalingo

---

poveikio vaiko ir suponuojamų vaiko teisių pažeidimų atžvilgiu. Yra numatyta pakankamai adekvati juridinių asmenų atsakomybė už teisės aktų, susijusių su tabako ir alkoholio kontrole, tačiau numatyta pakankamai maža materialinė suaugusiųjų fizinių asmenų atsakomybė už pažeidimus, susijusius su tabako ir alkoholio varotjimu ir nepilnamečiais asmenimis.

Pagrindinės sąvokos: vaiko teisės, vaiko teisių pažeidimai, tabakas, alkoholis, piktnaudžiavimas.

Agnė Margevičiūtė*, Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Teisės katedros lektorė. Mokslinių tyrimų kryptys: administracinė teisė, vaiko teisių apsauga.

ADMINISTRACINĖS PRIEVARTOS PRIEMONĖS: ŽMOGAUS TEISIŲ PAŽEIDIMAS AR VISUOMENĖS SAUGUMO GARANTAS

Kristina Mikalaukaitė – Šostakienė

*Mykolo Romerio Universitetas Viešojo saugumo fakulteto Teisės katedra
Putvinskio g. 70, LT-44211 Kaunas
Telefonas 303673
El.paštas: k_m_sostakiene@mruni.eu*

Santrauka. Nors teisinė prievarta, kaip teisės institutas, yra plačiai nagrinėjama ir analizuojama, tačiau didžioji dauguma mokslinių darbų susiję su teisine prievarta, kuri yra taikoma vykdant baudžiamąją justiciją. Šis straipsnis skirtas teisinės prievartos priemonių, taikomų vykdant administracinę justiciją, analizei. Kaip rodo praktika, administracinė atsakomybė ir administracinės prievartos priemonės yra taikomos ženkliai dažniau, negu prievartos priemonės, kurios taikomos baudžiamajame procese. Straipsnyje nagrinėjama, kokiais atvejais administracinės prievartos priemonės yra ir turi būti taikomos, ir kokias sąlygas būtina išpildyti, kad administracinių prievartos priemonių taikymas būtų vertinamas kaip viena iš galimybių, nors ir kraštutinių, visuomenės saugumui užtikrinti, o ne kaip valstybės pareigūnų įvykdytas žmogaus teisių pažeidimas.

Pagrindinės sąvokos: žmogaus teisės, visuomenės saugumas, teisinė prievarta, administracinės prievartos priemonės.

ĮVADAS

Dažniausiai minima ir akcentuojama valstybės pareiga – užtikrinti žmogaus teisių ir laisvių apsaugą bei jų gynimą. Teise ir teisingumu grindžiamos demokratinės valstybės viena svarbiausių priedermių – gerbti, ginti ir saugoti tas vertybes, taip pat ir žmogaus teises ir laisves, kuriomis yra grindžiama pati Tautos priimta Konstitucija ir kurių realus įtvirtinimas, gynimas ir apsauga yra pačios valstybės *raison d'être*; priešingu atveju valstybė negalėtų būti laikoma bendru visos visuomenės gėriu.¹ Tačiau ne tik valstybės vidaus prioritete sritimi, bet ir tarptautinės teisės normose, tarptautinės bendruomenės ir kiekvienos valstybės individualios gerovės garantu laikoma pagarba žmogaus teisėms ir laisvėms. Daugelio universalių ir regioninių tarptautinių tarpvyriausybinių organizacijų tikslas – įgyvendinti tarptautinį bendradarbiavimą ugdant ir skatinant pagarbą visoms žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms². Todėl žmogaus teisės šiuolaikiniame pasaulyje yra traktuojamos kaip esminė vertybė, visa ko pagrindas. Lietuvai esant daugelio tarptautinių organizacijų nare, neabejotinai svarbu tinkamai vykdyti savo tarptautinius įsipareigojimus, susijusius su visuotinai pripažintų ir tarptautiniuose susitarimuose įtvirtintų žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių užtikrinimu bei

¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas, byla Nr.23/04.

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=281695&p_query=&p_tr2= (žiūrėta 2011-03-28).

² Jungtinių Tautų Chartija

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=160266&p_query=&p_tr2= (žiūrėta 2011-03-28)

gynyba.

Nors sąvokos „žmogaus teisės“ aiškinimą skirtingi autoriai pateikia skirtingai, tačiau visuotinai sutariama, kad tai prigimtinės žmogaus savybės, egzistuojančios aukščiau valstybės ir nepriklausomai nuo valstybės, o kiekvienos valstybės pagrindinė priedermė saugoti žmogaus teises, rūpintis jomis ir dėti maksimalias pastangas, kad kiekvienas asmuo galėtų įgyvendinti savo teises.

Šiame kontekste svarbu paminėti, kad neretai stebimos situacijos, kuomet atskiri visuomenės nariai siekia įgyvendinti savo teises ir laisves nepaisydami nustatytos teisinės tvarkos ir nesiskaitydami su kitų asmenų teisėmis ir laisvėmis. Tokių veiksmų pasėkoje įsijungia valstybės prievartos mechanizmas, idant būtų palaikoma teisinė tvarka, ginama nuosavybė ir saugomos žmonių teisės.

Garantuojant tvarką ir saugumą visuomenėje, pagrindinį vaidmenį visose valstybėse vaidina policija³ ir kiti įgalioti pareigūnai. Atlikdami savo pareigą ir vykdydami savo užduotis teisėtvarkos pareigūnai vadovaujasi žmogaus teisių principais, gerbia ir gina žmogaus orumą ir palaiko bei gina visų žmonių teises.⁴ Tam, kad policija ir kiti teisėsaugos pareigūnai galėtų tinkamai vykdyti pavestas funkcijas, valstybė teisės normose įtvirtina eilę priemonių, instrumentų, kurių pagalba užtikrinama teisinė tvarka, žmogaus teisių ir laisvių apsauga bei visuomenės saugumas.

Viena iš tokių priemonių – administracinė teisinė prievarta. Svarbiausias kiekvienos valstybės prievartos tikslas – užtikrinti teisinę tvarką, teisių ir pareigų pusiausvyrą, saugų visuomenės narių gyvenimą⁵. Realiai kiekvienu konkrečiu atveju taikant teisinę prievartą yra ribojamos ar pažeidžiamos teisės aktuose įtvirtintos ir garantuotos žmogaus teisės. Iš esmės, teisinė prievarta yra įvardijama kaip pagalbinė priemonė valstybės valdymo srityje, tačiau atsižvelgiant į tai, kad ji yra taikoma ganėtinai dažnai, lemia būtinybę analizuoti šio instituto taikymo sąlygas, tvarką ir pagrindus.

Straipsnio tikslas – išanalizuoti, ar administracinės prievartos priemonės yra suderinamos su žmogaus teisėmis, ar šių priemonių taikymo teisinis reguliavimas yra pakankamas, kokios sąlygos turi būti įgyvendintos, kad administracinės prievartos priemonės būtų pritaikytos teisėtai.

Tyrimo objektu pasirinktos administracinės procesinės kardomosios prievartos priemonės, jų taikymo probleminiai aspektai.

³ Europos Tarybos Parlamentinės asamblėjos deklaracijos dėl policijos 690 (1979) rezoliucija. <http://www.etib.lt/?s=leidiniai&item=13&lang=lt> (žiūrėta 2011-03-29).

⁴ JT Generalinės asamblėjos Teisėtvarkos pareigūnų elgesio kodeksas <http://www.etib.lt/?s=leidiniai&item=13&lang=lt> (žiūrėta 2011-03-29)

⁵ St. Šedbaras. Administracinė atsakomybė, 2005. P 99.

Tyrimo metodai. Straipsnyje naudojami loginis, lyginamasis bei sisteminis metodai prievartos priemonių taikymą reglamentuojančių teisės normų atitikčiai Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatomis, įtvirtinančioms žmogaus teisių ir laisvių garantijas, analizuoti, taip pat dokumentų analizės metodas, kuris pritaikytas nagrinėjant ir tiriant nacionalinius, tarptautinius teisės aktus, teismų praktiką.

ADMINISTRACINĖS TEISINĖS PRIEVARTOS TAIKYMO PRIELAIDOS

Valstybei santykiuose su jos piliečiais ir kitais jos teritorijoje esančiais asmenimis atstovauja valstybės institucijos, įstaigos, pareigūnai ir kiti atitinkamus įgaliojimus turintys asmenys, kurie privalo užtikrinti, kad privatūs asmenys galėtų veiksmingai ir tinkamai pasinaudoti jiems šalies Konstitucijoje, kituose nacionalinės teisės aktuose bei tarptautiniuose dokumentuose garantuojamomis teisėmis ir laisvėmis. Teisės požiūriu akivaizdu, kad teisinės valstybės principais pagrįsta valstybės institucijų, pareigūnų ir kitų viešojo administravimo subjektų veikla yra būtina sąlyga, užtikrinant asmenų galimybę efektyviai įgyvendinti savo teises bei laisves⁶ Ramus ir saugus visuomenės gyvenimas gali būti laiduotas tik visiškai taikant tas žmogaus teises ir pagrindines laisves, kurias garantuoja Europos žmogaus teisių konvencija bei kiti tarptautiniai ir valstybių vidaus dokumentai⁷. Kiekvienas žmogus turi teisę savo nuožiūra naudotis savo teisėmis ir įgyvendinti jas taip, kad galėtų užtikrinti tiek savo gyvybiškai svarbių, tiek ir kitų asmeninių poreikių patenkinimą. Tačiau svarbu paminėti, kad visais atvejais įgyvendindamas savo teises ir naudodamasis savo laisvėmis, kiekvienas asmuo privalo laikytis teisės aktuose nustatytų reikalavimų, nustatytos valdymo tvarkos, nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių. Tuomet, kai šio reikalavimo nėra laikomasi visuomeninių santykių, susiklostančių valstybės valdymo sferoje, atsiranda teisinis pagrindas asmenims teisiškai atsakyti, o atitinkamai įgaliotiems organams (pareigūnams) – taikyti administracinę teisinę prievartą. T.y. tuo atveju, kai pats teisių turėtojas nenori laisvu apsisprendimu vykdyti jo teises legalizuojančių pareigų (veikti atsakingai), jį tam pačiam imperatyvui palenkia valstybės prievarta. Pozityvioji teisinė atsakomybė tada pereina į deliktinę, susijusią su prievartos taikymu ir valstybės dalyvavimu.⁸

Administracinė teisinė prievarta, kaip savarankiška valstybinės teisinės prievartos rūšis, sukelia neigiamus padarinius, pasireiškia išoriniu poveikiu žmonių valiai ir elgesiui, o jos taikymas yra griežtai reglamentuotas teisės normomis. Teisės aktuose įtvirtintos administracinės prievartos priemonės, pagal tai, koku tikslu jos yra taikomos, skirstomos į tris rūšis.

⁶ Teisė besikeičiančioje Europoje, 2008. P.497-498

⁷ Europos Tarybos parlamentinės asamblėjos deklaracijos dėl policijos 690 (1979) rezoliucija <http://www.etib.lt/?s=leidiniai&item=13&lang=lt> (žiūrėta 2011-03-29)

⁸ A.Vaišvila Teisės teorija. Justitia 2009. P461

Administracinės prievartos priemonės, kurių paskirtis yra užbėgti už akių teisės pažeidimui eliminuojant net menkiausią prielaidą jam padaryti, užtikrinti žmonių teises ir laisves bei visuomenės saugumą yra vadinamos prevencinėmis. Kardamosios administracinės prievartos priemonės yra taikomos tuomet, kai siekiama nutraukti priešingą teisei veiką bei atlikti visus įmanomus veiksmus, kad kaltas teisės pažeidimo padarymu asmuo būtų tinkamai patrauktas administracinėn atsakomybėn⁹.

Visos numatytos administracinės prievartos priemonės, jų apimtis, taikymo sąlygos, numatytos atskiruose teisės aktuose (Administracinių teisės pažeidimų kodekse, Policijos veikos įstatyme, įvairių pažeidimų nagrinėjimo taisyklėse ir pan.).

Teisėtvarkos pareigūnams taikyti administracinės prievartos priemones leidžiama tik tokias, ir tik ta apimtimi, kuri numatyta teisės aktuose, t.y. teisėtvarkos pareigūnai taikyti administracinės prievartos priemones gali taikyti tik jiems suteiktų įgaliojimų ribose. Šios sąlygos reikalavimą lemia išvada, jog, bet koks administracinės prievartos priemonių pritaikymas suponuoja žmogaus teisių suvaržymą, o tai reiškia, kad iš esmės yra pažeidžiamos Konstitucijoje, tarptautiniuose ir nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtintos esminės žmogaus teisės, tokios, kaip teisė į laisvę, teisė į asmens neliečiamumą, teisė į nuosavybę ir kt.

Neabejotinai teisėtvarkos apsaugos funkcijų ginant viešąją tvarką pobūdis ir būdas, kuriuo jos atliekamos, tiesiogiai veikia atskirų asmenų ir visos visuomenės gyvenimo kokybę¹⁰. Europos policijos elgesio kodeksas policijos pareigūnams, be kita ko, numato pareigą užtikrinti visuomeninę rimtį ir teisėtvarką, saugoti ir gerbti pagrindines asmens teises ir laisves, įtvirtintas Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje, teikti pagalbą ir paslaugas visuomenei¹¹.

Svarbiausius teisėtvarkos pareigūnų veiklos tikslus ir uždavinius reglamentuoja ir nacionaliniai tiesės aktai. Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymas numato, jog

⁹ Neretai teisinėje literatūroje kardamosios administracinės prievartos priemonės skirstomos į administracines kardomasias ir administracinio proceso užtikrinimo priemones, tačiau šiame straipsnyje tai plačiau neanalizuojama, kadangi straipsnio tikslas ne administracinių prievartos priemonių klasifikavimo analizė, tačiau atsakymas į klausimą, ar teisės saugos pareigūnų taikomos administracinės procesinės kardamosios prievartos priemonės apskritai yra suderinamos su žmogaus teisėmis.

¹⁰ Europos Tarybos parlamentinės asamblėjos deklaracijos dėl policijos 690 (1979) rezoliucija

<http://www.etib.lt/?s=leidiniai&item=13&lang=lt> (žiūrėta 2011-03-29)

¹¹ Europos policijos elgesio kodeksas

[http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:QgB1IRWinKoJ:www.etib.lt/site_files/teisinis/\(2001\)10.doc+Europos+policijos+elgesio+kodeksas&hl=lt&gl=lt&pid=bl&srcid=ADGEE5i0vfYLOO5oLOXk7gxbafgsw8-tu7TEaNk2sIVFxdNE2ZfHk2T_RcCg8gSrzn5ZGEXPatdYn4CQ8v5FcAkkU8-msJniATOKhQV5mg7DJZey_z0a8RDyJy63B_YiJpVg1675hIYn&sig=AHIEtbOUeluckjfqA3h7A9UItj6HV0WeOw](http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:QgB1IRWinKoJ:www.etib.lt/site_files/teisinis/(2001)10.doc+Europos+policijos+elgesio+kodeksas&hl=lt&gl=lt&pid=bl&srcid=ADGEE5i0vfYLOO5oLOXk7gxbafgsw8-tu7TEaNk2sIVFxdNE2ZfHk2T_RcCg8gSrzn5ZGEXPatdYn4CQ8v5FcAkkU8-msJniATOKhQV5mg7DJZey_z0a8RDyJy63B_YiJpVg1675hIYn&sig=AHIEtbOUeluckjfqA3h7A9UItj6HV0WeOw) (žiūrėta 2011-03-28).

pagrindiniai policijos uždaviniai, be kita ko, yra žmogaus teisių ir laisvių apsauga bei viešosios tvarkos ir visuomenės saugumo užtikrinimas¹²

Policija <...> nešališkai gina visus asmenis, esančius Lietuvos Respublikos teritorijoje, nepaisydama jų tautybės, rasės, lyties, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų. Policijos veikla grindžiama <...> pagarbos žmogaus teisėms, prievartos naudojimo tik būtiniais atvejais ir jos proporcingumo principais <...>¹³.

Šiame kontekste negalima nepaminėti svarbios aplinkybės, kuri vis dar pasitaiko teisėtvarkos pareigūnų tarpe, kad nepriklausomai nuo orientacijos į Euroatlantines struktūras ir bandymų perimti geriausią demokratinių valstybių sukauptą patyrimą, vis dar susiduriama su senuoju sovietiniu mentalitetu. Pareigūnai, bendraudami su asmenimis, neadekvačiai suvokia savo misiją ir pareigas. Užuoat tarnavę visuomenei jie bando sureikšminti savo asmenybę ir užimamą padėtį. Save iškelia į galios pozicijas ir savo funkcijas suveda į daiktų ar žmonių valdymą.¹⁴ Neabejotinai, toks pareigūnų elgesys niekaip negali būti suderinamas nei su teisės aktų reikalavimais, nei su jų, kaip pareigūnų – valstybės tarnautojų – statusu. Galios demonstravimas suteiktų įgalinimų ribose pats savaime yra neigiamas dalykas, nepaisant to, ar tokiais pareigūno veiksmais buvo pažeistos konkrečių asmenų teisės ar ne.

Kaip ne kartą yra akcentavęs Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, pagal Konstituciją valstybė ne tik turi užtikrinti žmogaus teisių ir laisvių gynimą nuo kitų asmenų neteisėtų kėsinių, bet ir jokia būdu neleisti, kad į jas neteisėtai kėsintųsi, jas pažeistų pačios valstybės institucijos ar pareigūnai (Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 30 d., 2004 m. gruodžio 13 d., 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimai). Šiame kontekste pabrėžtina, kad valstybės institucijas, pareigūnus (ir tada, kai jie vykdo jiems patikėtas funkcijas, ir tada, kai neįgyvendina jokių savo įgaliojimų) žmonės pagrįstai gali laikyti valstybės valios reiškėjais ar vykdytojais. Valstybės institucijos, pareigūnai jokiais aplinkybėmis negali veikti *ultra vires*, neteisėtais veiksmais pažeisti žmogaus teisių ir laisvių. Antraip būtų griauamas žmonių pasitikėjimas valstybės valdžia, įstatymais ir teise, tarptų teisinis nihilizmas. Toleruojant valstybės institucijų, pareigūnų neteisėtus veiksmus, kuriais pažeidžiamos žmogaus teisės ir laisvės, neužkirtus jiems kelio atsirastų didžiulis socialinis disbalansas, būtų pažeista pamatinė pusiausvyra, kai žmogus iš esmės neturi priemonių, galimybių pasipriešinti valstybės – galingo mechanizmo – savivalei ir,

¹² Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymas,
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=356645 (žiūrėta 2011-03-28)

¹³ Ten pat.

¹⁴ A.Laurinavičius. Tarnybinė teisė ir naujoji valstybės tarnybų (institucijų) valdymo paradigma. 2010. P 11.

paliktas be veiksmingos institucionalizuotos pagalbos, yra gniuždomas visa valstybės mechanizmo jėga.¹⁵

Taigi, akivaizdu, kad pagrindinė teisės aktų, reglamentuojančių teisėtvarkos pareigūnų veiklą, apibrėžiančių suteikiamų įgalinimų ribas, nuostata – kad nepaisant susidariusių aplinkybių, nepaisant esamų sąlygų, teisėtvarkos pareigūnai jokių pagrindu negali pažeisti Konstitucijoje ir kituose dokumentuose įtvirtintų teisių ir pagrindinių laisvių, išeiti iš jiems suteiktos kompetencijos ribų. Šių dienų reikalavimas, kad policija net ir sunkiausiomis tarnybos sąlygomis savo veiksmais niekada nepažeistų žmogaus teisių¹⁶

ŽMOGAUS TEISIŲ VARŽYMO ADMINISTRACINĖS PRIEVARTOS PRIEMONĖS PRINCIPAI

Tenka konstatuoti, kad teisėsaugos pareigūnai dažnai atsiduria tokioje situacijoje, kai reikia garantuoti ir žmogaus teises, ir teisingumą. Konkrečios situacijos dažnai būna sudėtingos, tenka derinti gana skirtingus dalykus¹⁷. Tokia problema iškyta tuomet, kai tuo pačiu metu teisėsaugos turi garantuoti tiek asmens, įtariamo padarius teisės pažeidimą, teises, tiek ir asmens, kuris nukentėjo nuo padaryto pažeidimo, teises. Bet kuriuo atveju, teisėtvarkos pareigūnai, vykdydami savo funkcijas atlikdami įvairius veiksmus ir taikydami administracines prievartos priemones privalo vadovautis bendrais žmogaus teisių apsaugos principais. Be to, policijos pareigūnų elgesys administracinių prievartos priemonių taikymo procese turi atitikti teisėtumo, būtinybės bei draudimo savavaliauti principus¹⁸.

Vienas svarbiausių principų, kuris turi būti užtikrintas taikomų administracinės prievartos priemonių ir žmogaus teisių santykyje – adekvatumas ir jų taikymas tik esant teisės aktuose numatytiems faktams bei aplinkybėms.

Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys ir į Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudenciją. Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas ne kartą yra pažymėjęs, kad konstituciniai teisingumo, teisinės valstybės principai suponuoja ir tai, kad už teisės pažeidimus valstybės nustatomos poveikio priemonės turi būti proporcingos (adekvačios) teisės pažeidimui, jos turi atitikti siekiamus teisėtus ir visuotinai svarbius tikslus, neturi varžyti asmens akivaizdžiai labiau negu reikia šiems tikslams pasiekti; tarp siekiamo tikslo nubausti teisės pažeidėjus ir užtikrinti teisės pažeidimų prevenciją ir pasirinktų priemonių šiam tikslui pasiekti turi būti

¹⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas. Bylos Nr.23/04 http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=281695&p_query=&p_tr2= (žiūrėta 2011-03-28).

¹⁶ A.Laurinavičius. Žmogaus teisės ir policijos veikla, 2002. P 17.

¹⁷ S.Katuoka. Policija ir žmogaus teisės, 1998. P 65.

¹⁸ Tarnauti ir ginti, Žmogaus teisių ir humanitarinės teisės teorija policijos ir saugumo pajėgoms, 2001. P 242.

teisinga pusiausvyra (proporcingumas) (Konstitucinio Teismo 2000 m. gruodžio 6 d., 2001 m. spalio 2 d., 2004 m. sausio 26 d., 2005 m. lapkričio 3 d., 2005 m. lapkričio 10 d., 2008 m. sausio 21 d., 2008 m. kovo 15 d., 2008 m. rugsėjo 17 d., 2009 m. balandžio 10 d. nutarimai)¹⁹.

Svarbu paminėti, kad Konstitucinis Teismas savo nutarimuose ne kartą yra pasisakęs ir dėl galimybės riboti žmogaus teises ir laisves. 2009 m. gruodžio 11 d. nutarime Konstitucinis teismas konstatavo, kad pagal Konstituciją riboti konstitucines žmogaus teises ir laisves galima, jeigu yra laikomasi šių sąlygų: tai daroma įstatymu; ribojimai yra būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises ir laisves ir Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, taip pat konstituciškai svarbius tikslus; ribojimais nėra paneigiama teisių ir laisvių prigimtis bei jų esmė; yra laikomasi konstitucinio proporcingumo principo²⁰.

Kaip jau minėta, Konstitucinis teismas suformulavo reikalavimus įstatymų leidėjui, kaip turi būti įtvirtinama galimybė riboti žmogaus teises ir laisves. Tokie patys reikalavimai yra keliami ir asmenims, taikantiems atitinkamus asmens teisių ribojimus, tame tarpe ir administracines prievartos priemonės.

Taigi, policijos pareigūnai, taikydami savo kompetencijos ir įgaliojimų ribose administracinės prievartos priemonės, privalo parinkti tokias priemones, kurios yra įtvirtintos įstatyme, o ne žemesnės galios teisės akte, kad parinktos prievartos priemonės atitiktų siekiamus tikslus ir nesuvaržytų asmens, kurio atžvilgiu taikomos administracinės prievartos priemonės teisių akivaizdžiai labiau negu reikia šiems tikslams pasiekti. Taikydamas administracines prievartos priemones pareigūnas turi įsitikinti, kad jos yra būtinos demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises ir laisves ir Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, taip pat konstituciškai svarbius tikslus, be to, šiomis priemonėmis nėra paneigiama teisių ir laisvių prigimtis bei jų esmė. Ir dar vienas svarbus reikalavimas – kad visais atvejais, kuomet yra taikoma teisinė prievarta, privalu laikytis konstitucinio proporcingumo principo, nes pasak H.L.A. Harto, teisingumas tradiciškai suprantamas kaip pusiausvyros arba proporcijos palaikymas arba atstatymas <...>.²¹

Nagrinėjamos problemos kontekste aktualios tos administracinės procesinės kardomosios prievartos priemonės, kuriomis siekiama nutraukti priešingą teisei veiką bei atlikti visus įmanomus veiksmus, kad kaltas teisės pažeidimo padarymu asmuo būtų tinkamai patrauktas administracinėn atsakomybėn. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso

¹⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009-04-10 nutarimas Byla Nr. 27/08-29/08-33/08 http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=341366&p_query=&p_tr2 (žiūrėta 2011-03-29)

²⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009-12-11 nutarimas Byla Nr. 14/07-17/08-25/08-39/08. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=361135&p_query=&p_tr2 (žiūrėta 2011-03-29)

²¹ H.L.A.Hart Teisės samprata. 1997 P. 267.

(*toliau – ir ATPK*) 264 straipsnyje pateikta administracinių teisės pažeidimų bylų teisenos užtikrinimo priemonių sąvoka. Šiame straipsnyje, be kita ko, numatyta, kad Lietuvos Respublikos įstatymų tiesiogiai numatytais atvejais, siekiant užkirsti kelią administraciniams teisės pažeidimams, surašyti protokolus, užtikrinti, kad būtų laiku ir teisingai nagrinėjamos bylos ir vykdomi nutarimai administracinių teisės pažeidimų bylose, leidžiamas asmens administracinis sulaikymas, asmens apžiūra, daiktų patikrinimas, daiktų ir dokumentų paėmimas, priverstinis transporto priemonės nuvežimas, transporto priemonės važiuoklės užblokavimas specialiu įtaisu arba vairuotojo nušalinimas nuo transporto priemonių vairavimo ir patikrinimas neblaivumui (girtumui) ar apsvaigimui nuo narkotinių ar psichotropinių medžiagų arba vaistų ar kitų svaigiujų medžiagų nustatyti, asmenų, sulaikytų už administracinių teisės pažeidimų padarymą ir įtariamų, kad jie neblaivūs arba apsvaigę nuo narkotinių ar psichotropinių medžiagų, patikrinimas neblaivumui arba apsvaigimui nustatyti²². Kaip matyti iš šio straipsnio turinio, įstatymų leidėjas administracinių teisės pažeidimų bylų teisenos užtikrinimo priemonėmis apriboja asmens laisvę ir nuosavybę, t. y. vienas didžiausių asmens teisių. Dėl šios priežasties įstatymų leidėjas ATPK 271 straipsnyje numatė, kad administracinių teisės pažeidimų bylų teisenos užtikrinimo priemonės suinteresuotas asmuo gali apskųsti aukštesniajam organui (pareigūnui) arba apylinkės teismui. Vadinasi, įstatymų leidėjas pareigūnui suteikia ne absoliučią teisę galutinai ir neginčijamai spręsti dėl administracinių prievartos priemonių pritaikymo, tačiau numato ir mechanizmą, kaip gali būti revizuojamas tokio sprendimo teisėtumas.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas yra konstatavęs, kad administracinių teisės pažeidimų bylų teisenos užtikrinimo priemonėmis apribojant asmens laisvę ir nuosavybę egzistuoja būtinybė operatyviai patikrinti, ar valdžios institucijų veiksmais nėra neteisėtai ir nepagrįstai apribojamos tokios asmenų teisės, kaip asmens laisvė, ar teisės nuosavybės srityje, ar nėra būtinybės teismui nedelsiant imtis atitinkamų priemonių šioms teisėms apsaugoti, kol nėra iširta ar išnagrinėta administracinio teisės pažeidimo byla (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2006 m. gegužės 15 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N³-565/2006). Taigi ATPK 271 straipsnyje numatyto administracinių teisės pažeidimų bylų teisenos užtikrinimo priemonių apskundimo paskirtis yra pašalinti teisės pažeidimus, padarytus tokias priemones taikant, ir realiai apginti asmens teises, įpareigojant užtikrinimo priemones pritaikiusią instituciją pašalinti teisės pažeidimą (pvz., grąžinti paimtus daiktus, įpareigoti paleisti sulaikytą asmenį, pašalinti transporto priemonės važiuoklės užblokavimą ir pan.). Jeigu administracinių teisės pažeidimų bylų teisenos užtikrinimo priemonės taikymas baigtas, ATPK 271 straipsnyje numatytas

²² Administracinių teisės pažeidimų kodeksas
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=390485 (žiūrėta 2011-03-21).

priemonės apskundimas nebetenka prasmės, nes nebegali pašalinti asmens teisių pažeidimo, kuris jau yra nutrauktas (panašios praktikos laikomasi ir kitose bylose, pvz. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2006 m. sausio 4 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N⁴-026/2006).²³

Kaip matyti iš aukščiau paminėto, įstatymų leidėjas ne tik įstatymiškai numato galimybes apriboti žmogaus teises, tačiau ir numato mechanizmą, kurio pagalba sudaroma galimybė operatyviai patikrinti, ar valdžios institucijų veiksmais nėra neteisėtai ir nepagrįstai apribojamos tokios asmenų teisės, kaip asmens laisvė, ar teisės nuosavybės srityje, ar nėra būtinybės teismui nedelsiant imtis atitinkamų priemonių šioms teisėms apsaugoti. Jeigu yra nustatomas pažeidimo faktas, t.y. kad asmens atžvilgiu nepagrįstai buvo pritaikytos administracinės prievartos priemonės, ar jo teisės buvo suvaržytos nesilaikant konstitucinio proporcingumo principo, arba asmens atžvilgiu taikomos administracinės prievartos priemonės suvaržo asmens teises akivaizdžiai labiau negu reikia šiems tikslams pasiekti ir asmuo jo atžvilgiu neteisėtai taikant administracines prievartos priemones patyrė žalą, jis turi teisę reikalauti tokios žalos atlyginimo įstatymų nustatyta tvarka. Nes kaip numato Lietuvos Respublikos žalos, atsiradusios dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų, atlyginimo ir atstovavimo valstybei įstatymas, asmenys gali reikalauti žalos atsiradusios ne tik dėl prievartos priemonių taikomų baudžiamajame procese, t.y. dėl neteisėto nuteisimo, neteisėto kardomojo kalinimo (suėmimo), neteisėto sulaikymo, tačiau ir dėl neteisėto procesinių prievartos priemonių pritaikymo, neteisėto administracinės nuobaudos – arešto paskyrimo.²⁴

Įstatymų leidėjas, numatydamas galimybę suvaržyti žmogaus teises, pritaikant administracines prievartos priemones, suteikia pareigūnams, taikantiems prievartos priemones, diskrecinę teisę nuspręsti – ar taikyti prievartą konkrečiu atveju, ar jos pritaikymas bus teisėtas, ar prievartos priemonės pritaikymas atitiks jos paskirtį. Pagrindinis akcentas administracinių prievartos priemonių taikymo problematikoje dėtinasi ties sąvoka “pareigūno teisė”.

Praktikoje pasitaiko atvejų, kuomet policijos pareigūnai, siekdami apginti ir apsaugoti teisės normomis saugomas teises vertybes, pritaiko administracines prievartos priemones, tačiau vėliau patys dėl to yra traukiami atsakomybėn, iš jų gali būti priteisiamos sumos žalai atlyginti. Dėl šių aplinkybių, pareigūnai vis dažniau atsisako pasinaudoti savo diskrecine teise pritaikyti administracines prievartos priemones, kad ateityje patys dėl to nepatirtų neigiamų padarinių. Todėl manytina, kad būtų tikslinga numatyti konkrečius atvejus ir aplinkybes, kada taikyti administracines prievartos priemones bus ne pareigūno teisė, bet pareiga. Atkreiptinas

²³ Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo 2011-01-31 nutartis. Bylos Nr. N⁴⁴⁴-595/2011

²⁴ Lietuvos Respublikos žalos, atsiradusios dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų, atlyginimo ir atstovavimo valstybei įstatymas, Žin., 2002, NR. 56-2228, Žin., 2005, Nr. 127-4532.

dėmesys ir į tai, kad būtinas nuolatinis policijos pareigūnų kvalifikacijos kėlimas ir žinių gilinimas žmogaus teisių apsaugos ir kitose srityse, idant pareigūnai kvalifikuotai taikytų teisę, net ir suvaržydami asmenų, padariusių pažeidimus teises, ir tuo pačiu užtikrindami ir garantuodami visuomenės saugumą.

IŠVADOS

Žmogaus teisės neginčijamai yra pačios svarbiausios, nekvestionuotinos vertybės, kurių pagrindu yra kuriama visuotinė gerovė, užtikrinamas kiekvienos valstybės atskirai ir visos pasaulinės bendruomenės saugumas. Kiekvienas asmuo yra laisvas naudotis savo teisėmis, ir jo atžvilgiu neturi būti taikomi jokie ribojimai, iki to momento, kol asmuo tai daro sąžiningai, nepažeisdamas kitų žmonių teisių ir pagrindinių laisvių. Asmuo, kuris pažeidžia teisės aktų reikalavimus, turi patirti ir neigiamas tokio elgesio pasekmes, t.y. jo atžvilgiu bus taikomos prievartos priemonės.

Pagrindiniai subjektai, kurių prerogatyva yra užtikrinti žmogaus teisių ir laisvių apsaugą yra teisėtvarkos pareigūnai. Tačiau teisėtvarkos pareigūnams taip pat yra suteikta kompetencija ir įgaliojimai taikyti administracines prievartos priemones.

Konstitucinėje doktrinoje yra numatyta galimybė riboti konstitucines žmogaus teises ir laisves, jeigu yra laikomasi šių sąlygų: tai daroma įstatymu; ribojimai yra būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises ir laisves ir Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, taip pat konstituciškai svarbius tikslus; ribojimais nėra paneigiama teisių ir laisvių prigimtis bei jų esmė; yra laikomasi konstitucinio proporcingumo principo. Analogiškai reikalavimai keliami ir asmenims taikantiems administracines prievartos priemones. Teisėtvarkos pareigūnai, savo veikloje privalo vadovautis žmogaus teisių apsaugos teisėtumo, proporcingumo, būtinybės bei draudimo savavaliauti principais. T.y. administracinių prievartos priemonių pritaikymas bus teisėtas ir nelaikomas nepagrįstu žmogaus teisių suvaržymu tik tada, kai tokios priemonės bus pritaikytos vadovaujantis teisės aktų reikalavimais ir nepažeidžiant minėtų teisės principų.

Administracinių prievartos priemonių taikymo pagrindai ir sąlygos numatyti įstatymuose. Siekiant eliminuoti galimai neteisėtą administracinių prievartos priemonių pritaikymą, įstatyme numatytas mechanizmas administracinių prievartos priemonių taikymo teisėtumo kontrolei įgyvendinti. Jeigu asmuo, kurio atžvilgiu administracinės teisinės prievartos priemonės buvo pritaikytos neteisėtai, patyrė žalą, jis gali reikalauti ją atlyginti vadovaujantis Lietuvos Respublikos žalos, atsiradusios dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų, atlyginimo ir atstovavimo valstybei įstatymu.

Tam, kad pareigūnai, nebijodami asmeninių neigiamų pasekmių dėl pritaikytų administracinės prievartos priemonių, visuomet, esant būtinybei taikytų administracinės prievartos priemones, būtų tikslinga tobulinti teisinę bazę numatant aplinkybes ir atvejus, kuomet administracinės prievartos priemones taikyti pareigūnui būtų privalu.

Reziumuojant daryti išvada, jog administracinės procesinės prievartos priemonės yra būtinos užtikrinti, kad būtų operatyviai užkertamas kelias galimiems teisės pažeidimams, bei garantuota, kad laiku ir teisingai būtų nagrinėjamos bylos bei vykdomi nutarimai administracinių teisės pažeidimų bylose. Nors išoriškai šios priemonės riboja ir susiaurina asmenų teises, tačiau jos taikomos kaip atsakas į galimai padarytą teisės pažeidimą. Atskirų dokumentų, teismų praktikos ir konstitucinės doktrinos analizė leidžia daryti išvadą, kad tuo atveju, jeigu administracinės prievartos priemonės taikomos pagal visus reikalavimus ir išpildomos visos sąlygos, šios priemonės vertintinos ne kaip žmogaus teisių pažeidimas, bet kaip visuomenės saugumo garantas.

LITERATŪRA

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009-04-10 nutarimas Byla Nr. 27/08-29/08-33/08 http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=341366&p_query=&p_tr2 (žiūrėta 2009-12-16);
2. ¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas, byla Nr.23/04. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=281695&p_query=&p_tr2= (žiūrėta 2011-03-28).
3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009-12-11 nutarimas Byla Nr. 14/07-17/08-25/08-39/08. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=361135&p_query=&p_tr2= (žiūrėta 2011-03-29)
4. Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo 2011-01-31 nutartis. Bylos Nr. N⁴⁴⁴-595/2011
5. Administracinių teisės pažeidimų kodeksas, Žin., 1985, Nr. 1-1.
6. Lietuvos Respublikos žalos, atsiradusios dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų, atlyginimo ir atstovavimo valstybei įstatymas, Žin., 2002, NR. 56-2228, Žin., 2005, Nr. 127-4532.
7. Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymas, Žin., 2000, Nr. 90-2777
8. Europos policijos elgesio kodeksas [http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:QgB1IRWinKoJ:www.etib.lt/site_files/teisinis/\(2001\)10.doc+Europos+policijos+elgesio+kodeksas&hl=lt&gl=lt&pid=bl&srcid=ADGEESi0vfYLOO5oLOXk7gxbafgsw8-tu7TEaNk2slVFxdNE2ZfHk2T_RcCg8gSrzn5ZGEXPatdYn4CQ8v5FcAkkU8-msJniATOKhQV5mg7DJZey_z0a8RDyJy63B_YiJpVg1675hIYn&sig=AHIEtbQUeluckjfqA3h7A9Ultj6HVVoWeOw](http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:QgB1IRWinKoJ:www.etib.lt/site_files/teisinis/(2001)10.doc+Europos+policijos+elgesio+kodeksas&hl=lt&gl=lt&pid=bl&srcid=ADGEESi0vfYLOO5oLOXk7gxbafgsw8-tu7TEaNk2slVFxdNE2ZfHk2T_RcCg8gSrzn5ZGEXPatdYn4CQ8v5FcAkkU8-msJniATOKhQV5mg7DJZey_z0a8RDyJy63B_YiJpVg1675hIYn&sig=AHIEtbQUeluckjfqA3h7A9Ultj6HVVoWeOw) (žiūrėta 2011-03-28).;
9. Jungtinių Tautų Chartija http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=160266&p_query=&p_tr2 (žiūrėta 2011-03-28);
10. Europos Tarybos Parlamentinės asamblėjos deklaracijos dėl policijos 690 (1979) rezoliucija <http://www.etib.lt/?s=leidiniai&item=13&lang=lt> (žiūrėta 2011-03-29)
11. Jungtinių Tautų Generalinės asamblėjos Teisėtvarkos pareigūnų elgesio kodeksas <http://www.etib.lt/?s=leidiniai&item=13&lang=lt> (žiūrėta 2011-03-29)

12. A. Laurinavičius. Tarnybinė teisė ir naujoji valstybės tarnybų (institucijų) valdymo paradigma. 2010.
13. Teisė besikeičiančioje Europoje, 2008.
14. A. Vaišvila Teisės teorija. Justitia 2009
15. H. L. A. Hart Teisės samprata. 1997
16. St. Šedbaras. Administracinė atsakomybė, Vilnius, 2005.
17. A. Laurinavičius. Žmogaus teisės ir policijos veikla, Vilnius, 2002.
18. S. Katuoka. Policija ir žmogaus teisės, Vilnius, 1998.
19. Tarnauti ir ginti, Žmogaus teisių ir humanitarinės teisės teorija policijos ir saugumo pajėgoms, Tarptautinis Raudonojo Kryžiaus Komitetas, 2001.

COERCIVE ADMINISTRATIVE MEANS – A VIOLATION OF HUMAN RIGHTS OR A GUARANTEE OF SOCIETY'S SECURITY

Kristina Mikalaukaitė-Šostakienė*
Mykolas Romeris University

Summary

The aim of this article therefore is to disclose the most important human rights and the types of coercive measures in Lithuanian legal documents and international legal documents, implementation issues of coercive measures in legal documents. In international and in national legal acts the most important thing is respect for Human Rights and Fundamental Freedoms. State has direct responsibility to protect rights of every and each human being. This obligation state realize with the police forces. The most important, that police Can 'not violence Human Rights. In this respect, police play a vital role in all the member states that they are frequently called upon to intervene in conditions which are dangerous for their members, and that their duties are made yet more difficult if the rules of conduct of their members are not sufficiently precisely defined. Although legal coercion as a legal institute, is widely considered and analyzed, but the vast majority of scientific publications related to legal coercion, which is applicable in criminal justice. This article is for abuse of legal instruments for administrative justice in the analysis. Practice shows that administrative responsibilities and administrative coercive measures are applied significantly more often than coercive measures, which apply to criminal proceedings. This article examines cases in which administrative coercive measures should be applied and what conditions must be satisfied that the abuse of administrative measures would be considered as an option, albeit extreme, public safety, rather than as government officials committed human rights violations.

Keywords: Human rights, society's security, coercive means, administrative coercive means.

Kristina Mikalaukaitė-Šostakienė*, Mykolas Romeris universiteto Viešojo saugumo fakulteto Teisės katedros lektorė. Mokslinių tyrimų kryptys: administracinė teisė, žmogaus teisių apsauga, tarptautinė viešoji teisė.

Kristina Mikalaukaitė-Šostakienė*, Mykolas Romeris University, Faculty of Public security, Department of Law, lecture. Research interests: administrative law, protection of Human Rights, international public law.

RIKIUOTĖS SVARBA VALSTYBĖS SIENOS APSAUGOS TARNYBOJE

Rolandas Nagrockas

*Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Valstybės sienos apsaugos katedra
V. Putvinskio g. 70, LT-44211 Kaunas
Telefonas (8-37) 30 36 69
E.l. paštas: r.nagrockas@mruni.eu*

Santrauka. Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie LR VRM (toliau – VSAT) pareigūnų tarpusavio santykius reglamentuoja Rikiuotės ir ceremonijų statusas. Rikiuotės svarba VSAT nebuvo plačiai analizuojama, nors susirūpinimas visuomet iškyla pradedant ruošti ceremonijoms. Straipsnyje analizuojamas VSAT pareigūnų požiūris į rikiuotės naudojamą kasdieninėje tarnyboje, aiškinamasi dalyvavimo ceremonijose reikalingumo tendencija.

Pagrindinės sąvokos: rikiuotė, rikiuotė pratimai, rikiuotės mokymas, pareigūnai, tarnyba.

ĮVADAS

Kiekviena organizacija turi savo vidinę struktūrą, vidaus tvarkos taisykles, bei priemones nustatytai tvarkai palaikyti. Tam tikrų organizacijų, kaip kariuomenės, vidaus reikalų sistemos padalinių bendravimas vyksta pagal atskiras, civiliniame gyvenime nenaudojamas bendravimo taisykles. Dažniausiai reglamentuojantis, šių organizacijų narių tarpusavio santykius yra rikiuotės ir ceremonijų taisyklės.

Pareigūnai statuto nuostatomis vadovaujasi tiek, kiek tai būtina rikiuotėms ir ceremonijoms vykdyti. Pareigūnai, dirbantys pamainomis, statuto nuostatomis gali vadovautis tarnybos metu pagal vidaus reikalų centrinių įstaigų vadovų nustatytą tvarką.¹

Rikiuotė – sudėtinė vidaus tarnybos padalinių kovinio ir profesinio rengimo dalis. Ji ugdo pareigūnų dėmesį, kolektyviškumą, ištvermę ir drausmę, tobulina jų gebėjimą valdyti savo kūną ir darniai veikti padalinio, vieneto sudėtyje. Tai ko gero, viena iš geriausių drausmės, tvarkos, vieningumo ugdymo priemonių.²

RIKIUOTĖS TAIKYMO VSAT TEISINIS PAGRINDAS

Lietuvos Respublikoje yra vienas pagrindinis teisės aktas, kuris reglamentuoja visų statutinių įstaigų rikiuotės reikalavimus bei taisykles. Statusas buvo patvirtintas Vidaus reikalų ministro Raimondo Šukio įsakymu Nr. 1V-355 2006 metais rugsėjo 7 dieną Vilniuje. Statutą

---

¹ Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų statutinių įstaigų rikiuotės ir ceremonijų statusas. Vidaus reikalų ministro įsakymas Nr. 1V-355 2006-09-07. Vilnius.

²R. Nagrockas. Rikiuotės pratimų mokymo metodika.-Vilnius:LTU,2004.

patogu naudoti kaip pagalbinę medžiagą tarnyboje, kaip atmintinę ir kaip mokomąją medžiagą studentams bei kursantams.

Statutas susideda iš trijų pagrindinių skyrių:

1. Bendrosios nuostatos.

Šis skyrius ypatingas tuo, kad jame yra pateiktos sąvokos, kurios bus naudojamos toliau visame statute. Statuto reikšmė ir paskirtis.

2. Vidaus reikalų statutinių įstaigų pareigūnų rikiuotės.

Šiame skyriuje rašoma apie pareigūnų pareigas rikiuotėje ir pačios rikiuotės struktūrą. Nustatyta, kaip turi elgtis rikiuotėje stovintis pareigūnas, kaip taisyklingai bei suprantamai turi komanduoti rikiuotės vadas, pagarbos atidavimas, raportavimas, prisistatymo tvarka, tai dalykai kuriuos VSAT pareigūnai naudoja ne tik rikiuotės metu, bet ir kasdieninėje tarnyboje.

Nustatyti rikiuotės veiksmai su ginklu, kardu ir Lietuvos Respublikos vėliava – rečiau naudojami VSAT.

3. Ceremonijos.

Tai yra skyrius, kurį VSAT pareigūnai naudoja itin retai. Jame numatyta parado rikiuotė, priesaikos davimas, saljutavimo ceremonija, vėliavos įteikimas, rikiuotės apžiūra, profesijos dienos minėjimas, laidotuvių ir jūrinis ceremonialai.

Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų statutinių įstaigų rikiuotės ir ceremonijų statutas yra vienas iš teisės aktų, kuriame nėra vietos improvizacijai. Statuto nuostatai yra griežtai apibrėžti taisyklių ir reikalavimo rėmais, taip pat nėra veiksmų pasirinkimo įvairovės. Tai užtikrina rikiuotės veiksmų vienodumą, bei tinkamą įvaizdį. Rikiuotės naudojimas VSAT yra labai geras drausmės ir ištvermės ugdymas.

Mokymo įstaigos, kurios rengia būsimojus pasieniečius į studijų procesą yra įtraukę rikiuotės mokymą. Rikiuotės mokymas yra apibrėžtas Pasieniečio rengimo standarte (toliau – Standartas).

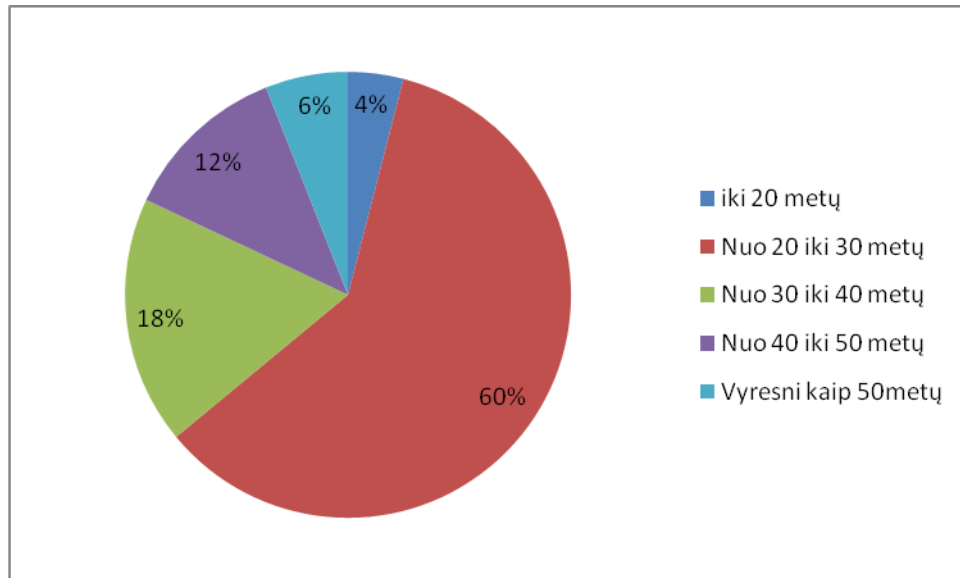
Standartas parengtas atsižvelgiant į darbo rinkos pokyčius, Standarto rengimo darbo grupės atliktus kvalifikacijų tyrimo rezultatus ir remiantis kitų šalių patirtimi. Standartas – pagrindas trečiojo profesinio išsilavinimo lygio mokymo programai rengti³. Asmuo, baigęs Standarto reglamentuojamą pasieniečio mokymo programą, turi mokėti atlikti rikiuotės veiksmus.

³ LR švietimo ir mokslo ministro ir LR socialinės apsaugos ir darbo ministro 2007-10- 8 d. įsakymas Nr. ISAK-1970/A1-279 dėl „Pasieniečių rengimo standarto patvirtinimo.“

RIKIUOTĖS TAIKYMO VSAT TYRIMAS

Naudojant anketavimo metodą buvo apklausta 100 pareigūnų iš įvairių VSAT padalinių. Tyrimo tikslas išsiaiškinti rikiuotės svarbą kasdieninėje pasieniečio tarnyboje.

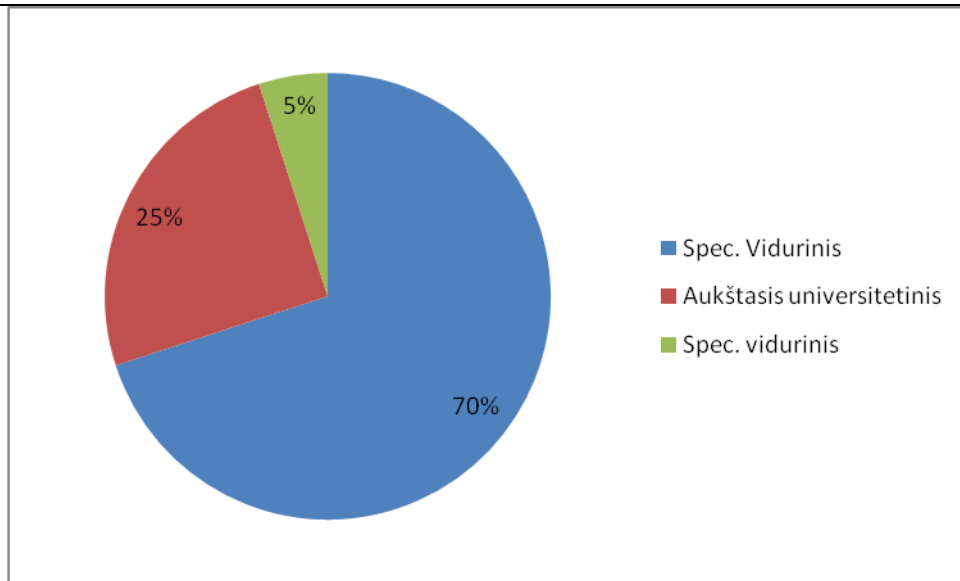
Apklausoje dalyvavo skirtingo amžiaus pareigūnai (1 pav.)

1 pav. Pareigūnų amžius

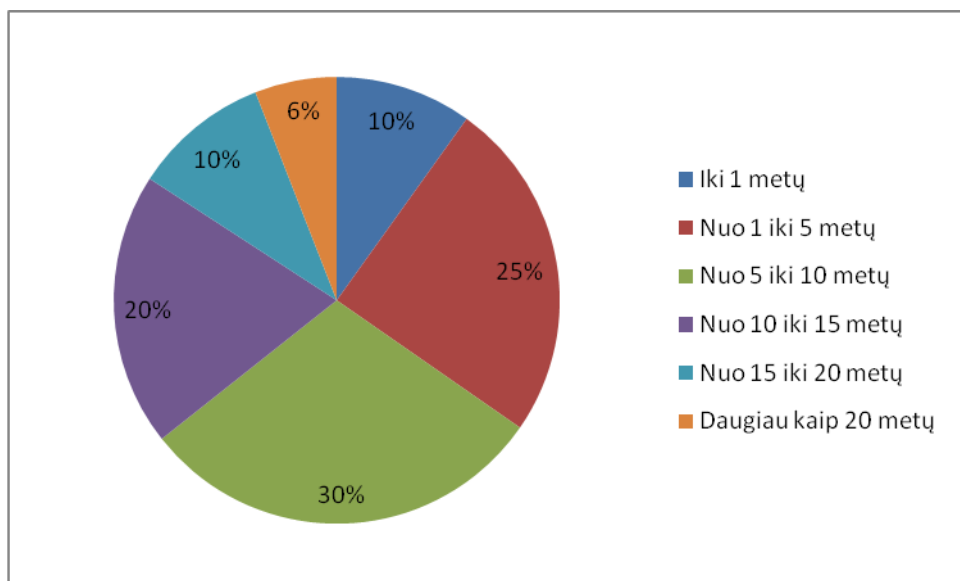
Apklausoje dalyvavo 18 % pareigūnų, kurių amžius nuo 30 iki 40 metų, nuo 40 iki 50 metų 12%, o vyresnių kaip 50 metų 6% respondentų. Iki 20 metų amžiaus dalyvavo tik 4 % respondentų. Daugiausia 60% pareigūnų, kurių amžiaus intervalas nuo 20 iki 30 metų, tad šiame darbe vyraus (20-30) metų pareigūnų nuomonė.

2 paveikslėlyje pavaizduotas pareigūnų išsilavinimas, rodo, kad didžioji dauguma pareigūnų turi specialųjį vidurinį išsilavinimą, net 70% respondentų. Aukštąjį universitetinį išsilavinimą turi 25%, kas yra žymiai daugiau nei 5% aukštąjį neuniversitetinį išsilavinimą turintys respondentai.

2 pav. Pareigūnų išsilavinimas

Pareigūnų darbo stažas yra pateiktas 3 paveikslėlyje. Jame matyti, kad dauguma respondentų VSAT sistemoje dirba nuo 5 iki 10 metų. Jų net 30%, kiek mažiau 25% nuo 1 iki 5 metų dirbantys pareigūnai.

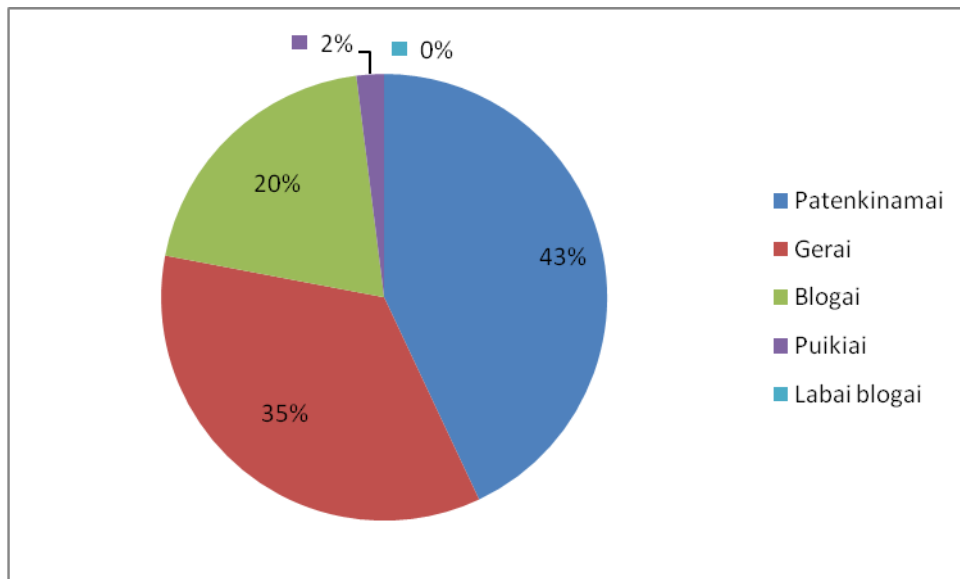

3 pav. Pareigūnų stažas

Nuo 10 iki 15 metų dirbančių pareigūnų dalyvavusių apklausoje buvo 20%, po 10% pasidalino respondantai dirbantys VSAT iki 1 metų ir nuo 15 iki 20 metų. 5% sudaro pareigūnai kurie dirba daugiau kaip 20 metų.

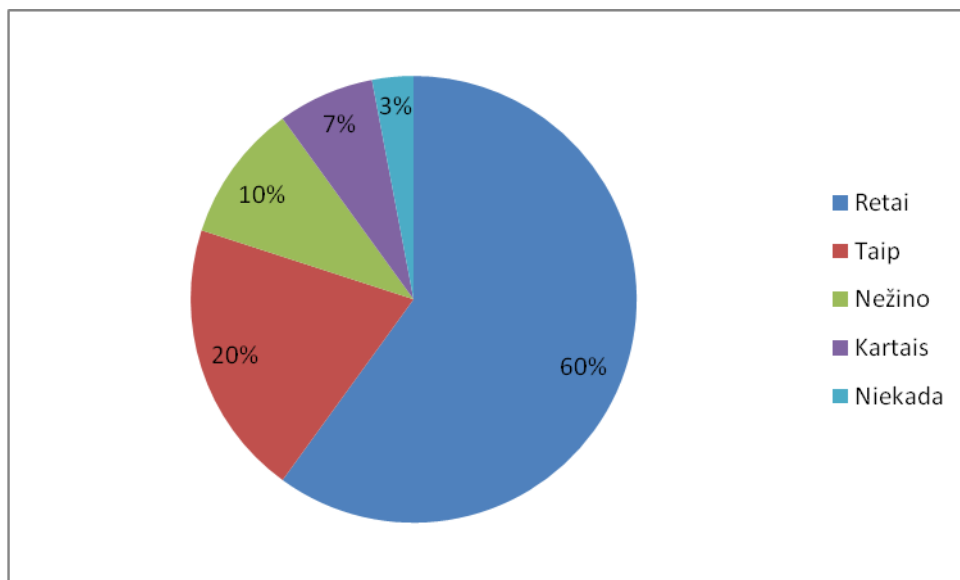
Kaip pareigūnai patys vertina savo rikiuotės žinias yra pateikta 4 paveikslėlyje. Rezultatas neturėtų labai liūdinti, nes nei vienas iš respondentų nemano, jog jo žinios yra labai blogos. Kita

vertus tik 2% savo žinias vertino puikiai. 20% pareigūnų mano, jog blogai išmano rikiuotę. 35% respondentų vertino gerai ir dauguma 43% respondentų teigė, kad patenkinamai.

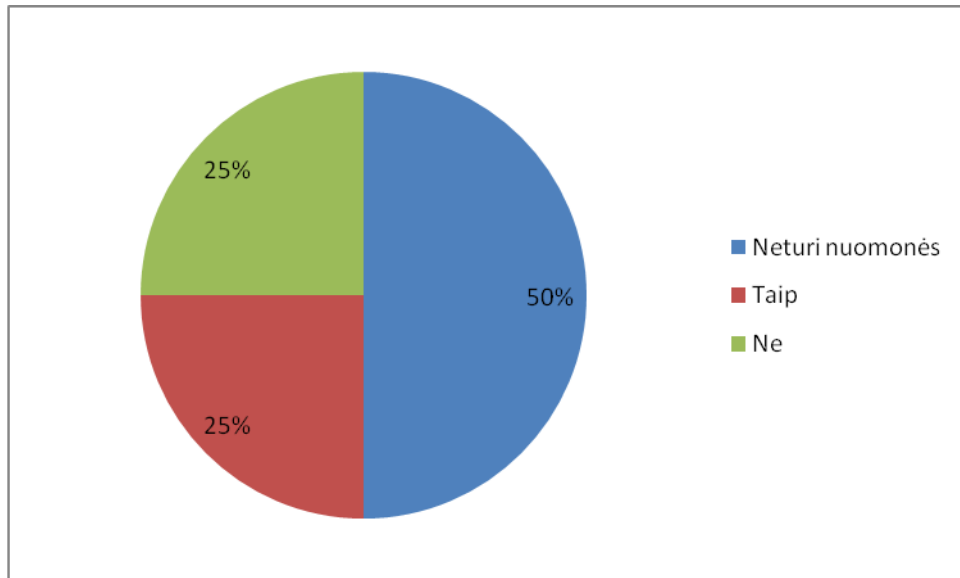
4 pav. Rikiuotės žinių vertinimas

Apklausus pareigūnus ar jų padaliniuose yra vykdomi rikiuotės užsiėmimai paaiškėjo, kad didžioji dauguma, net 60% pripažįsta, kad tai būna retai, 20% atsakė, kad vykdomi. 10% pareigūnų nežino ar jų padalinyje vykdomi tokio pobūdžio užsiėmimai, 7% – kartais, 3% – teigė, kad rikiuotės pratybų niekada nebuvo vykdoma (5 pav.).

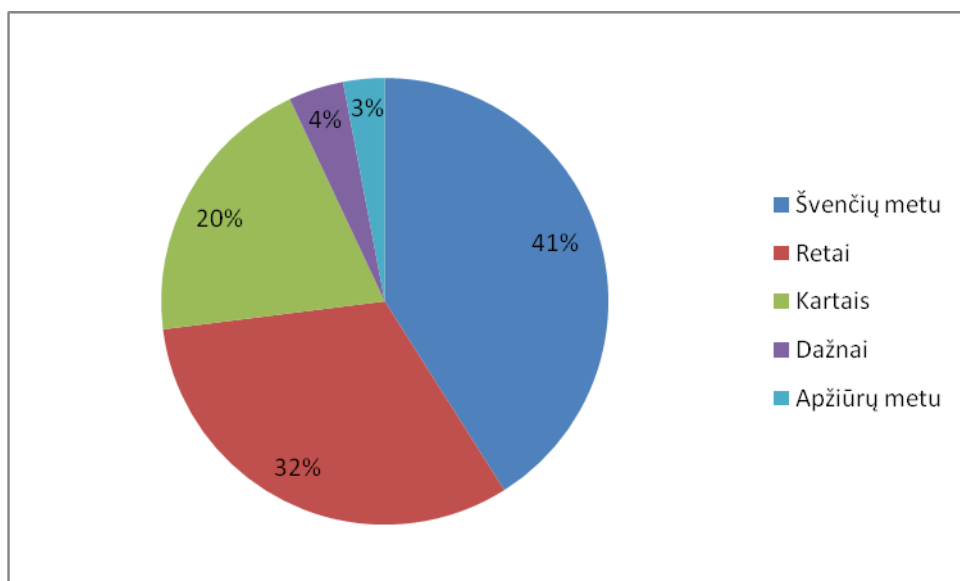
5 pav. Rikiuotės pratybų vykdymas

Apklausus pareigūnus ar reikia tobulinti pareigūnų rikiuotės žinias ir įgūdžius, pusė – 50% visų apklaustųjų šiuo klausimu neturi nuomonės. Po lygiai, 25% pasiskirstė nuomonė tarp respondentų, kurie mano, kad pareigūnų rikiuotės žinias tobulinti reikia ir nereikia. (6 pav.).

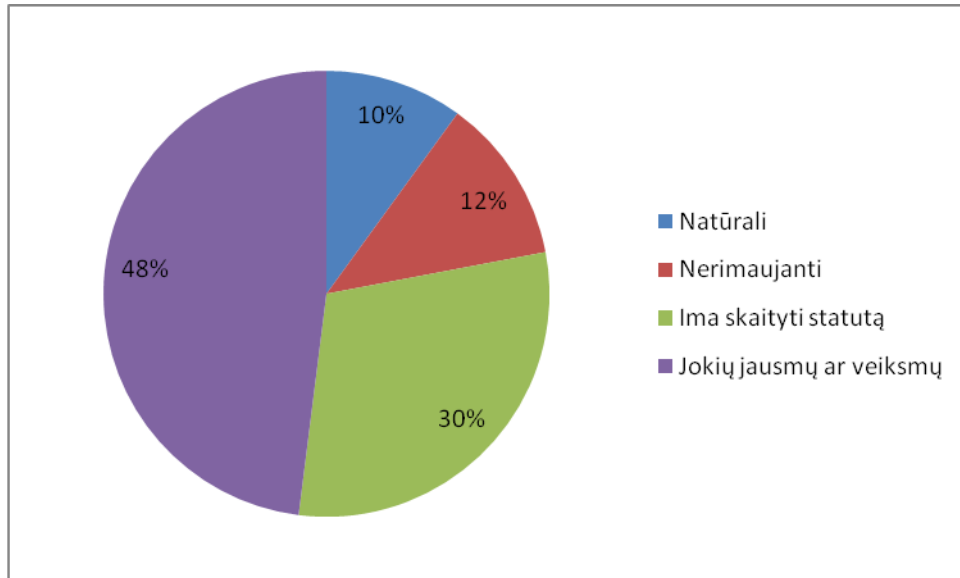
6 pav. Rikiuotės žinių ir įgūdžių tobulinimas

Apklausus pareigūnus apie rikiuotės svarbą ir taikymą tarnyboje, beveik pusė 41% respondentų teigė, kad rikiuotė yra svarbi, nes dalyvauja rikiuotėje per valstybines šventes, 32% rikiuotėje dalyvauja retai, kartais – 20%, dažnai – 4%, padalinio patikrinimo metu – 2%, o niekada nedalyvavusių rikiuotėje pareigūnų nebuvo (7 pav.).

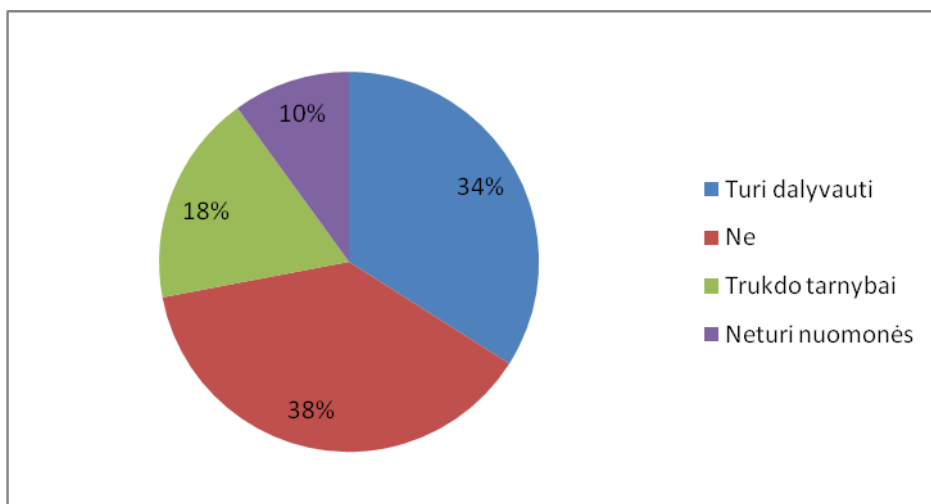
7 pav. Rikiuotės taikymas

Apklausus pareigūnus, kaip elgėsi, kai reikia pademonstruoti rikiuotės pratimus, tik 10% atsakė, kad elgėsi natūraliai, nes dažnai tenka būti rikiuotėje ir žygiuoti, o 12% sutrinka, pradeda nervintis, nerimauti, nes nieko nežino, 30% respondentų skaito Rikiuotės ir ceremonijų statutą ir dauguma net 48% nerūpi koks bus jų ir visos VSAT įvaizdis dalyvaujant rikiuotėje (8 pav.).

8 pav. Pareigūnų elgesys

Apklausus pareigūnus ar turi jie dalyvauti Valstybinės reikšmės iškilminguose ceremonijose 34% respondentų mano, kad VSAT pareigūnai turi dalyvauti, nes VSAT yra svarbus valstybinis padalinys. Tuo tarpu 38% mano, kad neturi, nes VSAT pareigūnų rikiuotė labai skiriasi nuo kariuomenės drausmingos rikiuotės. Kiti 18% mano, kad tai trukdo tiesioginėms pareigoms ir 10% respondentų neturi nuomonės (9 pav.).

9 pav. Dalyvavimas ceremonijose

IŠVADOS

Rikiuotės taikymas VSAT griežtai reglamentuotas Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų statutinių įstaigų rikiuotės ir ceremonijų statutu.

Daugumos pareigūnų požiūris į rikiuotės naudojimą VSAT patenkinamas.

Nustatyta tendencija, kad VSAT pareigūnams rikiuotė yra ne pirminio svarbumo tarnybos dalis, t. y. daugumai nerūpi koks bus jų ir visos VSAT įvaizdis dalyvaujant rikiuotėje.

LITERATŪRA

1. Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų statutinių įstaigų rikiuotės ir ceremonijų statutas. Vidaus reikalų ministro įsakymas Nr. 1V-355 2006-09-07. Vilnius.
2. LR švietimo ir mokslo ministro ir LR socialinės apsaugos ir darbo ministro 2007-10- 8 d. įsakymas Nr. ISAK-1970/A1-279 dėl „Pasieniečių rengimo standarto patvirtinimo.“
3. R. Nagrockas. Rikiuotės pratimų mokymo metodika.-Vilnius:LTU,2004.
4. E. Kisinas. Kario ugdymas. Lietuvos karo akademija. V., 2000.
5. A. Smetona. Karybos žodynas. Lietuvos karo akademija. V., 1995.
6. Karinio rengimo programa. Patvirtinta MRU VSF tarybos nutarimu Nr.1VS-6. Suderinta MRU VSF VSAK 2008-06-16 susirinkimo protokolu Nr. 1VSAK-5.

STANDING FORMATIONS IN THE STATE BORDER GUARD SERVICE

Rolandas Nagrockas*
Mykolas Romeris University

Summary

State Border Guard Service LR Ministry of Internal Affairs (further - SBGS) governed by the and ceremonies of the statute. The importance of has not been widely analyzed, there is always some concern about the start of preparations for ceremonies. The article analyzes the SBGS officers approach of the formations used in daily service, examines of necessity participation in the ceremonies, necessity of a trend.

Keywords: Standing formations, standing formation`s exercises, standing formation`s training, officers, Authority.

Rolandas Nagrockas*, MRU viešojo saugumo fakultetas, Valstybės sienos apsaugos katedra,lektorius. Mokslinių tyrimų kryptis: visuomenės saugumas.

Rolandas Nagrockas*, Mykolas Romeris University, Faculty of Public security, Department of State Border Guard Security, lektor. Research interests: public security.

TARPKULTŪRINĖ KOMPETENCIJA IR JOS UGDYMAS PAREIGŪNŲ RENGIME

Giedrė Paurienė

*Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Humanitarinių mokslų katedra
Putvinskio g. 70, LT-44211 Kaunas
Telefonas 303664
El.paštas: giedre@pauriene.net*

Santrauka. Siekiant tobulinti teisėsaugos tarnybų profesinę veiklą vykstant integracijai į Europos Sąjungą bei globalizacijos procesams Lietuvoje, integruota pareigūno profesinės kompetencijos dalimi turėtų tapti tarpkultūrinė kompetencija. Straipsnyje aptariama tarpkultūrinės kompetencijos samprata ir išskiriamos jos dimensijos, akcentuojant jų galimybę varijuoti priklausomai nuo tikslinės grupės. Remiantis mokslinės literatūros analize bei teisėsaugos pareigūnų veiklos ypatumais, atskleidžiama tarpkultūrinės kompetencijos raiška pareigūnų rengimo kontekste, pateikiama tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo pedagoginė strategija, apimanti kultūrų palyginimo, kultūrų koegzistencijos ir antirasizmo sritis.

Pagrindinės sąvokos: tarpkultūrinė kompetencija, pareigūnų rengimas, profesinė kompetencija, ugdymo pedagoginė strategija.

ĮVADAS

Integruojantis į Europos Sąjungą bei įsitraukiant į globalizacijos procesus Lietuvoje stiprėja kultūrų sandūrų mastas. Du procesai, t.y. migracija ir globalizacija, nuolat veikia transformuodami visuomenę daugiakultūrinės visuomenės kryptimi. Migracija yra neginčijamai reikšmingas mūsų laikų faktorius, o jos procesas struktūriškai neatskiriamas nuo nepalaujamai vykstančios globalizacijos. Imigracijos į Lietuvą iš Azijos, Afrikos, NVS šalių srautų didėjimas jau skatina ir vis intensyviau skatins spręsti įvairius kultūrų sandūrų konfliktus ir problemas¹. Transformuojantis visuomenei keičiasi ir teisėsaugos pareigūnų² užduočių spektras. Todėl svarbiu aukštosios mokyklos studijų programų siekiniu tampa būsimumų teisėsaugos pareigūnų tarpkultūrinės kompetencijos ugdymas.

Tarpkultūrinė kompetencija ir jos ugdymas tiek tarptautiniu, tiek ir Lietuvos mastu socialiniuose moksluose yra sąlyginai ne nauji, tačiau aktualūs ir reikšmingi. Tarpkultūrinė kompetencija yra įvairių socialinių mokslų krypties objektas: vadybos ir administravimo³, edukologijos⁴, ypač užsienio kalbų didaktikos⁵.

---

¹ Kavaliauskas (2003), p. 41-45.

² Teisėsaugos institucijos - policija, muitinė, Sienos apsaugos tarnyba, Vidaus reikalų ministerija, specialiosios tarnybos (STT, VSD) (Kuconis, Nekrošius, 2000, p. 222).

³ Petkevičiūtė, Budaitė (2005).

⁴ Gaitanides (2003); Godelis (2008); Palaimaitė (2009).

⁵ Banionytė (2005).

Nepaisant daugybės tyrimų, mokslininkai nėra vieningi ne tik dėl tarpkultūrinės kompetencijos apibrėžimo, bet ir apskritai dėl tarpkultūrinės kompetencijos santykio su kitomis skiriamomis kompetencijų rūšimis. Apibendrintai kalbėti apie tarpkultūrinės kompetencijos sąvoką sunku, nes tarpkultūrinė kompetencija paprastai tyrinėjama profesiniame kontekste, kuomet svarbų vaidmenį vaidina besimokančiųjų tikslinė grupė. Būtina pabrėžti, kad kompetencija (*competence*) gali būti traktuojama kaip visuma, o kitu atveju – yra kalbama apie kompetencijos (*competencies*) atskiras sudėtines dalis. Siekiant pagrįsti šį skirtumą, remiamasi *kompetencijos kompetencijoje* terminu⁶, kuris parodo žmogaus ir jo veiklos santykį. Tuomet tarpkultūrinė kompetencija skirtingoms profesinėms grupėms gali būti skirtinga. Vieni reikalavimai bus keliami dėstytojui⁷, kiti vadovui⁸ ar gydytojui⁹.

Nors socialiniuose moksluose tarpkultūrinė kompetencija bei atskiros jos dimensijos tyrinėjamos, darbų, kuriuose būtų kreipiamas dėmesys į teisėsaugos pareigūnams reikalingą tarpkultūrinę kompetenciją, jos elementus ir ugdymą, nėra. Taigi šio straipsnio indėlis į mokslinę literatūrą bus tarpkultūrinės kompetencijos raiškos pareigūnų rengimo kontekste analizė ir šios kompetencijos ugdymo pedagoginės strategijos pateikimas.

Tyrimo objektu pasirinkta tarpkultūrinė kompetencija, jos struktūra ir ugdymas rengiant teisėsaugos pareigūnus.

Remiantis statistika, Lietuva nėra homogeninė nacionalinė valstybė. Įvairių kultūrų atstovai sudaro dalį jos visuomenės. Nuo 2001 iki 2009 m. pradžios mūsų šalyje gyvenančių užsieniečių skaičius svyravo apie 32 tūkst. 2001–2010 m. laikotarpiu. 2010 m. pradžioje Lietuvoje gyveno užsienio piliečiai iš 114¹⁰ pasaulio valstybių. Svarbu pastebėti, jog užsieniečiai į Lietuvą atkeliauja ne tik turėdami tikslą dirbti – vis dažniau atvykstama pas šeimos narius, sudarius santuokas, daugėja ir norinčiųjų studijuoti ar atlikti mokslinius tyrimus Lietuvoje. Bet, deja, ne visus atvykstančius į Lietuvą užsieniečius veda geri ketinimai.

Mokslininkai¹¹ analizuodami Lietuvos policijos veiklos kokybės tobulinimo galimybes teigia, kad policijos darbuotojų mokymai, be tradicinių temų, taip pat turėtų apimti ir tokias palyginti naujas sritis: bendravimo ir „derėjimosi“ su piliečiais bei bendravimo ir „derėjimosi“ su specifinėmis policijos paslaugų vartotojų grupėmis – vaikais, paaugliais, kitataučiais (užsieniečiais).

⁶ Sandberg, 1994, cit. pgl. Bankauskienė (2008).

⁷ Sakalauskaitė (2007).

⁸ Petkevičiūtė, Budaitė (2005).

⁹ Bliem (2009).

¹⁰ 2009 m. Migracijos metraštis. Vilnius: 2010. p.14. Prieiga per internetą: <http://www.migracija.lt/> [žiūrėta 2011-03-29]

¹¹ Rudzevičius, Kasperavičius (2008, t. 2), p. 119-136.

Siekiant tobulinti teisėsaugos tarnybų profesinę veiklą, vykstant integracijai į Europos Sąjungą bei globalizacijos procesams Lietuvoje, integruota pareigūno profesinės kompetencijos dalimi turi tapti tarpkultūrinė kompetencija. Lietuvos mokslininkai, analizuodami Lietuvos teisėsaugos pareigūnų veiklos kokybės tobulinimo galimybes¹² bei kvalifikacijos ir kompetencijos tobulinimo problemas¹³, pastebi, kad skiriamas nepakankamas dėmesys būsimųjų teisėsaugos pareigūnų tarpkultūrinės kompetencijos ugdymui.

Lietuvos Respublika susiduria su visais daugialypio migracijos reiškinių aspektais, iš kurių svarbią vietą užima migrantų integracijos problemos. Europos Komisija, pabrėždama efektyvaus šių problemų sprendimo svarbą, 2004 m. patvirtino pagrindinius bendruosius imigrantų integracijos politikos Europos Sąjungoje principus, kuriuose teigiama, kad integracija yra dvipusis ir dinamiškas procesas. Taigi svarbu, kad už šį procesą būtų atsakingi tiek tie, kurie atvyksta į naują kultūrą, tiek tie, kurie turi tiesioginį kontaktą su atvykstančiais. Valstybinių ir nevyriausybinių institucijų atstovams taip pat svarbu turėti pakankamai žinių bei įgūdžių, siekiant sėkmingo migrantų integravimosi. Informacija apie kultūras, religinę įvairovę, tarpkultūrinio kontakto užmezgimas, kultūros skirtumų problemų sprendimas tarpininkavimo ir derybų būdu – tai įgūdžiai bei žinios, kurie labai svarbūs visiems, dirbantiems su kitų kultūrų atstovais.¹⁴

Išsakyti teiginiai rodo, jog yra aktualu mokliškai pagrįsti teisėsaugos pareigūnų tarpkultūrinės kompetencijos struktūros modelį, įvertinti tarpkultūrinės kompetencijos ir atskirų jos elementų įtaką teisėsaugos pareigūnų profesinei veiklai, pateikti pasiūlymus, kaip ugdyti tarpkultūrinę kompetenciją aukštojoje mokykloje rengiant teisėsaugos pareigūnus.

Straipsnio tikslas – teoriškai pagrįsti teisėsaugos pareigūnų tarpkultūrinės kompetencijos struktūros modelį, ugdymo poreikį ir galimybes.

Tyrimo uždaviniai: 1) atskleisti tarpkultūrinės kompetencijos sampratos probleminius aspektus; 2) teoriškai pagrįsti teisėsaugos pareigūnų tarpkultūrinės kompetencijos struktūrą akcentuojant jos įtaką teisėsaugos pareigūnų profesinei veiklai; 3) pateikti tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo pedagoginę strategiją.

Tyrimo metodai. teorinė mokslinės literatūros analizė ir apibendrinimas taikyti atskleidžiant tarpkultūrinės kompetencijos sampratos probleminius aspektus, pagrindžiant teisėsaugos pareigūno tarpkultūrinės kompetencijos struktūrą; modeliavimas taikytas formuojant

¹² Žr. ten pat.

¹³ Smalskys (2008), p. 88-97.

¹⁴ Jančaitytė, Valevičienė, Augutienė, Prakapas (2009), p. 17-25.

teorinį teisės saugos pareigūno tarpkultūrinės kompetencijos struktūros ir jos ugdymo pedagoginės strategijos modelį.

TARPKULTŪRINĖS KOMPETENCIJOS SAMPRATA

Tarpkultūrinės kompetencijos samprata susijusi su pasiruošimu priimti skirtumus ir apima tiek socialinį, tiek kultūrinį aspektus. Kalbėdami apie tarpkultūrinę kompetenciją šiame straipsnyje nediskutuosime apie kultūros sąvoką. Tik trumpai paminėsime, kad kultūrą suprantame kaip atvirą, dinamišką, kintančią orientavimosi sistemą, atsirandančią ir kintančią interakcijų metu.

Pradedant tarpkultūrinės kompetencijos sampratos analizę, reikia trumpai aptarti pačią kompetencijos sampratą. Bendriausia prasme terminas *kompetencija* (lot. *competentia* – priklausomybė pagal darbą) turi dvi reikšmes. Pirma, tai – klausimų ar reiškinių sritis, su kuria asmuo yra gerai susipažinęs, o antroji šio termino reikšmė apibrėžiama kaip visuma kurio nors organo arba pareigūno teisių ir pareigų, nustatytų to organo statuso ar nuostatų.¹⁵ Šiame darbe, nagrinėjant tarpkultūrinę kompetenciją, ir akcentuojant, kad ši kompetencija yra būtina Lietuvos teisės saugos pareigūno efektyviam darbui, turima omenyje pirmoji termino *kompetencija* reikšmė, tai yra ne įgaliojimai, bet asmens žinios, įgūdžiai, sugebėjimai. Kompetencijos terminas yra sietinas su veiklos pasaulio aplinka ir vartojamas norint pabrėžti žmogaus profesines galias praktinėje veikloje¹⁶.

Šio straipsnio metodologine nuostata laikytina holistinė kompetencijos samprata. Kompetencijos holistinė idėja akcentuoja žmogaus gebėjimą perkelti žinias ir įgūdžius į naujas situacijas. Ši koncepcija jungia ugdymo ir veiklos pasaulio sferas ir išreiškia į veiklą orientuotą kompetencijos ugdymą. Pagal šią koncepciją kompetenciją sudaro trys sudedamieji elementai: 1) žinios, sugebėjimai, 2) asmeninės savybės, 3) požiūriai, vertybės. Jiems būdingi glaudūs tarpusavio ryšiai ir sąveika¹⁷. Ši koncepcija pateikia pakankamai aiškią kompetencijos struktūrą, kaip vėliau matysime, atitinkančią tarpkultūrinės kompetencijos sampratą.

Kaip jau minėta, mokslininkai nėra vieningi dėl tarpkultūrinės kompetencijos apibrėžimo. Mokslinės literatūros šaltiniuose vyrauja įvairios tarpkultūrinės kompetencijos apibrėžtys:

¹⁵ Tarptautinių žodžių žodynelis (1999). p. 46.

¹⁶ Laužackas (1999); Jucevičienė, Lepaitė (2000).

¹⁷ Jucevičienė, Lepaitė (2000).

- komponentų rinkinys, kurį sudaro įvairios kilmės, įvairiai pasireiškiančios žinios, gebėjimai, savybės, nuostatos, veikiantys pažintinius ir elgsenos procesus tarpkultūriniame kontekste;¹⁸

– individo (ar organizacijos) gebėjimas efektyviai dirbti įvairialypėje aplinkoje;¹⁹

– žinių, įgūdžių ir nuostatų pagrindu įgytas individo gebėjimas efektyviai dirbti skirtingų kultūrų sąveikos kontekste, kuris pasiekiamas sėkmingu tarpininkavimo (mediacijos) gebėjimų tobulinimu²⁰.

Analizuojant tarpkultūrinės kompetencijos sampratą šiame tyrime bus remiamasi Maletzke (1996), Herbrand (2000) ir Geistmann (2002) tarpkultūrinės kompetencijos tyrinėjimais, kurie tinkamiausiai atskleidžia tarpkultūrinės kompetencijos sampratą teisėsaugos pareigūnų rengimo kontekste.

Remdamasis mintimi, kad kompetencijos apima viską, ką žmogus iš tiesų gali ir žino, kad kompetencija – tai tarsi vidinių psichinių sąlygų sistema, kuri atsispindi matomų poelgių kokybėje, Geistmann²¹ pateikia pagrindinius tarpkultūrinės kompetencijos komponentus, kurie gali būti laikomi tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo pagrindu: kognityvūs sąmoningo elgesio komponentai – žinios; afektyvūs sąmoningo elgesio komponentai – emocijos. Tarpkultūrinė kompetencija apibūdinama kaip pusiausvyros paiešką tarp savo ir kitų interesų bei poreikių, kurie kyla iš skirtingų kultūrinių kontekstų. Tarpkultūrinė kompetencija - tai sugebėjimas, atpažinti kitų kultūrų aspektais išplėstas elgesio ribas, skirtumus ir bendrumus tarp kultūrų bei visa tai panaudoti sėkmingai interakcijai tarpkultūrinių susikirtimų situacijose. Taip pat tam charakteringa stipri elgesio orientacija į užduoties įvykdymą.

Tam, kad sėkmingai vyktų tarpkultūrinis bendravimas, Herbrand²² kaip ir Geistmann teigia, kad yra būtinas supratimas apie kitas kultūras. Anot Herbrand, pirmoji tarpkultūrinės kompetencijos turinio dalis galėtų būti įvardijama kaip pasirengimas ir gebėjimas suprasti kitą kultūrą. Tai apima ir pasirengimą įvertinti, peržvelgti savo kultūrą, nes stengiantis suprasti kitą kultūrą, pastaroji visad lyginama su savąja, stengiantis rasti bendrumų ir skirtumų. Kiekvienas žmogus savyje turi savo aplinkos modelį. Šio modelio pagalba jis vertina situacijas, poelgius ir taip pat planuoja bei įgyvendina savo poelgius. Kad būtų galima teisingai suprasti ir interpretuoti kitos kultūros asmens elgesį, visų pirma reikia žinoti ir suprasti tai kultūrai priimtinus mąstymo

¹⁸ Palaimaitė (2009), p. 19.

¹⁹ Petkevičiūtė, Budaitė (2005).

²⁰ Byram (1997); cit pgl. Godelis (2008), p. 17.

²¹ Geistmann (2002), p. 34-37.

²² Herbrand (2000), p.1-6.

ir veikimo būdus. Taigi prieš tiesioginį kontaktą su kitos kultūros atstovu svarbu gauti informaciją apie jo kultūroje priimtinius mąstymo ir veiklos būdus²³.

Herbrand apibrėžia tarpkultūrinę kompetenciją kaip gebėjimą suprasti kitą (ir savą) kultūrą bei gebėjimą tinkamai, adekvačiai kultūrai elgtis, įskaitant visus tam reikalingus gebėjimus, ir skirsto tarpkultūrinę kompetenciją į tris, viena nuo kitos priklausomas dimensijas²⁴: kognityvinę (tarpkultūrinės žinios, t.y. teorinės žinios apie kitas kultūras, kultūrų bendrumus ir skirtumus); afektyvinę (tarpkultūrinis jautrumas, t.y. asmeninės savybės, kaip atvirumas, pakantumas ir tolerancija, empatija ir asmens nusiteikimas tarpkultūriniam kontaktams); komunikacinę – į elgesį orientuotą (gebėjimai ir įgūdžiai sėkmingai komunikuoti ir deramai elgtis).

Pagrindiniai įgūdžiai, reikalingi sėkmingai tarpkultūrinei veiklai, anot Maletzke²⁵ yra dalykinė kompetencija, kalbinės žinios ir būtent pozityvių socialinių santykių užmezgimo gebėjimas, kuris gali būti ugdomas ir priskiriamas įgūdžiams. Maletzke²⁶ pastebi, kad kalbant apie tarpkultūrinį bendravimą, dažniausiai akcentuojamos asmeninės savybės, gebėjimai ir įgūdžiai, deja, nutylima apie situaciją apibrėžiančias sąlygas, kurių metu įvyksta tokie kontaktai. Jo nuomone, reikia priskirti ir situacijai reikšmę bei pasistengti atsižvelgti į jos įtaką kontaktuojančių asmenų elgesiui. Kaip pavyzdys gali būti tai, kad teisėsaugos pareigūnų susidūrimas su kitų kultūrų atstovais paprastai įvyksta konfliktinių situacijų metu, kuomet ypač pasimato tolerancijos ribos kultūrinės įvairovės atžvilgiu. Be to, tolerancija reikalauja elgesio lankstumo, atvirumo ir pasirengimo koreguoti įprastas mąstymo ir elgesio schemas, spontaniškai reaguoti. Elgesio lankstumas yra orientuotas į procesą ir suteikia galimybę rasti kūrybiškus sprendimus. Tačiau kūrybingumas teisėsaugos pareigūnų veikloje susiduria su natūralia riba, nes pareigūnų darbas yra susietas su teisinėmis normomis.

Studijuojant mokslinę literatūrą buvo prieita išvados, kad apibendrintai kalbėti apie tarpkultūrinės kompetencijos sąvoką sunku, nes tarpkultūrinė kompetencija dažniausiai tyrinėjama profesiniame kontekste ir tampa neatsiejama profesinės kompetencijos dalimi. Tarpkultūrinės kompetencijos apibrėžimus galima padalinti į dvi grupes:

- neaiškūs, bendri apibrėžimai, kaip, pvz., atitinkamas elgesys situacijose, kuomet susikerta skirtingos kultūros^{27 28};

²³ žr. ten pat, p. 38-37.

²⁴ žr. ten pat, p.43-46.

²⁵ Maletzke (1996), p. 128-129.

²⁶ žr. ten pat.

²⁷ Geistmann (2002), p. 34-37.

²⁸ Petkevičiūtė, Budaitė (2005).

- visa eilė gebėjimų arba subkompetencijų, kurios reikalingos tarpkultūriškai kompetentingam žmogui^{29 30}.

TARPKULTŪRINĖ KOMPETENCIJA TEISĖSAUGOS PAREIGŪNŲ VEIKLOJE

Lietuvos atveju, teisėsaugos pareigūnų rengimas koncentruojasi Mykolo Romerio universitete. Viešojo saugumo fakultete rengiami būsimieji policijos ir valstybės sienos apsaugos pareigūnai. Mykolo Romerio universitete policijos rengimo principai (nuo 1990 m.) remiasi šiuolaikiška „policijos kaip paslaugos“ koncepcija.³¹ Šiame kontekste svarbiausia dimensija tampa socialinė kompetencija, kuri tarnauja policijos darbo našumo augimui. Policijos pareigūnas būna nuolat „tarp žmonių“. Smalskys³², analizuodamas Lietuvos policijos kvalifikacijos ir kompetencijos tobulinimo problemas, teigia, kad policijos personalo rengimas turi ir gali būti orientuotas į policijos veiklos kaip socialinės paslaugos piliečiams koncepcija ir apibendrinamas dabartinio laikotarpio iššūkius policijos personalui, išskiria šias kompetencijas, į kurių ugdymą turėtų sutelkti dėmesį policijos pareigūnų rengimo įstaigos:

- *Socialinė kompetencija* – gebėjimas kontaktuoti su piliečiais ir spręsti konfliktus bei sugebėti sukurti teigiamą policijos įvaizdį. Ši kompetencija reikalinga visų pareigybinių laipsnių policininkams.
- *Vadovavimo kompetencija* kaip vadovavimo pavyzdingumas, sugebėjimas motyvuoti policininkus, strateginis kryptingumas, tiesioginis ar netiesioginis dalyvavimas formuojant ir įgyvendinant į socialines paslaugas piliečiams orientuotą teisėtvarkos politiką. Ši kompetencija reikalinga aukštesniųjų policijos personalo grandžių pareigūnams;
- *Dalykinė kompetencija*, atsižvelgiant į atskirų policijos veiklos sričių specializaciją. Ši kompetencija reikalinga abiejų policijos rūšių (Viešoji policija ir Kriminalinė policija) pareigūnams.
- *Asmeninės kompetencijos* – sugebėjimas keistis bei pasitikėjimas savimi. Ši kompetencija reikalinga visiems pareigūnams.

Mokslinėje literatūroje nepavyko rasti tyrimų, analizuojančių Lietuvos valstybės sienos apsaugos pareigūnų kvalifikacijos ir kompetencijos tobulinimo problemas, todėl remiantis faktu, kad tiek policijos pareigūnai, tiek ir valstybės sienos pareigūnai priklauso vidaus tarnybos

²⁹ Herbrand (2000). p.1-6, 38-55.

³⁰ Palaimaitė (2009), p.19.

³¹ Smalskys (2008), p. 91.

³² žr. ten pat.

institucijoms teisėsaugos institucijų sistemoje, galima teigti, jog aukščiau pateiktos kompetencijos yra aktualios ir rengiant Lietuvos valstybės sienos apsaugos pareigūnus.

Remiantis Smalskio (2008) išskirtomis kompetencijomis, išskirkime tarpkultūrinės kompetencijos sudėtines dalis, svarbias teisėsaugos pareigūnų profesinėje veikloje. 1 Lentelėje sugretinama Herbrand³³ tarpkultūrinės kompetencijos samprata su Smalskio³⁴ išskiriamomis pareigūnams aktualiomis kompetencijomis ir prilyginama tarpkultūrinės kompetencijos mokymosi spiralei pagal Deardoff³⁵ (žr. 1 pav.). Akivaizdu, kad iš esmės kalba eina apie veiklos kompetencijų ugdymą, tačiau svarbu ir asmeninė kompetencija, nes tarpkultūrinė kompetencija teisėsaugos pareigūnų veikloje reiškia ne tik gebėti spręsti konfliktus, bet ir pakelti įtemptus santykius.

Remiantis šiuo tarpkultūrinės kompetencijos struktūros modeliu, galima teigti, kad tarpkultūrinė kompetencija teisėsaugos pareigūnų profesinėje veikloje – gebėjimas užmegzti ryšį su kitų kultūrų žmonėmis, sumažinant arba pašalinant galimus sunkumus (*veiklos kompetencija*). O tam reikia *asmeninės kompetencijos*, t.y. gebėjimo suvokti, matyti ir priimti skirtumus; poelgių ir mąstymo savirefleksijos; nusiteikimo tarpkultūriniam kontaktams, kitų tautų tolerancijos ir t.t. Sudarytame tarpkultūrinės kompetencijos struktūros modelyje (žr. 1 lentelę) nekalbama apie atskirą kompetenciją šalia asmeninės, socialinės, dalykinės, vadovavimo, bet apie gebėjimą visas šias kompetencijas pritaikyti kultūriškai heterogeniniuose teisėsaugos pareigūnų veiklos kontekstuose.

1 lentelė. Tarpkultūrinės kompetencijos struktūros modelis

Dimensijos pagal Herbrand (2000)	Kompetencijos pagal Smalskį (2008)	Tarpkultūrinė kompetencija teisėsaugos pareigūnų veikloje		Tarpkultūrinės kompetencijos mokymosi spirale pagal Deardoff (2006)
Kognityvinė dimensija	Dalykinė	Žinios apie šalis ir kultūras, jų bendrumus ir skirtumus; žinios apie religijas, vertybes ir normas, papročius; žinios apie migraciją, jos priežastis, istoriją ir pasekmes; žinios apie migrantų socialinę ir teisinę situaciją; žinios apie prietarų, stereotipų ir rasizmo atsiradimą, reikšmę ir priežastis.		Veiklos kompetencija
Kommunikacinė – į elgesi orientuota dimensija	Socialinė	Kommunikaciniai gebėjimai - aktyvus ir pasyvus kitos kultūros žodinės ir nežodinės komunikacijos formų įvaldymas. Gebėjimai valdyti ir spręsti konfliktus, gebėjimas bendrauti ir bendradarbiauti, spręsti bendravimo problemas, gebėjimas užmegzti pozityvius socialinius santykius tarpkultūriniame kontekste.		
	Va- do- va- vi- mo	Vadovavimo žmonėms įgūdžiai tarpkultūriniame kontekste.		

³³ Herbrand (2000), p. 41-45.

³⁴ Smalskys (2008), p. 91.

³⁵ Deardoff (2006), p. 7.

Afektyvinė dimensija	Asmeninė	Gebėjimas suvokti, matyti ir priimti skirtumus, empatija, išankstinės nuomonės susilpninimas, savirefleksija, įsivertinimas, sugebėjimas keistis, frustracijos ir kironiškumo jausmo įveikimas, savo priklausomybės nuo mąstymo ir vertybinių įsitikinimų savajam pasaulyje suvokimas, kritinė savivoka.	Refleksijos kompetencija
		Jautrumas kultūriniais skirtumams, jautrumas diskriminuojančiam ir rasistiniam elgesiui, atvirumas, pasirengimas suprasti kitą kultūrą, skirtingų Aš ir Mes identitetų pripažinimas, pagarba kitai kultūrai, kitų tautų tolerancija, asmens nusiteikimas tarpkultūriniais kontaktams, įvairovės vertinimas, pasitikėjimas savimi, atsakomybės jausmas, noras mokytis, tobulėti.	

TARPKULTŪRINĖS KOMPETENCIJOS UGDYMO PEDAGOGINĖ STRATEGIJA

Kokių sąlygų reikia norint pradėti vystyti tarpkultūrinę kompetenciją? Veiklos kompetencijos tarpkultūriniame kontekste susideda iš išsamių kultūrinių žinių ir tam tikrų komunikacinių sugebėjimų³⁶. Taigi žinios apie savo ir kitas kultūras, gebėjimas tikslingai elgtis gali funkcionuoti kaip strateginis privalumas vykdant teisėsaugos pareigūno užduotis. Kultūrinė savirefleksija ir žinios apie savo kultūrą yra geresnės komunikacijos su kitų kultūrų atstovais pagrindas, nes kiekvienas individas yra savo kultūros nešėjas, turintis eilę įsitikinimų, įpročių, elgesio savybių, kurių ribas jam įskiepijo jo aplinka ir kuriais jis naudojasi arba bando užgniaužti.

Tarpkultūrinė kompetencija reikalauja mokymosi visą gyvenimą, atviro susitikimo su savim pačiu ir kitais bei ugdoma per tarpkultūrinį mokymą/si. Tarpkultūrinis mokymas/is akcentuoja savirefleksinę diskusiją su savo paties sociokultūriniu šališkumu ir padeda suprasti, kad stereotipiniai kitų kultūrų atstovų paveikslai, kuriuos mes įsisąmoniname sociolizuodamiesi ir kuriuos diena iš dienos stiprina masinės informavimo priemonės, daug daugiau siejasi su mūsų pačių identiteto konstrukcija nei su tikrove.³⁷

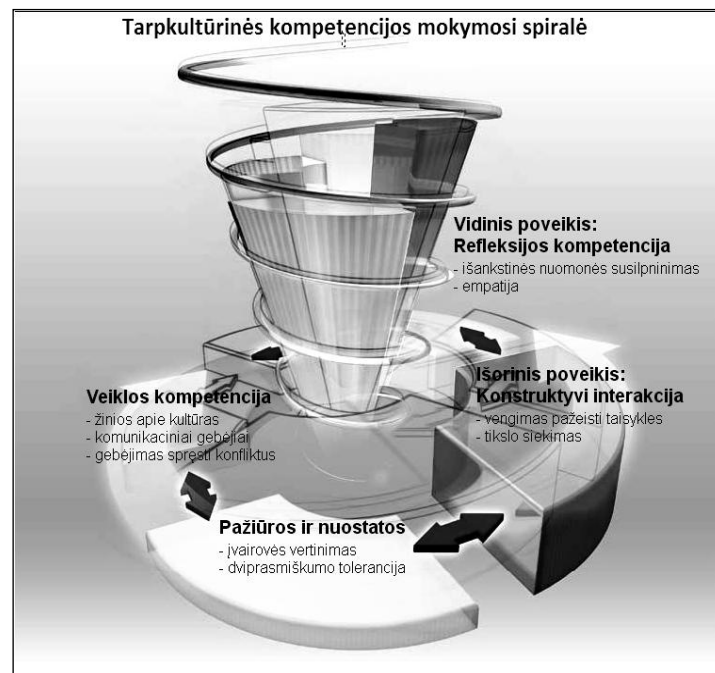
Tarpkultūrinė kompetencija nėra nei statiška būseną, nei tiesioginis mokymo/si rezultatas.³⁸ Kitų kalbų žinojimas ar žinios apie kitas kultūras nepadaro asmens tarpkultūriškai kompetentingu. Turint omenyje, kad kultūra nuolat kinta, yra dinamiška, žmonės turėtų įgyti daugiau gebėjimą valdyti procesus. Tarpkultūrinės kompetencijos įgijimas reiškia pastovų dinamišką procesą, vykstantį keliose dimensijose spiralės forma (žr. 1 pav.). Šiame procese galima išskirti 4 tarpkultūrinės kompetencijos dimensijas: motyvacinę plotmę (pažiūros ir nuostatos), veiklos kompetenciją, refleksijos kompetenciją (vidinė interakcija) bei išorinį tarpkultūrinės kompetencijos poveikį (konstruktyvinė interakcija). Visos šios dimensijos tarpusavyje sąveikauja. Kuo daugiau dimensijų bus apimama, ir kuo dažniau šis procesas vyks, tuo bus aukštesnė tarpkultūrinė kompetencija.

³⁶ Deardoff (2006), p. 5-11.

³⁷ Gaitanides (2003), p. 42-48.

³⁸ Deardoff (2006), p. 7-9.

Tarpkultūrinė kompetencija veda prie konstruktyvios, deramos ir efektyvios komunikacijos tarpkultūrinių situacijų metu. Derama komunikacija reiškia, kad svarbios kultūrinės taisyklės, kurias gerbia veikėjai, nebus pažeistos, efektyvi – veikėjai faktiškai pasieks savo interakcijos tikslus, o konstruktyvi interakcija pareikalauja iš kiekvieno veikėjo tam tikrų požiūrių, nuostatų, veiklos ir refleksijos kompetencijų.

1 pav. Tarpkultūrinės kompetencijos mokymosi spiralė pagal Deardoff (2006, p.7)

Tarpkultūrinės kompetencijos ugdymas turėtų būti traktuojamas kaip nuolatinis procesas, integruojantis kompetencijų analizę, kompetencijų poreikio nustatymą, ugdymo poreikio nustatymą; reikalingų kompetencijų prioritetų eilės sudarymą; mokymą; mokymo naudingumo įvertinimą; kompetencijos ugdymo spragų identifikavimą ir papildymą, tobulinimo galimybių numatymą.³⁹

Ugdant tarpkultūrinę kompetenciją reikšmingas tiesioginis kultūrų kontaktas, nes tada išryškėja savas kultūrinis identitetas, tačiau tarpkultūrinė kompetencija neįgyjama vien tik per tiesioginį kontaktą su kita kultūra, mokslininkai vieningai teigia, kad ši kompetencija įgyjama tikslingų diskusijų, mokymų pagalba. Kalbama apie išsamų, refleksyvų, sąmoningą, kompleksišką, pastovų žinių įsisavinimo procesą ir asmenybės vystymąsi.⁴⁰

³⁹ Palaimaitė (2009), p. 19.

⁴⁰ Hinz-Rommel (1994), p. 32-35.

Reikalingos pedagoginės strategijos, kurios paremtų tarpkultūrinės kompetencijos ugdymą. Berlyno Tarpkultūrinio sugyvenimo organizacija⁴¹ savo pedagoginėje koncepcijoje išskyrė ir išsamiai aprašė tris sritis – *kultūrų koegzistencija*, *kultūrų palyginimas*, *antirasizmas*, laikytinas tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo pedagogine strategija (žr. 2 pav.).

Kultūrų koegzistencija. Visų pirma reikia sugebėti atpažinti kiekvienam savo identitetą, nes tarpkultūrinis mokymasis, negali apsiriboti vien tik svetimų kultūrų tematika, nežinant savosios. Kiekvienos kultūros atstovai vertina kitus žmones per savo kultūrinių vertybių, elgesio, papročių ir tradicijų prizmę. Jei nėra pasirengimo savęs supratimui, savo požiūrių, mąstymo šablonų ir veiklos būdų peržiūrėjimui, nėra įmanomas ir tarpkultūrinis susikalbėjimas. Tarpkultūrinis mokymasis yra suvokimo mokymasis, o suvokimas veda prie refleksijos, kuomet pradedamas svarstyti savas požiūris. Požiūrių keitimasis sukuria naujus orientacinius individualios veiklos šablonus. Kultūros sąlygotus barjerus gali įveikti kritiška individo refleksija ir gebėjimų bendrauti su svetimtaučiais ugdymas. Suvokimas ir refleksija – kitų kultūrų priimtumo pagrindas.

Kultūrų palyginimo pagrindas – žinios apie kitas kultūras. Tai padeda gauti informaciją apie kitų identitetą ir tuo pačiu nurodo instrumentus, kaip tą identitetą suprasti. Pasaulyje egzistuoja įvairovė kultūrų, kurias atskleidę gautume neįkainojamos naudos, įgydami platesnį akiratį. Veiksmingos žinios apie kitų kultūrų pagrindinius bruožus sumažintų nemalonių netikėtumus (kultūrinį šoką), iš anksto suteiktų išvalgos ir padėtų sėkmingai bendrauti su tų tautų atstovais.⁴² Kultūrų palyginimas paaiškina atskirų šalių gyvenimo formas ir sąlygas. Kultūrų palyginime yra priimtinos ir pripažintinos visos kultūros.

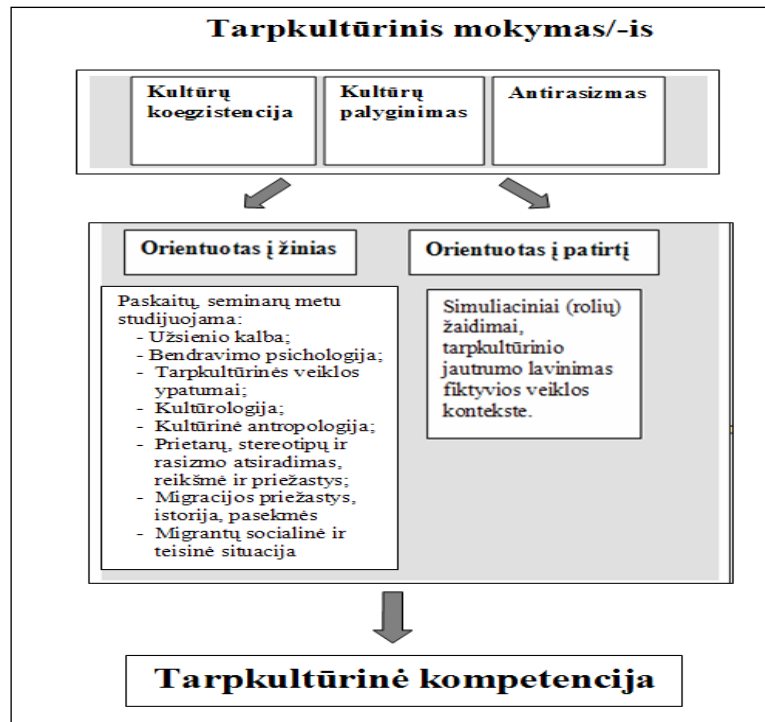
Antirasistinio ugdymo uždavinys yra atkreipti dėmesį į diskriminavimą ir rasizmą, į teisingumo pasiekimą. Dėmesio centre yra priešiška, rasistinė, etnocentruota daugumos kultūros veikla prieš mažumų kultūras. Rasizmas sujungia žmonių požymius su savybėmis ir vertina jas neigiamai. Jis įsitvirtina prietaruose, stereotipuose ir priešiškuose spėjimuose apie tam tikras visuomenines grupes. Į patį individą su jo asmeninėmis savybėmis lieka neatsižvelgta. Prietarai nubrėžia skiriamąją liniją, kuri neleidžia artimiau susipažinti su tam tikra kultūra. Tarpkultūriniame mokymesi negalima žmonių skirstyti į kategorijas, tuomet sugriaunamas komunikacijos procesas, o rasizmo išvengimo ir pašalinimo metodas yra susipažinimas ir bendravimas su kitomis kultūromis. Būtina kalbėti apie prietarus, rasizmą, ksenofobiją ir stengtis siekti lygiavertiško požiūrio į visas kultūras. Kultūrų lygiavertiškumas yra tuomet, kai dauguma

⁴¹ Gesellschaft für interkulturelles Zusammenleben. *Pädagogisches Konzept*. 2008. Prieiga per internetą: http://www.giz-berlin.org/pageID_7132734.html [žiūrėta 2010-06-10]

⁴² Pruskus (2004), p. 24.

pripažįsta mažumas, veda su jomis lygiavertį dialogą ir užtaria jų teises. Lygiavertiškumas suteikia pasitikėjimo ir panaikiną rasizmą.

Tarpkultūrinis mokymas/is gali būti orientuotas tiek į žinių suteikimą, tiek ir į patirtį pasitelkiant rolių žaidimu, lavinant tarpkultūrinį jautrumą fiktyvios veiklos kontekste.⁴³

2 pav. Tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo pedagoginė strategija

Apibendrinant galima teigti, kad žinios apie kitas kultūras, t.y. kognityviniai gebėjimai – dalykinė kompetencija, turi būti papildoma atvirumu, domėjimusi ir pagarba kitoms kultūroms (emociniai gebėjimai – asmeninė kompetencija). Ne tik pranešimai ir pasakojimai apie kitataučius, bet ir pačių kitataučių pranešimai bei pasakojimai turi leisti realiai juos pažinti, todėl būtina reikia ugdyti komunikacinius gebėjimus, laikytinus sudėtine socialinės kompetencijos dalimi. Remiantis visų visuomenės narių, nepriklausomai nuo jų kilmės, lygiavertiškumo principu, nagrinėjant kultūrų koegzistenciją, lyginant kultūras tarpusavyje, ugdant antirasizmą galima siekti tarpkultūrinės kompetencijos. Į tarpkultūriškumą orientuotos šiuolaikinės ugdymo sąvokos pagrindas yra kombinuotas kognityvinių, socialinių, emocinių gebėjimų vystymas.

⁴³ Bolten (2007), p. 88.

IŠVADOS

Literatūros analizė pagrindžia nuostatą, kad turi būti suteikiama plataus profilio universalių žinių, kad teisėsaugos pareigūnai neatsiliktų nuo šiuolaikinių globalios visuomenės pokyčių. Socialinė kompetencija yra profesinės kompetencijos dalis atliekant esmines pareigūno užduotis. Jei socialinė kompetencija tampa viena pagrindinių teisėsaugos pareigūno kompetencija, tai tarpkultūrinė kompetencija yra logiškas, anksčiau aprašytos visuomenės struktūros kaitos Lietuvoje, tęstinumas.

Tarpkultūrinė kompetencija teisėsaugos pareigūnų veikloje – gebėjimas užmegzti ryšį su kitų kultūrų žmonėmis, sumažinant arba pašalinant galimus sunkumus (veiklos kompetencija), sąlygojamas asmeninės kompetencijos. Tarpkultūrinė kompetencija teisėsaugos pareigūnų veikloje remiasi veiklos kompetencija ir afektyvių momentų interakcijoje su kitos kultūros atstovais savirefleksija, t.y. apima dalykinę, socialinę, vadovavimo bei asmeninę kompetencijas kultūriškai heterogeniniuose veiklos kontekstuose ir sudaro prielaidą tiek teisėsaugos pareigūnų darbo efektyvumui, tiek ir profesionalumo lygio padidinimui.

Pedagoginė strategija, apimanti kultūrų palyginimo, kultūrų koegzistencijos ir antirasizmo sritis, apibrėžia tarpkultūrinio mokymosi pagrindą hipotetiniame tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo modelyje. Tarpkultūrinė kompetencija pareikalauja mokymosi visą gyvenimą kompetencijos ir yra nepertraukiamo asmenybės vystymosi dalis. Į tarpkultūrinę kompetenciją žvelgtina kaip į pozityvią, svarbią, siektiną, tiek kiekvienam atskirai, tiek ir visai visuomenei būtiną kompetenciją. Dėka tarpkultūrinio mokymosi daugiakultūrė bendruomenė ir buvimas drauge pliuralistinėje visuomenėje nebebūna siaubinga vizija, bet tiesiog tampa alternatyva monokultūrai.

LITERATŪRA

1. Banionytė V. Erwerb der fremdsprachlichen Fertigkeiten und interkulturelle Kompetenz. *Filologija*, 13, 2005. p. 132 – 138.
2. Bankauskienė N. Darnaus vystymosi švietimo (DVŠ) ir Mokymosi visą gyvenimą europinių kompetencijų dėstytojo veikloje. *Seminaro medžiaga*. Kaunas: KTU, 2008.
3. Bliem A. Interkulturelle Kompetenz in der Arztpatienteninteraktion. *Magisterdiplomarbeit*, Universität Wien. Fakultät für Sozialwissenschaften. 2009
4. Bolten J. *Interkulturelle Kompetenz*. Satz und Druck: Sömmmerda GmbH, 2007, p. 88.
5. Deardoff D. K. *Interkulturelle Kompetenz – Schlüsselkompetenz des 21. Jahrhunderts?* Thesenpapier der Bertelsmann Stiftung auf Basis der Interkulturellen-Kompetenz-Modelle von Dr. Darla K. Deardoff. 2006. p. 5-11.
6. Gaitanides S. *Interkulturelle Kompetenz als Anforderungsprofil in der Jugend- und Sozialarbeit*. Zeitschrift „sozialmagazin“ 3/2003. S. 42-48.

7. Geistmann Chr. Interkulturelle Kompetenz - Eine wichtige förderbare Fähigkeit in der internationalen Zusammenarbeit. Norderstedt: Books on Demand GmbH. 2002. S. 34-37.
8. Gesellschaft für interkulturelles Zusammenleben. Pädagogisches Konzept. 2008. Prieiga per internetą: http://www.giz-berlin.org/pageID_7132734.html [žiūrėta 2011-03-10]
9. Godelis M. Kultūros studijų ir tarpkultūrinio ugdymo programų suderinamumas ir papildomumas. Magistro baigiamasis darbas. Šiauliai: ŠU. 2008. p. 17-21.
10. Herbrand F. Interkulturelle Kompetenz, Wettbewerbsvorteil in der globalisierenden Wirtschaft. Haupt Verlag: Bern, Stuttgart, Wien. 2000. S.1-6, 38-55.
11. Hinz-Rommel W. Interkulturelle Kompetenz. Münster: New York. 1994.
12. Jančaitytė R., Valevičienė N., Augutienė R., Prakapas R. Tarpkultūrinės kompetencijos didinimas bei įvairovės valdymo gebėjimų stiprinimas. Vilnius: MRU. 2009. p. 17-25.
13. Jucevičienė P., Lepaitė D. Kompetencijos sampratos erdvė. Kaunas: Technologija, 2000.
14. Kavaliauskas P. Socialinių įtampų tyrimo problema kultūriniame ir politiniame lauke. VU. 2003. p. 41-45.
15. Kuconis P., Nekrošius V. Teisėsaugos institucijos. Vilnius, 2000. p. 222.
16. Laužackas R. Sistemoteorinės profesinio rengimo kaitos dimensijos. Kaunas: VDU, 1999.
17. Mackevičienė A. Tarptautinių žodžių žodynelis. Vilnius: Gimtinė. 1999. p. 46.
18. Maletzke G. Interkulturelle Kommunikation. Westdeutscher Verlag: Opladen. 1996. p. 128-135.
19. Migracijos metraštis. 2009 m. Vilnius: 2010. p. 14. Prieiga per internetą: <http://www.migracija.lt/> [žiūrėta 2011-03-29]
20. Palaimaitė, A. Tarpkultūrinė kompetencija jaunimo nevyriausybinų organizacijų tarptautinės veiklos kontekste. Magistro baigiamasis darbas. Vilnius: VGTU. 2009. p. 19.
21. Petkevičiūtė N., Budaitė R. Vadovų tarpkultūrinė kompetencija Lietuvos organizacijose//Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai. Kaunas: VDU, Nr. 36. 2005
22. Pruskus V. Kultūros šoko fenomenas ir jo įveikimo galimybės. Vilnius: Vilniaus teisės ir verslo kolegija. 2004, p. 24.
23. Rudzevičius J. Kasperavičius R. Lietuvos policijos veiklos kokybės tobulinimo galimybės. Verslo ir teisės aktualijos (2008, t. 2), p. 119-136.
24. Sakalauskaitė J. Universiteto dėstytojų tarpkultūrinės kompetencijos užsienio kalbų dimensija aukštojo mokslo internacionalizacijos kontekste. Magistro baigiamasis darbas. Šiauliai: ŠU. 2007. p. 23-25.
25. Smalskys V. Policijos personalo rengimo šiuolaikinės kryptys. Viešoji politika ir administravimas. Nr. 23. 2008. p. 88-97.

INTERCULTURAL COMPETENCE IN OFFICERS TRAINING

Giedrė Paurienė*

Mykolas Romeris University

Summary

In the background of integration to the European Union and globalization process in Lithuania as well as in pursuance of perfection of professional activities of law enforcement, intercultural competence has to become an integrated part of officer's professional competence. The article deals with the conception of intercultural competence and its dimensions emphasizing their possibilities to vary depending on purposive groups. Applying on analysis of scientific works and peculiarities of law enforcement officers activities, the expression of intercultural competence is revealed in the context of officers training as well as pedagogical strategy of intercultural competence is presented. Analysis of scientific works grounds the attitudes that:

Wide spectrum of universal knowledge has to be provided for law enforcement officers in order to keep pace with modern changes of global society. Social competence is a part of professional competence applying substantial officer's targets. If social competence becomes one of the main competences of a law enforcement officer, intercultural competence is logical succession of the above-mentioned change of society structure.

Intercultural competence in the activities of law enforcement officers is the ability to get in touch with people of other cultures reducing or eliminating possible difficulties at the same time (competence of activities) determined by personal competence. Intercultural competence in the activities of law enforcement officers' appeals to the competence of activities and self-reflection in interaction of affective moments with the representatives of other cultures, i.e. involves objective, social, managing and personal competences in the context of culturally heterogeneous activities and makes the assumption both in law enforcement and the level of regularity.

Pedagogical strategy involving the spheres of cultural comparison as well as coexistence of cultures and anti-racism defines the grounds of intercultural studies in hypothetical model intercultural competence training. Intercultural competence indicates to the competence of lifelong learning, herewith it is the part of continuous development of a personality. Intercultural competence is considered to be a positive, important, aspiring and essential competence to everybody.

Keywords: intercultural competence, officers training, professional competence, education pedagogical strategy.

Giedrė Paurienė*, Mykolas Romeris universiteto Viešojo saugumo fakulteto Humanitarinių mokslų katedros lektorė. Mokslinių tyrimų kryptys: profesinės užsienio kalbos mokymo metodologija ir didaktika, tarpkultūrinė kompetencija.

Giedrė Paurienė*, Mykolas Romeris University, Faculty of Public security, Department of Arts, lector.

Research interests: Methodology and didactics of professional foreign language teaching, intercultural competence.

THE IMPACT OF THE ANCIENT NEAR EAST LAW, PHILOSOPHY AND RELIGION ON HUMAN RIGHTS

Birutė Pranevičienė

*Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Teisės katedra
V. Putvinskio g. .70, LT- 44211 Kaunas, Lietuva
Telefonas (8-37) 303 655*

Darius Amilevičius

*Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakultetas
V. Putvinskio g. .70, LT- 44211 Kaunas, Lietuva
Telefonas (8-37) 303 650*

Summary. Every religious and philosophical theory of ethics tends to determine what is good, and what is evil. Among ancient peoples religious laws governed every aspect of the community's life. Ancient legal and moral codes have a religious quality because religion and government were never separate in the ancient world. In the teaching of the utilitarian, the utility is regarded as the basis of the appropriateness and of the obligation. Thus proceed the formation of the public utility concept. The purpose of this study – to examine the impact of the ancient Near East Law, Philosophy and Religion on human rights. Human rights in the early civilizations of both the East and the West were composites of various philosophies that served a people's social and cultural contexts. The Code of Hammurabi from about 1800 B.C. is often cited by historians for its foundational place in the Western tradition of human rights. In the Hebrew Bible ethics also can be referred to as “human rights,” but they are based on a very different foundation than the “human rights” commonly promoted today. Both the Hammurabi Code and the Hebrew Bible are utilitarian in their approach, but in the biblical writings use of both utilitarian and deontological methods are used. In a narrow sense, the Mosaic Code reflects the point of view of the radical relativism school. In a broad sense, some of the Commandments involve protecting people from other people, and in this sense a form of “human rights” is established. At the very heart of biblical ethics lie the *fundamental values* that infuse moral conduct and principles. In the Hebrew Bible all morality was legislated. No distinction was made between law and morality, as one could find in a pluralistic society.

Keywords: Utilitarianism, ancient Near East, Law, Ethics, Religion.

INTRODUCTION

Every religious and philosophical theory of ethics tends to determine what is good, and what is evil. It is generally recognized that the good is characterized by the fact that it is desirable. Every group is interested not only in doing good but in seeing to it that it gets credit for doing good. Among ancient peoples religious laws governed every aspect of the community's life. Ancient legal and moral codes have a religious quality because religion and government were never separate in the ancient world. Judaism, Islam, and many of the ancient polytheistic religions place great importance on divine command for their ethics. But do God's command make something right or indicate that it is right and useful?

In the teaching of the utilitarian, the utility is regarded as the basis of the appropriateness and of the obligation. Certain right thing to do is right when its utility is not lower than any other alternative for doing. On the basis of utilitarian idea, one should always act in a way that more people would be able to win more happiness. According to J.S. Mill, the man - the social being, because his aspirations are controlled by society. Thus proceed the formation of the public utility concept.

Commonly assert that utilitarian thought is found in the writings of T. Hobbes (1588-1679), D. Hume (1711-1776), but the history of Utilitarianism can be traced all the way back to the ancient Near East legal Codes. But as a school of thought, Utilitarianism is often credited to British philosopher Jeremy Bentham. William Paley who set out his thoughts on a Christian utilitarianism in his „Moral and Political Philosophy“ first published in 1785¹.

In previous article of this series was revealed the essence of utilitarianism and its impact on the human rights system².

The purpose of this study – to examine the impact of the ancient Near East Law, Philosophy and Religion on human rights.

The authors of this article declare their neutrality in religion question. The antique sources will be treated as objects of scientific inquiry.

In preparation of this article was used the historical method for the study of the utilitarian theory and of human rights developments. Also were used the critical-analytical and the comparative methods.

DYNAMIC CHARACTER OF THE ANCIENT HUMAN RIGHTS SYSTEM

The current concept of human rights and of it system has been affected by several millennia of religious, philosophical and legal ideas. „ The contemporary concept of Human Rights and of the Freedoms occurred in the influence of the developments of philosophy and two legal doctrines – the innate and positive“³. At the foundations of actual human rights system stands the civilizations of ancient Near East. Human rights in the early civilizations of both the East and the West were composites of various philosophies that served a people’s social and cultural contexts. Both religious and secular conceptions of civilization determined the laws that dictated early human rights. The primary forerunners of civilization, namely agriculture and the

---

¹ Cole G., Theological Utilitarianism and the Eclipse of the Theistic Sanction. Tyndale Bulletin 42.2 (Nov. 1991). P. 240-241.

² Pranevičienė B., Utilitarizmo Įtaka Žmogaus Teisių Sistemai // Jurisprudencija: Mokslo darbai. Vilnius, 2008. Nr. 4 (106). P. 36-41.

³ Birmontienė T., Jarašiūnas E. ir kt. Lietuvos Konstitucinė teisė. Vilnius, 2002. P. 275.

warehousing of food, allowed for humans to stay settled and increase in population, leading to advances in civilization as settlements turned into cities. Civilization spread outward from ancient Mesopotamia taking and evolving the components of the Western tradition, including the earliest tenets of human rights. The Code of Hammurabi from about 1800 B.C. is often cited by historians for its foundational place in the Western tradition of human rights. Two hundred eighty-two mostly rational clauses governed Babylonian existence and were rooted in “eye for an eye” justice. Of course, there was great disparity between judgment on nobility and judgment on slaves, but the document attempted to rid society of the violence of primitive tribalism left over from precivilization, “savage” human existence. Among the most famous texts that shaped human behavior in the ancient world was the Hebrew Torah’s Ten Commandments, later part of the Christian Old Testament. The specific commandments attempting to discourage anti-social behavior are: Honor your mother and father; You shall not murder; You shall not steal; You shall not bear false witness; You shall not covet anything that belongs to your neighbor. In addition to the Ten Commandments, the Old Testament lent the Proverbs and Ecclesiastes, among other documents, to the history of good behavior and evolving human rights⁴.

According to Jack Donnelly, the term „human rights“ refers to both the nature of the rights and its source: this is the right of the individual has simply because he is the man⁵. Ideas of natural law were interpreted by T. Hobbes, J. Locke, J.J. Rousseau and other authors. Human rights are brought above the state, they are considered to be intrinsic, inseparable from the individual and for the state is not granted the right to question them. For the protection of natural rights, the legal system is based on a social contract. The classic of political philosophy, D. Locke think the humans are by nature free, equal and independent, therefore, none of them cannot be operated without his consent⁶. According to his theory, people are individuals worthy of unconditional respect and trust. The state must not give them rights, but to protect those rights, they have themselves as equal and free people. The term "Human Rights" is not literally found in the Hebrew Bible. Humans are committed to uphold and defend human rights, not for any reason but as an imperative of faith, giving value to human rights is deeply spiritual. It is rooted in biblical basic affirmation that human beings are God's creatures. In Genesis 1:27, it appears that the human beings (male and female) are the only ones, from among all the other creatures, whom God created "in His image." This biblico-theological affirmation emphasizes the fact that the

---

⁴ Ishay, Micheline R., *The History of Human Rights: From Ancient Times to the Globalization Era*. Berkeley, CA: University of California Press, 2008.

⁵ Donnelly J., *International Human Rights. Dilemmas in World Politics*. University of Denver: Westview Press, Oxford, 1993. P. 20.

⁶ Lokas Dž., *Esė apie pilietinę valdžią*. Vilnius: Mintis, 1992. P. 85.

rights and dignity of persons are not only human but actually divine. Thus, upholding these rights and dignity is deeply spiritual; and trampling upon them is not only criminal but a divine offense. This emphasizes furthermore the recognition of human life and dignity as sacred. Thus, to degrade human life and dignity is not only to degrade the person but degrades the Creator as well.

Traditionally, in order to organize or catalog the human rights, they are divided into three generations of human rights, reflecting the historical development of human rights. It should be noted that certain human rights of attribution of the third generation of human rights is a source of debate and in the legal literature has recently voiced doubts about the systematic organization of human rights. According to dr. S. Vidrinskaitė, because of existing principles of universality, the traditional distinction of the human rights in civil, political, economic, social and cultural, are already incomplete⁷.

Throughout history human rights system has evolved and expanded. According to the prof. hab. dr. A. Vaišvila, „Human rights history - first of all is the history of the organized defense of people from government and from private individuals or entities of arbitrariness and aggression. This is a fight for human dignity, for the humanly valuable life, for the opportunity to live in society and to feel safe in it”⁸. Prof. A. Pumputis rightly notes that “very often we are aware of human rights as a perfect system, lack of attention to Move to the right level of enforcement, they appreciate only by law and other normative acts of the wording. Meanwhile, most often completely underestimated the needs of the individual, society and the technological environment, etc.”⁹. Thus, concludes that an individual needs are the most appropriate criteria to structure human rights. “The system of needs is the best way for validate the nature of the fundamental human rights”¹⁰. The last opinion corresponds to the paradigm shift, which took place in the first century. The primitive Christianity not assumed the Mosaic Law in its legal, moral and ethical system. In the primitive Christianity the Mosaic Law (the Ten Commandment included) was summed up in one word - love, where the love is a multidirectional and utilitarian principle. Calculating the remote consequences, it strives to bring the greatest good to the

⁷ Vidrinskaitė S., Žmogaus teisių katalogas: Lietuvos Respublikos ir Europos Sąjungos teisinės aktualijos // Jurisprudencija: Vilnius, 2006, Nr. 4 (82). P. 9-10.

⁸ Vaišvila A., Mesonis G., Žmogaus teisės ir jų gintis. Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 2000. P. 4.

⁹ Pumputis A., Paksas A., Vaišvila A. ir kt., Konstitucingumas ir pilietinė visuomenė. Lietuvos Teisės universitetas, 2003. P. 11.

¹⁰ Pumputis A., Paksas A., Vaišvila A. ir kt., Konstitucingumas ir pilietinė visuomenė. Lietuvos Teisės universitetas, 2003. P. 14.

greatest number of people¹¹. The issue is a particularly interesting: utilitarianism has much in common, in practice, with Christian ethics, but little or nothing in common with Christian philosophy. On the other hand, the system of needs in the legal system of the primitive Christianity assumed the vital importance in the new kind relations “supreme authority – citizens” (expressed through images “daily bread, father, son”).

THE FOUNDATIONS OF HUMAN RIGHTS SYSTEM: THE CODE OF HAMMURABI AND ITS RELATION TO MOSAIC LAW

In Ancient Near East, that people would normally exist in the community was developed the fundamental rules. Justified itself in everyday life, they become rules. The Codes of conduct have been established to ensure the normal progress of the common people life. Socio-cultural conditions under which the emergence of such rules were the rules of the appearance factor that determines their formation, promoted their further development. Rules of conduct have been merging in codes, which come from similar cultures in a relatively small geographical area, and they have passages which resemble each other¹². The code has been seen as an early example of a fundamental law regulating a government - i.e., a primitive form of what is now known as a Constitution¹³. We can conclude, that the need to control, regulates, and legislate ethical conduct on the individual, corporate, and government levels has ancient roots. For example, one of the first law codes developed, the Code of Hammurabi, made bribery a crime in Babylon during the eighteenth century BC.

Around 1760 BC, King Hammurabi further developed Babylonian law, by codifying and inscribing it in stone. Because of his codes, Hammurabi was an immensely influential leader. The Code of Hammurabi was one of many sets of laws in the Ancient Near East. Some of these were the Hittite, Ur, and the Mosaics. All these different tribes had their own set of law codes that they followed. Hammurabi created a set of moral codes that was to be copied and used by other civilizations. The Codes of Law were broken into certain categories. These categories are not definitely known, but the majority of historians believe them to be: court proceedings, crimes, slavery, family, labor, personal property, real estate, trade and business, just to name a few. Many think the Code was too strict and the punishments too harsh. Hammurabi just believed that the punishment should fit the crime and that the strong should not dominate the weak. Although utilitarian in its approach, the code of Hammurabi became the basis of almost all codes of law

¹¹ Cleveland, P., The Failure of Utilitarian Ethics in Political Economy. // The Journal of Private Enterprise, 18, no. 1 (Fall 2002). P. 59-60.

¹² Barton G.A., Archaeology and the Bible. University of Michigan Library, 2009. P. 406.

¹³ William David Thomas W. D., What is a Constitution? Gareth Stevens, 2008. P. 8.

found today. Many of today's forms of government have traces of the same principles that Hammurabi used¹⁴. Specific guidelines for punishment date back to Hammurabi's Code.

Comparison of the Mosaic Law in the Hebrew Bible to other ancient Near Eastern law codes, especially with the Code of Hammurabi, demonstrates many parallels and similarities. In his book *Inspiration and Incarnation*, Peter Enns comments: "But when you look at the specific laws, the degree of similarity is obvious. . . . biblical laws and ancient Near Eastern law codes cover very similar situations in similar wording: false accusations, stealing, stolen property, kidnapping, treatment of slaves, livestock, land, loans, marriage and divorce, children, and so on. It is no exaggeration to say that anyone familiar with ancient Near Eastern law codes, reading biblical law for the first time, although likely taking note of elements peculiar to the Israelites, would no doubt recognize it as 'another ancient Near Eastern law code.'"

RELATION OF UTILITARIANISM, MORAL DECISION AND LAW IN HEBREW BIBLE

The Hebrew Bible (Old Testament), the sacred writings of the ancient Hebrew people is the best-seller of all times. It was translated into most known languages and its impact on civilization is beyond proportion to its size. It has inspired Christianity and Islam, the other two Western monotheistic religions and other aspects of civilization as well.

The Hebrew Bible (*TaNaKa*) consists of three principal parts: the Law (Torah), the Prophets (*Nabiim*) and other Writings (*Ketubim*), which include Wisdom literature, Psalms etc. The Law (Torah) is composed of the first five books of the Hebrew Bible. It contains numerous laws which make up the Mosaic code. The content of this Code was excerpted and codified as the 613 *Mitzvot* ("commandments"), beginning with "Be fruitful and multiply" (God's command to all life)¹⁵: 3 commandments in Genesis, 111 in Exodus, 247 in Leviticus, 52 in Numbers and 200 in Deuteronomy. These included 365 prohibitions and 248 positive commandments. It is common to divide the Mosaic Law into three parts as illustrated below, but though this is helpful for analysis and the study of the Mosaic Law and the way it functions, such a division is never stated as such in Scripture. Rather the Mosaic Law was an indivisible unit.

- **Part 1: The Moral Law or the Ten Commandments.** This part of the Law governed the moral life giving guidance to Israel in principles of right and wrong in relation to God and man (Exodus 20:1-17).

¹⁴ Vinzenz F., *Dievo Teisynas ir Gyvenimas*. Aidai, 1977. P. 15.

¹⁵ HaCohen, Yisrael Meir, *The Concise Book of Mitzvoth: The Commandments which can be Observed Today*. (Trans., Charles Wengrov) Feldheim, 1990.

-
- **Part 2: The Judgments, or the Social Law.** This part of the Law governed Israel in her secular, social, political, and economic life (Exodus 21:1–23:13).
  - **Part 3: The Ordinances or the Ceremonial Law.** This was the religious portion of Law which guided and provided for Israel in her worship and spiritual relationship and fellowship with God. It included the priesthood, tabernacle and sacrifices (Exodus 25:-31: Leviticus).

Just as the Old Testament is not a systematic theology but a mixture of different theological emphases presented in a variety of literary styles, so too, the Old Testament is not a carefully arranged system of ethics, but a mixture of different types of moral reasoning. The Old Testament reflects great diversity in methods of moral reasoning. With the Mosaic Law providing the ethical principles by which Israel ordered its life, it is not surprising that deontology, or an appeal to principles, is strongly emphasized in the Old Testament. In their appeal to the Law as the basis of their prophetic message, the prophets depend heavily on deontology. But there is more to morality in the Old Testament than the simple appeal to principles and commands. The Wisdom Literature contains a measure of utilitarian reasoning. For example, many of the Proverbs contain explicit descriptions of the consequences of certain actions and character traits. The writers of the Proverbs appear to praise wisdom because of the good consequences it produces, which they warn against folly because of the harmful consequences that it produces. To be sure, the Wisdom Literature is ultimately grounded in the Law, and thus ultimately grounded in principles. The Wisdom Literature, then, does not attempt to use utilitarianism as a self-sufficient system for discovering morality, but the appeal to principles is supplemented by appeal to consequences, a use of both utilitarian and deontological methods¹⁶.

Finally, the Old Testament also appeals to natural law. For example, the book of Proverbs defines right and wrong (wisdom and folly) by observations drawn from nature (Prov. 6:6-11; also Ps. 19:1-6) and human relationships (Prov. 24:30-34). Natural law is not strictly limited to observations from nature, however. It refers to universal moral principles that are not specifically derived from special revelation. The oracles to the nations (e.g., see Isa. 13-23; Jer. 46-51; Ezek. 25-32) are good examples of biblical appeal to natural law. Unlike Israel who had the Mosaic Law, those nations lacked the Law and are still condemned for many of the same transgressions as Israel, including injustice, violence, and oppression of the poor. We can conclude, therefore, that these nations were somehow aware of their crimes, otherwise God could not be just in

---

¹⁶ Rae S. B., *Moral Choices*. Grand Rapids, 2000. P. 19-20.

holding them accountable for their crimes. The means by which God made them aware of these moral obligations is natural law. Thus in the Old Testament natural law supplements the ethics provided by special revelation.

The Mosaic Law was a bilateral covenant made specifically for Israel alone to govern her life in the promised land. By its very nature, the Mosaic Law was not to be, and could not be, obeyed to the letter by any other people in any other place as a rule of life. In the Old Testament, Israel was special kind of theocracy, in which the law of God was automatically the law of the land. Accordingly, all morality was legislated. No distinction was made between law and morality, as one could find in a pluralistic society. However, in the spirit of the Law it did set forth moral principles which were applicable and used as a standard of right and wrong.

First of all must be noted, that unlike most ancient peoples, who worshiped many gods, ancient Israelites worshiped one universal God. Secondly, originally the Code was designated to function as the Constitution in ancient Israel state, where Constitutional monarchy (or limited monarchy) without a parliamentary system was established. A monarch acted as head of state within the parameters of a Constitution (Hebrew Bible), revealed by God. This political situation not lasted long - 9-8 century BC.

QUESTION OF THE UNIVERSALITY OF HUMAN RIGHTS IN HEBREW BIBLE

The modern world is inconceivable without a human rights based on freedom, equality, justice and universal. According to A.Fagan, „ human rights doctrine is based on the most fundamental philosophical claim that there is a rational, clearly recognizable as morality, order, which is suitable for humanity everywhere and at all times ”¹⁷.

It is generally accepted that human rights – the highest value and protection of democratic national and foreign policy priority. „In the current legal doctrine of law prevail the approach that human rights cannot be treated in a narrow nationalistic aspect, they are universal, not only to declare, but also through”¹⁸. Individuals, according to Jack Donnelly, irrespective of the rights or duties are as citizens, family members, employees or any public or private organizations, or members of the Association shall have the following (human) rights, in other words, from the point of view of Universal Declaration of Human Rights (1948), they have universal rights¹⁹.

---

¹⁷ Fagan A., Human Rights. University of Essex, 2006. The internet encyclopedia of philosophy, <http://www.iep.utm.edu/h/hum-rts.htm>

¹⁸ Birmontienė T., Jarašiūnas E. ir kt. Lietuvos Konstitucinė teisė. Vilnius, 2002. P. 274.

¹⁹ Donnelly J., International Human Rights. Dilemmas in World Politics. University of Denver: Westview Press, Oxford, 1993. P. 19.

However, it should be noted that there is also another point view. Cultural relativism school argues that the same human rights can not be applied to all cultures because of the different levels of development, because what is regulated, often in real life is not implemented. „Representatives of cultural relativism argue that moral values are more historically or culturally specific than the universal”²⁰. What’s more, according to J. Donnelly, the so-called “radical relativism representatives deny that human rights is an objective value that is independent of human society and culture”²¹. However, whether such considerations might rebut the the essence human rights as universal and universally recognized? The idea of universality should not be confused with the actual situation prevailing in one or another country, although, of course, we have to admit - the level of human rights in different countries may differ a lot - it depends on various factors²².

In a narrow sense, the Mosaic Code reflects the point of view of the radical relativism school. On the other hand, a careful reader will note that, for example, in the prohibition to kill, does not define any form of sanctions or rewards. How to understand the legal requirement, if it is broken do not have any negative consequences?²³. We don’t have a “right to life”, but it is a sin to kill. In a similar sense, the Eighth Commandment establishes a right to private property. Since one person (or even the government) cannot steal the property of another, the owner of the property is safely protected in his ownership by God’s law.

There is a way in which Hebrew Bible can be said to support human rights, but it is a very different conception of rights than that currently promoted in Western countries. This perspective is outlined by T. Robert Ingram in his book “What’s Wrong With Human Rights”²⁴. As Ingram sees it, the Ten Commandments are the moral foundation for the civil government. Some of the Commandments involve protecting people from other people, and in this sense a form of “human rights” is established. One can understand the purpose of the Ten Commandments: the Laws is only directions, goals to be achieved. They must be so clear that they do not cause doubts about compliance. If they are ignored or otherwise affected the life of the community is becoming impossible. The citizens living under such a system are protected from harm by the stipulations of God’s law. As such they have the rights to life, liberty and property. These can be referred to

²⁰ Donnelly J., *International Human Rights. Dilemmas in World Politics*. University of Denver: Westview Press, Oxford, 1993. P. 34.

²¹ Donnelly J., *International Human Rights. Dilemmas in World Politics*. University of Denver: Westview Press, Oxford, 1993. P. 36.

²² Pranevičienė B., *Utilitarizmo Įtaka Žmogaus Teisių Sistemai // Jurisprudencija: Mokslo darbai*. Vilnius, 2008. Nr. 4 (106). P. 40.

²³ Vinzenz F., *Dievo Teisynas ir Gyvenimas. Aidai*, 1977. P. 156.

²⁴ Robert Ingram in T., *What’s Wrong With Human Rights*. St. Thomas Press, 1978. P. 152.

as “human rights,” but they are based on a very different foundation than the “human rights” commonly promoted today.

Let us bring other example. In the modern era, technology and the Internet have prompted new questions of privacy with respect to human rights. Most pointedly, the passage of the USA PATRIOT Act (commonly known as the Patriot Act) in the United States as a result of the 2001 terrorist attacks allows the U.S. government unprecedented access to the private lives of its citizens. While privacy and bodily harm are two extremes of human rights, this act illustrates the breadth of the question of human rights. More importantly, global terrorism itself has spawned governmental reaction such as the Patriot Act to protect national interest as well as to attempt to protect its citizens from fear - one of the most basic tenets of human rights.

The nations of the world may never agree on what rights are truly universal. The moral imperatives of any declaration have been proven unable to supplant local religious and political preferences in how people should be governed or allowed to live. The “spirit of brotherhood” prominently featured in the first article of the Universal Declaration suggests a common purpose and human behavior and safeguard against oppression and fear. But any future progress is dependent upon the willingness of nations to uphold those ideals in an open, transparent, just, and cooperative world community that may not share common philosophical ground but shares literal ground.

DEVELOPMENT OF THE HUMAN RIGHTS SYSTEM AND HEBREW BIBLE ETHICS

It is clear that the technical, medical, physics, chemistry and other sciences gains ahead of a philosophical, ethical development of mankind. In other words, the technical achievements of science may be useful to many, but also can cause such problems, the ethical dilemmas that humankind has not provided and therefore do not know how to solve them. Nevertheless, the trend in many countries rush to take advantage of new opportunities, to legalize them, even if it is not compatible with the moral values of that era

G.F. Kennan, said: “There are no internationally accepted standards of morality, which the United States, the government could rely on if they want to do based on moral principles”²⁵.

When one considers how often people invoke biblical teachings in matters of morality, it seems that biblical ethics would be an inviting terrain for scholars to explore. Ethicists today consider their area not just the normative task of what people ought to do and why but also the

---

²⁵ Kennan G. F., *Morality and Foreign Policy*. Princeton: Princeton University Press, 1954. P. 207.

---

analytic and descriptive enterprise of how and why people in fact do act. At the outset we must recognize that the Hebrew Bible is neither an ethical treatise nor a handbook of morals. For that matter, it can scarcely be considered a theological work. We can, however, itemize several elements that converge to make up the descriptive task.

Most important are the *moral norms and teachings* in biblical literature. As central as they are, however, they are not theoretical absolutes. They are attached to explicit moral problems such as adultery, war, punishment, parent-child relations, the oppressed or defenseless in society and the use of property. The prophets often make sweeping statements about social justice, but there are always specific injustices they are trying to combat. In other words, the prophets seem to have certain general ethical principles or values in mind, yet they speak mainly in terms of concrete moral norms about specific conduct. It remains an open question whether it is the general values *or* the specific norms that are the universals. By focusing on the moral dilemmas that the biblical generations faced, we can take a first step toward determining how principles and norms function in the moral life.

The ancient people, like many today, would not be prone to distinguish sharply between morality and religion. What is morally right to do is so because God wills it or because it is consistent with the divinely ordained structure of the world. Consequently, it is especially important in biblical ethics to determine the *theological warrants* for morality. This includes the specific appeals made to God's will as well as the general theological beliefs which serve to validate the content of the moral teachings. For example, even though the laws in the Pentateuch probably emerged gradually over the course of centuries as people sought ways to live in community, what does it mean that these laws became viewed as stemming directly from God at one point in the life of Moses? Or again, note that God is normally pictured as the supreme practitioner of the morality which humans must follow - but that, in an interesting twist, Abraham (in Gen. 18:25), Job and others can step forward and remind God to do what is right.

An essential part of ethics is the particular view taken of *moral agency*. What is the nature of humanity according to the biblical tradition? Is it possible for us to know and do the good, and therefore should each person be held fully responsible for all actions and choices? There will likely be quite different answers to these questions in different sections of the Bible. Within the Old Testament, for example, it appears that humans are in a position to know and do the good because of what they have experienced in their past history, but that they too often choose the wrong course nonetheless. Yet this is not because they are evil or because there is some malevolent force loose in the world that subverts people's best intentions. According to the

---

opening chapters of Genesis, humanity and all the world are created good - but humans repeatedly choose, as they are free to do, a course which yields disruption, alienation and chaos. Yet there is no end to God's attempts to reform them, both as individuals and as a community. This divine/human drama lies at the center of the Bible.

Inevitably, ethics involves the problem of *authority*. How is it that ancient Israel Christianity tried to secure conformity to certain moral practices and avoidance of others? Of course, the above-mentioned issue of theological warrants will loom large at this point, as will the forms of moral discourse employed in engendering and interpreting moral behavior. But one must also consider the roles played by institutions (the cult, the school, the court of law, the state), family and kinship groups and key leaders (including the prophets and the sages). Furthermore, it is very important to consider tradition in this regard; that is, the way in which the heritage from the past functions for each new generation - sometimes being appropriated rather fully, sometimes being rejected or ignored and other times being creatively reinterpreted in the new situation. Values, attitudes and lifestyles can often be instilled in the succeeding generation by subtle means of inculcation and regimentation. The subtle as well as the more obvious techniques of persuasion, coercion and legal controls are part of the functioning of morality.

Finally, at the very heart of biblical ethics lie the *fundamental values* that infuse moral conduct and principles. These are not the first but rather among the last things that the ethicist will be able to determine. Such moral values involve an essential preference given to a particular way of existing in the world. Values are not the same thing as religious beliefs or practices, although they will be related to them. Values are also not mere ideas. They are oriented toward the concrete conditions of life and lie behind our choosing, acting and finding meaning in our situation²⁶.

CONCLUSIONS

Human rights in the early civilizations of both the East and the West were composites of various philosophies that served a people's social and cultural contexts. The Code of Hammurabi from about 1800 B.C. is often cited by historians for its foundational place in the Western tradition of human rights. There was great disparity between judgment on nobility and judgment on slaves, but the document attempted to rid society of the violence of primitive tribalism left over from precivilization, "savage" human existence. The recognition of the importance of human life is integral to the Hebrew Bible faith system and the first and necessary precondition

---

²⁶ Knight D. A., Old Testament Ethics // Christian Century, 100 (January 1982). P. 55-59.

for a belief in human rights. The notion of human rights flows as a natural extension of the Genesis account of the creation of humanity. Every individual person is equivalent to that first human created by God. Thus, each person is of supreme value. The recognition of the importance of human life is integral to the OT faith system and the first and necessary precondition for a belief in human rights.

The code of Hammurabi is utilitarian in its approach, and became the basis of almost all codes of law found today. Just as the Hebrew Bible is not a systematic theology but a mixture of different theological emphases presented in a variety of literary styles, so too, the Hebrew Bible is not a carefully arranged system of ethics, but a mixture of different types of moral reasoning. At his legal system core stands the Mosaic Law, which was an indivisible unit. The Mosaic Law was a bilateral covenant made specifically for Israel alone to govern her life in the Promised Land. No distinction was made between Law and morality. In the biblical writings use of both utilitarian and deontological methods are used.

In a narrow sense, the Mosaic Code reflects the point of view of the radical relativism school. In a broad sense, the Ten Commandments can become the moral foundation for the civil government. Some of the Commandments involve protecting people from other people, and in this sense a form of “human rights” is established. The purpose of the Ten Commandments can be understood in this way: the Laws is only directions, goals to be achieved. They must be so clear that they do not cause doubts about compliance. If they are ignored or otherwise affected the life of the community is becoming impossible. The citizens living under such a system are protected from harm by the stipulations of God’s law. As such they have the rights to life, liberty and property. These can be referred to as “human rights,” but they are based on a very different foundation than the “human rights” commonly promoted today.

In the Hebrew Bible all morality was legislated. No distinction was made between law and morality, as one could find in a pluralistic society. At the very heart of biblical ethics lie the *fundamental values* that infuse moral conduct and principles.

REFERENCES

1. Barton G.A., *Archaeology and the Bible*. University of Michigan Library, 2009.
2. Birmontienė T., Jarašiūnas E. ir kt. *Lietuvos Konstitucinė teisė*. Vilnius, 2002.
3. Cleveland, P., *The Failure of Utilitarian Ethics in Political Economy*. // *The Journal of Private Enterprise*, 18, no. 1 (Fall 2002). P. 57-68.
4. Cole G., *Theological Utilitarianism and the Eclipse of the Theistic Sanction*. *Tyndale Bulletin* 42.2 (Nov. 1991) 226-244.
5. Donnelly J., *International Human Rights. Dilemmas in World Politics*. University of Denver: Westview Press, Oxford, 1993.

6. Fagan A., Human Rights. University of Essex, 2006. The internet encyclopedia of philosophy, <http://www.iep.utm.edu/h/hum-rts.htm>
7. HaCohen, Yisrael Meir, The Concise Book of Mitzvot: The Commandments which can be Observed Today. (Trans., Charles Wengrov). Feldheim, 1990.
8. Kennan G. F., Morality and Foreign Policy. Princeton: Princeton University Press, 1954.
9. Knight D. A., Old Testament Ethics // Christian Century, 100 (20 January 1982). P. 55-59.
10. Lokas Dž., Esė apie pilietinę valdžią. Vilnius: Mintis, 1992.
11. Pranevičienė B., Utilitarizmo įtaka Žmogaus Teisių Sistemai // Jurisprudencija: Mokslo darbai. Vilnius, 2008. Nr. 4 (106). P. 36-41.
12. Pumputis A., Paksas A., Vaišvila A. ir kt., Konstitucingumas ir pilietinė visuomenė. Lietuvos Teisės universitetas, 2003.
13. Rae S. B., Moral Choices. Grand Rapids, 2000.
14. Robert Ingram in T., What's Wrong With Human Rights. St. Thomas Press, 1978.
15. Vidrinskaitė S., Žmogaus teisių katalogas: Lietuvos Respublikos ir Europos Sąjungos teisinės aktualijos // Jurisprudencija: Vilnius, 2006, Nr. 4 (82).
16. Vinzenz F., Dievo Teisynas ir Gyvenimas. Aidai, 1977.
17. William David Thomas W. D., What is a Constitution? Gareth Stevens, 2008.
18. Ishay, Micheline R., The History of Human Rights: From Ancient Times to the Globalization Era. Berkeley, CA: University of California Press, 2008.

ANTIČINIŲ ARTIMŲJŲ RYTŲ ĮSTATYMŲ, FILOSOFIJOS IR RELIGIJOS ĮTAKA ŽMOGAUS TEISIŲ SISTEMAI

Birutė Pranevičienė*, Darius Amilevičius**

Mykolas Romeris universitetas

Santrauka

Kiekviena religinė ir filosofinė etikos teorija stengiasi nustatyti kas yra gera, o kas yra blogis. Visuotinai pripažįstama, kad gėriui būdinga tai, kad jo trokštama. Senovės tautų religiniai įstatymai reglamentuoja kiekvieną bendruomenės gyvenimo aspektą. Antikiniai teisės ir moralės kodeksai visada turėjo glaudų sąryšį su religija, nes nebuvo griežtos takoskyros tarp religijos ir politikos. Judaizme, Islame, ir daugelyje senovės politeistinių religijų centrinę vietą užėmė Dievo įsakymas. Bet tampa neaišku – Dievo įsakymas teisingu ir naudingumu padaro veiksmą ar jo rezultata?

Utilitarizmo mokyje naudingumas laikomas deramumo ir pareigos pagrindu. Tam tikras poelgis teisingas tada, kai jo naudingumas yra ne mažesnis, negu kurio nors kito alternatyvaus poelgio. Poelgis neteisingas, kai jo naudingumas mažesnis. Naudingumas suprantamas kaip indėlis į gerąs laikomų dalykų ir situacijų sąrangą. Anot J.S. Mill, žmogus – sociali būtybė, todėl jo siekius kontroliuoja visuomenė. Šitai visuomenėje formuojasi naudingumo samprata. Naudingumas yra determinuotas visuomenės pritarimo arba nepritario, vadinasi, naudingumas yra socialiai determinuotas.

Antikinėse Rytų ir Vakarų civilizacijose žmogaus teisių sistemą svarstė vairios filosofinės srovės. Iš Istorikų teigimu, Hamurabio kodeksas apie (1800 m. pr m. e.) padėjo parindus dabartinei vakarietiškai žmogaus teisių sistemai. Nors kodekse pastebimas didelis skirtumas bajoro ir vergo atžvilgiu, tačiau šiuo teisynu buvo bandyta atsikratyti primityvaus visuomeninio tribalizmo, likusio iš primityvios visuomeninės santvarkos. Žmogaus gyvybės svarbą pripažinimo ir skelbė hebrajų Biblijos tikėjimo sistema. Tai – pirmoji ir būtina žmogaus teisių sistemos funkcionavimo sąlyga. Hebrajai tikėjo, kad žmogus sukurtas pagal Dievo paveikslą ir panašumą. Taigi, kiekvienas asmuo labai vertingas ir svarbus.

Hamurabio kodeksas pasižymėjo utilitarizmo tendencija, ir tapo beveik visų šiuolaikinių teisės kodeksų pagrindu. Mozės teisynas buvo dvišalė sandora, kuri buvo skirta specialiai Izraeliui tam, kad hebrajai vieninteliai turėtų teisę į pažadėtąją žemę. Hebrajų Biblijoje nėra takoskyros tarp teisės ir moralės. Biblijos raštuose, priklausomai nuo raštų grupės ir rūšies, naudojami deontologinis ir utilitarinis metodai. Siaurąja prasme, Biblijos raštai ir Mozės teisynas atitinka radikalaus reliatyvizmo mokyklos

---

tendencijas. Plačiąja prasme, Dešimt Dievo įsakymų, gali būti traktuojami kaip potencialus civilinės valdžios moralės pagrindas. Šių įsakymas pagrindinis tikslas – apsaugoti žmones nuo kitų žmonių, ir tokiu būdu tam tikra prasme nustato „žmogaus teisių“ standartą. Specifinė Dešimties Įsakymų forma tikslas leidžia daryti ir kitą išvadą: Įstatymai yra tik kryptis, siektinas tikslas. Jie turi būti tokie aiškūs, kad niekam nekiltų abejonių dėl laikymosi. Jei šie įstatymai ignoruojami arba pažeidinėjami, gyvenimas bendruomenės tampa neįmanomas arba nepakeliamas.

Hebrajų Biblijoje moralė buvo neatsiejama nuo teisės. Joje neliko skirtumo tarp teisės ir moralės, kaip tai pastebima dabartinėje pliuralistinėje visuomenėje. Biblijos etikos dėmesio centre – fundamentalios vertybės, kad dieviško autoriteto nustatyti moralės normos ir principai.

Pagrindinės sąvokos: utilitarizmas, antikiniai Artimieji Rytai, teisė, religija.

Birutė Pranevičienė* Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Teisės katedros profesorė. Mokslinių tyrimų kryptys: administracinė teisė, konstitucinė teisė.

Birutė Pranevičienė* Mykolas Romeris University, Faculty of Public security, Department of Law, professor. Research interests: administrative law, constitutional law.

Darius Amilevičius**, Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakultetas, humanitarinių mokslų daktaras. Mokslinių tyrimų kryptys: retorika, kompiuteriniai tekstynai, vadyba ir marketingo komunikacija.

Darius Amilevičius**, Mykolas Romeris University, Faculty of Public security, PhD. Research interests: rhetoric, computer based text corpora, management and marketing communication .

HUMAN RIGHTS AND PROHIBITION OF TORTURE, INHUMAN OR DEGRADING TREATMENT: EUROPEAN APPROACH

Aurelija Pūraitė, Audrius Zykevičius

Mykolas Romeris University Faculty of Public Security Law Department

Putvinskio str. 70, LT-44221 Kaunas

Phone: (370 37) 30 36 55

E-mail: aurelija_puraite@yahoo.com, zykevicius@gmail.com

Annotation. This article focuses the attention to prohibition of torture in the European region, basically, the region that is covered by the European Convention For the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (hereinafter The European Convention on Human Rights, or the Convention), which was signed on 4 November 1950 in the scope of the Council of Europe. The prohibition of torture and protection of each individual from inhuman or degrading treatment or punishment (Article 3 of the Convention) is one of the most fundamental provisions in the Convention, it enshrines the basic values of democratic societies, and its interpretation must be guided by a recognition of its importance. This right is absolute and may be preserved in all and each circumstances. A wide range of treatment can be considered to breach Article 3, and it will depend on the circumstances of the case, including the effect that it has on the victim, taking into account his or her age, health and mental and physical condition. Normative international and regional instruments lay down the obligations of the states for the prohibition of torture. These instruments promote and develop the right of every person no to be subjected to torture, without discrimination or exclusion. It is for governments of the states to fulfill their obligations in both legal and political ways. The prohibition of torture is also to be found in almost all domestic legal systems. Article 3 imposes both negative and positive obligations: that is an obligation to refrain from certain action, and obligations to take positive action to secure individuals their rights and to protect them from prohibited treatment. However, the numerous cases of the European Court on Human Rights indicates, that there is no clear understanding of the content and scope of the prohibition of torture or strong will of the state governments to respect this right. Therefore the object of the research is the content of the right not to be tortured, the obligations of the states in respect of this right and possible derogations in the conditions of public safety protection, the objective of this article is to disclose the scope of the prohibition to torture foreseen in Article 3 of the European Convention on Human Rights and to discuss the possible circumstances in which a state may legitimately interfere with the exercise of this right basing its actions on protection of public safety.

Key words: human rights, protection from torture, inhuman or degrading treatment or punishment, public safety.

INTRODUCTION

Relevance of the Topic. There are quite a lot regional documents regarding protection of human right, several of them are directly dedicated to the prohibition of torture or at least focus specific emphasis on this right. The prohibition of torture is found in a number of international human rights and humanitarian treaties and is also regarded as a principle of general international law. The prohibition of torture is also considered to carry a special status in general international law, that of *jus cogens*, which is a „peremptory norm“ of general international law. As regional human right documents pay more attention and respect regarding specific cultural,

religious, moral issues in protection of human right in the particular geographic areal, it could be presumed that imposing these documents should not discontent the governments of the states and those to whom the corresponding provisions are dedicated. However the understanding of the content and application issues of the provisions of the regional documents regarding the prohibition of torture is not less complicated than those of the international legal documents. This could be explained by multicultural and multireligious environments in some regions of the world. Thus, “what it one culture taught as true and non-negotiable standards of conduct may in other cultures be understood merely as pieces of advice or recommendations”¹. But in this case it always must be taken into consideration the relativity of human rights, as a western approach to human rights has to be adapted to local reality. And “it may be that realizing certain of the values of individualism is incompatible with realizing certain values of community”².

Therefore this article focuses the attention to prohibition of torture in the European region, basically, the region that is covered by the European Convention For the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (hereinafter The European Convention on Human Rights, or the Convention)³, which was signed on 4 November 1950 in the scope of the Council of Europe. Almost all of the States Party to the Convention integrated the Convention into their national legislation. Therefore the Convention is binding on domestic courts and national public authorities. It could be stated that the Convention itself is the most specific expression by the member states of the Council of Europe of their profound belief in the values of democracy and justice, and respect for the rights and fundamental freedoms of people living in the modern society⁴. The direct application of the Convention means that each individual under jurisdiction of the Party State to the Convention may invoke it in case he/she considers the corresponding rights of the individual have been violated, and the domestic courts have an obligation to apply the Convention. The interpretation of the Convention is a dynamic and evolving process making the Convention a living instrument in the implementation of human rights standards in the present day conditions.

The prohibition of torture and protection of each individual from inhuman or degrading treatment or punishment (Article 3 of the Convention) is one of the most fundamental provisions in the Convention, it enshrines the basic values of democratic societies, and its interpretation must be guided by a recognition of its importance. This right is absolute and may be preserved in

---

¹ Almqvist J., *Human Rights, Culture and the Rule of Law*. Oxford and Portland, 2005, p. 94.

² Griffin J., *On Human Rights*. Oxford University Press, 2008, p. 133.

³ European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (adopted 4 November 1950, entered into force 3 September 1953). ETS 5; 213 UNTS 221 (ECHR).

⁴ Introduction to European Convention on Human Rights. Collected texts. Council of Europe, 1994, p. 6.

all and each circumstances. A wide range of treatment can be considered to breach Article 3, and it will depend on the circumstances of the case, including the effect that it has on the victim, taking into account his or her age, health and mental and physical condition. Normative international and regional instruments lay down the obligations of the states for the prohibition of torture. These instruments promote and develop the right of every person not to be subjected to torture, without discrimination or exclusion. It is for governments of the states to fulfill their obligations in both legal and political ways. The prohibition of torture is also to be found in almost all domestic legal systems. Article 3 imposes both negative and positive obligations: that is an obligation to refrain from certain action, and obligations to take positive action to secure individuals their rights and to protect them from prohibited treatment. However, the numerous cases of the European Court on Human Rights indicates, that there is no clear understanding of the content and scope of the prohibition of torture or strong will of the state governments to respect this right.

The Object of the Research is the content of the right not to be tortured, the obligations of the states in respect of this right and possible derogations in the conditions of public safety protection.

The Objective of this Research therefore is to disclose the scope of the prohibition to torture foreseen in Article 3 of the European Convention on Human Rights and to discuss the possible circumstances in which a state may legitimately interfere with the exercise of this right basing its actions on protection of public safety. To achieve the aim further *tasks* are settled:

1. to analyze the scope of right protected by Article 3 of the Convention on Human Rights;
2. to reveal the restrictions which may be invoked by the state;
3. to discuss the case-law practice of European Court of Human Rights (further - the Court) in respect of prohibition of torture;
4. to disclose circumstances when the state may legitimately interfere with the exercise of this right due to protection of public safety.

Methodology of the Research. In the course of reaching the objective of the research both theoretical and empirical methods of the scientific research were employed. The following research methods are used: analytical – critical and linguistic – the scope of the analyzed articles is determined and states' violations due to improper implication or understanding of international law are revealed; while using the methods of systemic analysis and document analysis the case-law practice and the doctrine of the Court has been analyzed, compared and evaluated.

---

1. CONTENT OF THE RIGHT NOT TO BE TORTURED

The whole international society considers torture as one of the most serious violations of human rights, as it constitutes a direct attack on the core of the human personality and its dignity⁵. As a consequence, the prohibition of torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment constitutes one of the few human rights that are absolute under international law, and, therefore, permits no exception. Protection against torture, inhuman or degrading treatment or punishment is essential to the scheme of the Convention as a whole. Taken together with Article 2 (the right to life), it forms the essential elements of human rights protection. As such, it can never be possible to justify subjecting someone to torture or inhuman or degrading treatment or punishment – even in war or national emergency (Article 15, The European Convention on Human Rights⁶). Article 3⁷ therefore is a pure absolute right. There are no exceptions and no derogations possible under Article 15 of the Convention (also no derogations are foreseen in other international documents on human rights). It is always applicable and nobody is excluded; regardless of how criminal, dangerous or undesirable a person may be. Article 3 is the only provision of the European Convention on Human Rights not underlying any limitations, restrictions or exceptions. The need to protect against torture in international human rights law is not disputed. State officials are prohibited from inflicting, instigating or tolerating the torture or other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment of any person.

There are also other specific treaties in the United Nations and at the Council of Europe level which protect against torture. The protection against torture is also defined in other international treaties. The Universal Declaration of Human Rights⁸ very simply and unambiguously expresses the prohibition against torture in Article 5 of the Declaration: “No one shall be subjected to torture or cruel, inhuman or degrading treatment or punishment”. The

---

⁵ Crawshaw R., Cullen S., Williamson T. *Human Rights and Policing*. Boston, 2007, p. 162.

⁶ Article 15:

“1. In time of war or other public emergency threatening the life of the nation any High Contracting Party may take measures derogating from its obligations under this Convention to the extent strictly required by the exigencies of the situation, provided that such measures are not inconsistent with its other obligations under international law.

2. No derogation from Article 2, except in respect of deaths resulting from lawful acts of war, or from Articles 3, 4 (paragraph 1) and 7 shall be made under this provision.”

⁷ Article 3:

“No one shall be subjected to torture or to inhuman or degrading treatment or punishment.”

⁸ Universal Declaration of Human Rights (adopted in 10 December, 1948). GA res. 217A (III), UN Doc A/810 at 71 (1948). [accessed 2010-06-08]. <<http://www.un.org/en/documents/udhr/>>.

International Covenant on Civil and political Rights⁹ intended to give legal force to the civil and political rights expressed in the Universal Declaration of human Rights, hence Article 7 expresses the prohibition in identical terms to those of the Declaration. Article 1 of the United Nations Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment¹⁰, which came into force on 26 June 1987, defines torture in terms of the intentional infliction of severe pain or suffering with the aim, *inter alia*, of obtaining information, inflicting punishment or intimidating, or coercing him or a third person, or for any reason based on discrimination of any kind, when such pain or suffering is inflicted by or at the instigation of or with the consent or acquiescence of a public official or other person acting in an official capacity¹¹. European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment¹² foresees possibility to protect the persons deprived of their liberty against torture and inhuman or degrading treatment or punishment by non-judicial means of a preventive character. This Convention differs from European Convention on Human Rights in that latter instrument enables individuals to challenge a State action before judicial enforcement machinery, which then responds by requiring redress if a violation is found.

By comparison with other articles in the Convention, the prohibition of torture is rather strict and is phrased in very general terms. In fact, it was difficult even to draft it, taking into consideration “defensiveness of many states over features of their own public security system”¹³. However, the brevity of the article should not belie its depth. Hence Article 3 of the European Convention on Human Rights prohibits three separate categories of treatment or punishment:

1. Torture;

---

⁹ International Covenant on Civil and political Rights. Signed December 16, 1996. [accessed 2009-12-14] <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=131206&p_query=International%20Covenant%20on%20Civil%20and%20Political%20Rights&p_tr2=2>.

¹⁰ United Nations Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. Entered into force June 26, 1987 [accessed 2009-12-14]. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=130080&p_query=United%20Nations%20against%20Torture&p_tr2=2>.

¹¹ Article 1: „For the purposes of this Convention, torture means any act by which severe pain or suffering, whether physical or mental, is intentionally inflicted on a person for such purposes as obtaining from him or a third person information or a confession, punishing him for an act he or a third person has committed or is suspected of having committed, or intimidating or coercing him or a third person, or for any reason based on discrimination of any kind, when such pain or suffering is inflicted by or at the instigation of or with the consent or acquiescence of a public official or other person acting in an official capacity. It does not include pain or suffering arising only from, inherent in or incidental to lawful sanctions”. (UN Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment).

¹² European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment [accessed 2009-12-14]. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=50223&p_query=European%20Convention%20On%20Human%20Rights&p_tr2=2>.

¹³ Janis M.W., Kay R.S., et al.(ed.). European Human Rights Law. Text and Materials. Oxford University Press, 2008, p. 124.

2. Inhuman treatment/punishment; and
3. Degrading treatment/punishment.

Not all types of harsh treatment will fall within the scope of Article 3. To be breached the conduct must attain “minimum level of severity” (*Ireland v UK (18 January 1978)*¹⁴). Even though it can be argued that punishment *per se* has an inherent element which includes humiliation, this should not amount to degrading treatment. There is a distinction between punishment in general and punishment that is designed to be inhuman and degrading. Relevant factors will include duration of the treatment, its physical or mental effects and, in some instances, the sex, age and state of health of the victim. So far the torture is defined as:

- the infliction of severe mental or physical pain or suffering (*Ireland v UK*);
- the intentional or deliberate infliction of the pain;
- the pursuit of a specific purpose, such as gaining information, punishment or intimidation.

For example, in *Ireland v UK* at first instance it was held that the so-called five techniques practised by United Kingdom security forces in interrogating suspected IRA terrorists amounted to torture. These techniques included wall-standing, hooding, subjection to noise, deprivation of sleep and deprivation of food and drink. In *Selmouni v France (28 July 1999)*¹⁵ the Court held that, as the Convention was a living instrument, treatment that may once have been considered to be inhuman or degrading, may now amount to torture. If treatment or punishment causes intense physical or mental suffering but is not severe enough to amount to torture, it will be inhuman treatment. Physical assaults can amount to inhuman treatment if sufficiently serious. In *Soering v. The United Kingdom (7 July 1989)*¹⁶, the Court held that “treatment has been held by the Court to be both “inhuman” because it was premeditated, was applied for hours at a stretch and

¹⁴ *Ireland v UK (18 January 1978)*. Over 1,100 people had been killed, over 11,500 injured and more than £140,000,000 worth of property destroyed during the troubles in Northern Ireland. The authorities in Northern Ireland exercised from August 1971 until December 1975 a series of extrajudicial powers of arrest, detention and internment. The proceedings in this case concern the scope and the operation in practice of those measures as well as the alleged ill-treatment of persons thereby deprived of their liberty.

[accessed 2009-12-14].
<<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=%22THE%20UNITED%20KINGDOM%22&sessionId=39856536&skin=hudoc-en>>.

¹⁵ *Selmouni v France (28 July 1999)* [interactive] [accessed 2009-12-14].

<<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbkm&action=html&highlight=FRANCE&sessionId=39856536&skin=hudoc-en>>.

¹⁶ *Soering v. The United Kingdom (7 July 1989)*. The applicant, Mr Jens Soering, is a German national. He was detained in prison in England pending extradition to the United States of America to face charges of murder. The applicant was interviewed in England between 5 and 8 June 1986 by a police investigator. [interactive] [accessed 2009-12-14].

<<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=4&portal=hbkm&action=html&highlight=%22THE%20UNITED%20KINGDOM%22&sessionId=39856536&skin=hudoc-en>>.

“caused, if not actual bodily injury, at least intense physical and mental suffering”, and also “degrading” because it was “such as to arouse in [its] victims feelings of fear, anguish and inferiority capable of humiliating and debasing them and possibly breaking their physical or moral resistance”. In order for a punishment or treatment associated with it to be “inhuman” or “degrading”, the suffering or humiliation involved must in any event go beyond that inevitable element of suffering or humiliation connected with a given form of legitimate punishment”. In *Cruz Varas and Others v. Sweden (20 March 1991)*¹⁷, the Court held that “it is recalled that ill-treatment must attain a minimum level of severity if it is to fall within the scope of Article 3. The assessment of this minimum is, in the nature of things, relative; it depends on all the circumstances of the case, such as the nature and context of the treatment, the manner and method of its execution, its duration, its physical or mental effects and, in some instances, the sex, age and state of health of the victim” (par.83).

Torture as a term has its own discrete legal implication. The Court has expressed the view that the intention of the drafters of the Convention in using both the terms “torture” and “inhuman or degrading treatment” was to make a clear distinction between them¹⁸. The European Court of Human Rights, although it has identified the elements which characterise treatment or punishment as torture, has never tried to define exactly what the term means. However it has endorsed in part the definition provided in the United Nations Convention Against Torture (Article 1 of the Convention Against Torture foresees: “means any act by which torture the term, whether physical or severe pain or suffering on a intentionally inflicted mental, is person for such purposes as obtaining from him or a third person information or a confession, punishing him for an act he or a third person has committed or is suspected of having committed, or intimidating or coercing him or a third person, or for any reason based on discrimination of any kind”). The Court has stated that the distinction between torture and other types of ill-treatment is to be made on the basis of “a difference in the intensity of the suffering inflicted”. The severity, or intensity of the suffering inflicted can be gauged by reference to the factors referred to above: duration, physical and mental effects, the sex, age and state of health of the victim, the manner and method of its execution”¹⁹.

¹⁷ *Cruz Varas and Others v. Sweden (20 March 1991)*. The applicants, Chilean citizens, applied for political asylum in Sweden. [interactive] [accessed 2009-12-14]. <<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=4&portal=hbkm&action=html&highlight=SWEDEN&sessionId=39856536&skin=hudoc-en>>.

¹⁸ Reidy, A. *The Prohibition of Torture. A guide to the implementation of Article 3 of the European Convention on Human Rights*. Human rights handbooks, No. 6. Council of Europe, 2002, p. 11.

¹⁹ *Ibid.*, p. 12.

Ill-treatment that is not torture, in that it does not have sufficient intensity or purpose, will be classed as inhuman or degrading. Degrading treatment includes treatment designed to break the physical or moral resistance of the victim. Regard should be had as to whether its object is to humiliate and debase the person concerned. Although it may well suffice that the victim is humiliated in his own eyes, even if not in the eyes of others. *Cruel treatment*, and *inhuman or degrading treatment* or *punishment* are also legal terms. These refer to ill-treatment that does not have to be inflicted for a specific purpose, but there does have to be an *intent* to expose individuals to the conditions which amount to or result in the ill-treatment. Exposing a person to conditions reasonably believed to constitute ill-treatment will entail responsibility for its infliction. Degrading treatment may involve pain or suffering less severe than for torture or cruel or inhuman treatment and will usually involve humiliation and debasement of the victim. The essential elements which constitute *ill-treatment not amounting to torture* would therefore be reduced to: intentional exposure to significant mental or physical pain or suffering; by or with the consent or acquiescence of the state authorities²⁰.

Many instances of inhuman treatment arise in the context of detention, where victims have been subjected to ill-treatment which has been severe, but not of the intensity required to qualify the treatment as torture. According the Court, degrading treatment is that which is said to arouse in its victims feelings of fear, anguish and inferiority, capable of humiliating and debasing them. This has also been described as involving treatment such would lead to breaking down the physical or moral resistance of the victim, or as driving the victim to act against his will or conscience.

Therefore the key issues of Article 3 are as follows:

- the protection guaranteed by Article 3 is absolute;
- a violation can never be justified, not even in exceptional situations;
- no derogations, not even in times of war or other emergencies threatening the life of the nation;
- the Court distinguishes torture (the most severe form of ill-treatment), inhuman and degrading treatment/punishment. The distinction is made according to the purpose, the intensity and cruelty of the violence and other factors related to each individual case.

---

²⁰ Foley, C. *Combating Torture. A Manual for Judges and Prosecutors*. [interactive] Colchester: Human Rights Centre, University of Essex, 2003, p. 8 [accessed 2011-04-03]
< <http://www.essex.ac.uk/combatingtorturehandbook/english/index.htm>>.

---

2. PROBLEMATIC ISSUES ARISING IN REGARD TO PROTECTION FROM TORTURE

The unconditional terms of Article 3 mean that there can never, under the Convention or under international law, be a justification for acts which breach the article. In other words, there can be no factors which are treated by a domestic legal system as justification for resort to prohibited behaviour – not the behaviour of the victim, the pressure on the perpetrator to further an investigation or prevent a crime, any external circumstances or any other factor. Article 3 not only imposes a duty on the state not to subject a person to torture, or inhuman or degrading treatment, but also imposes some positive obligations to prevent one from suffering such treatment. The most important of these obligations is the requirement that one should not be expelled to a country where you are likely to be tortured or where there will be inadequate protection against persecution²¹. Article 3 also imposes on the state a duty to impose criminal sanctions on individuals who subject others to treatment which breaches Article 3. It may also impose a duty to protect individuals who are at a real and immediate risk of ill treatment contrary to Article 3, where the state knows or ought to know about the risk²².

Taking into consideration issues of public safety one of the most often violations of rights determined in Article 3 of the Convention is conditions of detention and degrading or inhuman treatment with prisoners. Therefore it must be stated, that the prohibition on degrading treatment does not necessarily have any bearing on the normal judicial sentence, even where the sentence passed may be severe. The Court has indicated that it would only be in exceptional circumstances that a heavy sentence would raise an issue under Article 3. Detention conditions can amount to a violation of Article 3 where their effect is to degrade the prisoner. There need not be evidence of any positive intention to humiliate or debase the prisoner. What will be examined is whether the conditions diminished the prisoner's human dignity and invoked feelings of anguish and inferiority capable of humiliating and debasing him/her and possibly breaking his/her physical or moral resistance. This was held to be the case in *Peers v Greece (19 April 2001)*²³ in which the prisoner spent almost 24 hours a day confined to his bed in a cell with

---

²¹ *Chahal v United Kingdom (15 November 1996)*. [interactive] [accessed 2011-04-03] <<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=4&portal=hbkm&action=html&highlight=%22THE%20UNITED%20KINGDOM%22&sessionid=68995113&skin=hudoc-fr>>.

²² *Your Rights. The Libert Guide to Human Rights* [interactive] [accessed 2011-04-03]. <<http://www.yourrights.org.uk/yourrights/the-human-rights-act/the-convention-rights/article-3-prohibition-on-torture.html>>.

²³ *Peers v Greece (19 April 2001)*. The applicant, who had been treated for heroin addiction in the United Kingdom, was arrested at Athens Airport for drug offences. The applicant, after his conviction, he was placed in several prisons during imprisonment time. The applicant complained that the conditions of his detention in Koridallos

no ventilation and no window for at least 2 months, and had to use the toilet in the presence of another inmate. In *Kalashnikov v Russia (15 July 2002)*²⁴, the prisoner's Article 3 rights were also held to have been violated by the conditions of detention he was forced to endure for almost 5 years. In that case, his cell was severely and continuously overcrowded; he suffered sleep deprivation due to constant cell lighting and noise; the cell was poorly ventilated; other inmates were permitted to smoke in the cell; the cell was infested with pests; the toilet facilities in the cell did not provide any real privacy; he contracted several skin diseases and fungal infections during his detention which, despite treatment recurred several times; and he was occasionally detained with persons suffering from syphilis and tuberculosis. The Court found that the prisoner, Kalashnikov, underwent considerable mental suffering and had his human dignity severely diminished by all of these factors.

In case *Valašinas v. Lithuania*²⁵ the Court held Article 3 of the Convention enshrines one of the most fundamental values of democratic society. It prohibits in absolute terms torture or

---

Prison amounted to inhuman and degrading treatment. The Court considered that in the present case there was no evidence that there was a positive intention of humiliating or debasing the applicant. However, the Court noted that, although the question whether the purpose of the treatment was to humiliate or debase the victim is a factor to be taken into account, the absence of any such purpose cannot conclusively rule out a finding of violation of Article 3. The Court was of the opinion that the prison conditions complained of diminished the applicant's human dignity and aroused in him feelings of anguish and inferiority capable of humiliating and debasing him and possibly breaking his physical or moral resistance. [interactive] [accessed 2009-12-16].
<<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=16&portal=hbkm&action=html&highlight=GREECE&sessionid=40241823&skin=hudoc-en>>.

²⁴ *Kalashnikov v Russia (15 July 2002)*. The Court has considered treatment to be "inhuman" because, inter alia, is was premeditated, was applied for hours at a stretch and caused either actual bodily injury or intense physical and mental suffering. It has deemed treatment to be "degrading" because it was such as to arouse in the victims feeling of fear, anguish and inferiority capable of humiliating and debasing them. The State must ensure that a person is detained in conditions which are compatible with respect for his human dignity, that the manner and method of the execution of the measure do not subject him to distress or hardship of an intensity exceeding the unavoidable level of suffering inherent in detention and that, given the practical demands of imprisonment, his health and well-being are adequately secured. (par. 95). [interactive] [accessed 2009-12-16].
<<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=4&portal=hbkm&action=html&highlight=RUSSIA&sessionid=40241823&skin=hudoc-en>>.

²⁵ *Valašinas v. Lithuania (Application No. 44558/98)*, (24 July 2001). The applicant alleged, in particular, that the conditions of his detention in Pravieniškės Prison from April 1998 to April 2000 amounted to inhuman and degrading treatment in breach of Article 3 of the Convention, and that the control of his correspondence with the Convention organs by the prison authorities amounted to a violation of Articles 8 and 34 of the Convention. On 7 May 1998 the applicant had a personal visit when he was given some additional food. Afterwards he was stopped in the access zone for the usual security check to establish whether he had been given any illegal items. The chief guard, P., conducted the search, while two other officers looked on. P. told the applicant to take off his clothes. When the applicant was only in his underwear, a female prison officer, J., came into the room. P. then told the applicant to strip naked. The officer threatened him with a reprimand in case of non-compliance. The applicant submitted to the order, taking off his underwear, in the presence of Ms J. She was watching the check with the rest of the officers and was smoking. The applicant's body, including his testicles, was examined by the male officers. The officers wore no gloves, touching the applicant's sexual organs and then the food given to him by his relatives, without washing their hands. The applicant was also ordered to do sit-ups to establish whether he had concealed anything in his anus. No unauthorised item was found on him. He alleged that the purpose of the check had been to ridicule him in front of the woman. [interactive] [accessed 2009-12-16].

inhuman or degrading treatment or punishment, irrespective of the circumstances and the victim's behaviour. The Court stressed that the suffering and humiliation involved must in any event go beyond that inevitable element of suffering or humiliation connected with a given form of legitimate treatment or punishment. Measures depriving a person of his liberty may often involve such an element. Under this provision the State must ensure that a person is detained in conditions which are compatible with respect for his human dignity. The Court considered that, while strip-searches may be necessary on occasions to ensure prison security or prevent disorder or crime, they must be conducted in an appropriate manner. Obliging the applicant to strip naked in the presence of a woman, and then touching his sexual organs and food with bare hands showed a clear lack of respect for the applicant, and diminished in effect his human dignity. It must have left him with feelings of anguish and inferiority capable of humiliating and debasing him. The Court concluded, therefore, that the search of 7 May 1998 amounted to degrading treatment within the meaning of Article 3 of the Convention.

Another possible conflict of issues of public safety and protection from torture or inhuman and degrading treatment may arise while interrogation of suspected persons. Interrogation techniques can also violate Article 3. Therefore the legal system needs to provide fundamental safeguards against ill treatment. Judges and prosecutors play a key role in safeguarding against such ill treatment. Three key safeguards include: 1) the right of detainees to have the fact of their detention notified to a third party of their choice (family, friend or consulate); 2) the right of access to a lawyer; 3) the right to a medical examination by a doctor of his or her choice. Evidence obtained through torture, inhuman or degrading treatment will be inadmissible and cannot be adduced at a trial or relied upon in any way to form the case for the prosecution. Under no circumstances can it ever be justifiable to violate Article 3 in order to obtain evidence. Evidence obtained in breach of Article 3 will be unreliable. In case *Gäfgen v. Germany* (30 June 2008)²⁶ the Court stated that “a mere threat of conduct prohibited by Article 3, provided it is

---

http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=5&portal=hbkm&action=html&highlight=LITHUANIA&session_id=40241823&skin=hudoc-en.

²⁶ *Gäfgen v. Germany* (30 June 2008). In this case a boy was kidnaped by several persons. Parents of the boy were instructed that only if the kidnappers received one million Euros and managed to leave the country would the child's parents see their son again. The applicant then drove to a pond at a private property and hid J.'s corpse under a jetty at the pond. One of the kidnapers was secretly observed by the police and, subsequently, arrested. Detective officer E., acting on the orders of the deputy chief of the Frankfurt police, D., told the applicant that he would suffer considerable pain at the hands of a person specially trained for such purposes if he did not disclose the child's whereabouts. According to the applicant, the officer further threatened to lock him into a cell with two huge black people who would sexually abuse him. The officer also hit him once on the chest with his hand and shook him so that his head hit the wall on one occasion. For fear of being exposed to the measures he was threatened with, the applicant disclosed the precise whereabouts of the child after a short time. In a note for the police file, the deputy chief of the Frankfurt police, D., stated that that morning J.'s life had been in great danger, if he was still alive at all, given his lack of food and the temperature outside. In order to save the child's life, he had therefore ordered the

---

sufficiently real and immediate, may be in conflict with that provision. Thus, to threaten an individual with torture may constitute at least inhuman treatment.”

Some elements of inhuman or degrading treatment may be found even in the primary procedural actions of the law enforcement officials, for example, such as search of premises. The example could be presented outside the scope of the European Convention on Human Rights, nonetheless it is important and precise. In case *Rafael Rojas Garcia et al. v. Columbia*²⁷ (case held by United Nations Human Rights Committee, legal basis - International Covenant on Civil and Political Rights) the actions of officers of Public Prosecutor’s Office were found violating Article 7 of the Covenant and found to be humiliating and degrading. The issue of this case is in techniques adopted in the process of search in order to secure information and to prevent the crime. This approach is again apparent in European Court on Human Rights decision in case *Ireland v. United Kingdom*²⁸, it refers to techniques used while interrogating detainees.

Therefore it could be stated that whatever the reasons of state officers for using the techniques of search, interrogation, obtaining information, etc., it can never be justified if the action of torture, inhuman or degrading treatment are made. Also it must be stated, that in addition to the judicial authorities themselves not to engage in any prohibited behaviour, such as in the imposition of an illegal punishment, there is an overriding obligation for the judicial authorities to investigate allegations of violations of Article 3. As violations of this article are serious breaches of core and fundamental human rights guarantees, the investigations into allegations must themselves be of a high standard – they must be thorough, effective and capable of leading to the identification of any perpetrators and their punishment²⁹.

---

applicant to be questioned by police officer E. under the threat of pain which would not cause any injuries. According to the note, the applicant’s questioning was exclusively aimed at saving the child’s life rather than furthering the criminal proceedings concerning the kidnapping. [interactive] [accessed 2009-12-16]. <<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=5&portal=hbkm&action=html&highlight=GERMANY&sessionid=40241823&skin=hudoc-en>>.

²⁷ Rafael Rojas Garcia et al. V. Columbia (Human Rights Committee, views adopted 3 April 2001). In this case a group of armed men from the Public Prosecutor’s Office, wearing civilian clothes, forcibly entered the applicant’s house through the roof. The group carried out a room-by-room search of the premises, terrifying and verbally abusing the members of the applicant’s family, including small children. In the course of search, one of the officials fired a gunshot. Crawshaw R., Cullen S., Williamson T. Human Rights and Policing. Boston, 2007, p. 181.

²⁸ Ireland v. United Kingdom (18 January 1978). [interactive] [accessed 2009-12-14]. <<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=%22THE%20UNITED%20KINGDOM%22&sessionid=39856536&skin=hudoc-en>>.

²⁹ Reidy, A. The Prohibition of Torture. A guide to the implementation of Article 3 of the European Convention on Human Rights. Human rights handbooks, No. 6. Council of Europe, 2002, p. 39.

CONCLUSIONS

Protection against torture, inhuman or degrading treatment or punishment taken together with the right to life, forms the essential elements of human rights protection. It can never be possible to justify subjecting someone to torture or inhuman or degrading treatment of punishment – even in war or national emergency. Not all types of harsh treatment will fall within the scope of Article 3. To be breached the conduct must attain minimum level of severity. The Court distinguishes torture (the most severe form of ill-treatment), inhuman and degrading treatment/punishment. The distinction is made according to the purpose, the intensity and cruelty of the violence and other factors related to each individual case. If treatment or punishment causes intense physical or mental suffering but is not severe enough to amount to torture, it will be inhuman treatment. Degrading treatment includes treatment designed to break the physical or moral resistance of the victim. The Court case-law practice formed the concept that in order for a punishment or treatment associated with it to be “inhuman” or “degrading”, the suffering or humiliation involved must in any event go beyond that inevitable element of suffering or humiliation connected with a given form of legitimate punishment. The most important issues arising while performing activities securing public safety in respect to protection from torture inhuman or degrading treatment or punishment are interrogation of suspects, imprisonment conditions of detention and degrading or inhuman treatment with prisoners, safety of detained people. The Court during its numerous cases has formed a very precise practice in this regard. It is recognized that there are undeniable difficulties inherent in the fight against crime, particularly with regard to organised crime and terrorism, in respect with the prohibition of torture. The standard which the Court adopts in assessing evidence of violations of Article 3 is “beyond reasonable doubt”. When domestic authorities are charged with investigating alleged incidents of torture, or inhuman treatment, the burden of proof will normally depend on whether the investigation is within the criminal sphere or in a civil context. However, there are aspects of the burden of proof which domestic authorities must also apply within their investigations, if they are to comply with the requirements of Article 3. For example, the Court has made it clear that where an individual is taken into police custody in good health but is found to be injured at the time of release, the burden is on the authorities to provide a plausible explanation as to the causing of the injury³⁰.

---

³⁰ Tomasi v. France (27 August 1992). [interactive] [accessed 2011-04-03] <<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=5&portal=hbkm&action=html&highlight=FRANCE&sessionId=68995113&skin=hudoc-fr>>; Ribitsch v. Austria (4 December 1995) [interactive] [accessed 2011-04-03] <<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=5&portal=hbkm&action=html&highlight=AUSTRIA&sessionId=>

LIST OF LITERATURE**Legal acts**

1. European Convention on Human Rights.
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=50265&p_query=European%20Conventi on%20On%20Human%20Rights&p_tr2=2 [accessed 2009-12-14].
2. Universal Declaration of Human Rights. Signed on December 10, 1948.
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=131330&p_query=Universal%20Declarat ion%20of%20human%20Rights&p_tr2=2 [accessed 2009-12-14].
3. International Covenant on Civil and political Rights. Signed on December 16, 1996.
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=131206&p_query=International%20Cove nant%20on%20Civil%20and%20Political%20Rights&p_tr2=2 [accessed 2009-12-14].
4. United Nations Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. Entered into force June 26, 1987.
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=130080&p_query=United%20Nations%2 0against%20Torture&p_tr2=2. [accessed 2009-12-14].
5. European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment.
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=50223&p_query=European%20Conventi on%20On%20Human%20Rights&p_tr2=2 [accessed 2009-12-14].

Cases of European Court of Human Rights

6. Selmouni v. France (28 July 1999).
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbkm&action=html&highlight=FRAN CE&sessionid=39856536&skin=hudoc-en> [accessed 2009-12-14].
7. Ireland v UK (18 January 1978).
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=%22TH E%20UNITED%20KINGDOM%22&sessionid=39856536&skin=hudoc-en> [accessed 2009-12-14].
8. Soering v. The United Kingdom (7 July 1989).
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=4&portal=hbkm&action=html&highlight=%22TH E%20UNITED%20KINGDOM%22&sessionid=39856536&skin=hudoc-en> [accessed 2009-12-14].
9. Cruz Varas and Others v. Sweden (20 March 1991).
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=4&portal=hbkm&action=html&highlight=SWED EN&sessionid=39856536&skin=hudoc-en> [accessed 2009-12-14].
10. Peers v Greece (19 April 2001).
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=16&portal=hbkm&action=html&highlight=GREE CE&sessionid=40241823&skin=hudoc-en> [accessed 2009-12-16].
11. Kalashnikov v Russia (15 July 2002).
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=4&portal=hbkm&action=html&highlight=RUSSI A&sessionid=40241823&skin=hudoc-en> [accessed 2009-12-16].
12. Valašinas v. Lithuania (24 July 2001).
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=5&portal=hbkm&action=html&highlight=LITHU ANIA&sessionid=40241823&skin=hudoc-en> [accessed 2009-12-16].
13. Gäfgen v. Germany (30 June 2008).
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=5&portal=hbkm&action=html&highlight=GERM ANY&sessionid=40241823&skin=hudoc-en> [accessed 2009-12-16].
14. Chahal v United Kingdom (15 November 1996)
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=4&portal=hbkm&action=html&highlight=%22TH E%20UNITED%20KINGDOM%22&sessionid=68995113&skin=hudoc-fr> [accessed 2011-04-03].

68995113&skin=hudoc-fr>; *Aksoy v. Turkey (18 December 1996)* [interactive] [accessed 2011-04-03] <<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=4&portal=hbkm&action=html&highlight=TURKEY&sessionid=68995113&skin=hudoc-fr>>.

15. Tomasi v. France (27 August 1992).
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=5&portal=hbkm&action=html&highlight=FRANCE&sessionid=68995113&skin=hudoc-fr> [accessed 2011-04-03].
16. Ribitsch v. Austria (4 December 1995)
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=5&portal=hbkm&action=html&highlight=AUSTRIA&sessionid=68995113&skin=hudoc-fr> [accessed 2011-04-03]
17. Aksoy v. Turkey (18 December 1996)
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=4&portal=hbkm&action=html&highlight=TURKEY&sessionid=68995113&skin=hudoc-fr>[accessed 2011-04-03].

Special literature

18. Almqvist J. Human Rights, Culture and the Rule of Law. Oxford and Portland, 2005.
19. Crawshaw R., Cullen S., Williamson T. Human Rights and Policing. Boston, 2007.
20. Foley, C. Combating Torture. A Manual for Judges and Prosecutors. [interactive] Colchester: Human Rights Centre, University of Essex, 2003.
<http://www.essex.ac.uk/combatingtorturehandbook/english/index.htm> [accessed 2011-04-03].
21. Griffin J. On Human Rights. Oxford University Press, 2008.
22. Janis, M.W., Kay, R.S., et al.(ed.). European Human Rights Law. Text and Materials. Oxford University Press, 2008.
23. Introduction to European Convention on Human Rights. Collected texts. Council of Europe, 1994.
24. Reidy, A. The Prohibition of Torture. A guide to the implementation of Article 3 of the European Convention on Human Rights. Human rights handbooks, No. 6. Council of Europe, 2002.
25. Your Rights. The Libert Guide to Human Rights
<http://www.yourrights.org.uk/yourrights/the-human-rights-act/the-convention-rights/article-3-prohibition-on-torture.html> [accessed 2011-04-03]

ŽMOGAUS TEISĖS IR KANKINAMO, NEŽMONIŠKO AR ŽEMINANČIO ELGESIO DRAUDIMAS: EUROPOS PERSPEKTYVA

Aurelija Pūraitė*, Audrius Zykevičius**

Mykolo Romerio universitetas

Santrauka

Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, pasirašyta 1950 m., tapo itin svarbiu žmogaus teisių apsaugos mechanizmu visose Europos Tarybos šalyse narėse. Šiame straipsnyje dėmesys sutelkiamas kankinamo, nežmoniško ir žiauraus elgesio draudimui. Kankinimo draudimas yra viena iš svarbiausių fundamentaliųjų žmogaus teisių, kuri indikuoja pagrindines visuomenės demokratines vertybes, todėl jos interpretacijos ir įgyvendinimas turi būti vykdomas atsižvelgiant į visus įmanomus šios teisės aspektus. Daug tarptautinių ir regioninių teisinių instrumentų tiesiogiai kalba apie draudimą kankinti ar žeminti asmenį, Europos lygmenyje vienas iš svarbiausių dokumentų, ginančių šią teisę, yra Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (jos 3 straipsnis). Šiame dokumente numatyta, jog kankinimų draudimas yra absoliutus ir jo turi būti paisoma visose ir bet kurioje situacijoje nepaisant jokių aplinkybių. Valstybės institucijos ir pareigūnai negali pažeisti šios teisės ar kitaip ją paneigti. Valstybei nustatyti pozityvūs bei negatyvūs įpareigojimai šios teisės atžvilgiu: tai yra, įpareigojimas susilaikyti nuo veiksmų, galinčių pažeisti šią teisę; įpareigojimas imtis veiksmų siekiant užkirsti kelią galimiems šios teisės pažeidimams; įpareigojimas užtikrinti, kad asmenys gautų visą galimą valstybės paramą bei politinius ir teisinius instrumentus tiriant jų atžvilgiu padarytus šios teisės pažeidimus. Esama daug veiksmų, kurie gali būti traktuojami kaip teisės nebūti kankinamam pažeidimai. Įvairiose situacijose, vertinant, ar elgesys asmens atžvilgiu buvo žeminantis, nežmoniškas ir kankinamas, yra vertinama aukos amžius, lytis, fizinė ir psichinė sveikata. Teisė nebūti kankinamam Europos žmogaus teisių konvencijoje išreikšta gana abstrakčiai, todėl ypatingą svarbą įgauna Europos žmogaus teisių teismo praktika aiškinant šios teisės turinį ir apimtį bei nurodant galimus teisės apribojimo aspektus.

Didelis tokių bylų skaičius Europos žmogaus teisių teisme liudija, jog šios teisės turinys ir apsaugos ribos nėra iki galo suvoktos valstybių ir jų pareigūnų. Todėl šio straipsnio objektas yra kankinimo draudimo turinio ir ribų analizė, taip pat valstybių įsipareigojimų apimtis šios teisės atžvilgiu visuomenės saugumo kontekste. Straipsnio tikslas yra atskleisti teisės nebūti kankinamam bei nepatirti žeminančio, nežmoniško elgesio turinį, valstybės įpareigojimų įgyvendinant šią teisę apimtį ir ribas bei galimus šios teisės apribojimus. Straipsnyje siekiama aptarti atvejus, kai valstybei leidžiama riboti šios teisės įgyvendinimą, todėl yra analizuojama Europos žmogaus teisių teismo praktika.

Reikšminiai žodžiai: žmogaus teisės, kankinimo uždraudimas, nežmoniškas ar žeminantis orumą elgesys ir baudsmė, visuomenės saugumas.

Aurelija Pūraitė*, Mykolas Romeris universiteto Viešojo saugumo fakulteto Teisės katedros lektorė; Mykolas Romeris universiteto Teisės fakulteto Administracinės teisės ir proceso katedros doktorantė. Mokslinių tyrimų kryptys: aukštojo mokslo teisinis reguliavimas, administracinė teisė, žmogaus teisių apsauga.

Aurelija Pūraitė*, Mykolas Romeris University, Faculty of Public Security, Department of Law, lecturer; Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Administrative Law and Process, Doctoral candidate. Research interests: legal regulation of higher education institutions, administrative law, the protection of human rights.

Audrius Zykevičius**, Mykolas Romeris universiteto Viešojo saugumo fakulteto Teisės katedros lektorius; Kauno miesto apylinkės teismo teisėjo padėjėjas. Mokslinių tyrimų kryptys: žmogaus teisių apsauga, baudžiamoji teisė.

Audrius Zykevičius**, Mykolas Romeris University, Faculty of Public Security, Department of Law, lecturer; Kaunas City District Court, the Assistant of the judge. Research interests: the protection of human rights, criminal law.

ASMENYBĖS YPATUMŲ RYŠYS SU STRESO PASEKMIŲ VERTINIMU IR STRESO ĮVEIKIMO POBŪDŽIU STATUTINĖJE ORGANIZACIJOJE

Laima Ruibytė

*Mykolas Romeris universiteto Viešojo saugumo fakulteto Humanitarinių mokslų katedra
V. Putvinskio g. 70, LT-44211 Kaunas-ACP
Telefonas (8-37) 30 36 64
El. pašta: laimaruibyte@mruni.eu*

Santrauka. Asmenybės ypatumai lemia streso suvokimą ir to išdavoje asmens psichinę ir fizinę sveikatą. Šio darbo tikslas yra išanalizuoti Lietuvos policijos pareigūnų asmenybės ypatumus ir nustatyti ryšius tarp asmenybės veiksnių, tokių kaip A ir B asmenybės tipas, asmenybės internalumas ir eksternalumas bei jų psichinės ir fizinės sveikatos ir streso įveikos būdų. Tyrimo, kuriame apklausti 600 dviejų Lietuvos statutinių organizacijų pareigūnai, rezultatai parodė, kad skirtingo asmenybės tipo individai naudoja skirtingas streso įveikimo strategijas, o asmenybės ypatumai susiję su fizinės bei psichinės sveikatos vertinimu. Taip pat rasti asmenybiniai skirtumai tarp policininkų ir pasieniečių bei jų naudojamų streso įveikos strategijų.

Pagrindinės sąvokos: organizacinis stresas, asmenybė, psichologinė ir fizinė sveikata, streso įveika, statutinė organizacija, policijos pareigūnai, Valstybės sienos apsaugos pareigūnai.

ĮVADAS

Streso sąvoka gali būti apibrėžiama įvairiai, tačiau daugelis apibrėžimų remiasi teiginiu, kad stresą sukelia tam tikrų stimulų, tiek fiziologinių, tiek ir psichologinių, poveikis individui, į kurį šis vienaip ar kitaip sureaguoja. Būtina sąlyga stresui pasireikšti yra pakankamai didelis potencialių stresorių intensyvumas, viršijantis vadinamąjį individualųjį streso slenkstį. Sąvoka “organizacinis stresas” paprastai naudojama apibrėžti organizacinėje aplinkoje veikiančių stresorių įtaką individui. Ji apima ne vien darbo turinio ir struktūros, bet taip pat ir organizacijos valdymo sistemų, darbo aplinkos ir organizacinių sąlygų faktorių potencialų poveikį organizacijos nariams (Lane, Siegel, 1982).

Daugelis darbų tyrinėjančių stresą statutinėse (dažniausiai policijos) organizacijose gilinasi į stresinių ir traumuojančių įvykių poveikį pareigūnų sveikatai ir savijautai¹. Pabrėžiama, kad policijos pareigūno veikla yra kelianti daugiau streso negu kitos veiklos, pareigūno darbo turinys ir stresiniai įvykiai, kuriuose jis dalyvauja neigiamai veikia jo sveikatą. Šis faktas įrodytas daugelyje tyrimų, tačiau šiuo metu manoma, kad šalia pavojingų stresą keliančių užduočių

¹ Stinchcomb, J.B. Searching for Stress in All the Wrong Places: Combating Chronic Organizational Stressors in Policing. //Police Practice and Research. 2004, Vol.5, no.3, July, 259–277.;

Addis,N., Stephens, C. An evaluation of a police debriefing programe: outcomes for police officers five years after a police shooting. //International Journal of Police Science & Management. 2008, Vol. 10, no 4, 361-372.;

Chen Fen, Y. Job Stress and Performance: A Study of Police Officers in Central Taiwan. //Social behavior and personality. 2009, no.37(10), 1341-1356.

(susijusių su fizine grėsme, smurtu, akivaizdžiu pavojumi) reikšmingesnis stresą sukeliantis veiksnys yra nuolat patiriamas neigiamas organizacinių veiksnių poveikis pareigūnams.² Tyrimai rodo, kad organizaciniai stresoriai – perkrova darbe ar netinkama darbinė praktika turi reikšmingą įtaką policijos pareigūnų psichologinei ir fizinei sveikatai³.

Lietuvoje publikacijų apie psichologinius streso ir jo pasekmių tyrimus statutinėse organizacijose yra nedaug (Ruibytė, Velička, 2010, Bubnienė, 2010), bet atlikti tyrimai taip pat patvirtina, kad policijos pareigūnai patiria įtampą darbe dėl įvairių organizacinių veiksnių – didelės atsakomybės, darbuotojų trūkumo, neaiškių karjeros perspektyvų, bendros organizacijos politikos, nesudarytų galimybių augti ir tobulėti ir kt. (Ruibytė, Velička, 2010).

Daugelis streso organizacijoje tyrimų atskleidžia organizacinius veiksnius darančius didžiausią įtaką darbuotojų stresui, bet iš kitos pusės ne visada atsižvelgiama ar kalbama apie tai, kad skirtingi žmonės patiria skirtingą streso dydį ir reaguoja į tuos veiksnius labai individualiai. Remiantis pagrindinių stresą aiškinančių teorijų pateikiamais jo apibrėžimais, galima teigti, kad organizacinio arba užimtumo streso problema organizacijoje iškyla tuomet, kai darbo aplinkos reikalavimai bei resursai neatitinka individo poreikių bei galimybių (Griffin, Moorhead, 1989, Cox, Griffiths, Rial-González, 2000). Daugelyje atvejų tą neatitikimą žmonės linkę mažinti keisdami savo elgesį, mintis ar fiziologines funkcijas. Procesą, kurio metu individai siekia sumažinti disbalansą tarp suvokiamų aplinkos reikalavimų ir savo galimybių juos patenkinti Lazarus (1999) pavadino streso įveika. Kaip rodo tyrimas streso įveikos būdų naudojimas betarpiškai susiję su streso pasekmėmis sveikatai (Cooper ir kt., 2001). Darbų pristatančių policijos pareigūnų naudojamų streso įveikimo būdų tyrimus nėra daug, bet esantieji rodo, kad pareigūnai dažnai naudoja neadaptyvias streso įveikos strategijas – neigimą ir pan. (Antoniou, 2009, Hart, Wearing, Headey, 1995, Violanti, Marshall, Howe, 1985).

Kadangi tie patys stresoriai daro nevienodą poveikį skirtingiems žmonėms, atlikta nemažai tyrimų, siekiant nustatyti, kokie faktoriai galėtų sąlygoti individo atsparumo stresui lygį. Matteson ir Ivancevich (1987) organizacinio streso modelyje nurodomi pagrindiniai stresorių poveikį sustiprinantys ar susilpninantys faktoriai, arba streso moderatoriai (Matteson, Ivancevich, 1990) :

1. A-tipo elgesys – tam tikrų elgesio reakcijų kompleksas, kurio būdingumas reikšmingai siejasi su polinkiu susirgti įvairiomis širdies ir kraujagyslių sistemos ligomis

² Alexander, D. A., & Walker, L. G. A study of methods used by Scottish police officers to cope with work-induced stress. //Stress Medicine. 1994, no10, 131–138.

³ Huddleston, L., Stephens, C., Paton, D. An evaluation of the effects of traumatic and organizational experiences on the psychological health of New Zealand police recruits. //Work: A Journal of Prevention, Assessment, & Rehabilitation. 2000, no.28, 199–207.

(išemine širdies liga, miokardo infarktu ir kt.), taip pat - polinkiu į depresiją, priešišumą ir padidintu nerimo lygiu. A-tipo elgesio kompleksą apibūdina, tokie požymiai, kaip nekantrumas, nuolatinis susijaudinimas, noras nuveikti kuo daugiau per kuo trumpesnę laiką, bei padidėjęs konfliktiškumas (Griffin, Moorhead, 1989). Todėl jau savaime A-tipo elgesys gali būti laikomas potencialiai sukeliančiu stresą.

2. Socialinė parama apibūdinama kaip pagalba, paramos bei informacijos kiekis, kurį individas gauna iš aplinkinių (Matteson, Ivancevch, 1990). Daugelis tyrimų (pvz., Kessler ir kt. 1985) sieja socialinės paramos lygį su psichinės sveikatos, gyvenimo kokybės rodikliais. Taip pat manoma, kad socialinė parama padeda įgyti didesnę atsparumą stresui.

3. Svarbūs pokyčiai individo gyvenime gali tapti streso šaltiniu (Griffin, Moorhead, 1989). Reikšmingais gyvenimo pokyčiais laikomas bet koks žymesnis įvykis darbe ar asmeniniame gyvenime, sukiantis stiprų emocinį atsaką, beje, nebūtinai neigiamą. Tiek atleidimas iš darbo, artimo žmogaus liga ar mirtis, tiek ir, pvz., gyvenamosios vietos pakeitimas, vedybos ar vaiko gimimas gali tapti streso priežastimi. Tyrimais nustatyta, kad įtakos tokių pokyčių suvokimui turi ir asmenybės ypatumai (Ortega, Brenner, Leather, 2006). Manoma, kad žmonės, kuriems būdingas vidinis kontrolės lokusas (t.y., polinkis patiems prisiimti atsakomybę už tai, kas vyksta jų gyvenime, o ne suversti ją aplinkybėms ar kitiems nuo jų nepriklausantiems faktoriams), palyginus su tais, kuriems būdingas išorinis kontrolės lokusas, yra aktyvesni ir pokyčius vertina kaip naujai atsivėrusias galimybes, o ne žlugdančius jų gyvenimą veiksnius (Griffin, Moorhead, 1989, Matteson, Ivancevich, 1990).

Asmenybės ypatumai lemia streso suvokimą ir reakciją į jį, o to išdavoje asmens psichinę ir fizinę sveikatą (Cooper, Baglioni, 1988, Stephens, Pugmire, 2007). Daugelyje tyrimų atskleidžiama, kad asmenybės ypatumai bei jos psichosocialinės charakteristikos yra svarbūs veiksniai nulemiantys individo streso įveikimo būdų pasirinkimą ir streso įveikimą (William, Joseph, 1999, Sandal, Endresen ir kt. 1999, Burgess, Irvine, Wallymahmed, 2010). Siekiama nustatyti veiksnius, kurie padėtų prognozuoti asmenybės gebėjimus susitvarkyti su stresu ir jo pasekmėmis, taigi padėtų dirbti profilaktinį darbą stresą keliančiose profesijose bei atrenkant joms tinkamus darbuotojus.

Žinant, kad statutinių organizacijų darbuotojų veikla patenka į stresogeninių profesijų kategoriją, reikia pripažinti, kad Lietuvoje tyrimų šioje srityje beveik nėra.

Straipsnio tikslas – bent iš dalies užpildyti vakuumą ir išanalizuoti Lietuvos policijos bei Valstybės sienos apsaugos tarnybos pareigūnų patiriamo streso įveikimo būdus bei streso pasekmes sveikatai ir atlikti tyrimą su tikslu nustatyti ryšius tarp asmenybės ypatumų, tokių kaip

A ir B asmenybės tipas, asmenybės internalumas ir eksternalumas bei jų psichinės ir fizinės sveikatos ir streso įveikos būdų. Atliekant tyrimą buvo tikimasi, kad skirtingo asmenybės tipo tiriamieji naudos skirtingus streso įveikimo būdus bei skirtingai vertins savo sveikatos būklę.

TYRIMO METODAI IR ORGANIZAVIMAS

Tiriamieji. Tyrime dalyvavo 600 dviejų Lietuvos statutinių organizacijų – policijos ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos (toliau VSA) pareigūnai – atitinkamai 236 ir 364 asmenys. Policijos pareigūnai buvo apklausti išdalinant klausimynus Kauno miesto policijos komisariatuose, o VSA pareigūnai iš įvairių Lietuvos pasienio užkardų užpildė klausimynus kvalifikacijos kėlimo kursų pabaigoje. Didesnė dalis apklaustų policijos (80,5%) ir VSA (73,6%) pareigūnų yra iki 35 metų amžiaus. Vyrų ir moterų santykis apklaustų policininkų tarpe yra apylygis (atitinkamai 51,7% ir 48,3%), o VSA pareigūnų tarpe dominuoja vyrai (75,8%). Abiejų tarnybų apklaustųjų tarpe didesnę dalį sudaro pirminės grandies pareigūnai (66,1% ir 80,5%).

Tyrimo metodai. Tyrimas buvo atliktas, naudojant OSI (“Occupational Stress Indicator”, Evans ir kt., 2000) metodiką. Pirmosios trys tyrime naudotos metodikos dalys yra skirtos streso moderatorių įvertinimui, t.y.: 1) A-tipo elgesys (24 klausimų skalė); 2) Kontrolės lokusas (15 klausimų skalė); 3) Streso įveikimo strategijos. Ketvirtoji klausimyno dalis yra skirta įtampos šaltinių darbo aplinkoje įvertinimui. Galimi įtampos šaltiniai yra: darbo pobūdis, įtaka asmeniniam gyvenimui, santykiai su bendradarbiais, organizacijos struktūra bei klimatas, organizaciniai veiksniai, karjeros ir pasiekimų galimybės. Juos apibūdina šešios subskalės, turinčios skirtingą klausimų skaičių (viso šioje dalyje pateikiami 27 klausimai). Trys paskutinės klausimyno dalys yra skirtos streso pasekmių įvertinimui. Tam panaudotos trys skalės: pasitenkinimo darbu skalė (12 klausimų), psichinės sveikatos įvertinimo skalė (9 klausimai), fizinės sveikatos įvertinimo skalė (9 klausimai).

Šiame straipsnyje, atsižvelgiant į darbo tikslą, naudojama tik dalis viso tyrimo duomenų – asmenybės ypatumų charakteristikos, naudojamų streso įveikimo strategijų dažnumas ir psichinės bei fizinės sveikatos įvertinimas

Tyrimo duomenų analizei naudota statistinė kompiuterinė programa SPSS-12.

TYRIMO REZULTATAI

Statutinių pareigūnų asmenybės ypatumai.

Tyrimo duomenys rodo, kad pareigūnų tarpe yra gana daug A tipo asmenybių (50%), o apklaustų policininkų tarpe jų yra 59% (1 lentelė). Įdomus faktas, kad abiejose imtyse

neužfiksuota B tipo asmenybių, t.y. priešingų A tipui, kurios pasižymi ramumu, atsipalaidavimu, emocijų pusiausvyra.

Lyginant vidinio kontrolės lokuso (internalai) ir išorinio kontrolės lokuso (eksternalai) asmenybės matyti, kad tiriamųjų tarpe daugiau internalių (58%) negu eksternalių asmenybių. Tačiau pasieniečių tarpe abiejų tipų asmenybių yra panašus skaičius, o policininkų tarpe internalų yra dvigubai daugiau negu eksternalų (70%).

1 lentelė. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal asmenybės tipus

Asmenybės tipai	Tiriamieji (pasieniečiai)	Tiriamieji (policininkai)
A	165	139
AB	199	97
B	0	0
Viso	364	236
Internalai	183	165
Eksternalai	181	71
Viso	364	236

Asmenybės ypatumų ryšys su psichine ir fizine sveikata.

Asmenybės tipų ir psichinės bei fizinės sveikatos vertinimo (2 lentelė) analizė rodo, kad daugiausia nusiskundimų psichine bei fizine sveikata nurodo eksternalai, tiek pasieniečiai, tiek policininkai (aukštesnis vidutinis rangas rodo blogesnį savo sveikatos vertinimą). Internalai policininkai ir pasieniečiai nurodo mažiau nusiskundimų psichine ir fizine sveikata (skirtumas statistiškai reikšmingas, kai $p \leq 0,001$).

Tuo tarpu priklausymas A ar AB tipui ryškesnių skirtumų vertinant savo sveikatą neatskleidžia.

2 lentelė. Skirtingo asmenybės tipo tiriamųjų psichinės ir fizinės sveikatos vertinimai

Asmenybės tipai	Psichinės sveikatos vertinimas (vidutinis rangas)				Fizinės sveikatos vertinimas (vidutinis rangas)			
	pasieniečiai	Mann-Whitney <i>p</i> reikšmė	policininkai	Mann-Whitney <i>p</i> reikšmė	pasieniečiai	Mann-Whitney <i>p</i> reikšmė	policininkai	Mann-Whitney <i>p</i> reikšmė
A	188,59	0,314	124,94	0,082	195,92	0,026	117,88	0,868
AB	177,45		109,27		171,37		119,38	
I	161,25	0,001	102,15	0,000	155,40	0,001	106,63	0,000
E	203,99		156,50		209,90		146,08	

Iš lentelės taip pat matyti, kad visų asmenybės tipų pasieniečių psichinės ir fizinės sveikatos vidutiniai rangai yra aukštesni (t.y. stipresni nusiskundimai) už policininkų.

Asmenybės veiksniai ir streso įveika.

Panaudojus Mann-Whitney testą dviem nepriklausomom intervalinėm imtim palyginti gavome eilę statistiškai reikšmingų skirtumų tiek pasieniečių, tiek policininkų imtyse lyginant atskirų asmenybės tipų (A ir AB bei I ir E) pasirenkamas streso įveikos strategijas (reikšmingi skirtumai, kai $p \leq 0,05$, 3 lentelėje pažymėti pajuodintu šriftu).

Tyrimo rezultatai atskleidė (3 lentelė), kad skirtingo tipo asmenybės linkę naudoti šiek tiek skirtingus streso įveikimo būdus, tačiau tiek pasieniečių, tiek policininkų tarpe galima pastebėti, kad eksternalaus tipo asmenybės statistiškai reikšmingai daugiau už internalias linkę pasirinkti tokias streso įveikos strategijas, kaip neigimą ir kompensuojantį elgesį, t.y. neigti problemas sukeliančias stresą bei naudoti emocijų išveikimo elgesį, t.y. daugiau žiūrėti televizorių, vartoti alkoholio ir pan.(tą rodo aukščiausias vidutinis rangas tiek policininkų, tiek pasieniečių rezultatuose). Tuo tarpu abiejų imčių internalios asmenybės mažiau negu eksternalios ieško socialinės paramos (skirtumas statistiškai reikšmingas tik pasieniečių imtyje), mažiau neigia problemas ir naudoja kompensuojančio elgesio, labiau linkusios naudoti aktyvų pozityvų požiūrį į stresą keliančias situacijas – planuoti darbą, keisti savo požiūrį ir pan.

3 lentelė. Skirtingo asmenybės tipo tiriamųjų naudojamų streso įveikimo strategijų vertinimas

Asmenybės tipai	Streso įveikos strategijų vidutiniai rangai							
	Socialinės paramos siekimas		Neigimas		Aktyvus pozityvus požiūris		Kompensuojantis elgesys	
	VSA	Pol.	VSA	Pol.	VSA	Pol.	VSA	Pol.
A	206,0	126,6	192,4	122,2	202,2	129,6	196,4	125,3
AB	163,0	106,9	174,3	113,2	166,2	100,2	171,9	108,7
I	163,6	116,4	159,0	108,3	166,3	126,7	168,0	104,7
E	201,7	123,3	224,2	142,3	198,9	96,56	197,1	150,6

Galima pastebėti, kad A tipo asmenybės (pasieniečiai ir policininkai) labiau už kitas stresinėje situacijoje ieško socialinės paramos, o taip pat yra aktyvesnės bandydamos keisti susiklosčiusią situaciją, bet pasieniečiai daugiau naudoja ir kompensuojančio elgesio (skirtumai statistiškai reikšmingi lyginant A ir AB tipus).

4 lentelė. Streso įveikimo strategijų ryšys su psichine ir fizine sveikata

Kintamieji	balai	Socialinė parama		Neigimas	Mann-Whitney <i>p</i> reikšmė	Aktyvus pozityvus požiūris		Kompensuojantis elgesys	
		Vidutiniai rangai	Mann-Whitney <i>p</i> reikšmė			Vidutiniai rangai	Mann-Whitney <i>p</i> reikšmė	Vidutiniai rangai	Mann-Whitney <i>p</i> reikšmė
Polic. psichinė sveikata	9-27	114,75	0,081	111,01	0,001	123,57	0,005	104,66	0,000
	28-54	134,43		150,28		92,00		177,24	
Polic. fizinė sveikata	9-27	118,84	0,853	115,66	0,119	121,84	0,017	112,77	0,002
	28-54	116,50		135,35		92,00		152,54	
Pasien. psichinė sveikata	9-27	178,34	0,034	177,21	0,007	185,79	0,093	173,42	0,000
	28-54	215,24		224,17		156,60		254,02	
Pasien. fizinė sveikata	9-27	175,75	0,001	176,48	0,002	181,72	0,689	174,14	0,000
	28-54	235,71		229,89		188,68		248,37	

Siekiant nustatyti, ar streso įveikimo strategijų pasirinkimas turi ryšį su nusiskundimais psichine ir fizine sveikata, suskirstėme tiriamuosius į dvi grupes pagal nusiskundimų sveikata dydį – į vieną grupę pateko surinkę nuo 9 iki 27 balų, t.y. turintys santykinai mažiau nusiskundimų, darant prielaidą, kad ir šių tiriamųjų sveikata yra geresnė, o į kitą pateko įvertinę savo psichinę ir fizinę sveikatą prasčiau - nuo 28 iki 54 balų. 4 lentelėje matyti, kokias streso įveikimo strategijas linkę naudoti skirtingai savo sveikatą vertinantys individai. Akivaizdu, kad daugeliu atvejų abiejų grupių tiriamieji statistikai reikšmingai skiriasi pagal naudojamas streso įveikos strategijas – turintys daugiau nusiskundimų tiek psichine, tiek fizine sveikata daugiau naudoja neigimo ir kompensuojančio elgesio strategijas, o geriau vertinantys savo sveikatą – aktyvų pozityvų požiūrį.

TYRIMO REZULTATŲ APTARIMAS

Nemažai tyrimų atskleidžia, kad tam tikros asmenybės savybės gali sušvelninti ar sustiprinti streso poveikį tiek darbe, tiek socialiniame gyvenime. Nurodomos tokios savybės, kaip ekstraversija, neurotiškumas, kontrolės kryptis, „save išpildančios“ arba „save griauinančios“ asmenybės savybės, kurios gali nulemti, kaip žmogus suvoks stresinę situaciją ir kokias streso įveikimo strategijas pasirinks (Andersson 2008, Burgess, Irvin, Wallymahmed, 2010, Sandal, Endresen ir kt.,1999, Lu ir kt.1996). Šiame tyrime gauti rezultatai patvirtina tai,

kad asmenybės, kurių kontrolės kryptis yra į asmenybės vidų, t.y. internalios asmenybės, turinčios kontrolės pojūtį linkusios dažniau naudoti aktyvų pozityvų požiūrį į stresines situacijas, tuo tarpu, asmenybės, kurių kontrolės kryptis į išorę linkusios slopinti emocijas neigdami jas arba pakeisdami kompensuojančiu elgesiu. Įdomu tai, kad internalai sudaro 70% tirtų policininkų ir tik 50% pasieniečių. Tokį skirtumą reikėtų giliau patyrinėti, nes galimos įvairios prielaidos šiam rezultatui paaiškinti – gal būt turėjo įtakos tai, kad apie 30% tirtų policininkų yra vidurinėsios ir aukštesnėsios grandies pareigūnai (pasieniečių - 20%), gal pats darbo pobūdis sukelia skirtingą suvoktos kontrolės jausmą.

Kitas įdomus ir reikalaujantis tolimesnių tyrinėjimų faktas, kad tiek pasieniečių, tiek policininkų tarpe nėra B tipo asmenybių, t.y. priešingų A tipui, kurios pasižymi ramumu, atsipalaidavimu, emocine pusiausvyra. Policininkų tarpe didesnę dalį sudaro A tipo elgesio asmenybės, kurios potencialiai išgyvena didesnę stresą, o pasieniečių imtyje yra daugiau tarpinio tarp A ir B tipo asmenybių. Sveikatos įvertinimų palyginimas taip pat atskleidė skirtumus tyrinėjamosiose imtyse – visų asmenybės tipų pasieniečių psichinės ir fizinės sveikatos vertinimai yra aukštesni (t.y. stipresni nusiskundimai) už policininkų. Tokie rezultatai reikalauja papildomų tyrimų ir analizės.

Tyrimo rezultatai parodė, kad pasirenkamos streso įveikos strategijos betarpiškai susijusios su psichine ir fizine sveikata. Adaptyvesnių strategijų, tokių, kaip orientacija į problemos sprendimą, aktyvaus pozityvaus požiūrio demonstravimas, naudojimas siejasi su geresniu sveikatos vertinimu. Iš kitos pusės neadaptivos strategijos – problemų neigimas ar kompensuojantis elgesys koreliuoja su didesniais nusiskundimais psichine ir fizine sveikata. Tai patvirtina ir kiti autoriai, kurie teigia, kad netinkamas reagavimas į stresą keliančius veiksniai sukuria psichologinius sunkumus, su stresu susijusias somatines problemas, pablogina psichologinį ir fiziologinį asmens funkcionavimą (Andersson 2008, Sandal, Endresen ir kt., 1999, Huddleston, Stephens, Paton, 2000).

Streso statutinėje organizacijoje priežastys gali būti įvairios – susiję su darbo pobūdžiu, organizaciniais veiksniais (organizacijos kultūra, struktūra ir pan.). Didelę įtaką streso lygiui turi asmenybiniai veiksniai, žmogaus požiūris į sunkumus ir problemas iškylančias darbe. Šiame darbe atskleisti asmenybės ypatumų ryšiai su streso įveikimo būdais ir pasekmėmis sveikatai rodo, kad organizacijų vadovai turėtų gerai žinoti jų darbo aplinkoje veikiančius stresorius, galimas jų pasekmes, bei įvertinti darbuotojų atsparumo jiems lygį. Tai padėtų taip paskirstyti darbus, kad visi darbuotojai dirbtų optimaliomis sąlygomis, atitinkančiomis jų galimybes ir apsaugančiomis nuo per didelio streso darbe.

IŠVADOS

Šiame darbe siekėme nustatyti policininkų ir pareigūnų asmenybinių veiksmų ryšį su streso įveikimo strategijų pasirinkimu ir psichine bei fizine sveikata. Tyrimo rezultatai rodo, kad pareigūnų tarpe vyrauja A tipo asmenybės ir neužfiksuota B tipo asmenybių, t.y. priešingų A tipui, kurios pasižymi ramumu, atsipalaidavimu, emocine pusiausvyra. Galima teigti, kad asmenybės, kurių kontrolės kryptis yra į asmenybės vidų, t.y. internalios asmenybės, turinčios kontrolės pojūtį linkusios dažniau naudoja aktyvų pozityvų požiūrį į stresines situacijas, tuo tarpu, asmenybės, kurių kontrolės kryptis į išorę linkusios slopinti emocijas neigdami jas arba pakeisdami kompensuojančiu elgesiu. Tyrimo rezultatai parodė, kad pasirenkamos streso įveikos strategijos betarpiškai susijusios su psichine ir fizine sveikata. Adaptyvesnių strategijų, tokių, kaip orientacija į problemos sprendimą, aktyvaus pozityvaus požiūrio demonstravimas, naudojimas siejasi su geresniu sveikatos vertinimu. Iš kitos pusės neadaptyvios strategijos – problemų neigimas ar kompensuojantis elgesys koreliuoja su didesniais nusiskundimais psichine ir fizine sveikata.

LITERATŪRA

1. Alexander, D. A., & Walker, L. G. A study of methods used by Scottish police officers to cope with work-induced stress. //Stress Medicine. 1994, no10, 131–138.;
2. Andersson-Arntén A.C., Jansson B., Archer T. Influence of Affective Personality Type and Gender Upon Coping Behavior, Mood, and Stress. // Individual Differences Research 2008, Vol. 6, No. 3, pp. 139-168.
3. Antoniou, A.S. Occupation-specific precursors of stress among Greek police officers: the roles of rank and gender. //International Journal of Police Science & Management. 2009, Vol. 11, no. 3, 334-344.
4. Bubnienė D., Endriulaitienė A. Policijos pareigūnų profesinio pervargimo sąsajos su darbo ir šeimos sąveikos ypatumais. // Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka (3) : mokslinių straipsnių rinkinys/ Kaunas : Mykolas Romeris universitetas. 2010, p. 136-152.
5. Burgess, L.; Irvine, F., Wallymahmed, A. Personality, stress and coping in intensive care nurses: a descriptive exploratory study.// Nursing in Critical Care; May/Jun2010, Vol. 15 Issue 3, p129-140.
6. Cooper, C. L., Baglioni, A. J. A structural model approach towards the development of a theory of the link between stress and mental health. British Journal of Medical Psychology, 1988, 61, 87–102.
7. Evers, A., Frese, M., Cooper, C.L. Revisions and further developments of the Occupational Stress Indicator: LISREL results from four Dutch studies. //Journal of Occupational and Organisational Psychology. 2000, no.73, 221-240.
8. Cox, T., Griffiths, A., Rial-González, E. Research on work-related stress.Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. 2000.
9. Griffin, R.W., Moorhead, G. Organizational Behavior. – 2ed. – Boston, PA, USA: Houghton Mifflin, 1989.
10. Hart, P. M., Wearing, J. W., Headey, B. Police stress and well-being: integrating personality, coping and daily work experiences. //Journal of Occupational and Organizational Psychology. 1995, no.68, 133–156.

11. Ingledeu, D., Hardy, L., Cooper, C. Do resources bolster coping and does coping buffer stress? An organizational study with longitudinal aspect and control for negativity. *Journal of Occupational Health Psychology*, 1997,2, 118-133
12. Lane I.M., Siegel L. *Personnel and Organizational Psychology*. – Homewood, IL, USA: Richard D. Irvin, Inc., 1982.
13. Lazarus, R. S. *Stress and Emotion: A new synthesis*. London: Free Association Books. 1999.
14. Lu, Luo, Chen, Chiou Shiang. Correlates of coping behaviours: Internal and external resources. // *Counselling Psychology Quarterly*. Academic Journal, 1996.
15. Matteson, M.T., Ivancevich, J.M. *Organizational Behavior and Management*. 2ed. – Homewood, IL, USA: Richard D. Irvin, Inc, 1990.
16. Ortega, A., Brenner, S.O., Leather, P. Occupational stress, coping and personality in the police: an SEM study. // *International Journal of Police Science & Management*. 2006, Vol.9, no.1, 36-50.
17. Ruibytė L., Velička V. Organizacinio streso veiksnių vertinimas statutinėje organizacijoje // *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka (4) : mokslinių straipsnių rinkinys/ Kaunas : Mykolas Romeris universitetas*. 2010, p. 175-185.
18. Sandal G.M., Endresen I.M., Vaernes R., Ursin H. Personality and Coping Strategies During Submarine Missions. // *Military Psychology*. No.11(4), p.381-404.
19. Stephens, C., Pugmire, L.A. Daily organisational hassles and uplifts as determinants of psychological and physical health in a sample of New Zealand police. // *International Journal of Police Science & Management*. 2007, Vol.10, no2, 179-190.
20. Violanti, J. M., Marshall, J. R., Howe, B. Stress, coping and alcohol use: The police connection. *Journal of Police Science and Administration*, 1985, 2, 106–110.
21. William, R.M., Joseph, S. Adjustment to threatening life events: A theory of cognitive adaptation. *American Psychologist*, 1999, 38, 1161–1173

THE ASSESSMENT OF ORGANIZATIONAL STRESS FACTORS IN STATUTORY ORGANIZATION

Laima Ruibyte*

Mykolas Romeris University

Summary

Organisational stress arises from the imbalance between perceived demands of work environment and perceived resources of individual to deal with those demands. Person makes efforts to reduce the perceived imbalance by changing behaviour, cognition and physiological functions, using different coping strategies. Various researchers found that personality and coping precede and determine the perception of stress, which in turn affects well-being. The aim of the present study was to estimate the relationship between such variables as A type personality, externality, well-being and coping strategies. The sample used in this study comprised of 584 officers from two Lithuanian statutory organizations. The research itself was based on the use of OSI (“Occupational Stress Indicator”, Evers, Frese, Cooper 2000) questionnaire. Analysis of results shows, that personality traits are related with psychological and physical health, coping strategies.

Keywords: organizational stress, personality, psychological and physical health, stress coping, statutory organization, police and state border guard officers.

Laima Ruibytė* Mykolas Romeris universiteto Viešojo saugumo fakulteto Humanitarinių mokslų katedros docentė. Mokslinių tyrimų kryptys: lyčių skirtumų stereotipai; tautiniai stereotipai ir prietarai; organizacinė psichologija.

Laima Ruibyte* Mykolas Romeris University, Faculty of Public Security, Department of Humanities, assoc. prof. Research interests: gender stereotypes, ethnic prejudice and stereotypes, organizational psychology

INTEGRUOTAS SIENŲ SAUGUMO MODELIS

Danguolė Seniutienė

*Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Valstybės sienos apsaugos katedra
Putvinskio g. 70, LT-44211 Kaunas
Telefonas +370 303 640*

Santrauka. Šengeno erdvėje nėra pasienio kontrolės prie vidaus sienų, todėl išorės sienos kontrolė yra ypač svarbi. Europos Sąjungos (toliau ES), Šengeno valstybėse narėse yra sukurtas ir naudojamas integruotas sienų saugumo modelis, apimantis tam tikras veiklos sritis (dimensijas), pavadintas keturiais filtrais. Panaikinus vidaus sienų kontrolę, laisvo asmenų judėjimo principas įgyvendinamas valstybių narių teritorijoje, tarp jų ir Lietuvos. Tai reiškia, kad Lietuvos sienų kontrolės lygis turi įtakos visos Šengeno erdvės saugumo užtikrinimui, todėl būtina nuolat taikyti įvairias priemones, tarp jų ir teisinės, skirtas tobulinti integruotą sienų valdymą tiek Lietuvos, tiek ES mastu. Atsižvelgiant į tai, kad skirtingos valstybės narės turi garantuoti išorės sienų saugumą, galimi nacionalinių įstatymų ir administracinės praktikos skirtumai. Todėl aktualu išnagrinėti, kaip Lietuvoje praktiškai taikomas ES integruotas sienų saugumo modelis, koks yra jo teisinis reguliavimas, išskirti su sienų kontrole susijusių teisės aktų problemas ir pateikti siūlymus bei rekomendacijas joms spręsti.

Pagrindinės sąvokos: sienų apsauga, sienos kontrolė, integruotas sienų valdymas.

ĮVADAS

Šalis turinti išorines sienas su kitomis valstybėmis, turi sukūrusi politiką, teisinę bei institucinę bazę sienos apsaugai, užtikrinančiai tos valstybės gyventojų socialinius, politinius, teisinius, ekonominius, kultūrinius, mokslinius interesus. Kai valstybė priklauso valstybių sąjungai, šiuo konkrečiu atveju nagrinėjama ES, ji ratifikuoja konkrečius teisės dokumentus konkrečioje srityje siekdama bendradarbiavimo su kitomis valstybėmis narėmis toje sąjungoje.

Sienų apsauga yra aktualus klausimas ne tik pavienėse valstybėse, bet ir ES mastu. Teisės aktai šiandieną išskiria dvi sienų kategorijas – vidaus bei išorės sienos. ES pavyko sukurti didžiulę valstybių sienų nevaržomą erdvę, kurioje žmonės gali judėti be pasienio kontrolės. Bet tam, kad ES būtų sukurta tikra laisvės, saugumo ir teisingumo erdvė ir visi jos gyventojai galėtų šiomis laisvėmis visiškai naudotis, ES turi veiksmingai apsaugoti savo išorines sienas bei užtikrinti saugumą Sąjungos viduje. Valstybių narių bendradarbiavimas sienų apsaugos srityje yra aktualus šiandienos klausimas siekiant užtikrinti ES visuomenės saugumą.

Tyrimo objektas – ES sienų saugumo modelio ir jį sudarančių komponentų reglamentavimas ES ir nacionalinėje teisėje.

Tyrimo tikslas – ištirti ir įvertinti ES sienų saugumo modelį ir jo teisinio reguliavimo bei įgyvendinimo problemas Lietuvoje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Apžvelgti Europos Sąjungos politiką sienų apsaugos srityje.
2. Išskirti valstybių narių bendradarbiavimo formas ir tikslus integruoto sienų saugumo modelio kontekste.

Tyrimo metodai. Tiriant ES sienų saugumo modelį remtasi – sisteminės analizės, lyginamuoju, kritikos, teisės aktų analizės metodais. Šių metodinių instrumentų kompleksinis tyrimas leidžia apibendrintai pateikti tyrimo metu gautas išvadas. Sisteminės analizės metodas naudojamas tyrimą skaidant į potemes, taip pat kompleksiškai vertinat ES ir Lietuvos Respublikos teisės normas, atskleidžiant jų ryšius su kitomis teisės normomis. Lyginamasis metodas naudojamas lyginant Lietuvos bei Šengeno erdvės problemas, susijusias su nagrinėjamu klausimu, bei naudojamas lyginant ES teisės normas ir geriausią Šengeno valstybių sienų valdymo praktiką su Lietuvos Respublikos teisės aktų normomis ir Lietuvoje taikomą sienų valdymo praktiką. Kritikos metodas taikomas vertinant teisės aktus, daromos pagrįstos išvados, kritikuojami esami reiškiniai. Teisės aktų analizė naudota tiriant susijusius Lietuvos Respublikos ir Europos Sąjungos teisės aktus, reglamentuojančius sienos apsaugą.

INTEGRUOTO SIENŲ SAUGUMO SAMPRATA

Nagrinėjant ES sienos kontrolės teisinio reguliavimo raidą, reiktų išskirti Amsterdamo sutartį¹, kuri iškėlė tikslą ES mastu sukurti laisvės, saugumo ir teisingumo erdvę. Sutartyje numatytos pagrindinės reformos – prieglobsčio, vizų, imigracijos ir išorės sienų kontrolės klausimais. Sutarties protokolu Šengeno *acquis* inkorporuotas į ES teisinę sistemą (*acquis communautaire*) ir tapo jos sudėtine dalimi. Laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės, numatytos Amsterdamo sutartyje sukūrimui, 1999 m. spalio 15-16 d. Tamperėje (Suomija) buvo surengtas specialus Europos Viršūnių Tarybos (toliau EVT) susitikimas. EVT suformulavo pagrindinių gairių programą (plačiau žinomą kaip Tamperės programa). EVT pateikė svarbių gairių dėl imigracijos, prieglobsčio, vizų, sienų kontrolės sričių plėtros:

- efektyviai kontroliuoti migracijos srautus, gerinti bendradarbiavimą su kilmės ir tranzito šalimis;
- plėtoti bendrą vizų politiką, taip pat kovą su dokumentų klastotėmis;
- gerinti bendradarbiavimą tarp ES valstybių narių konsulinių įstaigų, esančių trečioje šalyje, prireikus steigti bendrus ES vizų išdavimo biurus;

---

¹ Amsterdamo sutartis, iš dalies pakeičianti Europos Sąjungos sutartį, Europos Bendrijų steigimo sutartis ir tam tikrus su jomis susijusius aktus (OL 1997 C 340)

- užkardyti kelią nelegaliai imigracijai ir žmonių gabenimui, migrantų ekonominiam išnaudojimui, teisinėje bazėje numatyti atgrasančias bausmes už tokias nusikalstamas veikas;
- plėtoti glaudų bendradarbiavimą tarp valstybių narių, valstybių kandidačių pasienio tarnybų, teikti abipusę techninę pagalbą (vykdyti apsikeitimo programas, perteikti technologijas).

Siekdama efektyvios Bendrijos išorės sienų kontrolės EVT suformulavo reikalavimą, kad išorės sienas turi saugoti specialiai apmokyti profesionalūs pareigūnai, t.y. pasisakė prieš šauktinių karių naudojimą. Ne visi Tamperės programoje iškelti ambicingi tikslai buvo įgyvendinti. Praėjus penkeriems metams Komisija pateikė komunikatą² dėl Tamperės programos vykdymo.

2001 metais TVR Taryba pavedė Šengeno vertinimo darbo grupei (toliau SCHEVAL) nustatyti geriausią praktiką, ypač dėl sienos kontrolės, kad ji galėtų pasitarnauti kaip pavyzdys toms valstybėms, kurios jungiasi prie Šengeno, kaip ir toms, kurios jau visapusiškai taiko Šengeno *acquis*. Vykdydama šią užduotį SCHEVAL 2002 metais parengė pirmąjį ES Šengeno katalogo tomą³ (toliau Šengeno katalogas) kuriame pateikė rekomendacijas ir geriausią praktiką dėl išorės sienų kontrolės, išsiuntimo ir readmisijos. Katalogu nebuvo siekiama sukurti naujų teisės normų, jo tikslas – išaiškinti ir smulkiai išdėstyti Šengeno teisiną ir pateikti rekomendacijas bei geriausią Šengeno valstybių praktiką, sukauptą nuo 1985 metų, kai buvo pasirašytas Šengeno susitarimas.

2001 m. gruodžio 14-15 d. Lakeno EVT paprašė Tarybos ir Komisijos parengti praktines priemones, skirtas gerinti bendradarbiavimą tarp valstybių narių tarnybų, atsakingų už išorės sienų kontrolę ir išnagrinėti bendros ES tarnybos, skirtos kontroliuoti išorės sienas, sukūrimo sąlygas ir mechanizmą. Šiame susitikime, buvo pradėta vartoti sąvoka „integruotas išorės sienų valdymas“.

Vykdydama šį pavedimą, Komisija parengė ir Tarybai bei Europos Parlamentui pateikė komunikatą „Europos Sąjungos valstybių narių integruoto išorės sienų valdymo link⁴“. Komisija apibrėžė bendrą išorės sienų valdymo politiką, kurią įvardijo kaip Europos sienos apsaugos korpusą (angl. *a European Corps of Border Guards*).

² Communication from the Commission to the Council and the European Parliament – Area of Freedom, Security and Justice: Assessment of the Tampere programme and future orientations, COM(2004) 4002 final

³ EU Schengen Catalogue volume 1. External borders control, removal and readmission: Recommendations and Best Practices. Council of the European Union, General Secretariat DG H, February 2002

⁴ Commission Communication “Towards an integrated management of the external borders of the Member States of the European Union”, COM(2003) 233 final

Tokią politiką Komisijos nuomone turėtų sudaryti 5 bendros, savarankiškos, sudedamosios dalys:

- a) bendra teisinė bazė;
- b) bendras veiklos koordinavimo ir bendradarbiavimo mechanizmas;
- c) bendra integruota rizikos analizė;
- d) personalas parengtas Europos dimensijai ir tarptautinei veiklai skirta įranga;
- e) naštos pasidalijimas tarp valstybių narių kuriant Europos sienos apsaugos korpusą.

Atsižvelgusi į Lakeno EVT išvadas, šį Komisijos komunikatą, 2002 m. birželio 13 d. TVR Taryba patvirtino „Europos Sąjungos valstybių narių išorės sienų valdymo planą“⁵. Šiam planui taip pat buvo pritarta 2002 m. birželio 21-22 d. Sevilijos EVT.

Plane numatytos tokios trumpalaikės ir ilgalaikės priemonės, skirtos formuoti bendrą teisinę bazę: peržiūrėti Bendrąjį vadovą ir suteikti jam naują teisinį statusą (ES reglamento/kodekso lygmens); suteikti privalomąjį statusą pagrindinėms rekomendacijoms, išdėstytoms ES Šengeno kataloguose įtraukiant jas į Bendrąjį vadovą; vadovaujantis esamais teisiniais instrumentais parengti ir išleisti Praktinį vadovą sienos apsaugos pareigūnams, kuris apimtų visas patikrinimų kertant sieną ir sienos stebėjimo taisykles (apibendrintas ir supaprastintas Šengeno taisyklių rinkinys); sukurti „pasienio vietinio eismo“ teisinę bazę ir procedūras, prireikus parengti Bendrijos ir trečiųjų šalių sutartis.

2004 m. lapkričio mėn. Hagos EVT patvirtino naują 2005–2009 m. Sąjungos programą⁶. Programa apima su laisvės, saugumo ir teisingumo erdve susijusių politinių sričių aspektus, joje raginama toliau diegti bendrą išorės sienų valdymą ir stiprinti sienų kontrolę.

Būtina pažymėti, kad išorės sienų klausimai buvo nagrinėjami daugelyje kitų Komisijos dokumentų, pvz., Komisijos komunikatuose dėl bendros politikos prieš nelegalią imigraciją⁷, policijos ir muitinės bendradarbiavimo gerinimo⁸, kovos su nelegalia trečiųjų šalių piliečių imigracija politikos⁹, ES pietinių jūros sienų valdymo¹⁰ ir pan.

⁵ Plan for the management of the external borders of the Member States of the European Union, agreed by the JHA Council on 13 June 2002 (10019/02 FRONT 58 COMIX 398)

⁶ Hague Programme for strengthening freedom, security and justice in the European Union, approved by the European Council at its meeting on 5 November 2004 (16054/04 JAI 559)

⁷ Communication from the Commission to the European Parliament and the Council in view of the European Council of Thessaloniki on the development of a common policy on illegal immigration, smuggling and trafficking of human beings, external borders and the return of illegal residents, COM (2003) 0323 final

⁸ Communication from the Commission to the European Parliament and the Council - Enhancing police and customs co-operation in the European Union, COM (2004) 376 final

⁹ Communication from the Commission on Policy priorities in the fight against illegal immigration of third-country nationals, COM (2006) 402 final

¹⁰ Communication from the Commission to the Council - Reinforcing the Management of the European Union's Southern Maritime Borders, COM (2006) 733 final

2006 gruodžio 4-5 dienomis Briuselyje vyko TVR Tarybos susitikimas, jo metu buvo patvirtintos Tarybos išvados dėl integruoto sienų valdymo¹¹. Būtina pažymėti, kad TVR Taryba apibrėžė ir pateikė integruoto sienų valdymo sampratą. Taigi, integruotas sienų valdymas yra koncepcija, susidedanti iš šių 5 dimensijų:

1. sienų kontrolės (patikrinimai kertant sieną ir sienų stebėjimas), kaip ji apibrėžta Šengeno sienų kodekse, atitinkamai apimanti rizikos analizę ir kriminalinę žvalgybą;
2. su siena susijusių nusikaltimų nustatymo ir tyrimo koordinuojant visų teisėsaugos institucijų veiklą;
3. keturių filtrų sienų saugumo modelio (priemonių trečiose šalyse, bendradarbiavimo su gretimomis valstybėmis, sienų kontrolės, taikomų kontrolės priemonių laisvo judėjimo erdvėje, tarp jų ir gražinimo);
4. tarpžinybinio bendradarbiavimo sienų valdymo srityje (tarp sienos apsaugos tarnybos, muitinės, policijos, nacionalinio saugumo ir kitų atitinkamų institucijų) ir tarptautinio bendradarbiavimo;
5. valstybių narių, Bendrijos institucijų ir kitų ES įstaigų (agentūrų) veiklos koordinavimas ir darnumas.

INTEGRUOTOS IŠORINĖS SIENOS APSAUGA

Europos Taryba 2010 metų vasarį priėmė Europos Sąjungos vidinio saugumo strategiją, pagrįstą 2003 metų Europos saugumo strategija. Ši strategija buvo priimta siekiant padėti Europai siekti pažangos, sutelkti vykdomą veiklą ir nustatyti būsimų veiksmų principus bei gaires. Ja siekiama užkirsti kelią nusikaltimams bei stiprinti gebėjimus laiku ir tinkamai reaguoti į stichines bei žmogaus sukeltas nelaimes veiksmingai parengiant ir valdant reikimas priemones. Didelis dėmesys vidaus saugumo strategijai skiriamas ir Stokholmo programoje¹² bei jos įgyvendinimo veiksmų plane¹³.

Nors pačia ES vidaus saugumo strategija siekiama ne kurti naujas kompetencijas, bet sujungti esamas strategijas bei konceptualius požiūrius ir pripažinti Stokholmo programos

¹¹ Draft Council conclusions on Integrated Border Management (15628/06 FRONT 229 COMIX 982 + COR 1 (de) + REV 1 (et) + REV 2 (fi) approved by COREPER, Part 2, on 29.11.06)

¹² Stokholmo programa – atvira ir saugi europa piliečių labai ir saugumui (2010/C 115/01). Europos Sąjungos institucijų, įstaigų ir organų pranešimai.-Europos vadovų taryba // Europos Sąjungos oficialusis leidinys, 2010, 54, C 115/1.- <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:115:0001:0038:LT:PDF> [žiūrėta 2011-05-15]

¹³ Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui. Sukurti laisvės, saugumo ir teisingumo erdvę Europos piliečiams. Stokholmo programos įgyvendinimo veiksmų planas.- Briuselis: Europos Komisija, 2010-4-20.- <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0171:FIN:LT:PDF> [žiūrėta 2011-05-16]

pagrindą, ja reaguojama į grėsmes. Joje nustatytas tvirtas įsipareigojimas siekti pažangos teisingumo, laisvės ir saugumo srityse pasinaudojant Europos saugumo modeliu, kurį taikant susiduriama su tokiais iššūkiais kaip teisių ir laisvių apsauga, valstybių narių bendradarbiavimo ir solidarumo gerinimas, ne tik nesaugumo padarinių, bet ir jo priežasčių nagrinėjimas; pirmenybės teikimas prevencijai ir išankstiniam numatymui; visų atitinkamų sektorių įtraukimas į visuomenės (politinę, ekonominę, socialinę ir pan.) apsaugą; piliečių informavimas apie saugumo politiką; ir galiausiai, vidaus ir saugumo tarpusavio priklausomybės pripažinimas nustatant visuotinio saugumo požiūrį trečiųjų valstybių atžvilgiu.¹⁴

2010 m. vasario 25–26 d. posėdyje Taryba savo lygmeniu susitarė dėl dokumento, pavadinto „Europos Sąjungos vidaus saugumo strategijos „Kuriant Europos saugumo modelį“ projektas“, kuriame nustatomi ES vidaus saugumo strategijos elementai. Dokumente pažymima, kad Europos Sąjungos vidaus saugumas labai glaudžiai susijęs su ES išorinės sienos politika, todėl šie du aspektai politiniame bei teisiniame lygmenyje yra neatsiejami Europos saugumo modelio elementai ir analizuojami kartu.

ES išorinės sienos kontrolės strategija susijusi su išorinės sienos apsaugos didinimu, panaudojant integruotą sienos apsaugos sistemą (*integrated approach on borders (IBM)*), pagrinde orientuotą į migracijos bei nusikaltimų, vykdomų kertant ES sieną, sritis. ES vidaus saugumo strategija grindžiama Sąjungos sutartyse įtvirtintomis ir Pagrindinių teisių chartijoje išdėstytomis vertybėmis ir principais¹⁵:

- teisingumo, laisvės ir saugumo politikos aspektais, kurie vienas kitą sustiprina, kartu gerbiant pagrindines teises, užtikrinant tarptautinę apsaugą, teisinės valstybės principus ir privatumą;
- visų piliečių, visų pirma pažeidžiamiausių, apsauga, daug dėmesio skiriant nuo nusikaltimų nukentėjusiems asmenims;
- saugumo politikos skaidrumu ir atskaitomybe, kad piliečiams būtų lengviau suvokti šią politiką ir būtų atsižvelgiama į jų susirūpinimą bei nuomones;
- dialogu, kaip nuomonių skirtumų sutaikymo priemone, laikantis tolerancijos, pagarbos ir saviraiškos laisvės principų;

¹⁴ Europos Sąjungos vidaus saugumo strategijos „Kuriant Europos saugumo modelį“ Projektas.-Briuselis: Europos Sąjungos Taryba, 2010-03-08.-
http://www.vrm.lt/fileadmin/Padaliniu_failai/Viesojo_saugumo_dep/naujas/Vidaus_saugumo_strategija_liet.doc.pdf
[žiūrėta 2011-05-15]

¹⁵ Europos Sąjungos vidaus saugumo strategija. Kuriant Europos saugumo modelį.- Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras, 2010.-
http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/librairie/PDF/QC3010313LTC.pdf [žiūrėta 2011-05-15]

- valstybių narių solidarumu susidūrus su problemomis, kurių pačios valstybės narės negali išspręsti, arba tais atvejais, kai suderinti veiksmai būtų naudingi visai ES;
- tarpusavio pasitikėjimu – vienu iš svarbiausių sėkmingo bendradarbiavimo principų.
- Kaip jau minėta, „Integruota išorės sienų valdymo sistema“ kaip nauja koncepcija pateikta 2001 m. gruodžio 14–15 d. Lakeno Europos Vadovų Tarybos išvadose¹⁶.

Ši koncepcija apima visas veiklos rūšis, kurias valstybių narių valdžios institucijos vykdo siekdamas:

- įgyvendinti sienų kontrolę ir stebėjimą;
- analizuoti riziką;
- numatyti darbuotojų ir įrangos poreikius.

Sutartyje dėl Europos Sąjungos¹⁷ veikimo ši koncepcija plėtojama, o 77 straipsnyje kalbama apie laipsnišką jos įgyvendinimą. Integruota sistema grindžiama Tamperės išvadose nurodytu ir vėliau Lakeno išvadose¹⁸ įtvirtintu principu, kad geresnis Europos Sąjungos išorės sienų kontrolės priemonių valdymas padės kovoti su terorizmu, neteisėtais imigracijos tinklais ir prekyba žmonėmis.

Integruotos sienos apsaugos valdymo koncepcija susijusi su vidinio saugumo bei prekybos palengvinimo sąveikos įgyvendinimu. Šiuo aspektu, sienos valdymo kūrimo modelis apima laisvą prekių judėjimą bei laisvą asmenų judėjimą teritorijoje su mažiau „pralaidžiomis“ sienomis. Tuo tikslu ES buvo pristatyta integruotos sienos apsaugos koncepcija kaip nacionalinių sistemų konvergencijos būdas, tam, kad užtikrinti asmenų bei prekių judėjimo per sieną kontrolės mechanizmus, kuriant laisvą, saugią bei teisingą teritoriją.

Stokholmo programoje¹⁹ siekiama Integruoto sienos valdymo koncepciją materializuoti, siejant ją su ES vidinio saugumo didinimu bei FONTEX agentūros veiklos stiprinimu.

¹⁶ Laeken Declaration of 15 December 2001 on the future of the European Union. - <http://www.ena.lu/> [žiūrėta 2011-05-16]

¹⁷ Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija // Europos Sąjungos oficialusis leidinys, 2010-3-30, C83/47. - <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0047:0200:LT:PDF> [žiūrėta 2011-05-16]

¹⁸ European Council Meeting in Laeken 14 and 15 December 2001. Presidency Conclusions. - http://ec.europa.eu/governance/impact/background/docs/laeken_concl_en.pdf [žiūrėta 2011-05-16]

¹⁹ Stokholmo programa – atvira ir saugi Europa piliečių labui ir saugumui (2010/C 115/01). Europos Sąjungos institucijų, įstaigų ir organų pranešimai. - Europos vadovų taryba // Europos Sąjungos oficialusis leidinys, 2010, 54, C 115/1. - <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:115:0001:0038:LT:PDF> [žiūrėta 2011-05-15]

Integruotos sienos apsaugos koncepcija sienos valdymo literatūroje bei politinėse diskusijose ES lygyje suprantama skirtingai. Išskiriamos trys perspektyvos arba, dar kitaip vadinami modeliai, integruotos sienos apsaugos koncepcijos aiškinimui:

- integruota sienos apsaugos (IBM) koncepcija saugumo sektoriaus reformos (SSR) kontekste – IBM/SSR modelis;
- ES ir ET svarstymai dėl praktinio koncepcijos supratimo ES;
- FRONTEX statusas bei kompetencijos.

Skirtumas tarp minėtų modelių glūdi vyriausybinių agentūrų skaičiuje, kuris turėtų būti įtrauktas į integruotą sistemą, taip pat laipsnis, kiek vietinės bei tarptautinės agentūros turi būti integruotos į operatyvines veiklas bei papildomų funkcijų vykdymą pasienyje, horizontalios integracijos pasienio poste aspektu, specifiniu pasienio policijos bendradarbiavimu, muitinės ir kitų kontrolierių aspektu.

Modeliai taip pat skiriasi ir demokratinės atskaitomybės mechanizmais, kurie turėtų būti inkorporuojami į IBM sistemą. Ypatingai pažymimi pasienio kontrolieriai, kurie priskiriami pasienio policijai ir yra autorizuoti įstatymu kontroliuoti žmonių srautus per sieną. Ši galia yra jiems suteikta įstatymais bei profesinėmis normomis, todėl jie turi aiškiai atsiskaityti už tai, ką daro. Galima teigti, jog šie trys modeliai praktikoje „susilieja“, kas byloja apie tęstinę integraciją ir sienos valdymo poreikį.

Integruotos sienos apsaugos koncepcija saugumo sektoriaus reformos kontekste yra kur kas sudėtingesnis procesas negu egzistuojančių valstybių narių sienos apsaugos agentūrų operatyvinės veiklos palaikymas. Be to, reikia pažymėti, kad IBM/SSR modelis apima ir kur kas visapusiškesnius sienos apsaugos tikslus nei FRONTEX veiklos tikslai, todėl ir integruojami pokyčiai yra gerokai sudėtingesni ir ekstensyvesni nei esama situacija.

Bendriausi IBM elementai, apimantys visus tris analitinius lygius, dar vadina modeliais ar perspektyvomis, apima organizacinį ir operatyvinį valstybių narių agentūrų, turinčių įgaliojimus sienos apsaugos srityje, bendradarbiavimą (arba bendrą darbą), įstatyminės bazės bei politikos harmonizavimą tam, kad užtikrinti, jog kontrolė atliekama tais pačiais būdais ir metodais visuose ES pasieniuose, taip pat bendradarbiavimą vykdant papildomas funkcijas, kurios užtikrina efektyvų sienos kontrolės valdymą, tokį kaip dalijamasis informacija bei žiniomis, pasienio policijos mokymai, bendra vizų bei prieglobsčio politika ir t.t.

IŠVADOS

Europos vidinio saugumo strategija glaudžiai siejama su išorinės sienos apsaugos politika ir tinkamiausio modelio jos kontrolei pasirinkimo.

Integruotas sienų valdymas apima šias dimensijas: sienų kontrolės, apimanti rizikos analizę ir kriminalinę žvalgybą; su siena susijusių nusikaltimų nustatymo ir tyrimo koordinuojant visų teisės saugos institucijų veiklą; keturių filtrų sienų saugumo modelio (priemonių trečiose šalyse, bendradarbiavimo su gretimomis valstybėmis, sienų kontrolės, taikomų kontrolės priemonių laisvo judėjimo erdvėje, tarp jų ir gražinimo); tarpžinybinio bendradarbiavimo sienų valdymo srityje (tarp sienos apsaugos tarnybos, muitinės, policijos, nacionalinio saugumo ir kitų atitinkamų institucijų) ir tarptautinio bendradarbiavimo; valstybių narių, Bendrijos institucijų ir kitų ES įstaigų (agentūrų) veiklos koordinavimas ir darnumas.

Integruotos išorinės sienos apsaugos sistemos koncepcija orientuota į prekybos mechanizmų ES viduje bei su trečiosiomis šalimis palengvinimą, tuo pačiu stipriau kontroliuojant asmenų judėjimą pačioje Šengeno teritorijoje bei srautų pasieniuose su trečiosiomis šalimis, neapsunkinant sąžiningų skirtingų valstybių piliečių judėjimo laisvių. Tai iš pažiūros sudėtinga sistema ES išorinės sienos apsaugos politiką inkorporuoja į nacionalines politikas, integruodama bendrus ES tikslus bei bendradarbiavimo principus, instrumentus bei gaires.

LITERATŪRA

1. Amsterdamo sutartis, iš dalies pakeičianti Europos Sąjungos sutartį, Europos Bendrijų steigimo sutartis ir tam tikrus su jomis susijusius aktus (OL 1997 C 340)
2. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament – Area of Freedom, Security and Justice: Assessment of the Tampere programme and future orientations, COM(2004) 4002
3. EU Schengen Catalogue volume 1. External borders control, removal and readmission: Recommendations and Best Practices. Council of the European Union, General Secretariat DG H, February 2002
4. Commission Communication “Towards an integrated management of the external borders of the Member States of the European Union”, COM(2003)
5. Plan for the management of the external borders of the Member States of the European Union, agreed by the JHA Council on 13 June 2002 (10019/02 FRONT 58 COMIX 398)
6. Hague Programme for strengthening freedom, security and justice in the European Union, approved by the European Council at its meeting on 5 November 2004 (16054/04 JAI 559)
7. Communication from the Commission to the European Parliament and the Council in view of the European Council of Thessaloniki on the development of a common policy on illegal immigration, smuggling and trafficking of human beings, external borders and the return of illegal residents, COM (2003)
8. Communication from the Commission to the European Parliament and the Council - Enhancing police and customs co-operation in the European Union, COM (2004)

9. Communication from the Commission on Policy priorities in the fight against illegal immigration of third-country nationals, COM (2006)
10. Communication from the Commission to the Council - Reinforcing the Management of the European Union's Southern Maritime Borders, COM (2006)
11. Draft Council conclusions on Integrated Border Management (15628/06 FRONT 229 COMIX 982 + COR 1 (de) + REV 1 (et) + REV 2 (fi) approved by COREPER, Part 2, on 29.11.06)
12. Convention applying the Schengen agreement of 14 June 1985 between the governments of the states of the Benelux economic union, the federal republic of Germany and the French republic, on the gradual abolition of checks at their common borders, Rom 19 June 1990. <http://www.hri.org/docs/Schengen90/>
13. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 562/2006 2006 m. kovo 15 d. nustatantis taisyklių, reglamentuojančių asmenų judėjimą per sienas, Bendrijos kodeksą (Šengeno sienų kodeksas) // Europos Sąjungos oficialusis leidinys, 2006 04 13, L 105/1. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/oj/2006/1_105/1_10520060413lt00010032.pdf
14. Europos Sąjungos vidaus saugumo strategijos „Kuriant Europos saugumo modelį“ Projektas.- Briuselis: Europos Sąjungos Taryba, 2010-03-08.- http://www.vrm.lt/fileadmin/Padaliniu_failai/Viesojo_saugumo_dep/naujas/Vidaus_saugumo_strategija_liet.doc.pdf
15. EU Schengen Catalogue. External borders control, Removal and readmission: Recommendations and best practices.- Council of the European Union, February 2002.- <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/catalogue20EN.pdf> [žiūrėta 2011-03-15]
16. Greičius S., Seniutienė D. Šengeno Konvencijos įtaka Lietuvos sienų apsaugos organizavimui // Jurisprudencija, 2005, t. 73(65).
17. Laeken Declaration of 15 December 2001 on the future of the European Union.- <http://www.ena.lu/>
18. Lisabonos Sutartis, iš dalies keičianti Europos Sąjungos sutartį ir Europos Bendrijos Steigimo sutartį (2007/C 306/01) // Europos Sąjungos oficialusis leidinys, 2007-12-17, C 306.- <http://www.euro.lt/documents/lisabonos%20sutartis.pdf>
19. Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui. Sukurti laisvės, saugumo ir teisingumo erdvę Europos piliečiams. Stokholmo programos įgyvendinimo veiksmų planas.- Briuselis: Europos Komisija, 2010.4.20.- <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0171:FIN:LT:PDF>
20. Kuksaitė A. Europos Sąjungos išorinių sienų apsaugos teisinio reguliavimo ypatumai. Daktaro disertacijos santrauka // Socialiniai mokslai, 2009.
21. Stokholmo programa – atvira ir saugi europa piliečių labai ir saugumui (2010/C 115/01). Europos Sąjungos institucijų, įstaigų ir organų pranešimai.-Europos vadovų taryba // Europos Sąjungos oficialusis leidinys, 2010, 54, C 115/1.- <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:115:0001:0038:LT:PDF>
22. Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 2007/2004 2004 m. spalio 26 d. įsteigiantis Europos operatyvaus bendradarbiavimo prie Europos Sąjungos valstybių narių išorės sienų valdymo agentūrą // Europos Sąjungos oficialusis leidinys, 2004 11 25, L 349/1. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/oj/2004/1_349/1_34920041125lt00010011.pdf

INTEGRATED BORDER SECURITY MODEL

Danguolė Seniutienė*
Mykolas Romeris University

Summary

The main concepts used to explain the theme: *The Shengen area* – the territory of countries which have signed the Shengen Agreement. This area is special that its outer borders are preserved very carefully and control of inner borders of this area is abolished.

The Shengen Agreement – agreement of some European Union countries about progressively declining of borders control because of realization people free moving. This Agreement was signed on 14 June in 1985 under initiative of Chancellor of Germany Helmut Kohl and the President of France Francois Mitterand by Belgium, Luxembourg, the Netherland, France and Federal Republic Germany in Shengen. Border guard, control and surveillance are a relevant topic in every country. It should be mentioned, that when the country has borders with other countries, it has created the policy, legal and institutional basis for the control and surveillance of its border that secures social, political, legal, economical, cultural and scientific interests of the citizens of that country.

There are two border concepts in the European Union – internal and external borders. The co-operation of the member states, based on the integrated border management concept, is oriented to the common attempt to control and secure the external border carrying out various joint operations and projects.

The analysis of the guidelines of cooperation of the EU member states in the field of external border surveillance and evaluation of the effectiveness of this cooperation is being carried out using the researches, Shengen acquis, the Treaty of Amsterdam, the Treaty of Rome, the Treaty of Lisbon, etc.

Keywords: border security, border control, integrated border management.

Danguolė Seniutienė*, Mykolas Romeris universiteto Viešojo saugumo fakulteto Valstybės sienos apsaugos katedros lektorė, vyresnioji inspektorė. Mokslinių tyrimų kryptys: Viešoji teisė, visuomenės saugumas.

Danguolė Seniutienė*, Mykolas Romeris University, Faculty of Public security, Department of State Border Guard Security, lektor, head inspector.

Research interests: public law, public security.

AMTSENTHEBUNGSVERFAHREN IN LITAUEN

Mindaugas Statkevicius

*Universität Mykolas Romeris, Fakultät der öffentlichen Sicherheit, Juristische Abteilung
Str. V. Putvinskio 70 LT-44211 Kaunas
Tel. (+370 37) 303 655
Email: mindaugas.statkevicius@notarai.lt*

Zusammenfassung. Die Litauische Republik ist ein unabhängiger demokratischer Staat. Die Staatsgrundlagen sind in der 1992 durch ein Referendum bestätigten Verfassung festgelegt. Nach der Verfassung geht die souveräne Regierungsgewalt vom Volke aus, vollzogen wird sie durch den Sejm (Parlament), den Präsidenten, die Regierung und Gerichte. Amtsenthebung ist das Selbstschutzmittel des Volkes für die Sicherung des politischen Vertrauens zu den obersten Staatsbehörden, wodurch das Gewaltenteilungsprinzip verwirklicht wird. Das Amtsenthebungsverfahren ist kein Gerichtsprozess, denn das Parlament erfüllt keine Gerechtigkeit, sondern wirkt durch die dem Gericht ähnlichen Prozeduren.

Hauptbegriffen: Amtsenthebung, Amtsenthebungsverfahren, Impeachment, Verantwortlichkeit, Verfassung, Anklage.

EINLEITUNG

Die Litauische Republik ist ein unabhängiger demokratischer Staat. Die Staatsgrundlagen sind in der 1992 durch ein Referendum bestätigten Verfassung¹ festgelegt. Nach der Verfassung geht die souveräne Regierungsgewalt vom Volke aus, vollzogen wird sie durch den Sejm (Parlament), den Präsidenten, die Regierung und Gerichte. Als Staatsoberhaupt Litauens repräsentiert der Präsident den Staat und erfüllt seine in der Verfassung festgelegten Amtspflichten. Er entscheidet in grundlegenden außenpolitischen Fragen und vollzieht die Außenpolitik in Zusammenarbeit mit der Regierung; mit Zustimmung des Sejms beruft er den Ministerpräsidenten und beauftragt ihn, die Regierung zu bilden. Außerdem unterzeichnet und verkündet der Präsident die Gesetze, oder er verweist sie gemäß dem in Art. 71 der Verfassung geregelten Verfahren an diese gesetzgebende Institution zurück. Der Präsident wird von den Bürgern Litauens in geheimer Wahl auf eine Amtszeit von fünf Jahren gewählt. Das litauische Parlament besteht aus 141 Parlamentariern. Sie werden für eine Legislaturperiode von vier Jahren gewählt. Im Mittelpunkt der Tätigkeit des Sejms stehen legislative Funktionen. Die Verfassung Litauens konstituiert demnach ein parlamentarisches Regierungssystem, in dem die wichtigsten rechtlichen Befugnisse dem Sejm und der Regierung übertragen werden, während die Kompetenzen des Staatspräsidenten über denen des deutschen Bundespräsidenten, aber deutlich

---

¹ Die Verfassung der Litauischen Republik: angenommen am 25. Oktober 1992// Regierungsnachrichten, 1992, Nr. 33-1014.

unter denen des Reichspräsidenten der Weimarer Reichsverfassung liegen. Eine der wichtigsten Kompetenzen des Parlaments ist die Wahl des Ministerpräsidenten, der dem Parlament vom Präsidenten vorgeschlagen wird. Im übrigen zeigen die Verfassungsbestimmungen eine stark präsidentiale Ausrichtung im Staat: Der Präsident ist Oberbefehlshaber der Armee, er nominiert und ernennt den Kandidaten für das Ministerpräsidentenamt. Der Präsident hat das eingeschränkte Recht, das Parlament vorzeitig aufzulösen. Es ist leicht zu erkennen, daß die Verfassung Litauens, genauso so wie die Verfassungen der anderen zwei baltischen Staaten, an die Tradition der westlichen Verfassungsstaaten anknüpfen. Dazu gehören die Gewährleistung liberal – rechtsstaatlicher Grundrechte, die Garantie des Privateigentums, die Verankerung eines parlamentarischen, gewaltenteiligen Regierungssystems. Zur Kontrolle von Exekutivgewalt dient auch das Amtsenthebungsverfahren gegen den Präsidenten.

Zielsetzung dieses Beitrags ist die Bestimmung des Amtsenthebungsinstituts in Litauen bzw. die Untersuchung der praktischen Verwirklichung der rechtlichen Verordnungen. Zum *Untersuchungsobjekt* wird das Amtsenthebungsverfahren als Form der verfassungsrechtlichen Verantwortlichkeit in Litauen.

1. AMTSENTHEBUNG ALS VERFASSUNGSRECHTLICHE VERANTWORTLICHKEIT IM SINNE DES GEWALTENTEILUNGSPRINZIPS

Im demokratischen Rechtsstaat sollen die obersten Staatsbeamten die vom Volk delegierte Souveränität verwirklichen; sie sind bei der Ausführung erteilter Bevollmächtigungen, bei der Umsetzung der Gesetze sowie anderer Rechtsakte dem Volk verpflichtet und an die Verfassung gebunden. Der Mißbrauch von Bevollmächtigungen durch die obersten Staatsinstitutionen kompromittiert nicht nur konkrete Beamte, sondern schadet auch der Staatsautorität, beeinflusst die Staatsbeziehungen mit anderen Staaten oder internationalen Organisationen.

Die Verletzung der Verfassungsrechtsnormen führt indes zur verfassungsrechtlichen Verantwortlichkeit der Institution oder der Beamten. Eine der Verfassungsverantwortungsformen ist die Amtsenthebung. Im Sinne des Gewaltenteilungsprinzips ist die Amtsenthebung einer der Hebel, mit Hilfe dessen das Parlament das Gleichgewicht der Gewaltzweige gewährleistet. Durch das Amtsenthebungsverfahren vollzieht der Sejm keine Gerechtigkeit, denn gemäß dem VerfArt. 109 ist die Durchsetzung der Gerechtigkeit den Gerichten zugewiesen. Deshalb wird das Parlament nicht zur Rechtsinstitution im Gegenteil zur Praxis in den USA und England. Das Parlament vollstreckt in diesem Falle seine Funktionen als Legislative, gibt Gesetze usw.

Der Begriff *impeachment* entstand im 14. Jahrhundert in England. Aber in England wird die Amtsenthebung schon 200 Jahre nicht angewendet, d.h. seit 1805, obwohl sie nie aufgehoben wurde². Die in England gebildete Idee der Amtsenthebung wurde von mehreren Weltstaaten übernommen und erstens von den USA, deren Verfassung von 1787 als die erste schriftliche eine Impeachmentprozedur eingeführt hat. Im 1. Teil des Art. 77 der Verfassung Litauens wird festgelegt, dass der Präsident der Republik der Staatsleiter ist. Bei der Erklärung des VerfArt. 77 stellte das Verfassungsgericht im Beschluss vom 8. Mai 2000 fest, dass “den Status des Staatsleiters für die in der Verfassung festgelegte Zeit nur eine Person erwirbt, d.h. der Präsident der Republik, der von den Bürgern Litauens gewählt wird. Der rechtliche Status des Präsidenten der Republik als Staatsleiters ist individuell und unterscheidet sich vom Rechtsstatus aller anderen Bürger “³. Laut der Verfassung unterscheidet sich der Rechtsstatus des Präsidenten der Republik als Staatsleiters vom Rechtsstatus aller anderen Staatsbeamten (Beschluss des VerfG vom 19. Juni, 2002). Deshalb ist eine besondere Prozedur seiner Beseitigung aus dem Amt festgelegt.

2. DIE AMTSENTHEBUNGSINITIATIVE UND DIE TÄTIGKEIT DER UNTERSUCHUNGSKOMMISSION

Gemäß dem Verfassungsartikel 74 Litauens kann die Amtsenthebungsordnung nicht nur für den Präsidenten der Republik, sondern auch für den Vorsitzenden und Richter des Verfassungsgerichtes, des Obersten Gerichtes, des Appellationsgerichtes und auch für die Abgeordneten angewendet werden. Beim Vergleich dieser Verfassung mit den Verfassungen anderer Weltstaaten, ist der Kreis von Verantwortungssubjekten ziemlich breit. In den Verfassungen Russlands, Deutschlands, Frankreichs und anderer Staaten ist es vorgesehen, dass das Amtsenthebungsverfahren nur für den Präsidenten angewendet werden kann.

Um das Amtsenthebungsverfahren gegen den Präsidenten zu beginnen, braucht man eine Gruppe von nicht weniger als $\frac{1}{4}$ der Sejmmitglieder. Gem. dem VerfArt. 74 Litauens kann die Amtsenthebung initiiert werden, wenn der Präsident die Verfassung grob verletzt, den Amtseid bricht oder ein Verbrechen begeht. Wenn die Sejmmitglieder die Amtsenthebung initiieren, kann ihre Zahl als eine Vorausstellungnahme des Parlaments dem Präsidenten gegenüber gelten. So ist z.B. das Amtsenthebungsverfahren gegen den Präsidenten Paksas von 86 Sejmmitgliedern

² Introduction to British Constitutional Law. Edited by D.Cm.Yardley. Seventh Edition., Butterworths., London: 1990. 475.

³ Der Beschluss vom 8 Mai, 2000 des Verfassungsgerichts Litauens// Regierungsnachrichten, 2000, Nr. 39-1105.

initiiert worden⁴. Laut dem VerfArt. 74 wird der Präsident entlassen, wenn dafür nicht weniger als 3/5 der Sejmmitglieder abstimmen, d.h. 85 Abgeordnete. Das Amtsenthebungsverfahren des Präsidenten Paksas begann, als die provisorische Sejmkommission für mögliche Bedrohungen der nationalen Sicherheit die Folgerungen vorlegte, dass der Präsident wegen seiner Beziehungen „verletzbar war und ist“. Die Grundlage dieser Folgerung war das Zeugnis des Sicherheitsdienstes vom 23. Oktober 2003, das dem Vorsitzenden des Sejms vorlag, der die außerordentliche Sitzung des Sejms einberufen hat, in der die erwähnte provisorische Kommission gebildet wurde. Dem Präsidenten Paksas wurde vorgeworfen, wegen seiner Verbindungen zur "Bedrohung der nationalen Sicherheit" geworden zu sein. Dabei ging es vor allem um den möglichen Einfluss des Wahlkampfesponsors Juri Borissow. Nach der Untersuchung hat die provisorische Kommission am 2. Dezember die Folgerungen dargeboten. In diesen Folgerungen waren politische Hauptargumente dargelegt, die später als Grundlage für die Amtsenthebungsinitiative im Sejm wurden: 1. Die in Russland registrierte Gesellschaft "ALMAX", die in Verdacht steht, Beziehungen zu den speziellen Diensten Russlands zu hegen, hatte und hat einen Einfluss auf den Präsidenten bei seinem Streben, die politischen Prozesse Litauens zu beeinflussen und zu lenken, 2. Die Verhältnisse des Präsidenten mit Borissow sind außergewöhnlich. Mit politischen, ökonomischen und persönlichen Zielen, unterstützt von der Gesellschaft "ALMAX" in Russland, hat Borissow die Tätigkeit der Präsidentschaft sowie Beschlüsse des Präsidenten beeinflusst. Damit hat er günstigere Bedingungen für sein Geschäft gesichert, das auch den Handel mit den Ländern umfasst, die den Terrorismus unterstützen. Der Präsident hat sich von Borissow keimlich abgegrenzt und ihn mit seinen Handlungen indirekt befürwortet. Den Umfang der Einflussnahme von Borissow auf den Präsidenten zeigt die Tatsache dass, sogar ungeachtet der Drohungen von Borissow ihm gegenüber, der Präsident ihm die Staatsbürgerschaft in größter Eile gewährt hat. 3. Personen mit zweifelhafter Reputation haben den Präsidenten beeinflusst und nach der Abwechslung des Leiters der Rechtsinstitutionen gestrebt. 4. Der Präsident und seine einigen Berater haben einen unzulässigen Einfluss auf die Privatisierung von Betrieben sowie einzelne Subjekte des privaten Geschäfts ausgeübt. 5. Die Berater des Präsidenten haben ihre Kompetenzen überschritten, sich in die Tätigkeit anderer staatlichen Institutionen eingemischt, ihren Status missbraucht. 6. Durch den Präsidenten und seine Berater erreichten Geheiminformation auch Personen, die kein Recht hatten, sie zu wissen. "Bei der Einschätzung des besonderen Status und der Verantwortung des Präsidenten ist seine

---

⁴ Die Initiative des Amtsenthebungsverfahrens des Präsidenten Paksas //Voruta, den 21. Dezember, 2003, Nummer 24 (546).

Rolle die einer Gefährdung für die nationale Sicherheit Litauens“ - so wird in der Schlussfolgerung der Kommission festgestellt⁵.

Nach einer Anhörung im Parlament zur Anregung des Amtsenthebungsverfahrens über den Präsidenten bildet der Sejm eine Untersuchungskommission, um die Begründung der erhobenen Anklage zu ermitteln sowie auch die sich ergebenden Folgerungen zum Vorschlag für die Verhandlungen im Parlament auszuarbeiten. Das Ziel dieser Kommission besteht darin, Beweismittel zu erforschen und zu würdigen. In den Verhandlungen werden Zeugen, Sachverständige sowie der Präsident oder sein Anwalt verhört. Von dieser im Sejmstatut festgeschriebenen Ordnung wurde im Prozess gegen Paksas vielfältig Gebrauch gemacht, weil der Präsident von 6 Anwälten vertreten wurde. Nach der Meinung einiger Rechtskundiger sollte dem Präsidenten nur ein einziger Anwalt zur Verfügung stehen. Doch kann dieser Meinung nicht gefolgt werden, weil sie das Verteidigungsrecht des Präsidenten einengt. Die oben genannte Norm soll weit ausgelegt werden. Der VerfArt. 109 lautet “In der Hauptverhandlung beziehen sich die Richter nur auf das Gesetz”. Das bedeutet aber nicht, dass die Richter während der Hauptverhandlung andere Rechtsnormen, wie das Verteidigungsrecht des Präsidenten, nicht beachten. Während der Verhandlung gegen den Präsidenten Paksas bestand diese Kommission aus 12 Mitgliedern, 6 von ihnen waren Juristen, die vom Parlament aus den vorgestellten Kandidaten der Generalstaatsanwaltschaft sowie des Obersten Gerichts ausgelost wurden. Im Antrag der Untersuchungskommission wird der Präsident in 6 Punkten angeklagt - wegen seiner Handlungen ist und wird er verletzbar, in seiner Tätigkeit wurde die Bewahrung des Staatsgeheimnisses nicht sicher gestellt, mit seinen Handlungen die Tätigkeit von privaten Wirtschaftssubjekten unberechtigt beeinflusst; in seiner Tätigkeit hat er die öffentlichen sowie privaten Interessen nicht abgestimmt, er hat mit seinen Handlungen das rechtmäßige Zusammenwirken der staatlichen Behörden nicht gewährleistet und keine Tätigkeit unternommen, um den Missbrauch des politischen Vertrauens durch einzelne Beamte aufzuhalten, d.h. der Präsident wird wegen groben Verfassungsverstoßes sowie wegen Amtseidbruchs angeklagt.

---

⁵ Paksas ist verletzbar, sagt die Untersuchungskommission //Voruta, den 22. Dezember, 2003, Nr 25 (547).

---

3. DIE GRUNDLAGEN DER AMTSENTHEBUNG

3.1. GROBER VERFASSUNGSVERSTOß ALS GRUNDLAGE DER AMTSENTHEBUNG

Die Gesetze Litauens beschrieben keine Begriffe der groben Verfassungsverstöße. Das Verfassungsgericht hat am 16. März 2004 die Anhörungen im Amtsenthebungsverfahren zu diesem Ziel gegen Präsident Rolandas Paksas eröffnet. Am 31. März 2004 hatten die Richter die vom Parlament vorgelegten Vorwürfe geprüft, wonach Paksas detailliert grobe Verfassungsverstöße nachgewiesen wurden. Das Verfassungsgericht sah es als erwiesen an, dass der Präsident gegen das Gesetz in mindestens drei Fällen sein Amt missbraucht hat und damit grob gegen die Verfassung verstoßen hat. Paksas habe seinen Amtseid gebrochen und die Institutionen des Staates in Verruf gebracht. Das Verfassungsgericht verurteilte ausführlich die unrechtmäßige Verleihung der litauischen Staatsbürgerschaft im Frühjahr 2003 an den Geschäftsmann Borissow, die Weitergabe von Staatsgeheimnissen an denselben und den versuchten Einfluss der Präsidialverwaltung in Aktiengeschäften einer Straßenbaufirma⁶. Wegen dieser „schwerwiegenden“ Vergehen wäre die Absetzung des Präsidenten gerechtfertigt, hieß es von Seiten des Gerichts. Das Verfassungsgericht hat im Prozess gegen Paksas den Grobheitsgrad konkreter Handlungen des Präsidenten behandelt und konkrete Verletzung als grob eingeschätzt. Nach der Prüfung von den Vorwürfen wurde vom Sejm mit einer 3/5 Stimmenmehrheit nur für die Dienstentlassung abgestimmt und entschieden. Nach der Entscheidung des Verfassungsgerichts hat der Sejm in diesem Fall kein Recht, die schon angenommene Entscheidung zu revidieren und zum zweiten Mal die Schuldfrage des Beamten, für den die Amtsenthebung angewendet ist, zu behandeln (so die Darlegung des Verfassungsgerichts von 31. März, 2004). In diesem Falle würde der Sejm nur die Abstimmung wegen der Amtsentlassung des Präsidenten entscheiden.

3.2. DER AMTSEIDBRUCH

Der Amtseidbruch ist die zweite Grundlage für das Amtsenthebungsverfahren. Der Präsident Litauens legt gem. dem Art. 4 des PräsidentenG. der Litauischen Republik einen Eid ab. Es ist zu bemerken, dass sich der Eid des gewählten Präsidenten der Republik von dem abgelegten Eid eines Sejmmitgliedes, Ministerpräsidenten und Ministers, Verfassungsgerichtsrichters oder sonst der Richter unterscheidet. Der gewählte Präsident der Republik ist die einzige in der Verfassung angegebene Person, die dem besonderen Subjekt

---

⁶ Der Beschluss vom 30. Dezember, 2003 des Verfassungsgerichts Litauens // Regierungsnachrichten, 2003, Nr. 124-5643.

schwört, dem die Souveränität gehört - der gewählte Präsident der Republik schwört dem Volk. Im Beschluss vom 30. Dez. 2003⁷ hat das Verfassungsgericht den Eid auf das Volk zurückgeführt: im 1. Teil Art. 82 der Verfassung ist der Inhalt des Eides des gewählten Präsidenten der Republik gegenüber dem Volk festgelegt. Der gewählte Präsident soll schwören, der Litauischen Republik und der Verfassung treu zu sein, ehrlich sein Amt auszuüben und allen gleich gerecht zu sein. Es muss akzentuiert werden, dass im Eid des gewählten Präsidenten der Republik sich die in der Verfassung bestimmten Grundwerte widerspiegeln, die das Volk auf die Pflicht des Präsidenten der Republik beziehen. Im Gegensatz zu dem schon besprochenen groben Fall des Verfassungsverstoßes erteilt das Verfassungsgericht in diesem Fall keine Schlussfolgerung. Nur der Sejm mit der 3/5 Stimmenmehrheit könnte feststellen, ob die Handlungen des Präsidenten als Amtseidbruch betrachtet werden können. Im Beschluss vom 30. Dez. 2003 hat das Verfassungsgericht die Schlussfolgerung gezogen, dass der Amtseidbruch auch eine grobe Verfassungsverletzung darstellt. Obwohl das Verfassungsgericht Argumente für diese Folgerung deutlich nicht angegeben hat, ist es offensichtlich, dass solch eine Folgerung aufgrund der logischen und linguistischen Analyse der Verfassung sowie des Eides als verfassungsrechtlich bedeutender Rechtsakt gezogen werden kann. Die Eigenart des Eides des gewählten Präsidenten der Republik besteht gerade darin, dass sich darin die wichtigsten universalen Verfassungswerte widerspiegeln, von denen der Präsident sich nicht abwenden darf; diese Verfassungswerte sind voneinander nicht trennbar, ihr Inhalt umfasst die Mehrheit anderer nicht weniger bedeutender Verfassungsverpflichtungen. Deshalb führt der Bruch eben jenes Rechtsakts, worin die Grundwerte des demokratischen Rechtsstaates verankert sind, zum Verfassungsbruch. Die Analyse des Problems des angegebenen Verhältnisses hat auch einen anderen Aspekt - die Amtsenthebung kann nur wegen der beiden Grundlagen, d.h. der groben Verfassungsverletzung und des Amtseidbruches, initiiert werden. Wie schon erwähnt wurde, ist eines der Elemente des Präsidenteneides "das Versprechen allen gleich gerecht zu sein". Im Beschluss des Verfassungsgerichts vom 30. Dez. 2003 wurde auch festgestellt, dass die Bestimmung 1. Teil Art. 82, dass der Präsident der Republik allen gleich gerecht sein soll, nicht in allen Fällen verletzt wird, wenn es sich um die Verletzung des 1. Teiles des VerfArt. 29 handelt (Prinzip der formalen Personengleichheit), sondern erst dann, wenn der Präsident der Republik bei der Durchführung der ihm in der Verfassung und den einfachen Gesetzen bestimmten Bevollmächtigungen so bewusst rechtswidrig handelt, dass die Personen und ihre Gruppen, wegen deren er Entscheidungen trifft, nicht gleich gerecht behandelt würden. Folglich

⁷ Der Beschluss vom 30. Dezember, 2003 des Verfassungsgerichts Litauens // Regierungsnachrichten, 2003, Nr. 124-5643.

kann die verfassungsrechtliche Verantwortung des Präsidenten für den Amtseidbruch nur durch absichtliches Handeln, d.h. beim Vorhandensein gesellschaftsfeindlicher Interessen oder Eigenziele entstehen. Diese Position des Verfassungsgerichts bedeutet grundsätzlich, dass jede Verletzung der Verfassung oder des Amtseides, wenn sie bewusst oder aus eigenen Zielen begangen wird, als eine grobe Verletzung der Verfassung oder als Amtseidbruch betrachtet werden kann. Daneben ist in allen Fällen, in denen das Verfassungsgericht anerkennt, dass ein Präsidentendekret der Verfassung oder den Gesetzen widerspricht, das Amtsenthebungsverfahren wegen des groben Verfassungsverstößes oder des Amtseidbruchs initiiierbar.

3.3. DIE BEGEHUNG EINES VERBRECHENS

Die dritte Grundlage der Amtsenthebung gemäß der Verfassung ist die Begehung eines Verbrechens. Die unterschiedlichen Grundlagen der Amtsenthebung in Litauen setzen eine Vielfalt rechtlicher Regulierung voraus. Das Statut des Sejms sieht zwei Formen der Amtsenthebungsverfahrens vor, abhängig davon, welcher Beamte zur verfassungsrechtlichen Verantwortung gezogen wird⁸. Die Grundlage solcher rechtlichen Regulierung ist die Norm des VerfArt. 86, laut der der Präsident Litauens gemäß dem VerfArt. 86 zu Straf- und Administrationsverantwortung nicht gezogen werden darf.

4. STELLUNGNAHME UND AUSBLICK

Amtsenthebung ist das Selbstschutzmittel des Volkes für die Sicherung des politischen Vertrauens zu den obersten Staatsbehörden, wodurch das Gewaltenteilungsprinzip verwirklicht wird. Die Amtsenthebung weckt Misstrauen gegenüber dem ganzen politischen System des Staates, obwohl das eine der Demokratieverwirklichungsformen ist. Denn es ist das verfassungsrechtliche Institut, das durch rechtliche Verordnungen verankert wird. Das Amtsenthebungsverfahren ist kein Gerichtsprozess, denn das Parlament erfüllt keine Gerechtigkeit, sondern wirkt durch die dem Gericht ähnlichen Prozeduren. Die Vielfalt der Grundlagen der Amtsenthebung entscheidet die Ordnung des Amtsenthebungsverfahrens. Hinsichtlich des litauischen Rechts kommt es bei dem groben Verstoß der Verfassung zum Amtseidbruch, und umgekehrt, beim Amtseidbruch wird grob gegen die Verfassung verstoßen.

---

⁸ Statut vom Sejm, angenommen am 22. Dezember, 1998 // Regierungsnachrichten, 1999, Nr. 5-97.

Deshalb kann die Anklage gegen den Präsidenten nur wegen des groben Verfassungsverstößes oder nur wegen des Amtseidbruchs nicht erhoben werden. Nach dem litauischen Recht würde der Sejm im Falle des Verstoßes gegen die Verfassung nur die Abstimmung wegen der Amtsentlassung des Präsidenten entscheiden.

LITERATUR

1. Die Verfassung der Litauischen Republik: angenommen am 25. Oktober 1992// Regierungsnachrichten, 1992, Nr. 33-1014.
2. Der Beschluss vom 30. Dezember, 2003 des Verfassungsgerichts Litauens // Regierungsnachrichten, 2003, Nr. 124-5643.
3. Der Beschluss vom 11. Mai, 1999 des Verfassungsgerichts Litauens // Regierungsnachrichten, 1999, Nr. 42-1345.
4. Der Beschluss vom 8 Mai, 2000 des Verfassungsgerichts Litauens// Regierungsnachrichten, 2000, Nr. 39-1105.
5. Statut vom Sejm, angenommen am 22. Dezember, 1998 // Regierungsnachrichten, 1999, Nr. 5-97.
6. Introduction to British Constitutional Law. Edited by D.Cm.Yardley. Seventh Edition., Butterworths., London: 1990. 475.
7. Paksas ist verletzbar, sagt die Untersuchungskommission //Voruta, den 22. Dezember, 2003, Nummer 25 (547).
8. Die Initiative des Amtsenthebungsverfahrens des Präsidenten Paksas //Voruta, den 21. Dezember, 2003, Nummer 24 (546).

APKALTOS PROCESAS LIETUVOJE

Mindaugas Statkevičius*
Mykolo Romerio universitetas

Santrauka

Apkalta yra tautos savisaugos priemonė. Apkaltos procesu realizuojamas valdžių padalijimo principas. Apkaltos procesas kelia nepasitikėjimą visa valstybės politine ir teisine sistema, nors tai yra demokratinė valdžios kontrolės forma. Apkalta Lietuvos teisinėje sistemoje yra konstitucinis institutas. Apkaltos procesas nėra teismo procesas, kadangi parlamentas nevykdo teisingumo, nors veikia panašiomis procedūromis. Apkaltos pagrindų įvairovė lemia apkaltos proceso tvarką. Pagal Lietuvos Konstituciją, šturkštus Konstitucijos pažeidimas yra kartu ir priesaikos sulaužymas. Lietuvos teisinėje sistemoje šturkštus Konstitucijos pažeidimo atveju Seimo kompetencija apsiriboja tik konstitucinės sankcijos – pašalinimo iš pareigų – taikymu arba netaikymu.

Raktiniai žodžiai: Apkalta, Pašalinimas iš pareigų, apkaltos procesas, kaltinimas, Konstitucinis teismas.

Summary

Impeachment in Lithuania is an expressed power of the legislature that allows for formal charges against a officer of government for crimes committed in office. The actual trial on those charges, and subsequent removal of an official on conviction on those charges, is separate from the act of impeachment itself. Impeachment is analogous to indictment in regular court proceedings. The Seimas of

---

Lithuania has the sole power of impeaching, while the Constitutional Court has the sole power to try all impeachments.

Keywords: Impeachment, Removal of an official, Trial, Charges, Constitutional Court.

Mindaugas Statkevičius*, Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Teisės katedros lektorius. Mokslinių tyrimų kryptys: konstitucinė teisė, apkaltos procesas, civilinė teisė.

Mindaugas Statkevičius*, Mykolas Romeris University, Faculty of Public Security, Department of Law, Lecturer. Research interests: Constitutional law, impeachment proceedings, civil law

---

MULTILINGUALISM AND MULTICULTURALISM IN THE CONTEXT OF THE EUROPEAN UNION

Aušra Stepanovienė

*Mykolas Romeris University, Faculty of Public Security, Department of Humanities
V.Putvinskio str.70, LT-44211, Kaunas
Tel. 303667*

Summary. The paper deals with multilingualism and multiculturalism in the context of the European Union (EU). It analyzes certain skills and competencies that multilingual and multicultural European citizens have to acquire to become full-fledged EU members. Multilingualism is becoming a social phenomenon governed by the needs of globalization and cultural openness. Thanks to the ease of access to information, facilitated by the Internet, individuals' exposure to multiple languages is getting more and more frequent, and triggering therefore the need to acquire more and more languages. Speaking many languages makes individuals more competitive and mobile. The EU policy of official multilingualism as a deliberate tool of government is unique in the world. The EU works actively in the sphere of culture and quality of life to promote the wider knowledge and use of all its official languages throughout the Union.

Keywords: multiculturalism, multilingualism, skills, competences, languages

INTRODUCTION

In fact what marks Europe out is this very diversity: the great variety of languages and cultures within its boundaries. Each language reflects a particular way of thinking, carries a memory, a literary heritage, and is the legitimate basis of cultural identity.¹ As Europe continues to expand and integrate through the EU, it faces the challenge of ever increasing multilingual and multicultural contact, within and across its borders. The many languages spoken in Europe can serve as a bridge to other people and open access to other countries and cultures, promoting mutual understanding.

At the initiative of Commissioner Leonard Orban in 2008 the European Commission adopted a new strategy for languages in Europe. Under the motto "Many people speaking many languages", Orban sees multilingualism both as the ability to speak the language of others and of others to speak our language. Promoting multilingualism in the different policies of the EU, such as culture, education, communication and employment is at the centre of his objectives and he firmly believes that languages do open up new opportunities, doors to new experiences; and they can signpost the way towards a more inclusive, prosperous Europe for all citizens.

---

¹ Häggman, J., Multilingualism and the European Union. *Europäisches Journal für Minderheitenfragen*.

The European Union has 23 official languages and some 60 regional or minority languages. Each of these languages is part of our heritage, and has a place of its own in Europe. Multilingualism is the mastery of multiple languages. A person is multilingual if he or she knows several languages; a document or message is multilingual if it is presented in multiple languages. Promoting multilingualism in the different Policies of the EU, such as culture, education, communication and employment is at the centre of the objectives of the EU.²

The paper analyzes the importance of competences in the context of multilingualism and multiculturalism. Multicultural means: 1) of more than one culture: relating to, consisting of, or participating in the culture of different countries, ethnic groups, or religions 2) supporting integration: advocating or encouraging the integration of people of different countries, ethnic groups, and religions into all areas of society.

To be an effective communicator in the multilingual world, people have to develop multilingual and multicultural competences. The aim of the research is to analyze the skills and competences that a person will need living in a multicultural area of the EU and to discuss the importance of the characteristics of multilingualism and multiculturalism in the EU. The object of the research is the skills and competences that are necessary in the development of one's multiculturalism and multilingualism. The methods used: the analysis of scientific literature and EU documents concerning the issue of multiculturalism and learning competences.

LINGUISTIC DIVERSITY IN THE EUROPEAN CONTEXT

EU language policies aim to protect linguistic diversity and promote knowledge of languages – for reasons of cultural identity and social integration, but also because of multilingual citizens are better placed to take advantage of the educational, professional and economic opportunities created by an integrated Europe. Linguistic diversity has become more visible than ever because people have much more contact with foreigners than ever before. They increasingly face situations where they have to speak languages other than their own.³

Article 22 of the EU's Charter of Fundamental Rights requires the EU to respect linguistic diversity and Article 21 prohibits discrimination based on language. Together with respect for individuals and for linguistic diversity, openness towards other cultures, tolerance for others is a core of EU value. This principle applies not only to the 23 official EU languages but also to the many regional and minority languages spoken by segments of its population. It is this that makes the EU a place where diversity can be celebrated as an asset.

---

² Microsoft Encharta. Gateway to the European Union. 2008, <http://europa.eu.int/languages>

³ Official EU Languages. <http://ec.europa.eu/education/languages/pdf/com/2>

According to the recent Euro barometer survey, half of the citizens of the EU state they can hold a conversation in at least one language other than their mother tongue. The percentages vary among countries and social groups: 99% of Luxembourgers, 93% of Latvians and Maltese and 90% of Lithuanians know at least one language other than their mother tongue, whereas a considerable majority in Hungary (71%), the UK (70%), Spain, Italy and Portugal (64% each) master only their mother tongue.⁴ One can see that Lithuania occupies one of the highest statuses in terms of multilingualism and multiculturalism. The citizens of our country definitely have necessary skills to develop the competence of multilingualism.

EUROPEAN TYPOLOGIES OF COMPETENCES

Growing internationalization, the rapid pace of change, and the continuous roll-out of new technologies mean that Europeans must not only keep their specific job-related skills up-to-date, but also possess the generic competences that will enable them to adapt to change. In this context, the Common European Framework of Reference for Languages⁵ identifies and defines the key competences needed for personal fulfilment, active citizenship, social inclusion and employability in the society. According to the Framework the key competences are defined as general abilities to perform specific tasks or functions successfully, to perform certain activities on the grounds of the existing knowledge, skills and attitude system. Skills are defined as the learned capacity to carry out pre-determined results often with the minimum outlay of time, energy, or both. The notion of competence includes creativity, while a skill does not mean performing a task in a creative way. Competence is shown in action in a context that might be different the next time you have to act. In every profession human work is not only multiple, but also complex. That means that a worker, who wishes to perform a certain job very well must have certain abilities, which are called competences. If a person completes many various functions in a certain occupation, he or she has to acquire many different competences bearing in mind the concept of multilingualism and multiculturalism.⁶

The Reference Framework sets out eight key competences:

- a) Communication in the mother tongue;
- b) Communication in foreign languages;
- c) Mathematical competence and basic competences in science and technology;
- d) Digital competence;

⁴ European Commission. Multilingualism. <http://europa.eu/languages/en/chapter/14>

⁵ Common European Framework of Reference for languages, 2001, http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/CADRE_EN_asp

⁶ Foley, G., Suaugusiųjų mokymosi metmenys. Vilnius, Krona, 2007, p.37

-
- e) Learning to learn;
  - f) Social and civic competences;
  - g) Sense of initiative and entrepreneurship;
  - h) Cultural awareness and expression.

The key competences are all considered equally important, because each of them can contribute to a successful life in a knowledge society. They are necessary in the fields of multilingualism and multiculturalism.

a) *Communication in the mother tongue* is the ability to express and interpret concepts, thoughts, feelings, facts and opinions in both oral and written form, and to interact linguistically in an appropriate and creative way in a full range of societal and cultural contexts; in education and training, work, home and leisure. Individuals should have the skills to communicate in a variety of communicative situations and to monitor and adapt their own communication to the requirement of the situation. A positive attitude towards communication in the mother tongue involves a disposition to critical and constructive dialogue, an appreciation of aesthetic qualities and a willingness to strive for them and an interest in interaction with others. This implies an awareness of the impact of language on others and a need to understand and use language in a positive and socially responsible manner.

b) *Communication in foreign languages*. Essential skills for communication in foreign languages consist of the ability to understand spoken messages, to initiate, sustain and conclude conversations and to read, understand and produce texts appropriate to the individual's needs. Communication in foreign languages also calls for skills such as mediation and intercultural understanding. A positive attitude involves the appreciation of cultural diversity, and an interest and curiosity in languages and intercultural communication.

c) *Mathematical competence and basic competences in science and technology*. Mathematical competence is the ability to develop and apply mathematical thinking in order to solve a range of problems in everyday situations. It involves the ability and willingness to use mathematical modes of thought and presentation.

Competence in science refers to the ability and willingness to use the body of knowledge and methodology employed to explain the natural world, in order to identify questions and to draw evidence-based conclusions. This competence involves an understanding of the changes caused by human activity and responsibility as an individual citizen. Competence in science also includes an attitude of critical appreciation and curiosity, an interest in ethical issues and respect for both safety and sustainability, in particular as regards scientific and technological progress in

relation to oneself, family, community and global issues. Vast general knowledge is an inseparable part of multiculturalism, so these competencies are also important for all the members from the EU.

d) *Digital competence* involves the confident and critical use of Information Society Technology (IST) for work, leisure and communication. It is underpinned by basic skills in ICT: the use of computers to retrieve, assess, store, produce, present and exchange information, and to communicate and participate in collaborative networks via the Internet. Skills needed include the ability to search, collect and process information and use it in a critical and systematic way, assessing relevance and distinguishing the real from the virtual while recognizing the links. Individuals should have skills to use tools to produce, present and understand complex information and the ability to access, search and use Internet-based services. Individuals should also be able to use IST to support critical thinking, creativity and innovation. Today the Internet and Information Technology (IT) are probably the best way to communicate and to live a fully-fledged multicultural life. It is one of the best ways to develop the competence of multilingualism.

e) *Learning to learn* is the ability to pursue and persist in learning, to organize one's own learning, including through effective management of time and information, both individually and in groups. This competence includes awareness of one's learning process and needs, identifying available opportunities, and the ability to overcome obstacles in order to learn successfully. This competence means gaining, processing and assimilating new knowledge and skills as well as seeking and making use of guidance. Learning to learn engages learners to build on prior learning and life experiences in order to use and apply knowledge and skills in a variety of contexts: at home, at work, in education and training.

Learning to learn skills require firstly the acquisition of the fundamental basic skills such as literacy, numeracy and ITC skills that are necessary for further learning. Building on these skills, an individual should be able to access, gain, process and assimilate new knowledge and skills. This requires effective management of one's learning, career and work patterns and the ability to persevere with learning, to concentrate for extended periods and to reflect critically on the purposes and aims of learning. In the case of multilingualism this competence can be applied in learning different languages and maintaining an already acquired competence to speak different languages. Every language is some kind of a life organism that needs to be nurtured all the time, otherwise it disappears. That clearly shows that the competence of learning to learn is inseparable from the competence of speaking different languages.

---

f) *Social and civic competences* include personal, interpersonal and intercultural competence and cover all forms of behaviour that equips individuals to participate in an effective and constructive way in social, working and civic life, based on knowledge of social and political concepts and structures and a commitment to active and democratic participation. The core skills of this competence include the ability to communicate constructively in different environments, to show tolerance, express and understand different viewpoints, to negotiate with the ability to create confidence and to feel empathy. The competence is based on an attitude of collaboration, assertiveness and integrity. For successful interpersonal and social participation it is essential to understand the codes of conduct and manners generally accepted in different societies and environments. Understanding the multi-cultural and socio-economic dimensions of European societies and how national cultural identity interacts with the European identity is essential.

g) *Sense of initiative and entrepreneurship* refers to an individual's ability to turn ideas into action. It includes creativity, innovation and risk-taking, as well as the ability to plan and manage projects in order to achieve objectives. This supports individuals in their everyday lives at home, in society and also in the workplace in being aware of the context of their work and being able to seize opportunities, and is a foundation for more specific skills and knowledge needed by those establishing or contributing to social or commercial activity. Skills relate to proactive project management, effective representation and negotiation, and the ability to work both as an individual and collaboratively in teams. An entrepreneurial attitude is characterized by initiative, pro-activity, independence and innovation in personal and social life, as much as at work. We face situations where we have to speak languages other than our own as Europe's market becomes integrated, and thus the competence of entrepreneurship is very tightly associated with multilingualism and multiculturalism.

h) *Cultural awareness and expression*. Cultural knowledge includes an awareness of local, national and European cultural heritage and their place in the world. It covers basic knowledge of major cultural works, including popular contemporary culture. It is essential to understand the cultural and linguistic diversity in Europe and other regions of the world. Skills relate to both appreciation and expression of works of art and performances as well as self-expression through a variety of media using one's innate capacities, skills include also the ability to relate one's own creative and expressive points of view to the opinions of others and to identify and realize social and economic opportunities in cultural activity. A solid understanding of one's own culture and a sense of identity can be the basis for an open attitude towards and respect for diversity of cultural

expression. A positive attitude also covers creativity, and the willingness to cultivate aesthetic capacity through artistic self-expression and participation in cultural life.⁷

CONCLUSIONS

We are convinced that knowledge of languages benefits Europeans. A successful multilingualism policy can strengthen citizens' life chances. It can boost job prospects, open access to rights and services bring about a Europe of solidarity, because it creates paths to dialogue between people and cultures. Activating our natural aptitude for language acquisition provides us with a linguistic and cultural experience that can enhance our overall multicultural life and the competence of multilingualism. Lifelong languages' learning has become a necessity for all citizens. We need to develop our skills and competences throughout our lives for our ability to be successful in a constantly changing world and our exposure to different cultures. Growing internationalization, rapid changes, and the continuous roll-out of new technologies mean that Europeans must not only keep their specific culture-related skills up-to-date, but also possess the generic competences that will enable them to adapt to change. The knowledge, skills and competences that everyone needs are the competences that help us to communicate in multicultural and multilingual Europe.

REFERENCES

1. Foley, G., Suaugusiųjų mokymosi metmenys. Vilnius, Krona, 2007, p.37
2. Häggman, J., Multilingualism and the European Union. Europäisches Journal für Minderheitenfragen..
3. Common European Framework of Reference for languages, 2001, http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/CADRE_EN.asp
4. European Commission. Multilingualism. <http://europa.eu/languages/en/chapter/14>
5. Microsoft Encharta. Gateway to the European Union. 2008, <http://europa.eu.int/languages>
6. Official EU Languages. <http://ec.europa.eu/education/languages/pdf/com/2>
7. The Key Competences for Lifelong Learning: A European Framework. 2006, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2008/L_394/1_39420061230en00100018.pdf.

DAUGIAKALBYSTĖ IR DAUGIAKULTŪRIŠKUMAS EUROPOS SAJUNGOS KONTEKSTE

Aušra Stepanovienė*
Mykolas Romeris University

⁷ The Key Competences for Lifelong Learning: A European Framework. 2006, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2008/L_394/1_39420061230en00100018.pdf.

Santrauka

Dabartinaisiais laikais Europos Tarybos kalbų mokymosi kryptys tapo labai svarbi daugiakalbystės sąvoka. Į daugiakalbystę reikia žiūrėti daugiakultūriškumo kontekste. Kalba yra ne tik svarbiausias kultūros aspektas, bet taip pat priemonė naudotis kultūros apraiškomis. Straipsnyje apibrėžiami daugiakalbystės ir kultūrų įvairovės skatinimo tikslai ir funkcijos daugiakultūrijoje ir daugiakalbėje Europoje. Gebėjimas bendrauti keliomis kalbomis padeda plėtotis ne tik verslo sričiai, jis padeda ES piliečiams tapti konkurencingesniems ir mobiliams. ES valdžios taikoma oficialaus daugiakultūriškumo politika – vienintelė pasaulyje. ES skatina visų Sąjungos kalbų mokymąsi ir aktyvų jų vartojimą. Europos Komisijos kalbų politikos dokumentuose pažymima, kad kalbų mokymasis yra europiečių demokratinio pilietiškumo ugdymo pagrindas, o vienas svarbiausių kalbų politikos tikslų – plėtoti daugiakalbiškumą ir visų kalbų mokymosi galimybes Europoje.

Įvairios kultūros asmens kultūrinėje kompetencijoje nėra atskirtos, jos lyginamos, priešingai ir aktyviai veikia viena kitą ir tokiu būdu formuojasi turtinga integruota asmens daugiakultūrijoje kompetencija, o daugiakalbystės kompetencija yra tik viena kultūrinės kompetencijos sudedamoji dalis, kuri savo ruožtu sąveikauja su kitomis dalimis. Straipsnyje pristatomos ir aptariamos bendrosios kompetencijos, privalomos daugiakalbiams europiečiams, norintiems tapti visaverčiais ES piliečiais. Apibūdinamas kalbų mokymosi tikslas tarpkultūrinio požiūriu – skatinti asmenybės raidą ir tapatybės jausmą, savo ruožtu plečiant kitos kalbos ir kultūros patirtį, palaikyti ir gausinti Europos kultūrų turtus bei įvairovę mokantis vieniems kitų kalbų, padėti tenkinti daugiakalbės ir daugiakultūrijoje Europos poreikius lavinant Europos gyventojų gebėjimus bendrauti vieniems su kitais peržengiant kalbų ir kultūrų ribas. To siekti reikia nuolat ir visą gyvenimą. Plečiantis individo kalbos ir jos kultūrinio konteksto patirčiai, jo mąstyme tos kalbos ar kultūros nėra griežtai skirtingose mentalinėse zonose, bet susilieja į bendrą komunikacinę kompetenciją, kurioje visos žinios ir visa kalbinė patirtis papildo vienos kitas ir kurioje kalbos yra susijusios tarpusavyje ir vienos kitas veikia.

Pagrindinės sąvokos: daugiakalbystė, daugiakultūriškumas, gebėjimai, kompetencijos, kalbos.

Aušra Stepanovienė*, Mykolas Romeris universiteto Visuomenės saugumo fakulteto Humanitarinių mokslų katedros lektorė. Mokslinių tyrimų kryptys: profesinės užsienio kalbos mokymo(-si) problemos, teisės kalbos vertimo teorija ir praktika.

Aušra Stepanovienė*, Mykolas Romeris University, Faculty of Public Security, Department of Humanities, lecturer. Research interests: professional foreign language teaching/learning problems, theory and practice of legal language translation.

VIEŠOSIOS VIETOS SĄVOKOS SAMPRATA IR PROBLEMATIKA

Rūta Šimkaitytė – Kudarauskė

*Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Teisės katedra
Putvinskio g. 70, LT-44211 Kaunas
Telefonas 303655
El.paštas: ruta77s@yahoo.com*

Santrauka. Straipsnyje analizuojama viešosios vietos sąvoka, jos vartojimas Lietuvos Respublikos teisės aktuose. Šio straipsnio tikslas – analizės ir palyginamuoju metodu išsiaiškinti viešosios vietos sąvokos sampratą ir išskirti šios sąvokos taikymo problemas. Pirmoje straipsnio dalyje apžvelgiami Lietuvos Respublikos teisės aktai, kuriuose yra vartojama viešosios vietos sąvoka, analizuojami jos skirtumai šių aktų kontekste. Antroje straipsnio dalyje tiriama teismų formuojama praktika viešosios vietos sąvokos sampratos aspektu, toliau analizuojamos kylančios problemos, aptariama Europos žmogaus teisių teismo praktika, susijusi su viešosios vietos sąvokos analize ir pateikiamas galimas viešosios vietos sąvokos aiškinimo būdas.

Pagrindinės sąvokos: viešoji vieta, atvira visuomenei.

ĮVADAS

Įstatymai ir kiti teisės aktai reglamentuoja įvairius teisinius santykius visuomenėje. Kai kurie jų taikomi tam tikrais atvejais, kurie paprastai būna nurodyti pačiuose teisės aktuose. Vieni jų būna apriboti laike, kiti erdvėje, dar kiti susieti su tam tikrų aplinkybių buvimu ar nebuvimu. Vienai iš tokių kategorijų galima priskirti teisės aktus, veikiančius ar reglamentuojančius tam tikrus teisinius santykius viešosiose vietose.

Viešosios vietos sąvoka minima ne viename teisės akte, tačiau šios sąvokos aiškinimas ir samprata yra ne vienoda. Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos įstatymuose nėra išsamaus ir aiškaus viešosios vietos sąvokos apibrėžimo, todėl teisės aktų, sąlygojamų viešosios vietos aplinkybe, veikimas ir taikymas sukelia nemažai diskusijų ir net teisminių ginčų.

Vieningos viešosios vietos sąvokos sampratos nebuvimas lemia šio straipsnio aktualumą. Straipsnio tikslas – išanalizuoti Lietuvos Respublikos teisės aktuose vartojamą viešosios vietos sąvoką, todėl pirmoje dalyje nagrinėjami įstatymai ir kiti teisės aktai, kuriuose minėta sąvoka yra vartojama. Toliau siekiama išsiaiškinti šios sąvokos sampratą ir su jos taikymu susijusias problemas, apžvelgiama teismų formuojama praktika. Teisės aktų, teisminės praktikos ir teisinės literatūros analizės ir aprašomuoju metodu bei lyginamosios analizės būdu įvertinama esama situacija ir siūlomi problemos sprendimo būdai.

VIEŠOSIOS VIETOS SĄVOKA LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISĖS AKTUOSE

Lietuvos Respublikos teisės aktuose viešosios vietos sąvokos vartojimas nėra itin dažnas reiškinys, tačiau šios sąvokos neapibrėžtumas sukelia visuomenėje nemažai diskusijų ir interpretacijų. Viešoji vieta minima beveik trisdešimtyje įstatymų, tačiau nei viename iš jų nėra pateikiama viešosios vietos sąvoka ir tik trijuose įstatymuose aiškinama, kas turėtų būti suprantama kaip viešoji vieta, minima konkrečiame to įstatymo straipsnyje.

Nustatyti, kas yra viešoji vieta yra svarbu dėl to, kad būtų tinkamai taikomos teisės normos, nes kai kurie veiksmai, padaryti viešosiose vietose gali būti pripažinti pažeidimais, nusižengimais ar net nusikaltimais, ir priešingai, ne viešosiose vietose – privačiose valdose turi būti ginamos tokios žmonių teisės kaip teisė į privatų gyvenimą ir jo slaptumą ir pan.

Bene plačiausiai viešosios vietos sąvoką aiškina Lietuvos Respublikos susirinkimų įstatymas, nurodydamas, kad reglamentuoja susirinkimų organizavimo sąlygas ir tvarką „viešosiose vietose, t. y. miestų, gyvenviečių gatvėse, aikštėse, parkuose, skveruose bei kitose viešose vietose ir bendro naudojimo pastatuose“¹ ir analogiškai Lietuvos Respublikos triukšmo valdymo įstatymas, kuriuo nustatoma Vidaus reikalų ministerijos kompetencija įgalioti pavaldžias viešo administravimo institucijas atlikti triukšmo kontrolę „viešosiose vietose, t. y. miestų, gyvenviečių gatvėse, aikštėse, parkuose, skveruose bei kitose viešose vietose ir bendro naudojimo pastatuose, baruose, diskotekose, kavinėse, pramoginiuose renginiuose“². Tačiau šiuose įstatymuose pateikiamų viešųjų vietų sąrašas nėra baigtinis. Nėra aiškios minimų įstatymų veikimo ribos kitose vietose, kadangi nėra kriterijų, pagal kuriuos neįvardintos vietos būtų priskiriamos viešosioms vietoms.

Lietuvos Respublikos rinkliavų įstatymas taip pat įvardina, kas laikytina viešąja vieta, tačiau šios sąvokos taikymas yra apibrėžiamas vykdomos veiklos aplinkybe, t. y. „viešąja vieta, kurioje vykdoma prekyba, teikiamos paslaugos, laikytina savivaldybės teritorijoje esanti savivaldybei ar valstybei nuosavybės teise priklausanti ar patikėjimo teise valdoma teritorija (išskyrus išnuomotą ar perduotą naudotis teritoriją), kurioje teikiamos paslaugos, taip pat vykdoma prekyba nuo (iš) laikinųjų prekybos įrenginių, kioskų paviljonų, prekybai pritaikytų automobilių ar priekabų, lauko kavinių“³.

Dar dvejuose įstatymuose taip pat yra nurodomos konkrečios vietos, tačiau nors jos ir neįvardintos kaip viešosios, tačiau teisės normos turinio sisteminė analizė leidžia daryti pagrįstą išvadą, kad minimose vietose teisės aktas yra taikomas. Tai Lietuvos Respublikos religinių

---

¹ Lietuvos Respublikos susirinkimų įstatymas (Žin., 1993, Nr. 69-1291), 6 str.

² Lietuvos Respublikos triukšmo valdymo įstatymas (Žin., 2004, Nr. 164-5971), 6 str.

³ Lietuvos Respublikos rinkliavų įstatymas (Žin., 2000, Nr. 52-1484), 11 str.

bendruomenių ir bendrijų įstatymas, kurio 8 straipsnis reglamentuoja religinių apeigų atlikimo vietas. Įstatymas numato, kad „[r]eliginės apeigos <...> atliekamos <...> kulto pastatuose ir aplink juos, <...> šarvojimo patalpose, kapinėse ir krematoriumuose“, taip pat „ligoninėse, socialinio aprūpinimo pensionatuose, laisvės atėmimo vietose“, esant tam tikroms aplinkybėms kariniuose daliniuose ar valstybinėse švietimo ir auklėjimo įstaigose⁴. Šios visos vietos gali būti pagrįstai laikomos viešosiomis vietomis, kadangi minėto straipsnio 4 dalyje numatyta, kad „[r]eliginės apeigos gali būti atliekamos ir kitose viešose vietose“. Antrasis teisės aktas, priskiriantis konkrečias vietas viešosios vietos kategorijai, yra Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas (toliau – ATPK). ATPK 178 straipsnis draudžia alkoholinių gėrimų gėrimą viešosiose vietose arba girtos pasirodymą viešosiose vietose. Šioje teisės normoje nurodoma, jog „[a]lkoholinių gėrimų <...> gėrimas gatvėse, stadionuose, skveruose, parkuose, visų rūšių visuomeniniame transporte ir kitose vietose <...> užtraukia įspėjimą arba baudą <...>“⁵. ATPK 183 straipsnis numato administracinę atsakomybę už viešosios rimties trikdymą, t. y. už šauksmus, švilpimą ir kitus veiksmus „gatvėse, aikštėse, parkuose, paplūdimiuose, viešajame transporte bei kitose viešosiose vietose“⁶. Taigi išvardintas vietas taip pat galima laikyti viešosiomis vietomis, bet ir vėl atkreiptinas dėmesys į tai, kad viešųjų vietų sąrašas nėra baigtinis, o tame pačiame teisės akte pateikiamas viešųjų vietų sąrašas skiriasi.

Tuo tarpu visuose kituose įstatymuose nėra net tokių viešosios vietos aiškinimų, nors ši sąvoka vartojama. Juose viešoji vieta yra ta aplinkybė, kuri sąlygoja draudimų, įpareigojimų, taisyklių, teisių apribojimo ar atsakomybės, baudžiamumo už tam tikrus veiksmus veikimą. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymas draudžia vartoti alkoholinius gėrimus viešosiose vietose⁷. Lietuvos Respublikos nepaprastosios padėties⁸ ir Karo padėties⁹ įstatymai numato draudimus komendanto valandos metu būti viešosiose vietose be specialaus leidimo ir asmens dokumento ar karo komendanto leidimo. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse kaip viena iš kardomųjų priemonių yra numatytas namų areštas, kurio taikymo metu įtariamajam draudžiama lankytis viešosiose vietose¹⁰. Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse numatyta baudžiamoji atsakomybė už kišenvagystę, t. y. svetimo turto

⁴ Lietuvos Respublikos religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymas (Žin., 1995, Nr. 89-1985), 8 str.

⁵ Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas (Žin., 1985, Nr. 1-1), 178 str.

⁶ Ten pat, 183 str.

⁷ Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymas (Žin., 1995, Nr. 44-1073; 2004, Nr. 47-1548), 22 str.

⁸ Lietuvos Respublikos nepaprastosios padėties įstatymas (Žin., 2002, Nr. 64-2575), 2 str.

⁹ Lietuvos Respublikos karo padėties įstatymas (Žin., 2000, Nr. 52-1482), 2 str.

¹⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (Žin., 2002, Nr. 37-1341), 132 str.

iš asmens drabužių, rankinės ar kitokio nešulio pagrobimą viešoje vietoje¹¹. Paminėtinos ir šio kodekso 250 straipsnyje (teroro aktas)¹² bei 284 straipsnyje (viešosios tvarkos pažeidimas)¹³ numatytos baudžiamosios veikos, kurių kvalifikuojančia aplinkybe taip pat yra viešoji vieta. Panašiai viešoji vieta kaip kvalifikuojanti aplinkybė yra numatyta ir ATPK, pavyzdžiui, 174 straipsnyje yra numatyta administracinė atsakomybė už nedidelį chuliganizmą, t. y. necenzūrinius žodžius ar gestus viešosiose vietose¹⁴, 184 straipsnyje – už azartinius lošimus ir būrimus viešosiose vietose¹⁵ ar 213-3 straipsnyje – už neteisėtą kario uniformos dėmėjimą viešosiose vietose¹⁶.

Kituose įstatymuose esant viešosios vietos aplinkybei atsiranda tam tikros pareigos ar teisės, pavyzdžiui žmogaus mirties viešoje vietoje atveju asmeniui, nustatančiam asmens mirties faktą, atsiranda pareiga apie tai nedelsiant pranešti policijai¹⁷. Policijos pareigūnai turi teisę iš viešosios vietos pristatyti asmenis, apsvaigusius nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar kitokių nuodingųjų ar psichiką stipriai veikiančių medžiagų, jeigu jie nebegali judėti arba gali padaryti žalos aplinkiniams ar sau, į sveikatos priežiūros įstaigas¹⁸. Apsaugos darbuotojams viešose vietose atsiranda pareiga dėvėti specialią aprangą¹⁹. Lietuvos Respublikos žmonių užkrečiamųjų ligų profilaktikos ir kontrolės įstatymas suteikia teisę savivaldybės institucijoms taip pat riboti teisę į žmonių susibūrimus viešose vietose, kai iškyla pavojus²⁰.

Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymu, o taip pat ir kitais teisės aktais savivaldybėms yra deleguota ne viena funkcija, kuri yra susijusi su tvarkos ar tam tikrų taisyklių nustatymu, jų vykdymo priežiūra ir kontrole viešosiose vietose. Pavyzdžiui, tarp savarankiškųjų savivaldybės funkcijų yra „sanitarijos ir higienos taisyklių tvirtinimas ir jų laikymosi kontrolės organizavimas, švaros ir tvarkos viešose vietose užtikrinimas“, o taip pat „prekybos ir kitų paslaugų teikimo tvarkos <...> viešose vietose nustatymas“²¹. Išimtinai savivaldybės tarybos

¹¹ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (Žin., 2000, Nr. 89-2741), 178 str.

¹² Ten pat, 250 str.

¹³ Ten pat, 284 str.

¹⁴ Žr. nuorodą 5: Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas, 174 str.

¹⁵ Ten pat, 184 str.

¹⁶ Ten pat, 213-3 str.

¹⁷ Lietuvos Respublikos žmogaus mirties nustatymo ir kritinių būklių įstatymas (Žin., 1997, Nr. 30-712; 2002, Nr. 43-1601), 12 str.

¹⁸ Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymas (Žin., 2000, Nr. 90-2777), 19 str.

¹⁹ Lietuvos Respublikos asmens ir turto saugos įstatymas (Žin., 2004, Nr. 116-4317), 8 str.

²⁰ Lietuvos Respublikos žmonių užkrečiamųjų ligų profilaktikos ir kontrolės įstatymas (Žin., 1995, Nr. 104-2363; 2001, Nr. 112-4069), 26 str.

²¹ Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas (Žin., 1994, Nr. 55-1049; 2000, Nr. 91-2832; 2008, Nr. 113-4290), 6 str.

kompetencijai priskirta tvirtinti triukšmo prevencijos viešosiose vietose taisykles²², o seniūnams pavesta nustatyta tvarka prižiūrėti prekybą viešose vietose²³.

Be aukščiau paminėtų įstatymų yra nemažai ir kitų Lietuvos Respublikos institucijų išleistų teisės aktų, kuriuose taip pat vartojama sąvoka viešoji vieta. Paminėtina, kad šiuose teisės aktuose taip pat nėra išsamaus viešosios vietos sąvokos apibrėžimo²⁴.

Atskirai paminėtini vietos savivaldos institucijų išleisti norminiai teisės aktai. Kaip jau buvo anksčiau minėta įstatymais savivaldybėms yra deleguota nemažai funkcijų, kurias įgyvendindamos savivaldybės nustato tam tikras taisykles. Šiame straipsnyje analizuojami tik tokie savivaldos institucijų teisės aktai, kurie yra susiję su tam tikrų taisyklių nustatymu viešosiose vietose – tai norminiai teisės aktai, reglamentuojantys privalomas elgesio taisykles trijose srityse: triukšmo prevencijos, renginių organizavimo ir prekybos viešosiose vietose.

Lietuvos savivaldybės, įgyvendindamos Lietuvos Respublikos triukšmo prevencijos įstatymu pavestą funkciją, yra patvirtinusios minėtas taisykles. Tačiau analizuojant atsitiktinai pasirinktų savivaldybių triukšmo prevencijos viešosiose vietose taisykles pastebėta, kad jose nurodoma viešosios vietos sąvoka nėra tokia pati, kaip minėtame įstatyme. Visose nagrinėtose savivaldybių taisyklėse viešosios vietos sąrašas yra praplėstas numatant, pavyzdžiui, paplūdimius, gyvenamųjų namų kiemus, viešąjį transportą, o vietoj įstatyme vartojamo „ir kitose viešosiose vietose“, savivaldybių taisyklėse nurodoma „ir kitos visuomenės reikmėms naudojamos teritorijos“. Taip nurodoma Kretingos rajono²⁵, Panevėžio miesto²⁶, Radviliškio rajono²⁷, Anykščių rajono²⁸, Ukmergės rajono²⁹, Vilniaus rajono³⁰ savivaldybių tarybų

²² Ten pat, 16 str.

²³ Ten pat, 32 str.

²⁴ Pavyzdžiui Prekybos saugomų rūšių laukiniais augalais ir grybais taisyklėse, patvirtintose Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2006 m. gegužės 25 d. įsakymu Nr. D1-260 (Žin., 2006, Nr. 61-2215), Laukinių gyvūnų paėmimo iš buveinių zoologinėms kolekcijoms sudaryti ir šių kolekcijų registravimo tvarkoje, patvirtintoje Lietuvos Respublikos aplinkos ministro ir Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus 2002 m. gegužės 16 d. įsakymu Nr. 250/224 (Žin., 2002, Nr. 60-2478) bei Prekybos laukiniais gyvūnais taisyklėse, patvirtintose Lietuvos Respublikos aplinkos ministro, Muitinės departamento prie Finansų ministerijos direktoriaus ir Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus 2002 m. gruodžio 21 d. įsakymu Nr. 658/831/74 (Žin., 2002, Nr. 125-5690) viešoji vieta minima kaip aplinkybė, būtina tam tikram veiksmui apibrėžti.

²⁵ Dėl triukšmo prevencijos Kretingos rajono viešosiose vietose taisyklių patvirtinimo, Kretingos rajono savivaldybės tarybos 2007 m. sausio 25 d. sprendimas Nr. T2-32.

²⁶ Dėl triukšmo prevencijos Panevėžio miesto viešosiose vietose taisyklių patvirtinimo, Panevėžio miesto savivaldybės tarybos 2006 m. rugsėjo 21 d. sprendimas Nr. 1-53-7.

²⁷ Dėl triukšmo prevencijos Radviliškio rajono savivaldybės viešosiose vietose, privačiose valdose ir būstuose taisyklių patvirtinimo, Radviliškio rajono savivaldybės tarybos 2006 m. birželio 15 d. sprendimas Nr. T-807.

patvirtintose triukšmo prevencijos viešosiose vietose taisyklėse. Gana plačiai ir aiškiai viešosios vietos sąvoką yra apibrėžus Širvintų rajono savivaldybė: „Viešoji vieta – savivaldybės aikštės, skverai, parkai, gatvės, paplūdimiai, gyvenamųjų namų kiemai, viešasis transportas, taip pat valstybės ir savivaldybių institucijos, parodos, muziejai, prekybos, viešojo maitinimo, laisvalaikio leidimo ir kitos panašaus pobūdžio įstaigos jų darbo metu, Lietuvos Respublikai nuosavybės teise (tarp jų išimtinė) priklausantys objektai bei kitos teritorijos, statiniai ar patalpos, kuriose asmenys gali laisvai lankytis, leisti laiką ar užsiimti veikla“³¹.

Tuo tarpu kas yra kitos visuomenės reikmėms naudojamos teritorijos, kaip nurodoma paminėtuose savivaldybių teisės aktuose, nėra aptarta, tad išlieka taisyklių taikymo ribų neapibrėžtumas.

Kita grupė savivaldybių norminių teisės aktų yra susiję su renginių organizavimo tvarka. Savivaldybės realizuodamos savo pareigą reguliuoti tvarką viešosiose vietose yra patvirtinusios renginių, kurių nereglamentuoja Lietuvos Respublikos susirinkimų įstatymas, organizavimo viešosiose vietose tvarkas. Šiose tvarkose taip pat yra vartojama viešosios vietos sąvoka ir nurodomas šios sąvokos apibrėžimas. Šioje norminių savivaldybės teisės aktų grupėje nurodomi viešosios vietos apibrėžimai yra gana skirtingi, nors apibrėžimo pagrindą dažnai sudaro minėtame įstatyme nurodomos galimos vietos, laikytinos viešosiomis vietomis. Pavyzdžiui, Renginių organizavimo Kupiškio rajono viešosiose vietose tvarkoje viešoji vieta yra „savivaldybei priklausanti ar patikėjimo teise valdoma teritorija (aikštės, skverai, parkai, pėsčiųjų takai, paplūdimiai ir kitos žmonių susibūrimams skirtos vietos)“³². Panašiai yra ir Renginių organizavimo Trakų rajono savivaldybės viešosiose vietose taisyklėse, tačiau čia minimos ir valstybinių parkų bei urėdijų valdomos teritorijos³³ ar Jonavos rajono taisyklėse, kur be anksčiau minėtų tradiciškai vadinamų vietų papildomai nurodomi bendro naudojimo pastatai³⁴. Kėdainių rajono savivaldybės tarybos patvirtintoje tvarkoje viešoji vieta apibrėžiama

²⁸ Dėl triukšmo prevencijos Anykščių rajono viešosiose vietose taisyklių patvirtinimo, Anykščių rajono savivaldybės tarybos 2007 m. sausio 25 d. sprendimas Nr. TS-44.

²⁹ Dėl triukšmo prevencijos Ukmergės rajono viešosiose vietose taisyklių patvirtinimo, Ukmergės rajono savivaldybės tarybos 2007 m. kovo 21 d. sprendimas Nr. 7-292.

³⁰ Dėl triukšmo prevencijos Vilniaus rajono viešosiose vietose taisyklių patvirtinimo, Vilniaus rajono savivaldybės tarybos 2006 m. lapkričio 24 d. sprendimas Nr. T3-324.

³¹ Dėl triukšmo prevencijos Širvintų rajono savivaldybės viešosiose vietose taisyklių patvirtinimo, Širvintų rajono savivaldybės tarybos 2008 m. rugsėjo 23 d. sprendimas Nr. 1-207.

³² Dėl renginių organizavimo Kupiškio rajono viešosiose vietose, Kupiškio rajono savivaldybės tarybos 2004 m. liepos 15 d. sprendimas Nr. TS-174.

³³ Dėl renginių organizavimo Trakų rajono savivaldybės viešosiose vietose taisyklių patvirtinimo, Trakų rajono savivaldybės tarybos 2009 m. sausio 29 d. sprendimas Nr. S1-21.

³⁴ Dėl renginių organizavimo Jonavos rajono savivaldybės teritorijoje taisyklių patvirtinimo, Jonavos rajono savivaldybės tarybos 2005 m. liepos 28 d. sprendimas Nr. ITS-162.

kaip „viešojo naudojimo teritorija rajono savivaldybės ribose: aikštė, gatvė, skveras, pėsčiųjų takas, renginiams skirta didelė aptverta erdvė (parko estrada, stadionas ir kt.)“³⁵.

Apžvelgus šiuos pavyzdžius akivaizdu, kad renginių organizavimo tvarkose taip pat nėra vieningai apibrėžtos viešosios vietos sąvokos, todėl minėtų tvarkų ar taisyklių taikymo ribos yra neaiškios.

Trečioji savivaldybės norminių teisės aktų reglamentuojama sritis yra prekyba viešosiose vietose. Lietuvos Respublikos rinkliavų įstatymas numato savivaldybei teisę nustatyti rinkliavą už leidimo prekiauti ar teikti paslaugas savivaldybės tarybos nustatytoje viešosiose vietose išdavimą³⁶. Taigi savivaldybės vykdydamos pavestą funkciją, yra patvirtinusios prekybos viešosiose vietose taisykles, kuriose taip pat vartojama viešosios vietos sąvoka bei pateikiamas sąvokos apibrėžimas.

Trumpiausius viešosios vietos apibrėžimus, panašius į Lietuvos Respublikos susirinkimų ar Rinkliavų įstatyme vartojamus viešosios vietos apibrėžimus, nustatė Ignalinos rajono savivaldybės taryba³⁷ ir Širvintų rajono savivaldybės taryba³⁸. Vienas iš platesnių viešosios vietos apibrėžimų pavyzdžių yra Kauno miesto savivaldybės tarybos patvirtintose taisyklėse. Jose viešąja vieta laikoma „Kauno miesto savivaldybės teritorijoje esanti Savivaldybei ar valstybei nuosavybės teise priklausanti ar patikėjimo teise valdoma teritorija (aikštės, skverai, parkai, pėsčiųjų takai, paplūdimiai ir kitos žmonių susibūrimo vietos) ir visuomenei prieinamas nuosavybės teise arba nuomos (panaudos) sutarties pagrindu valdomas žemės sklypas, kuriame teikiamos paslaugos (nuomos, buties, taksofonų, nesudėtingų atrakcionų ir pan.), taip pat vykdoma prekyba iš (nuo) laikinųjų prekybos įrenginių, kioskų, paviljonų, iš prekybai įrengtų specializuotų automobilių, iš automobilių ar automobilių priekabų, lauko kavinių“³⁹.

Taigi visi anksčiau paminėti pavyzdžiai rodo, jog šių teisės aktų leidėjai skirtingai aiškina viešosios vietos sąvoką, nors šiais teisės aktais siekiama sureguliuoti teisinius santykius, vykstančius toje pačioje erdvėje – viešojoje vietoje, todėl akivaizdu, kad nesant tikslaus ar vienodo viešosios vietos apibrėžimo, šių teisės aktų taikymo ribos tampa diskutuotinomis kiekvienu konkrečiu atveju, galimi ginčai dėl teisės normų taikymo.

³⁵ Dėl renginių organizavimo Kėdainių rajono savivaldybės viešosiose vietose tvarkos tvirtinimo, Kėdainių rajono savivaldybės tarybos 2009 m. rugsėjo 25 d. sprendimas Nr. TS-255.

³⁶ Žr. nuorodą 3: Lietuvos Respublikos rinkliavų įstatymas, 11 str.

³⁷ Dėl prekybos Ignalinos rajono savivaldybės turgavietėse (prekyvietėse) ir viešosiose vietose taisyklių patvirtinimo, Ignalinos rajono savivaldybės tarybos 2006 m. balandžio 19 d. sprendimas Nr. T-729.

³⁸ Dėl prekybos Širvintų rajono savivaldybės viešosiose vietose taisyklių ir prekybos maisto ir ne maisto prekėmis Širvintų rajono seniūnijų viešosiose vietose sąrašo patvirtinimo ir Širvintų rajono savivaldybės tarybos sprendimų pripažinimo netekusiais galios, Širvintų rajono savivaldybės tarybos 2010 m. spalio 28 d. sprendimas Nr. 1-184.

³⁹ Dėl prekybos Kauno viešosiose vietose tvarkos, Kauno miesto savivaldybės tarybos 2003 m. kovo 13 d. sprendimas Nr. T-72.

VIEŠOSIOS VIETOS SĄVOKOS SAMPRATA IR AIŠKINIMAS

Pasitelkus lingvistinį aiškinimo metodą ir išanalizavus žodyne pateikiamas reikšmes galima teigti, kad viešoji vieta yra visiems skirtas plotas, visuomenės naudojama erdvė, kurioje kas yra ar vyksta⁴⁰. Tačiau atsižvelgiant į anksčiau apžvelgtus viešosios vietos apibrėžimus, vartojamus Lietuvos Respublikos teisės aktuose, darytina išvada, jog lingvistinis aiškinimas taip pat nėra pakankamai išsamus, kadangi dėl savo abstraktumo neapima visų galimų teisės aktuose nurodytų vietų.

Faktą, kad viešosios vietos sąvoka nėra visų suprantama vienodai, atspindi ir viešojoje erdvėje vykstančios diskusijos, pavyzdžiui interneto forumų portaluose taip pat diskutuojama apie tai, kas laikytina viešąja vieta. BITE plus tinklalapio klube Teisė ir politika kilo diskusija „Kas apibrėžia žodžius „viešoji vieta“?“⁴¹. Forumo dalyviai aiškino, kad viešoji vieta – tai „vieta, kurioje yra žmonių arba kur jie bet kada gali atsirasti“. Šioje diskusijoje buvo paminėta ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojama praktika bylose, susijusiose su viešosios tvarkos pažeidimais, kai vienas iš veiką charakterizuojančių elementų yra veikos vieta, t. y. viešoji vieta. Diskusijos kas yra viešoji vieta vyksta ir teisininkams skirtame portale Infolex.lt. Vienas iš diskusijos dalyvių viešosios vietos sąvoką aiškino taip: „viešoji vieta turėtų būti suprantama kaip bendro naudojimo vieta, išskyrus privačias valdas ir teritorijas, o šiose teritorijose viešoji vieta yra tik tais atvejais, kai ten yra vystoma komercinė-ūkinė veikla, organizuojami renginiai, į kuriuos renkasi žmonės“⁴². Pažymėtina, kad viešosios vietos sąvoką išsiaiškinti svarbu ne tik teisininkams. Nemažai diskusijų kyla ir dėl fotografavimo viešojoje vietoje, kadangi Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.22 straipsnis gina žmogaus teisę į atvaizdą, tačiau taip pat numato, kad asmens sutikimo nereikia, jeigu fotografuojama viešoje vietoje⁴³, be to diskutuojama ir dėl fotografavimo privačiose, tačiau prieinamose visuomenei valdose, kas gal būt taip pat laikytina viešąja vieta⁴⁴.

Visgi grįžtant prie viešosios vietos sąvokos ir jos reikšmės teisės aktuose pastebėtina, kad pirmoje straipsnio dalyje paminėtuose Lietuvos Respublikos susirinkimų ir Triukšmo valdymo įstatymuose, o taip pat ir kai kuriuose teisės aktuose yra gana aiškiai išreikštas visuomenės prieinamumo elementas, tačiau nedaromas skirtumas tarp viešosios ir privačios nuosavybės.

⁴⁰ Sudaryta autoriaus pagal Lietuvių kalbos žodyne (www.lkz.lt) pateiktas „viešas“ ir „vieta“ reikšmes.

⁴¹ [http://www.biteplus.lt/lt/2forum.showPosts/509878.501-\(247152483](http://www.biteplus.lt/lt/2forum.showPosts/509878.501-(247152483)

⁴²

<http://www.infolex.lt/portal/start.asp?act=disk&fwd=komentarai%2Easp%3FdsID%3D9439%26view%3D5&groupID=1>

⁴³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (Žin., 2000, Nr. 74-2262), 2.22 str.

⁴⁴ http://www.efoto.lt/forumas/fotografavimo_apribojimai

Tačiau aiškinantis viešosios vietos sampratą pagal kituose įstatymuose pateikiamus apibrėžimus akivaizdu, jog nuosavybės teisės turėtojo kriterijus yra svarbus. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos rinkliavų įstatyme apibrėžiant viešąją vietą numatoma, kad viešąja vieta gali būti laikoma tik „savivaldybei ar valstybei nuosavybės teise priklausanti ar patikėjimo teise valdoma teritorija“⁴⁵, be to įstatymo taikymo tikslu yra išelminuojama išnuomota ar perduota naudotis teritorija. Atrodytų, jog šiuo atveju atsiranda privataus intereso apsauga ir privačiose valdose (įskaitant ir ne nuosavybės, o kitais pagrindais privačių asmenų valdomas teritorijas) įstatymas netaikomas.

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytą galima teigti, kad viešoji vieta pagal Lietuvos Respublikos įstatymus galėtų būti suprantama kaip viešosios nuosavybės viešosios erdvės teritorija, tačiau panašu, jog tiek įstatymų leidėjas, tiek teismai, formuodami praktiką, tiek kitos institucijos, turinčios teisę leisti privalomus teisės aktus viešosioms vietoms linkę priskirti ir kitas teritorijas, todėl išryškėja kitokia galima viešosios vietos samprata, kurioje privačios ir viešosios nuosavybės skirtumas nėra aktualus. Viešosios vietos sampratoje aktualesnis tampa visuomenės prieinamumo ir jos interesų užtikrinimo kriterijus. Tokia išvada darytina tiek apžvelgus pirmoje straipsnio dalyje paminėtus įstatymus ir vietos savivaldos institucijų išleistus norminius teisės aktus, kur, pavyzdžiui Kauno prekybos viešosiose vietose taisyklės numato visuomenės prieinamumo kriterijų⁴⁶, tiek Lietuvos teismų formuojamą praktiką, kai visuomenės intereso apsauga ir visuomenės prieinamumo galimybė yra lemiantys kriterijai viešosios vietos sampratoje. Šie kriterijai ypač akcentuojami bylose, kuriose aiškinamas nusikaltimų ar administracinių nusižengimų, kurių vienas iš požymių – veika, padaryta viešojoje vietoje, kvalifikavimas.

Senajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse buvo numatytas chuliganizmas, tačiau šio nusikaltimo padarymo vieta straipsnio dispozicijoje nebuvo įvardinta⁴⁷. Teisės literatūroje⁴⁸ ir tuomečio kodekso komentare kaip viena iš chuliganizmo formų buvo nurodomi „chuliganiški veiksmai viešose vietose (parkuose, stadionuose, valgyklose ir kt.)“, tačiau taip pat aiškinama, kad veiksmų padarymo vieta nėra chuliganizmo požymis⁴⁹. Norint įrodyti chuliganizmo nusikaltimą reikėjo įrodyti, kad buvo pažeista viešoji tvarka, reiškianti aiškų visuomenės negerbimą. Visgi teisminėje praktikoje pripažįstant asmenį kaltu padarius

⁴⁵ Žr. nuorodą 3: Lietuvos Respublikos rinkliavų įstatymas, 11 str.

⁴⁶ Žr. nuorodą 39: Dėl prekybos Kauno viešosiose vietose tvarkos.

⁴⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (Žin., 1961, Nr. 18-147; negalioja nuo 2003 05 01), 225 str.

⁴⁸ Pranas Žalkauskas, Nusikaltimai viešajai tvarkai (Vilnius: Mintis, 1984), p. 9-11.

⁴⁹ E. Bieliūnas ir kiti, Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras (Vilnius: Mintis, 1989), p. 362-364.

chuliganizmą, dažnai buvo pabrėžiama, kad nusikaltimas padarytas viešojoje vietoje, todėl viešosios vietos apibrėžimas ir šios sąvokos aiškinimas buvo reikalingas. Pavyzdžiui, veiksmai padaryti kapinėse, nematant liudytojams⁵⁰, troleibuse⁵¹, įkalinimo vietoje (Pravieniškių 1-oje sustiprinto režimo PDK)⁵², savivaldybės patalpose⁵³, gatvėje, prie parduotuvės⁵⁴ buvo pripažinti veiksmais, padarytais viešojoje vietoje. Šiuo atveju dėl vietos viešumo ir prieinamumo visuomenei abejonų nėra (išskyrus galbūt įkalinimo vietą, kurioje visuomenės prieinamumas yra ribojamas). Tačiau teismų praktika rodo, kad chuliganiški veiksmai padaryti ir privačiose valdose, pavyzdžiui privataus gyvenamojo namo kieme, taip pat buvo pripažinti padarytais viešojoje vietoje⁵⁵. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas tik 2002 metų pabaigoje bene pirmą kartą apibrėžė viešosios vietos sąvoką: „Viešoji vieta yra tokia vieta, kurioje nusikalstamos veikos padarymo metu yra ar turi teisę lankytis kiti asmenys. Veika laikoma padaryta viešojoje vietoje nepriklausomai nuo to, ar nusikaltimo padarymo metu toje vietoje kas nors buvo, ar ne. Svarbu, kad dėl laisvo priėjimo prie tokios vietos joje bet kuriuo momentu gali atsirasti kiti asmenys, kurie dėl kaltininko veiksmų patirs nepatogumų“⁵⁶.

Teismas akcentavo ir tai, kad chuliganiški veiksmai gali būti padaryti ir privačioje aplinkoje, jei jos savininko sutikimu ten yra pašaliniai asmenys ir dėl kaltininko veiksmų jie nukentėjo ar buvo sutrikdytas renginys⁵⁷. Vadinas, teismas pripažino, kad privati valda, prieinama visuomenei, yra viešoji vieta.

Viešosios vietos sąvokos apibrėžimo problema liko aktuali, kadangi nuo 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojusiam naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse, vietoj buvusio chuliganizmo numatytas viešosios tvarkos pažeidimas⁵⁸. Tiek šio nusikaltimo, tiek ir šiuo metu vis dar galiojančio ATPK 174 straipsnyje numatyto nedidelio chuliganizmo⁵⁹, veikos objektyviosios pusės požymiu yra veikos padarymo vieta – viešoji vieta⁶⁰, todėl teismai, nagrinėdami tokio pobūdžio bylas sprendžia dėl konkrečios vietos priskyrimo viešosios vietos kategorijai. Be įprastų ir visuotinai suprantamų viešųjų vietų, tokių kaip stadionas, gatvė,

⁵⁰ Baudžiamoji byla Nr. 2k-430/1999, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.

⁵¹ Baudžiamoji byla Nr. 2k-26/2000, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.

⁵² Baudžiamoji byla Nr. 2k-763/2001, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.

⁵³ Baudžiamoji byla Nr. 2k-918/2001, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.

⁵⁴ Baudžiamoji byla Nr. 2k-479/2002, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.

⁵⁵ Baudžiamoji byla Nr. 2k-501/2001, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.

⁵⁶ Baudžiamoji byla Nr. 2k-670/2002, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.

⁵⁷ Ten pat.

⁵⁸ Žr. nuorodą 10: Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 284 str.

⁵⁹ Žr. nuorodą 5: Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas, 174 str.

⁶⁰ Plačiau apie viešosios tvarkos pažeidimą ir jo atribojimą nuo nedidelio chuliganizmo žr. Edita Gruodytė, Takoskyra tarp administracinio teisės pažeidimo ir nusikalstamos veikos viešosios tvarkos sektoriuje (Vilnius: Jurisprudencija, 2007 8(98), p. 89-94.

sankryža, prekybos centras ir pan., teismai viešosiomis vietomis pripažįsta sporto klubą⁶¹, laisvės atėmimo įstaigos teritoriją⁶², darbovietės kiemą⁶³, namo laiptinę⁶⁴ ar bendro naudojimo koridorių⁶⁵, autobusą⁶⁶, kolektyvinių garažų savininkų bendrijos teritoriją⁶⁷, lošimų automatų saloną⁶⁸, dvibučio gyvenamojo namo kiemą⁶⁹, o taip pat nesaugomą automobilių stovėjimo aikštelę⁷⁰, liftą⁷¹, net kaimo daržus⁷². Išvardintų vietų priskyrimas viešosioms vietoms dažniausiai sąlygotas tuo, kad šiose vietose įvykdytas nusikalstamas veikas matė aplinkiniai žmonės.

Taigi viešosios vietos sampratai teismų praktikoje daug svarbesnis yra visuomenės prieinamumo ir visuomenės intereso apsaugos kriterijus, ir skirtingai nuo Lietuvos Respublikos teisės aktuose išreikštos galimos viešosios vietos sampratos viešosios nuosavybės ir viešosios erdvės kriterijai nėra reikšmingi.

Aiškinant galimą viešosios vietos sampratą svarbūs įvertinti ir įvairūs metodiniai ar moksliniai aiškinimai. Tik įsigaliojus naujam Baudžiamajam kodeksui ir dar nesant galutinai suformuotai teisminei praktikai buvo bandoma formuluoti viešosios vietos, susijusios su viešosios tvarkos pažeidimu, apibrėžimą moksliniame lygyje: aiškinant minėto pažeidimo sudėtį nurodoma, kad „[v]iešoji vieta – tai vieta, kurioje įprasta lankytis žmonėms (gatvės, keliai, parkai, stadionai, įmonių ir įstaigų patalpos ir kt.), taip pat ir ta, kurioje paprastai žmonės nesilanko, tačiau dėl vienu ar kitu priežasčių susirinko keli ir daugiau žmonių (miškelyje, prie ežero ir pan.). Nagrinėjamą nusikaltimą sudarantys veiksmai gali pasireikšti viešojoje vietoje tiek tada, kai aplink yra kitų žmonių (nepagarbos demonstravimas aplinkiniams), tiek ir tada, kai aplink žmonių nėra (nepagarbos demonstravimas aplinkai)“⁷³.

Apibrėžti, kas yra viešoji vieta ir ar ja gali būti pripažįstamos privačios valdos, prieinamos visuomenei, svarbu dar ir todėl, kad teisėsaugos institucijos tarpusavyje nesuderina, kas laikytina viešąja vieta. Pavyzdžiui, metodiniame leidinyje apie policijos administracinę veiklą aiškinama, kad „[k]lostosi tendencija „viešomis vietomis“ laikyti ne tik viešąsias valstybines, bet ir visas vietas, kur telkiasi žmonės, net jeigu tos vietos aprūpinamos komerciniu pagrindu, kaip

⁶¹ Baudžiamoji byla Nr. 2k-398/2006, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.

⁶² Baudžiamoji byla Nr. 2k-159/2009, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.

⁶³ Baudžiamoji byla Nr. 2k-264/2003, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.

⁶⁴ Baudžiamoji byla Nr. 2k-309/2009, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.

⁶⁵ Baudžiamoji byla Nr. 2k-796/2007, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.

⁶⁶ Baudžiamoji byla Nr. 2k-456/2009, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.

⁶⁷ Baudžiamoji byla Nr. 2k-136/2010, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.

⁶⁸ Baudžiamoji byla Nr. 2k-426/2008, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.

⁶⁹ Baudžiamoji byla Nr. 2k-122/2008, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.

⁷⁰ Administracinės teisės pažeidimo byla Nr. N-444-1280/2007, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas.

⁷¹ Administracinės teisės pažeidimo byla Nr. N-756-450/2010, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas.

⁷² Administracinės teisės pažeidimo byla Nr. N-756-1196/2007, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas.

⁷³ Oleg Fedosiuk, Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai viešajai tvarkai (Seminaro „Naujo LR baudžiamojo kodekso apžvalga. Specialioji dalis“ medžiaga, Vilnius, Lietuvos teisėjų mokymo centras, 2002).

pavyzdžiui, uždarnosios akcinės bendrovės, universalinės parduotuvės, įmonės, teatrai, sporto aikštelės, parkai, skverai, veikiančios poilsiavietės, bendrabučių koridoriai, automobilių, lėktuvų, keleivinių traukinių salonai ir pan.⁷⁴.

Remiantis šiuo aiškinimu, darytina išvada, kad privati valda, prieinama visuomenei, yra viešoji vieta, kadangi išskiriamos viešosios valstybinės ir kitos vietos, kurios gali būti „aprūpinamos komerciniu pagrindu“⁷⁵. Nors pastaroji sąvoka nėra išaiškinta, iš pateiktų pavyzdžių galima spręsti, kad kitomis vietomis gali būti privačios valdos, kuriose teikiamos vienokios ar kitokios paslaugos visuomenei, t. y. valdos yra prieinamos visuomenei. Deja, šis viešosios vietos aiškinimas nėra vienintelis. Nacionalinėje nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programoje nurodoma, kad sparčiai didėja viešose vietose padaromų nusikaltimų skaičius, dėl to šių nusikaltimų prevencija ir kontrolė pripažįstama prioritetine kryptimi.⁷⁶ Atsižvelgiant į šioje programoje keliamus uždavinius, kaip pavyzdžiui, užtikrinti policijos patruliavimą, gerinti saugių viešųjų vietų įvaizdį užtikrinant viešosiose vietose tinkamą aplinkos tvarkymą, apšvietimą, palaikant švarą, komunikacijų tinklo funkcionavimo priežiūrą⁷⁷, akivaizdu, kad šios priemonės neapima privačių valdų, net ir prieinamų visuomenei bei galinčių būti pripažintomis viešosiomis vietomis.

Teisėsaugos institucijų atstovai, komentuodami nusikaltimus ar pažeidimus viešajai tvarkai taip pat nėra nuoseklūs, pavyzdžiui Lietuvos Respublikos prokuratūros tinklalapyje prokurorė, komentuodama nusikaltimus viešajai tvarkai nurodė, kad „viešoji vieta – tai vieta, kurioje įprasta lankytis žmonėms (pvz., gatvės, keliai, parkai, stadionai, įmonių ir įstaigų patalpos ir kt.), o taip pat ir ta vieta, kurioje paprastai žmonės nesilanko, bet dėl vienu ar kitu priežasčių susirinko keli ar daugiau žmonių (pvz., miškelyje, prie ežero ir pan.)“⁷⁸, o Palangos miesto policijos komisariato Organizacinio poskyrio specialistė Jurgita Rinkevičienė, atsakydama į žurnalistės klausimus sakė, jog niekur nėra įvardinta ir apibrėžta sąvoka „vieša vieta“. „Jei girtaujama ne nuosavoje erdvėje – namo kieme, sode, jei tam tikrų asmenų elgesys trikdo ir trukdo aplinkiniams, tai jau yra problema, kurią reikia spręsti. Net miškas, kuris iš pirmo žvilgsnio nėra vieša vieta, bet yra pilnas žmonių, ar jame rengiamas renginys – tampa vieša vieta“⁷⁹.

Taigi išanalizavus viešosios vietos sąvokos vartojimą Lietuvoje darytina išvada, jog viešosios vietos sąvokos samprata nėra vienareikšmiška. Priklausomai nuo reglamentuojamo

⁷⁴ Antanas Jagelavičius, *Policijos administracinės veiklos pagrindai* (Vilnius: LTU, 2002), p. 29-30.

⁷⁵ Ten pat.

⁷⁶ Dėl nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos patvirtinimo, Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. kovo 20 d. nutarimas Nr. IX-1383 (Žin., 2003, Nr. 32-1318).

⁷⁷ Ten pat.

⁷⁸ <http://www.prokuraturos.lt/Naujienos/Prokurorokomentaras/tabid/69/ItemID/1745/Default.aspx>

⁷⁹ http://palangostiltas.lt/Palangos_elitui_spirituotas_vynas_uz_penkis_litus.html

teisinio santykio ir teisės akto tikslo viešoji vieta gali būti suprantama kaip vieta – teritorija, nuosavybės teise priklausanti valstybei ar savivaldybei – viešoji erdvė, arba kaip vieta ar teritorija, neatsižvelgiant į tai, kam ji priklauso nuosavybės teise, tačiau prieinama visuomenei, arba, kaip nurodoma teismų praktikoje, net kaip vieta, net ir priklausanti privačios nuosavybės teise, tačiau kurioje siekiama apginti visuomenės interesus ir dėl to ji laikytina viešąja vieta.

VIEŠOSIOS VIETOS SĄVOKOS TAIKYMO PROBLEMOS

Kaip jau anksčiau nurodyta, toks didelis skirtumas tarp viešosios vietos sąvokos sampratos, kuris iš esmės pasireiškia skirtumais tarp teisės normų ir taikymo praktikos, sukelia nemažai ginčų dėl per siaurai ar kaip tik per plačiai taikomų teisės normų. Nemažai klausimų kyla ir dėl savivaldybės institucijų teisės aktų, kuriais reguliuojama prekyba viešosiose vietose, kyla ginčai, ar pagrįstai savivaldybių tarybos nustato įvairius apribojimus viešosiose vietose ir reikalauja juos vykdyti ir privačiose, tačiau prieinamose visuomenei, vietose. Visgi manytina, kad dėl viešojo intereso, kuris atsiranda privačioje valdoje dėl jos prieinamumo visuomenei, užtikrinimo, savivaldybių išleisti norminiai aktai turi būti taikomi ir privačiose valdose, kurios jų savininkų valia yra atviros visuomenei.

Nesant teisės aktuose aiškiai įtvirtintos viešosios vietos sąvokos ir esant tokiai nevienareikšmei sampratai, savivaldybės, leisdamos privalomus teisės aktus, reguliuojančius santykius viešosiose vietose, pačios nustato viešosios vietos sąvoką, kurios taikymas dėl jos netikslumo yra gana problematiškas. Pavyzdžiui, Panevėžio miesto savivaldybės tarybos išleistuose keliuose teisės aktuose yra nurodomos skirtingos viešosios vietos sąvokos⁸⁰. Abejose pateikiamas gana abstraktus viešųjų vietų sąrašas, kuris nėra baigtinis, o iš teisės normos turinio negalima nustatyti teisės akto taikymo ribos.

Atskirai paminėtinos ir Radviliškio rajono bei Vilniaus rajono savivaldybių tarybų patvirtintos triukšmo prevencijos taisyklės. Jose, kaip jau buvo analizuojama pirmoje straipsnio dalyje, pateikiama tradicinė viešosios vietos sąvoka (aikštės, skverai, parkai, gatvės, paplūdimiai ir pan.), tačiau prie viešųjų vietų priskiriama ir gyvenamoji aplinka⁸¹. Šių savivaldybių taisyklėse yra apibrėžta ir gyvenamosios aplinkos sąvoka (abiejose taisyklėse vienodai): „Gyvenamoji

⁸⁰ Palyginimui žr. nuorodą 26: Dėl triukšmo prevencijos Panevėžio miesto viešosiose vietose taisyklių patvirtinimo ir Renginių organizavimo Panevėžio viešosiose vietose tvarkos aprašą, patvirtintą Panevėžio miesto savivaldybės administracijos direktoriaus 2005 m. gruodžio 12 d. įsakymu Nr. A-1115, kuriame „viešoji vieta – atvira miesto teritorija (aikštės, parkai, pėsčiųjų takai ir kitos žmonių susibūrimams skirtos vietos)“.

⁸¹ Žr. nuorodas 27 ir 30.

aplinka – nuolatinis bei laikinasis būstas, gyvenamųjų namų bendro naudojimo ir viešosios paskirties patalpos, gyvenamosios bei rekreacinės teritorijos⁸².

Taigi, jeigu pagal tradicinę viešosios vietos sąvokos sampratą ir Lietuvos Respublikos triukšmo valdymo įstatymo paskirtį viešosiomis vietomis galėtų būti laikomos viešosios erdvės ir sampratoje dominuotų visuomenės prieinamumo kriterijus, tai minėtų savivaldybių atveju tampa visiškai neaiškios šių taisyklių taikymo ribos, kadangi viešąja vieta pagal taisyklių apibrėžimus tampa ir privačios nuosavybės teise priklausantis privatus asmens būstas, kuriame iš esmės viešosios teisės normų galiojimas, kiek tai nesusiję su viešojo intereso apsauga, yra labai ribotas. Dėl tokių sąvokų sampratos dviprasmybių yra akivaizdu, kad minėtų taisyklių taikymas yra problematiškas.

Iš tikrųjų apibrėžti viešosios vietos sąvoką ir ją vienodai aiškinti yra svarbu, nes tokiu atveju nekiltų ginčų dėl teisės aktų taikymo ribų. Tokiu būdu būtų sudarytas teisės viršenybės pagrindas, kuris yra pagrįstas „prielaida, kad valstybė pripažįsta ir laikosi fundamentalaus konstitucinio teisės viršenybės principo, susidedančio iš šių pagrindinių elementų:

- (i) kiekvienas asmuo – nesvarbu, fizinis ar juridinis, turi paklusti teisei;
- (ii) kiekvienam asmeniui turi būti suteikta galimybė žinoti apie jam teisės normų suteiktas teises ir pareigas;
- (iii) tai, ar kiekvienas asmuo laikosi teisės normų, gali kontroliuoti nepriklausomi teisėjai, kurių sprendimai gali būti vykdomi priverstinai⁸³.

Priešingu atveju iš kur asmeniui žinoti ir kaip suvokti ar paklusti teisei, jei nėra aišku ar ji jam taikoma vienu ar kitu teisinio reglamentavimo atveju. Tačiau šioje vietoje atkreiptinas dėmesys į tai, kad nebūtų linkstama į kraštutinumą, kitaip tariant, nereikia suabsoliutinti ir visų atvirų ir prieinamų visuomenei vietų vienareikšmiškai priskirti viešosioms vietoms visų teisinių santykių ir teisės aktų taikymo prasme. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, gindamas žmogaus teisę į atvaizdą ir privataus gyvenimo neliečiamumą, konstatavo, kad tam tikros vietos, pavyzdžiui nuošali vieta – nudistų plažas, nėra viešosios vietos, todėl jame buvusių žmonių fotografavimas ir jų nuotraukų atspausdinimas ir publikavimas nėra pateisinamas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.22 straipsnyje numatyta išimtimi, leidžiančia fotografuoti viešoje vietoje be asmens sutikimo⁸⁴. Kita vertus, nudistų plažas neabejotinai būtų laikomas

⁸² Ten pat.

⁸³ Viešasis administravimas ir privatūs asmenys: viešojo administravimo subjektų ir privačių asmenų santykius reglamentuojantys administracinės teisės principai (Vilnius: Justicija, 2004), p. 14.

⁸⁴ Civilinė byla Nr. 3k-3-26/2009, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.

viešąją vietą, jeigu jame būtų padarytas nusikaltimas viešajai tvarkai ar koks nors administracinis nusižengimas, pavyzdžiui prekybos viešosiose vietose taisyklių pažeidimas.

Šis pateiktas pavyzdys rodo, kad net ir visuomenei atviros ir prieinamos vietos kriterijus, o taip pat ir viešo intereso buvimas nėra pakankamas pagrindas konkrečią vietą besąlygiškai priskirti viešajai vietai, ypač jei kalbama apie asmens teisę į privatų gyvenimą. Šiuo atveju yra reikšminga Europos Žmogaus Teisių Teismo suformuota praktika byloje VON HANNOVER prieš Vokietiją, kurioje kalbama apie erdvinės izoliacijos kriterijų arba, kitaip tariant, izoliuotą vietą (a secluded place). Teismas nurodė, kad Vokietijos Aukščiausiojo Teismo pozicija, kad „žinomi visuomenėje asmenys turi teisę į privataus gyvenimo gerbimą net už namų ribų, bet tik tuo atveju, jei yra izoliuotoje vietoje (a secluded place), kur kiekvienam objektyviai aiškūs žymių asmenų noras būti vieniems ir kur nestebimi pašalinių akių elgtusi taip, kaip nesielgtų būdami viešojoje vietoje (erdvinės izoliacijos kriterijus)“ yra pernelyg siaura ir kad neizoliuotoje vietoje taip pat turi būti vertinama „kiekvieno asmens, net jei jis žinomas plačiajai visuomenei, galimybė naudotis teise į teisėtą lūkestį dėl savo privataus gyvenimo apsaugos ir gerbimo“⁸⁵.

Atsižvelgiant į aukščiau paminėtą bylą akivaizdu, kad kalbama visgi apie atvirą, prieinamą visuomenei vietą, tačiau joje gali atsirasti objektyviai aiškiai išskiriama vieta, kurioje pavieniai asmenys, o ypač tie, kurie nėra žinomi plačiajai visuomenei, gali jaustis esantys labiau apsaugoti ir ginami teisės į privatumą prasme. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat pripažįsta tokių vietų buvimą – anksčiau paminėtoje byloje teismas nudistų plažą pavadino nuošalia vieta, kuriai pripažintinas ne viešos vietos statusas⁸⁶. Su tokia nuomone galima nesutikti, nes kaip jau buvo nurodyta anksčiau pateiktame pavyzdyje, jei tokioje, anot teismo, ne viešojoje vietoje, būtų įvykdytas nusikaltimas, kurio kvalifikuojančia aplinkybe yra viešoji vieta, neabejotinai būtų laikoma, kad veika padaryta viešojoje vietoje.

Taigi atsižvelgiant į tai darytina išvada, kad viešosios vietos sąvokos nebuvimas yra aktuali problema, kylantys ginčai rodo, kad viešosios vietos sąvokos samprata yra įvairi ir nenusistovėjusi, todėl viešosios vietos sąvoka yra tikslintina įvertinant visuomenės prieinamumo aplinkybes bei visuomenės intereso apsaugos tikslą, kartu atsižvelgiant į erdvinės izoliacijos kriterijų.

⁸⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugsėjo mėn. 21 d. Saviraiškos laisvės apribojimai ginant asmens privatų gyvenimą civilinėse bylose (II) Nr. 29, kat. 9.; Teismų praktika 29.

⁸⁶ Žr. nuorodą 84: Civilinė byla Nr. 3k-3-26/2009.

GALIMAS VIEŠOSIOS VIETOS SĄVOKOS APIBRĖŽIMAS IR SAMPRATOS AIŠKINIMAS

Šiame straipsnyje jau buvo minėtas viešosios vietos sąvokos taikymo aktualumas, išanalizuotos viešosios vietos sąvokos galimos sampratos ir nustatyta, kad viešosios vietos sąvokos vartojimas teisės aktuose ne visada leidžia aiškiai nustatyti, kur yra to teisės akto taikymo ribos.

Svarstant ir siūlant galimus viešosios vietos sąvokos apibrėžimų aiškinimus reikia įvertinti tokias aplinkybes kaip asmens neliečiamumo principą ir viešojo intereso apsaugą, jų galimą santykį, t. y. kiek gali būti ribojamos asmens teisės dėl kitų asmenų – visuomeninio intereso.

Kai kalbama apie viešąją vietą, paprastai galvojama apie tokią vietą, kurioje asmuo dažniausiai nebūna vienas arba yra neribota galimybė ten atsirasti kitiems žmonėms. Kitaip tariant, viešas pasaulis yra socialinė sfera, kuria dalinamės su kitais, į kurią patekti paprastai nereikia jokio leidimo. Tačiau nereikia pamiršti ir nuosavybės teisės turėtojo statuso, nors į daugelį privačios nuosavybės teise valdomų objektų taip pat galima patekti be apribojimų, pavyzdžiui kavinę ar parduotuvę, arba už tam tikrą atlygį, pavyzdžiui, kiną ar sporto klubą. Todėl vertinant, ar privati valda gali būti pripažinta viešąja vieta, akcentuotina tai, kad tik privačios valdos savininko valia dėl jo vienokio ar kitokio intereso valda yra atvira visuomenei, t.y. privačios valdos prieinamumas visuomenei turi būti pagrįstas valdos savininko leidimu. Savininko leidimas gali būti aiškiai išreikštas ar numanomas, pavyzdžiui, reklama. Prieinamumo laipsnio nustatymas taip pat yra valdos savininko apsisprendimo reikalas. Be to kalbant apie viešosios vietos sampratą galima teigti, kad viešoji vieta apima ir izoliuotas vietas arba nuošalias vietas, tačiau jose teisė į privatų gyvenimą yra ginama kaip ne viešojoje vietoje.

Vieni iš aiškesnių viešosios vietos sąvokos apibrėžimų yra Triukšmo prevencijos Širvintų rajono savivaldybės viešosiose vietose taisyklė⁸⁷ bei Prekybos Kauno viešosiose vietose taisyklė⁸⁸.

Šie apibrėžimai yra gana platus, tačiau pastebėtina, kad tam tikrų vietų vardinimas (o akivaizdu, kad tikrai ne visos išvardintos) vėl gali sukelti tam tikrų diskusijų dėl sąvokose neįtrauktų objektų, todėl pakoregavus siūlomą apibrėžimą atsisakant objektų išvardinimo, įtraukiant prieinamumo visuomenei, visuomeninio intereso apsaugos ir nuošalios vietos kriterijus bei siūlant išspręsti viešosios vietos sąvokos sampratos problemą, galimas viešosios vietos apibrėžimas būtų toks: Viešoji vieta – tai vieta, kuri yra nuolat ar nustatytu laiku prieinama

---

⁸⁷ Žr. nuorodą 31: Dėl triukšmo prevencijos Širvintų rajono savivaldybės viešosiose vietose taisyklių patvirtinimo.

⁸⁸ Žr. nuorodą 39: Dėl prekybos Kauno viešosiose vietose tvarkos.

visuomenei ar jos daliai laisvai ar komerciniu, narystės pagrindu ar kitaip, yra naudojama verslo, pramogų ar kitais teisėtais tikslais, taip pat apimanti ir nuošalias vietas tiek, kiek jose nėra realizuojama teisė į privatų gyvenimą.

Atsižvelgiant į tokį siūlomą viešosios vietos sąvokos apibrėžimą tikėtina, kad viešosios vietos sąvokos taikymas taptų labiau suprantamas ir būtų išvengiama bent jau dalies šiuo metu kylančių ginčų dėl vienokių ar kitokių teisės aktų taikymo ribų.

IŠVADOS

Viešosios vietos sąvoka nėra aiškiai apibrėžta ir nėra vienodai suprantama ją taikant. Išanalizavus su šiuo klausimu susijusią teisinę literatūrą, teisinę praktiką ir įstatymus bei kitus teisės aktus nustatyta, kad Lietuvos Respublikos įstatymuose nėra vienareikšmiškai suprantamo ir taikomo viešosios vietos sąvokos apibrėžimo.

Aiškinant viešosios vietos sąvokos sampratą nustatyta, jog priklausomai nuo reglamentuojamo teisinio santykio ir teisės akto tikslo viešoji vieta gali būti suprantama kaip vieta – teritorija nuosavybės teise priklausanti valstybei ar savivaldybei – viešoji erdvė, arba kaip vieta ar teritorija, neatsižvelgiant į tai, kam ji priklauso nuosavybės teise, tačiau prieinama visuomenei, arba, kaip nurodoma teismų praktikoje, net kaip vieta, net ir priklausanti privačios nuosavybės teise, tačiau kurioje siekiama apginti visuomenės interesus ir dėl to ji laikytina viešąja vieta. Minėtos sąvokos samprata nėra galutinai suformuota.

Norint apibrėžti viešosios vietos sąvoką reikia įvertinti jog tokios vietos nuosavybės forma nėra aktuali, daug reikšmingesnis yra visuomenės prieinamumo ir jos interesų apsaugos užtikrinimo kriterijus. Be to viešojoje vietoje galima išskirti nuošalią vietą, kurioje asmenys gali jaustis labiau saugomi ir ginami teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą prasme. Atsižvelgiant į šiuos kriterijus ir siekiant padėti išspręsti kylančius ginčus, siūlomas toks viešosios vietos apibrėžimas: Viešoji vieta – tai vieta, kuri yra nuolat ar nustatytu laiku prieinama visuomenei ar jos daliai laisvai ar komerciniu, narystės pagrindu ar kitaip, yra naudojama verslo, pramogų ar kitais teisėtais tikslais, taip pat apimanti ir nuošalias vietas tiek, kiek jose nėra realizuojama teisė į privatų gyvenimą.

LITERATŪRA

1. Lietuvos Respublikos susirinkimų įstatymas (Žin., 1993, Nr. 69-1291).
2. Lietuvos Respublikos triukšmo valdymo įstatymas (Žin., 2004, Nr. 164-5971).
3. Lietuvos Respublikos rinkliavų įstatymas (Žin., 2000, Nr. 52-1484).
4. Lietuvos Respublikos religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymas (Žin., 1995, Nr. 89-1985).
5. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas (Žin., 1985, Nr. 1-1).

6. Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymas (Žin., 1995, Nr. 44-1073; 2004, Nr. 47-1548).
7. Lietuvos Respublikos nepaprastosios padėties įstatymas (Žin., 2002, Nr. 64-2575).
8. Lietuvos Respublikos karo padėties įstatymas (Žin., 2000, Nr. 52-1482).
9. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (Žin., 2002, Nr. 37-1341).
10. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (Žin., 2000, Nr. 89-2741).
11. Lietuvos Respublikos žmogaus mirties nustatymo ir kritinių būklių įstatymas (Žin., 1997, Nr. 30-712; 2002, Nr. 43-1601).
12. Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymas (Žin., 2000, Nr. 90-2777).
13. Lietuvos Respublikos asmens ir turto saugos įstatymas (Žin., 2004, Nr. 116-4317).
14. Lietuvos Respublikos žmonių užkrečiamųjų ligų profilaktikos ir kontrolės įstatymas (Žin., 1995, Nr. 104-2363; 2001, Nr. 112-4069).
15. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas (Žin., 1994, Nr. 55-1049; 2000, Nr. 91-2832; 2008, Nr. 113-4290).
16. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (Žin., 2000, Nr. 74-2262).
17. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (Žin., 1961, Nr. 18-147; negalioja nuo 2003 05 01).
18. Dėl nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos patvirtinimo, Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. kovo 20 d. nutarimas Nr. IX-1383 (Žin., 2003, Nr. 32-1318).
19. Prekybos saugomų rūšių laukiniais augalais ir grybais taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2006 m. gegužės 25 d. įsakymu Nr. D1-260 (Žin., 2006, Nr. 61-2215).
20. Laukinių gyvūnų paėmimo iš buveinių zoologinėms kolekcijoms sudaryti ir šių kolekcijų registravimo tvarka, patvirtinta Lietuvos Respublikos aplinkos ministro ir Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus 2002 m. gegužės 16 d. įsakymu Nr. 250/224 (Žin., 2002, Nr. 60-2478).
21. Prekybos laukiniais gyvūnais taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos aplinkos ministro, Muitinės departamento prie Finansų ministerijos direktoriaus ir Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus 2002 m. gruodžio 21 d. įsakymu Nr. 658/831/74 (Žin., 2002, Nr. 125-5690).
22. Dėl triukšmo prevencijos Kretingos rajono viešosiose vietose taisyklių patvirtinimo, Kretingos rajono savivaldybės tarybos 2007 m. sausio 25 d. sprendimas Nr. T2-32 (www.kretinga.lt).
23. Dėl triukšmo prevencijos Panevėžio miesto viešosiose vietose taisyklių patvirtinimo, Panevėžio miesto savivaldybės tarybos 2006 m. rugsėjo 21 d. sprendimas Nr. 1-53-7 (www.panevezys.lt).
24. Dėl triukšmo prevencijos Radviliškio rajono savivaldybės viešosiose vietose, privačiose valdose ir būstuose taisyklių patvirtinimo, Radviliškio rajono savivaldybės tarybos 2006 m. birželio 15 d. sprendimas Nr. T-807 (www.radviliskis.lt).
25. Dėl triukšmo prevencijos Anykščių rajono viešosiose vietose taisyklių patvirtinimo, Anykščių rajono savivaldybės tarybos 2007 m. sausio 25 d. sprendimas Nr. TS-44 (www.anyksciai.lt).
26. Dėl triukšmo prevencijos Ukmergės rajono viešosiose vietose taisyklių patvirtinimo, Ukmergės rajono savivaldybės tarybos 2007 m. kovo 21 d. sprendimas Nr. 7-292 (www.ukmerge.lt).
27. Dėl triukšmo prevencijos Vilniaus rajono viešosiose vietose taisyklių patvirtinimo, Vilniaus rajono savivaldybės tarybos 2006 m. lapkričio 24 d. sprendimas Nr. T3-324 (www.vilniaus-r.lt).
28. Dėl triukšmo prevencijos Širvintų rajono savivaldybės viešosiose vietose taisyklių patvirtinimo, Širvintų rajono savivaldybės tarybos 2008 m. rugsėjo 23 d. sprendimas Nr. 1-207 (www.sirvintos.lt).
29. Dėl renginių organizavimo Kupiškio rajono viešosiose vietose, Kupiškio rajono savivaldybės tarybos 2004 m. liepos 15 d. sprendimas Nr. TS-174 (www.kupiskis.lt).
30. Dėl renginių organizavimo Trakų rajono savivaldybės viešosiose vietose taisyklių patvirtinimo, Trakų rajono savivaldybės tarybos 2009 m. sausio 29 d. sprendimas Nr. S1-21 (www.trakai.lt).
31. Dėl renginių organizavimo Jonavos rajono savivaldybės teritorijoje taisyklių patvirtinimo, Jonavos rajono savivaldybės tarybos 2005 m. liepos 28 d. sprendimas Nr. 1TS-162 (www.jonava.lt).

32. Dėl renginių organizavimo Kėdainių rajono savivaldybės viešosiose vietose tvarkos tvirtinimo, Kėdainių rajono savivaldybės tarybos 2009 m. rugsėjo 25 d. sprendimas Nr. TS-255 (www.kedainiai.lt).
33. Dėl prekybos Ignalinos rajono savivaldybės turgavietėse (prekyvietėse) ir viešosiose vietose taisyklių patvirtinimo, Ignalino rajono savivaldybės tarybos 2006 m. balandžio 19 d. sprendimas Nr. T-729 (www.ignalina.lt).
34. Dėl prekybos Širvintų rajono savivaldybės viešosiose vietose taisyklių ir prekybos maisto ir ne maisto prekėmis Širvintų rajono seniūnijų viešosiose vietose sąrašo patvirtinimo ir Širvintų rajono savivaldybės tarybos sprendimų pripažinimo netekusiais galios, Širvintų rajono savivaldybės tarybos 2010 m. spalio 28 d. sprendimas Nr. 1-184 (www.sirvintos.lt).
35. Dėl prekybos Kauno viešosiose vietose tvarkos, Kauno miesto savivaldybės tarybos 2003 m. kovo 13 d. sprendimas Nr. T-72 (www.kaunas.lt).
36. Dėl Renginių organizavimo Panevėžyje tvarkos aprašo patvirtinimo ir administracijos direktoriaus 2003 m. gegužės 28 d. įsakymo Nr. A-290 1 punkto pripažinimo netekusiu galios, Panevėžio miesto savivaldybės administracijos direktoriaus 2005 m. gruodžio 12 d. Nr. A-1115 (www.panevezys.lt).
37. Baudžiamoji byla Nr. 2k-430/1999, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.
38. Baudžiamoji byla Nr. 2k-26/2000, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.
39. Baudžiamoji byla Nr. 2k-763/2001, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.
40. Baudžiamoji byla Nr. 2k-918/2001, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.
41. Baudžiamoji byla Nr. 2k-479/2002, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.
42. Baudžiamoji byla Nr. 2k-501/2001, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.
43. Baudžiamoji byla Nr. 2k-670/2002, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.
44. Baudžiamoji byla Nr. 2k-398/2006, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.
45. Baudžiamoji byla Nr. 2k-159/2009, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.
46. Baudžiamoji byla Nr. 2k-264/2003, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.
47. Baudžiamoji byla Nr. 2k-309/2009, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.
48. Baudžiamoji byla Nr. 2k-796/2007, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.
49. Baudžiamoji byla Nr. 2k-456/2009, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.
50. Baudžiamoji byla Nr. 2k-136/2010, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.
51. Baudžiamoji byla Nr. 2k-426/2008, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.
52. Baudžiamoji byla Nr. 2k-122/2008, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.
53. Civilinė byla Nr. 3k-3-26/2009, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.
54. Administracinės teisės pažeidimo byla Nr. N-444-1280/2007, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas.
55. Administracinės teisės pažeidimo byla Nr. N-756-450/2010, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas.
56. Administracinės teisės pažeidimo byla Nr. N-756-1196/2007, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas.
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugsėjo mėn. 21 d. Saviraiškos laisvės apribojimams ginant asmens privatų gyvenimą civilinėse bylose (II) Nr. 29, kat. 9.; Teismų praktika 29.
58. E. Bieliūnas ir kiti, Lietuvos TSR baudžiamosios kodekso komentaras (Vilnius: Mintis, 1989).
59. Oleg Fedosiuk, Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai viešajai tvarkai (Seminaro „Naujo LR baudžiamosios kodekso apžvalga. Specialioji dalis“ medžiaga, Vilnius, Lietuvos teisėjų mokymo centras, 2002).
60. Edita Gruodytė, Takoskyra tarp administracinio teisės pažeidimo ir nusikalstamos veikos viešosios tvarkos sektoriuje (Vilnius: Jurisprudencija, 2007 8(98)).
61. Antanas Jagelavičius, Policijos administracinės veiklos pagrindai (Vilnius: LTU, 2002).
62. Pranas Žalkauskas, Nusikaltimai viešajai tvarkai (Vilnius: Mintis, 1984).

63. Viešasis administravimas ir privatūs asmenys: viešojo administravimo subjektų ir privačių asmenų santykius reglamentuojantys administracinės teisės principai (Vilnius: Justicija, 2004).
64. Lietuvių kalbos žodynas: www.lkz.lt.
65. <http://www.prokuraturos.lt/Naujienos/Prokurorokomentaras/tabid/69/ItemID/1745/Default.aspx> [2011-04-11].
66. [http://palangostiltas.lt/Palangos elitui spirituotas vynas uz penkis litus.html](http://palangostiltas.lt/Palangos_elitui_spirituotas_vynas_uz_penkis_litus.html) [2011-04-11].
67. [http://www.biteplius.lt/lt/2forum.showPosts/509878.501-=\(247152483](http://www.biteplius.lt/lt/2forum.showPosts/509878.501-=(247152483) [2011-03-29].
68. <http://www.infolex.lt/portal/start.asp?act=disk&fwd=komentarai%2Easp%3FdsID%3D9439%26view%3D5&groupID=1> [2011-03-29].
69. http://www.efoto.lt/forumas/fotografavimo_apribojimai [2011-03-29].

A CONCEPT OF A PUBLIC PLACE AND PROBLEMS OF A CONCEPTION

Rūta Šimkitytė-Kudarauskė*
Mykolas Romeris University

Summary

A concept of a public place is not very common in the Lithuanian Laws but this concept is not clearly determined and is not uniform understandable. There is not any usable determination of a definition of a public place in Lithuanian laws only some explanations used in a certain clause for a strict purposes of a specific case.

It is important to define what is a public place because some action when done in a public place may be found to be a criminal and otherwise – the right to a private life is protected in a private place.

The concept of a public place differs not only in the Laws but also in the rules and regulations enacted by municipalities.

Under the Lithuanian Laws including rules and regulations of municipalities and under the judicial practice a public place can be determined as a place that belongs to state or municipality – public space, or a place open to society independent of the property rights, or even a private place where the interest of society occurs. Many controversies and judicial disputes are conditioned by differences of a meaning of a public place.

The Lithuanian Supreme Court has determined a concept of a public place in a criminal case of hooliganism despite the fact that the circumstance of a public place was not obligatory for this crime (the hooliganism was listed in an old Lithuanian criminal code). The public order offence (whit an obligatory circumstance of a public place) is included in the new Lithuanian criminal code. So the exact concept of a public place is still necessary.

The necessity of an uniform concept of a public place is grounded by the different point of view to the same place: a secluded place may be acknowledged not to be a public place when talking about the right to an immunity of a private life and otherwise the same place is a public place when the public interest occur or a crime or administrative violation is done.

The first part of the article consists of the review of Lithuanian Laws and rules and regulations of municipalities which involve a concept of a public place. Then the differences of this concept are analyzed. The conception of a public place is explained by analyzing in detail Lithuanian court practice, overlooking the legal literature and the interpretations of a different lawyers and other members of society.

With reference to all analyzed material it is concluded that a determination of a public place is usually not connected with a form of property rights. The most important factor to be considered in relation to a definition of a public place is the fact of accessibility of the public and the public interest including a secluded place.

The explanation of the concept of a public place may be: A public place is a place accessible to the public continually or in provided time, free or commercially or by virtue of membership or otherwise and where the public has a right of resort for business, entertainment or other lawful purpose, and is a place that includes a secluded place as much as the right to a private life is not realized.

This proposed definition is expected to solve problems related to the use of the public place concept.

Keywords: public place, accessible to the public.

Rūta Šimkaitytė-Kudarauskė*, Mykolas Romeris universiteto Viešojo saugumo fakulteto Teisės katedros lektorė. Mokslinių tyrimų kryptys: administracinė teisė, viešoji teisė.

Rūta Šimkaitytė-Kudarauskė*, Mykolas Romeris University, Faculty of Public security, Department of Law, lecturer.
Research interests: administrative law, public law.

POLICIJOS PAREIGŪNŲ TEISĖ SULAIKYTI IR PRISTATYTI ASMENĮ Į POLICIJOS ĮSTAIGĄ SMURTO PRIVAČIOJE ERDVĖJE KONTEKSTE

Darius Urbonas

*Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Policijos veiklos katedra
Putvinskio g. 70, LT-44211 Kaunas
Telefonas +370 37 303663
El. paštas: d.urbonas@mruni.lt*

Santrauka. Šiuo metu smurtas prieš moteris šeimoje laikomas socialine problema, ypač aktualia Lietuvoje, kur buitinio smurto mastai kelis kartus viršija kitų užsienio šalių rodiklius. Nepaisant tiek tarptautiniu, tiek nacionaliniu lygmenų ieškomų būdų šiai problemai spręsti, smurtas privačioje erdvėje išlieka labai paplitęs. Darytina prielaida, kad valstybės pastangos, siekiant sukurti tokius teisinius mechanizmus, kurie leistų pažaboti smurtą prieš moteris, nėra pakankamos. Policija, paprastai pirmoji gaunanti informaciją apie smurtą privačioje erdvėje ir privalanti į ją reaguoti, dažniausiai ir susiduria su teisinio reguliavimo netobulumais, trukdančiais užtikrinti tinkamą nuo smurto nukentėjusių asmenų teisių ir teisėtų interesų apsaugą. Tai liudija ne tik viešoje erdvėje išsakoma politikų kritika,¹ tačiau ir nukentėjusiųjų nuo smurto privačioje erdvėje apklausos, anot kurių, net 30 procentų smurtą patyrusių ir pagalbos ieškojusių moterų, kitą kartą patyrusių smurtą niekur nesikreiptų.² Manytina, kad tokius tyrimų rezultatus iš esmės lemia nepakankamai efektyvi ir teisinio reguliavimo disfunkcijų sąlygota valstybės institucijų, tarp jų ir policijos, veikla smurto prieš moteris srityje.

Straipsnyje analizuojamos policijos galimybės taikyti teises prievartos priemonės smurtaujantiems asmenims, siekiant užtikrinti nukentėjusiųjų nuo smurto privačioje erdvėje saugumą. Todėl nagrinėjant šią problemą, bus siekiama iširti smurto privačioje erdvėje sampratą ir jo teisinio vertinimo problemas, išanalizuoti policijos pareigūnų įgaliojimus reaguojant į gautą informaciją apie smurtą prieš moteris privačioje erdvėje, teisės sulaukyti ir pristatyti smurtavusį asmenį į policijos įstaigą, taip atskiriant smurtautoją nuo aukos, įgyvendinimo kontekste.

Pagrindinės sąvokos: smurtas privačioje erdvėje, asmens sulaukymas, asmens pristatymas, policijos pareigūnų teisė taikyti prievartos priemonės.

ĮVADAS

Prievarta kaip fenomenas lydi visą žmonijos istoriją. Smurto supratimas ir vertinimas skyrėsi ir skiriasi priklausomai nuo laikmečio, kultūros, ekonominės ir socialinės situacijos, tačiau prievarta yra taip giliai įsišaknijusi į mūsų visuomenę, kad iki šiol daugelis ją priima kaip kasdienį ir leistiną dalyką.³ Ypač tai pasakytina apie smurtą prieš moteris, patiriamą privačioje erdvėje. Nepaisant pastangų, kurios dedamos tiek tarptautiniu⁴, tiek nacionaliniu lygmeniu⁵,

¹ Seimo narės: smurto privačioje erdvėje atveju pareigūnai raštiško skundo reikalauja be teisinio pagrindo. <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=37214207>. Prisijungta 2010-10-15

² Smurto prieš moteris šeimoje analizė ir smurto šeimoje aukų būklės įvertinimas. Tyrimo ataskaita. Vilnius, 2008. 50 p.

³ Smurtas šeimoje: prevencija, intervencija ir galima pagalba. Vilnius, 2008. 5 p.

⁴ Per paskutinius kelis dešimtmečius priimtas ne vienas tarptautinis teisės aktas, kuriuo siekiama kovoti su smurtu prieš moteris. Pvz., Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 1993 m. gruodžio 20 d. deklaracija dėl smurto prieš moteris panaikinimo; Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 2003 m. gruodžio 22 d. rezoliucija dėl smurto prieš moteris šeimoje panaikinimo; Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 2003 m. sausio 30 d. rezoliucija dėl

smurto prieš moteris paplitimas išlieka aktuali problema ne tik Lietuvoje, bet ir užsienio šalyse. Kita vertus, Lietuva išsiskiria iš kitų Europos ir pasaulio valstybių šio reiškinio mastais. Kaip rodo atliktų tyrimų rezultatai, smurtas prieš moteris Lietuvoje yra paplitęs labiau nei kitose Europos Sąjungos šalyse.⁶ Pavyzdžiui, 2008 metais Lietuvoje atlikto smurto prieš moteris būklės tyrimo autoriai teigė, jog Lietuvoje nustatytas smurto prieš moteris šeimoje paplitimo rodiklis apie du kartus viršija panašių tyrimų metu nustatytą smurto lygį kitose šalyse (pvz., D. Britanijoje, Kanadoje).⁷

Kas lemia tokius smurto prieš moteris rodiklius ir kokios yra to priežastys? Ekspertai teigia, kad smurtas prieš moteris Lietuvoje suvokiamas kaip privatus šeimos reikalas, o ne valstybės lygmens problema.⁸ Iš tiesų tenka pripažinti gana vangų valstybės požiūrį į šios problemos sprendimą, kurį gali iliustruoti faktas, jog praėjus beveik penkeriems metams, kai buvo sudaryta darbo grupė Apsaugos nuo smurto šeimoje koncepcijai ir su tuo susijusių teisės aktų projektams parengti⁹, dar nėra priimtas Apsaugos nuo smurto privačioje erdvėje įstatymas¹⁰, kuris turėtų sudaryti prielaidas efektyvesnei institucijų vykdomai smurto prieš moteris buityje prevencijai. Be to, galiojantys teisės aktai, taikytini sprendžiant smurto prieš moteris problemas, ne visada numato įvairių smurto privačioje erdvėje apraiškų teisinės pasekmės ir ne visuomet suteikia įgaliojimus valstybės institucijoms atitinkamai reaguoti į smurto atvejus. Policija, paprastai pirmoji gaunanti informaciją apie smurtą privačioje erdvėje ir privalanti į ją reaguoti, dažniausiai ir susiduria su teisinio reguliavimo netobulumais, trukdančiais užtikrinti tinkamą nuo

---

nusikaltimų prieš moteris dėl garbės panaikinimo; Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 2004 m. vasario 19 d. rezoliucija dėl smurto prieš moteris šeimoje panaikinimo; Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 1998 m. vasario 2 d. rezoliucija dėl nusikaltimo ir baudžiamosios teisės prevencijos priemonių, taikomų siekiant panaikinti smurtą prieš moteris; Europos Parlamento 2009 m. lapkričio 26 d. rezoliucija (2010/C 285 E/07) dėl smurto prieš moteris panaikinimo.

⁵ Lietuvoje nuolat vyksta diskusijos apie smurtą prieš moteris ir valstybės institucijos raginamos imtis priemonių kovojant su šiuo reiškiniu. Tam tikras pastangas šioje srityje rodo LR Vyriausybės 2006 m. gruodžio 22 d. nutarimu Nr. 1330 patvirtinta Valstybinės smurto prieš moteris mažinimo strategija ir jos įgyvendinimo priemonių 2007-2009 metais planas; rodo LR Vyriausybės 2009 m. rugpjūčio 19 d. nutarimu Nr. 853 patvirtinta Valstybinės smurto prieš moteris mažinimo strategijos įgyvendinimo priemonių 2010-2012 metais planas ir kt.

⁶ Eurobarometro duomenimis beveik pusė (48 proc.) Lietuvos gyventojų šeimoje ar tarp draugų pažįsta bent vieną moterį, kuri yra buvusi bet kurios rūšies smurto auka namuose. Taip pat beveik pusė (45 proc.) apklaustųjų teigė, pažįstantys asmenį, kuris yra panaudojęs bet kurios rūšies smurtą prieš moteris. Tai didžiausi rodikliai visoje Europos Sąjungoje. Plačiau žr. „Eurobarometro duomenys: Lietuvoje smurtas prieš moteris yra paplitęs labiau nei kitur ES“. <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2010-09-23-eurobarometro-duomenys-lietuvoje-smurtas-pries-moteris>. Prisijungta 2010-10-22.

⁷ Smurto prieš moteris šeimoje analizė ir smurto šeimoje aukų būklės įvertinimas. Tyrimo ataskaita. Vilnius, 2008. 21 p.

⁸ „Eurobarometro duomenys: Lietuvoje smurtas prieš moteris yra paplitęs labiau nei kitur ES“. <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2010-09-23-eurobarometro-duomenys-lietuvoje-smurtas-pries-moteris>. Prisijungta 2010-10-22.

⁹ Lietuvos Respublikos Seimo valdybos 2006 m. gruodžio 13 d. sprendimas Nr. 1315 „Dėl darbo grupės Apsaugos nuo smurto šeimoje koncepcijai ir su tuo susijusių teisės aktų projektams parengti sudarymo“

¹⁰ Įstatymo projektas buvo pateiktas Lietuvos Respublikos Seimui dar 2010 m. liepos 23 d., tačiau iki šios dienos jis dar nėra priimtas.

smurto nukentėjusių asmenų teisių ir teisėtų interesų apsaugą. Tai liudija ne tik viešoje erdvėje išsakoma politikų kritika,¹¹ tačiau ir nukentėjusiųjų nuo smurto privačioje erdvėje apklausos, anot kurių, net 30 procentų smurtą patyrusių ir pagalbos ieškojusių moterų, kitą kartą patyrusios smurtą niekur nesikreiptų.¹² Darytina prielaida, kad tokius tyrimų rezultatus iš esmės lemia nepakankamai efektyvi ir teisinio reguliavimo disfunkcijų sąlygota valstybės institucijų, tarp jų ir policijos, veikla smurto prieš moteris srityje.

Šio straipsnio tikslas – ištirti policijos galimybes užtikrinti nuo smurto privačioje erdvėje nukentėjusių asmenų teisių ir teisėtų interesų apsaugą. Įgyvendinant šį tikslą keliami šie uždaviniai: išnagrinėti smurto privačioje erdvėje sampratą ir jo teisinio vertinimo problemas, išanalizuoti policijos pareigūnų įgaliojimus reaguojant į gautą informaciją apie smurtą prieš moteris teisės sulaikyti ir pristatyti smurtavusį asmenį į policijos įstaigą taip atskiriant smurtautoją nuo aukos įgyvendinimo kontekste.

Tyrimo objektas – policijos pareigūnų įgaliojimai taikyti teisinės prievartos priemones smurto privačioje erdvėje kontekste. Tyrimo dalykas – policijos pareigūnų teisė sulaikyti ir pristatyti asmenį į policijos įstaigą.

Atliekant tyrimą naudoti lyginimo, sisteminės analizės, dokumentų analizės, apibendrinimo metodai.

1. SMURTO PRIVAČIOJE ERDVĖJE SAMPRATA IR JO TEISINIS VERTINIMAS

Prieš nagrinėjant smurto privačioje erdvėje ypatumus, trumpai aptartina smurto ir smurto prieš moteris sąvoka apskritai. Smurto sąvoką pateikia ne vienas teisės aktas. Tarptautiniuose teisės aktuose smurtas apibūdinamas kaip tyčinis fizinės jėgos ar galios panaudojimas, kuriuo grasina arba kurį vykdo asmuo ar grupė, tokiu būdu sukeldami ar galėdami sukelti realią ar potencialią žalą (asmens) sveikatai, išgyvenimui, vystymuisi ar orumui.¹³ Detalizuojant smurto prieš moteris sampratą, nurodoma, kad tai smurto aktas prieš lytį, kuris sukelia ar gali sukelti moterims fizinę, lytinę ar psichologinę žalą bei kentėjimą, taip pat reiškia grasinimus atlikti tokius veiksmus, prievartą arba despotiškai atimti laisvę tiek visuomeniniame, tiek privačiame

¹¹ Seimo narės: smurto privačioje erdvėje atveju pareigūnai raštiško skundo reikalauja be teisinio pagrindo. <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=37214207>. Prisijungta 2010-10-15

¹² Smurto prieš moteris šeimoje analizė ir smurto šeimoje aukų būklės įvertinimas. Tyrimo ataskaita. Vilnius, 2008. 50 p.

¹³ Pasaulio Sveikatos Organizacijos pateikiama smurto samprata. <http://www.who.int/topics/violence/en>. Prisijungta 2011-03-15.

gyvenime.¹⁴ Taip pat teigiama, kad smurtas prieš moteris pažeidžia jų teises: teisę į gyvybę, saugumą, orumą ir fizinę bei psichinę neliečiamybę, teisę į lytinį ir reprodukcinį pasirinkimą ir sveikatą, kliudo joms dalyvauti socialinėje veikloje, politiniame ir viešajame gyvenime bei darbo rinkoje ir gali jas atskirti nuo visuomenės bei sąlygoti jų skurdą.¹⁵ Panašiai smurtas prieš moteris suprantamas ir nacionaliniuose teisės aktuose, apibrėžiant jį kaip visus tyčinius fizinius, psichologinius, ekonominius, seksualinius vieno šeimos nario – dažniausiai vyro veiksmus kito šeimos nario – dažniausiai moters atžvilgiu, jeigu šie veiksmai pažeidžia jos, kaip pilietės ir asmens, konstitucines teises ir laisves bei sukelia jai ekonominę, fizinę, psichinę ir moralinę žalą.¹⁶

Įvairius smurto ir smurto prieš moteris aspektus akcentuojančių sąvokų taip pat galima atrasti gana gausioje literatūroje, kurioje pateikiamos teisinės ir kitokios rekomendacijos smurtą patyrusioms moterims.¹⁷ Nepaisant sąvokų įvairovės apibendrintai galima teigti, jog „smurtas prieš moterį – tai bet koks lyties požymiu įvykdytas vienkartinis, kartotinis ar tęstinis smurto aktas, kuris sukelia kančias, kenkia arba gali pakenkti moters psichinei, fizinei ar lytinei sveikatai, taip pat grasinimai įvykdyti tokius aktus arba prievartinius ir despotiškus laisvės apribojimus privačiame ar visuomeniniame gyvenime“.¹⁸ Tokiame smurto prieš moteris apibrėžime išryškėja šio reiškimo esminiai bruožai, t.y. jog tai prievartiniai veiksmai, atliekami lyties pagrindu ir kuriais kėsiniama į moters psichinę, fizinę ir seksualinę gerovę.

Vadovaudamiesi anksčiau paminėtomis smurto sampratomis, įvairūs autoriai dažniausiai išskiria keturias smurto rūšis, t.y. fizinį, psichologinį, seksualinį ir ekonominį smurtą.¹⁹ Kiti autoriai prie smurto priskiria ir nepriežiūrą.²⁰ Tačiau įdomu yra tai, kaip tyrėjai apibūdina atskirų smurto rūšių pasireiškimo būdus. Fizinį smurtą apibūdinant kaip visuomenei pavojingą poveikį kito žmogaus organizmui, įvykdomą prieš jo valią teigiama, kad toks smurtas gali pasireikšti smūgiais, įžnybimais, spyriais, daiktų svaidymu, daužymu į sieną, trukdymu bandyti išeiti iš

¹⁴ Jungtinių Tautų Deklaracija dėl smurto prieš moteris panaikinimo. Cit. pagal: Smurtas prieš moterį. Praktinis vadovas sveikatos priežiūros įstaigų darbuotojams bei vadovams. UNFPA. Jungtinių Tautų gyventojų fondas. Bandomasis leidimas. Niujorkas, 2001. 13 p.

¹⁵ Europos Parlamento 2009 m. lapkričio 26 d. Rezoliucija dėl smurto prieš moteris panaikinimo. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:285E:0053:0058:LT:PDF>. Prisijungta 2011-03-15.

¹⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. gruodžio 22 d. nutarimas „Dėl valstybinės smurto prieš moteris mažinimo strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2007-2009 metų plano patvirtinimo“. Valstybės žinios, 2006. Nr. 144-5474.

¹⁷ Pvz., Teisiniai ir praktiniai patarimai moterims, patyrusioms prievartą šeimoje. Vilnius: Lygių galimybių centras, 2004. 8-12 p.; Smurtas šeimoje: prevencija, intervencija ir galima pagalba. Vilnius, 2008. 8-20 p.; Smurtas prieš moteris Lietuvoje. Vilnius: Danielius, 1999 ir kt..

¹⁸ K. Jovaišas. Smurto šeimoje prevencija: iliuzijų anatomija. Vilnius: Eugrimas, 2009. 24 p.

¹⁹ Tokią klasifikaciją pateikia R.Uscila leidinyje „Teisiniai ir praktiniai patarimai moterims, patyrusioms prievartą šeimoje“. Plačiau žr. 8-12 p.

²⁰ Patarimai teikiantiems pagalbą šeiminių smurto aukoms. Vilnius: Moterų informacijos centras, 2005. p. 6, 7.

namų, uždarymu patalpoje iš lauko, atsisakymu padėti pasiligojusiai, susižeidusiai ar nėščiai moteriai, trukdymu kreiptis medicinos pagalbos, moters turto gadinimu. Psichologinis smurtas tapatinamas su nuolatine kritika, šauksmais ar skriaudimu, jausmų ignoravimu, įsitikinimų išjuokimu, draudimu eiti į darbą, manipuliuoimu, melavimu, atsisakymu išeiti su moterimi į viešumą, trukdymu palaikyti ryšius su giminaičiais ir draugais, viešu moters žeminimu ir pan. Apibrėžiant seksualinį smurtą nurodoma, kad tai atvejai, kai elgiamasi su moterimi kaip su sekso objektu, moteris prieš jos valią verčiama nusirengti ar lytiškai santykiuoti, santykiuojama ypatingai žiauriai, neretai prieš tai sumušant, pavyduliaujama kaltinant moterį meilės ryšiais su kuo nors kitu ir kt. Galiausiai vyro veiksmai, kuomet jis neleidžia moteriai dirbti, atima iš jos visus pinigus, verčia prašyti pinigų savo ir šeimos reikmėms, kontroliuoja šeimos biudžetą ir vienvaldiškai priima finansinius sprendimus, neskiria moteriai dėmesio ar ja nesirūpina, draudžia lavintis ir šviestis, prilyginami ekonominiam smurtui ar nepriežiūrai.²¹ Panašiai smurtas prieš moteris apibūdinamas ir įvairių sociologinių tyrimų metu formuluojant klausimus, kuriais siekiama nustatyti smurto lygį.²²

Tačiau vertinant aukščiau pateiktus smurto pavyzdžius kyla klausimas, ar visais atvejais tokie veiksmai sukelia kokias nors teises pasekmes. Žvelgiant į juos per juridinę prizmę, akivaizdu, kad kai kurie iš tų veiksmy, ypač siejamų su psichologinio smurto pasireiškimu, teisinių pasekmių nesukelia, t.y. nelaikomi teisės pažeidimais ir neužtraukia jokios teisinės atsakomybės ir yra vertintini tik moralės ar psichoanalizės požiūriu. Todėl reikia pripažinti, jog smurto sampratos buitine prasme ir teisine prasme nėra tapačios. Kaip teigia K.Jovaišas, „buitinis smurtas juridine prasme – tai veikiau ne abipusiai apsižodžiavimai, žeminimai ir įžeidinėjimai arba tarpusavio muštynės, o žiauraus elgesio su kitu sutuoktiniu ar šeimos nariu arba *konkrečios nusikalstamos veikos požymius* (aut. išsk.) atitinkantys poelgiai bei veiksmai“.²³

Nemaža dalis paminėtų smurto pasireiškimų būdų yra kriminalizuoti, t.y. tokie veiksmai, ypač fizinės prievartos, laikomi nusikalstamais ir už jų padarymą asmenys traukiami baudžiamojon atsakomybėn. Galima būtų paminėti, jog baudžiamoji atsakomybė yra numatyta už sunkų sveikatos sutrikdymą, kuris smurto atvejais gali pasireikšti regos, klausos, kalbos netekimu, vaisingumo netekimu, nėštumo nutraukimu, kaukolės skliauto lūžiais, galvos smegenų

²¹ Ten pat.

²² Pavyzdžiui 2008 metais UAB „BGI Consulting“ atlikdama šeiminių smurto paplitimo masto tyrimus Lietuvoje, respondentėms uždavė klausimą formuluodama tokius smurto pasireiškimus: ignoravimas, nekalbėjimas, įžeidžiančios replikos, žeminantys juokai, šaukimas, barimas, asmeninio gyvenimo kontroliavimas, nuolat reiškiamas pavydas, trukdymas bendrauti su draugais, artimaisiais, draudimas dirbti/mokyti, pinigų nedavimas būtiniausioms reikmėms, pinigų reikalavimas, atėmimas (alkoholiui ir pan.), daiktų gadinimas (siekiant įbauginti) ir kt. Plačiau žr. Smurto prieš moteris šeimoje analizė ir smurto šeimoje aukų būklės įvertinimas. Tyrimo ataskaita. Vilnius, 2008. 16 p.

²³ K. Jovaišas. Smurto šeimoje prevencija: iliuzijų anatomija. Vilnius: Eugrimas, 2009. 26 p.

sumušimu, sužalojimo sukeltu sunkiu šoku, nulėmusiu gyvybei pavojingą būseną, atvirais kaulų lūžiais, susargdinimu ilgai trunkančia liga, stipriai sutrikdančia žmogaus psichiką ir pan.²⁴ Nesunkaus sveikatos sutrikdymo atvejais asmuo patiria sužalojimus arba susargdinimą, kai sveikata sutrinka ilgesniam nei dešimties dienų laikotarpiui arba nukentėjusioji praranda nedidelę dalį profesinio ar bendro darbingumo.²⁵ Dažniausiai policijos pareigūnai susiduria su tokiais smurto pasireiškimais, kurie kvalifikuotini kaip fizinio skausmo sukėlimas arba nežymus sveikatos sutrikdymas, kai sužalojimas arba susargdinimas sveikatą sutrikdo ne ilgesniam kaip dešimties dienų laikotarpiui arba nukentėjusysis praranda penkis procentus profesinio arba bendro darbingumo.²⁶

Smurtaujančio asmens veiksmai, nukreipti prieš moters seksualinę, lytinę laisvę, apsisprendimą, kūno neliečiamumą laikomi seksualine prievarta ir pagal nustatytas aplinkybes kvalifikuojami kaip išžaginimas²⁷, seksualinis prievartavimas²⁸, privertimas lytiškai santykiuoti²⁹ ar seksualinis priekabiavimas³⁰.

Psichinė prievarta prieš moterį, priklausomai nuo prievartos pobūdžio, galėtų užtraukti baudžiamąją atsakomybę už privertimą darytis neteisėtą abortą, grasinimą nužudyti ar sunkiai sutrikdyti žmogaus sveikatą arba žmogaus teorizavimą ar žmogaus veiksmų laisvės varžymą.³¹

Taigi, laikytina smurtu, ne bet koks negatyvus elgesys ir ne visi negatyvūs veiksmai, kad ir nukreipti prieš moterį, tačiau tik tie, kurie laikomi teisės pažeidimais ir už kurių padarymą numatyta teisinė atsakomybė. Tik tuomet, kai konkrečiuose smurtiniuose veiksmuose policijos pareigūnai išvelgia atitinkamo teisės delikto požymius, atsiranda pagrindas smurtaujančiam asmeniui taikyti teisės aktuose nustatytas poveikio priemones ir apginti nukentėjusiojo teises ir teisėtus interesus.

Smurto sampratos ambivalentiškumą patvirtina ir Policijos departamento pateikiama statistika apie policijos reagavimą į pranešimus dėl konfliktų ir smurto šeimoje (žr. lentelę Nr. 1). Policijos įstaigose kasmet registruojama daugiau kaip keliasdešimt tūkstančių iškvietimų į

²⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 135 str. Sužalojimas laipsnis nustatomas vadovaujantis Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro, Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2003 m. gegužės 23 d. įsakymu Nr. V-298/158/A1-86 patvirtintomis sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklėmis (toliau – Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklės). Sunkaus sveikatos sutrikdymo atvejai apibrėžiami šių taisyklių 6.1-6.12 papunkčiuose.

²⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 138 str., Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių 7.1, 7.2 papunkčiai.

²⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 140 str., Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių 8, 9 punktai.

²⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 149 str.

²⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 150 str.

²⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 151 str.

³⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 152 str.

³¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 143, 145, 148 straipsniai.

šeimyninius konfliktus, tačiau tik apie 20 procentų visų atvejų yra vertinami teisės požiūriu priimant vienokį ar kitokį teisinį sprendimą, pvz., pradėti ikiteisminį tyrimą, atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą ar patraukti asmenį administracinėn atsakomybėn. Pavyzdžiui, 2009 metais policijos įstaigos užregistravo 41982 iškvietimus į šeimyninius konfliktus. Pagal gautus pareiškimus policijos pareigūnai 4562 atvejais atsisakė pradėti ikiteisminį tyrimą³², pradėjo 737 ikiteisminius tyrimus, taip pat surašė 2972 administracinių teisės pažeidimų protokolus. Tokiu būdu tik 8271 šeimyninio konflikto atvejų iš 41982, t.y. tik 19,7 proc. sulaukė vieno ar kito teisinio vertinimo. Likusiais atvejais, nors ir nuvykę į šeimyninį konfliktą, policijos pareigūnai jokių sprendimų nepriėmė, ir tai reiškia, kad privačioje erdvėje padaryti veiksmai nesukėlė jokių teisinių pasekmių ir pareigūnams nebuvo pagrindo taikyti jokių teisinio poveikio priemonių. Darytina prielaida, jog į policiją besikreipusiųjų lūkesčiai nebuvo patenkinti ir jie nesulaukė iš pareigūnų tos pagalbos, kurios, galbūt, tikėjosi.

Lentelė Nr. 1 Policijos departamento duomenys apie pranešimus dėl konfliktų ir smurto šeimoje 2007-2009 m.³³

Metai	Užregistruota iškvietimų	Atsisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą	Pradėta ikiteisminių tyrimų	Surašyta administracinių teisės pažeidimų protokolų
2007	33165	3802	823	2131
2008	33927	4355	680	2560
2009	41982	4562	737	2972

Kitas su smurtu prieš moteris susijęs aspektas yra tas, kad dažniausiai prieš moteris smurtaujama privačioje erdvėje. Sociologinių tyrimų rezultatai rodo, kad dažnai moterys jokių smurtinių veikslių nepatiria viešumoje, t.y. matant kitiems asmenims – ne šeimos nariams. Apie 60 procentų ir daugiau smurto atvejų nepatenka į viešumą ir niekada nėra naudojami viešoje vietoje.³⁴ Tačiau atkreiptinas dėmesys į tai, kad reagavimas į smurtinius veiksmus, įvykdytus privačioje erdvėje, pvz., bute, nuosavame name ar kitose fiziniams ar juridiniams asmenims priklausančiose patalpose, turi tam tikrų ypatumų, nes suponuoja būtinybę policijos pareigūnam elgtis itin apdairiai, nepažeidžiant Konstitucijoje nustatytų garantijų, užtikrinančių asmens teisę į privataus gyvenimo, taip pat ir jo būsto neliečiamumą. Konstitucijos komentatoriai teigia, jog

³² Ataskaitoje nepateikiama atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą pagrindų statistika, tačiau darytina prielaida, jog daugiausiai atsisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą dėl padarytų nusikalstamų veikų, kurias padarius ikiteisminis tyrimas neatliekamas, o bylų procesas vyksta privataus kaltinimo tvarka (apie tai bus rašoma kitoje straipsnio dalyje).

³³ Parengta pagal Policijos departamento prie LR VRM pateiktus duomenis. <http://www.bukstipri.lt/lt/statistika> Prisijungta 2010-12-15

³⁴ Smurto prieš moteris šeimoje analizė ir smurto šeimoje aukų būklės įvertinimas. Tyrimo ataskaita. Vilnius, 2008. 32 p.

būsto neliečiamybė, užtikrinanti jame gyvenančių asmenų teises, kitiems reiškia ir draudžiamą nuostatą – draudimą įeiti į jį, nesvarbu, ar tai darytų privatus asmuo ar valstybės pareigūnas, motyvuodamas tikrais ar dangstydamosis tariamais valstybės ar visuomenės interesais.³⁵ Policijos pareigūnai, norėdami patekti į asmens privačią erdvę turėtų gauti asmens sutikimą. Asmeniui atsisakius įsileisti policijos pareigūnus, jei nėra sąlygų, kurioms esant įėjimas į būstą galimas ir be jo sutikimo, gali iškilti nemažai kliūčių, tiriant įvykio, apie kurį buvo pranešta, aplinkybes. Be to, tam tikri veiksmai (pvz., konflikto metu pasakyti necenzūriniai žodžiai ir kt.) atlikti viešojo vietoje, priešingai nei privačioje erdvėje, būtų vertinami kaip teisės pažeidimas, užtraukiantis administracinę ar baudžiamąją atsakomybę.

Kita vertus Konstitucijos 24 straipsnio 2 dalis numato atvejus, kai įėjimas į būstą be gyventojų sutikimo yra laikomas teisėtu, t.y. jis galimas tuomet, kai įeinama teismo sprendimu arba *įstatymo nustatyta tvarka* (aut. išsk.) siekiama garantuoti viešąją tvarką, sulaukyti nusikaltėlių, gelbėti žmogaus gyvybę, sveikatą ar turtą.³⁶ Akivaizdu, kad policijos pareigūnai į smurto privačioje erdvėje atvejus dažniausiai reaguoja neturėdami teismo sprendimo, todėl jiems tenka įvertinti tiek pranešimą apie smurtą buityje, tiek nuvykus į iškvietimo vietą gautą informaciją ir remiantis įstatymais priimti sprendimus dėl toje konkrečioje situacijoje galimų veiksmų. Tačiau, kaip matysime, įstatymų leidėjas gan abstrakčiai ir neretai neatsižvelgdamas į smurto privačioje erdvėje ypatumus, reglamentuoja policijos pareigūnų teises ir pareigas, tuo apribodamas jų galimybes efektyviai ginti nukentėjusio asmens teises ir teisėtus interesus. Apie tai ne kartą pačių pareigūnų buvo užsiminta viešojoje erdvėje diskutuojant apie smurto privačioje erdvėje užkardymo problemas.³⁷

Galiausiai paminėtina ir tai, kad pareigūnams, reaguojantiems į iškvietimą dėl smurto privačioje erdvėje, o ir vėliau siekiant nustatyti to įvykio aplinkybes, tenka bendrauti su asmenimis, kuriuos sieja bendras gyvenimas ir susiklostę tam tikri tarpusavio santykiai. Tai, tikėtina, turi įtakos tiek nukentėjusiajam, tiek smurtaujančiam asmeniui aiškinant smurto pasireiškimo priežastis, būdus bei jo pasekmes ir kitas su tuo susijusias aplinkybes, galinčias turėti reikšmės sprendžiant konkretaus poelgio ar veiksmų teisinio vertinimo klausimą.³⁸ Be to,

³⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras. 1 dalis. Vilnius: Teisės institutas, 2000. 187 p.

³⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992. Nr. 33-1014.

³⁷ P.vz., Smurtas šeimoje: policija pripažįsta savo bejėgiškumą. <http://www.diena.lt/naujienos/lietuva/smurtas-seimoje-pareigunai-pripazista-savo-bejegiskuma-237929>. Prisijungta 2010-12-15.; Smurtas šeimoje – privatus reikalas? <http://www.alfa.lt/straipsnis/10287747>. Prisijungta 2010-12-15.; Bandoma kovoti prieš smurtą šeimoje. <http://www.valstietis.lt/Pradzia/Naujienos/Lietuvoje/Bandoma-kovoti-pries-smurta-seimoje#>. Prisijungta 2010-12-15.; Smurto sąspūose // Policija, 2008. Nr. 24 (112-450) ir kt.

³⁸ Tokia mintis aptinkama ir užsienio autorių darbuose. P.vz., J.Oxman-Martinez, J. Krane. Un décalage centre théorie et pratique? Violence conjugale et femmes issues des minorités ethniques? http://www.senat/fr/lc/lc144/lc144_mono.html. Prisijungta 2010-12-15.

smurto privačioje erdvėje tyrimas dažnai yra apsunkintas ir dėl įrodinėjimo ypatumų, nulemtų būtent jo pasireiškimo vietos. Tokiais atvejais dažniausiai nėra liudytojų, o jei jie ir yra (paprastai tai vaikai, tėvai, broliai, seserys ar kiti kartu gyvenantys asmenys), jų pateikiama informacija gali priklausyti nuo ryšio ar tarp jo ir nukentėjusiojo arba smurtaujančio asmens susiklosčiusių santykių pobūdžio ir pan.

2. POLICIJOS PAREIGŪNŲ ĮGALIOJIMAI REAGUOJANT Į SMURTĄ PRIVAČIOJE ERDVĖJE

Smurto privačioje erdvėje samprata pasižymi ambivalentiškumu, todėl smurtas buitine prasme negali būti tapatinamas su smurtu juridine prasme. Tačiau net ir tuomet, kai policijos pareigūnai nustato, jog atitinkamas poelgis ar konkretūs veiksmai atitinka juridinės smurto sampratos kriterijus, t.y. gali būti kvalifikuojami kaip teisės pažeidimai, tai dar negarantuoja efektyvios nukentėjusiojo teisių ir teisėtų interesų apsaugos. Šiuo metu Lietuvoje nėra teisės akto, kuriame, atsižvelgiant į smurto privačioje erdvėje ypatumus, būtų atitinkamai apibrėžta ir policijos pareigūnų bei kitų valstybės institucijų kompetencija šioje srityje. Pareigūnai yra priversti vadovautis bendrąjį jų statusą įtvirtinančiais teisės aktais, kuriais remiantis ne visada yra įmanoma efektyviausiu būdu apginti nuo smurto nukentėjusį asmenį, suteikiant jo lūkesčius atitinkančią pagalbą.

Prieš pradėdant nagrinėti atskiruose teisės aktuose įtvirtintus policijos pareigūnų įgaliojimus, reikia paminėti, jog nuo smurto nukentėjusios moterys, tikėtina, dažniausiai viliasi, kad smurtaujantis asmuo visų pirma bus izoliuotas, t.y. bent kuriam laikui (pvz., iki išsiblaivys³⁹ ir pan.) išvežtas iš tos vietos, kurioje buvo smurtaujama, ir taip bus užtikrintas jų saugumas,⁴⁰ o vėliau smurtautojams bus taikytos ir kitos poveikio priemonės. Patys policijos pareigūnai taip pat neneigia, jog atvykę į iškvietimą ir matydami akivaizdžius smurto padarinius, geriausiu atveju gali smurtautoją kelioms valandoms išsivežti į policijos įstaigą.⁴¹ Tačiau būtų klaidinga manyti, jog visais smurto atvejais, net ir sukeliančiais teisines pasekmes, policijos pareigūnai gali pristatyti asmenį į policijos įstaigą. Asmens pristatymas, jo sulaikymas yra asmens laisvės varžymas, kuris kaip poveikio priemonė, beje, kaip ir visos kitos teisės aktų leistinos prievartos priemonės, galimas tik esant įstatymuose įtvirtintiems pagrindams ir sąlygoms, kurios negali būti aiškinamos plečiamai. Jei konkretaus smurto pasireiškimo aplinkybės neatitinka įstatyme

³⁹ 2008 metais vykdymo sociologinio tyrimo metu net 53 procentai smurtą patyrusių respondenčių teigė, jog smurtautojas buvo paveiktas alkoholio. Žr. Smurto prieš moteris šeimoje analizė ir smurto šeimoje aukų būklės įvertinimas. Tyrimo ataskaita. Vilnius, 2008. 32 p.

⁴⁰ Smurto spąstuose // Policija, 2008. Nr. 24 (112-450). 7 p.

⁴¹ Smurtas šeimoje – privatus reikalas? <http://www.alfa.lt/straipsnis/10287747>. Prisijungta 2010-12-15

nurodytų prievartos taikymą legitimuojančių sąlygų, policijos pareigūnai negali taikyti prievartos⁴², net ir, atrodytų, tokios įprastos, kaip asmens pristatymas į policijos įstaigą. Priešingu atveju, būtų pažeistas teisėtumo principas, kuriuo grindžiama policijos veikla apskritai.⁴³ Kita vertus, konkrečioje situacijoje nustatytas prievartos taikymo teisinis pagrindas yra tik prielaida jos panaudojimui, todėl policijos pareigūnai, atsižvelgdami į visas reikšmingas aplinkybes, prievartą turi naudoti tik tais atvejais, kai ji būtina, ir tiek, kiek būtina siekiamam tikslui.

2.1. BENDROJI POLICIJOS PAREIGŪNO TEISĖ SULAIKYTI IR PRISTATYTI ASMENĮ Į POLICIJOS ĮSTAIGĄ

Policijos pareigūnai, reaguodami į gautą informaciją dėl smurto privačioje erdvėje, pirmiausia vadovaujasi Policijos veiklos įstatymu.⁴⁴ Jame įtvirtinti policijos veiklos principai bei įvardinti policijos pareigūnų įgaliojimai, jų bendrosios teisės, taip pat policijos pareigūnų teisės vykdant nusikalstamų veikų ir kitų teisės pažeidimų prevenciją, atskleidžiant ir tiriant nusikalstamas veikas. Jame taip pat apibrėžtos policijos pareigūnų taikomos prievartos rūšys ir jų panaudojimo sąlygos. Paminėtina, kad Policijos veiklos įstatyme nėra nė vienos nuostatos, kuri numatytų policijos pareigūnų veiklos ypatumus reaguojant į smurtą privačioje erdvėje.

Nagrinėjamos problemos kontekste aktualūs Policijos veiklos įstatymo straipsniai, reglamentuojantys policijos pareigūnų teisę įeiti į gyvenamąsias patalpas, sulaikyti ir pristatyti asmenį į policijos įstaigą. Įstatymo 18 straipsnio 1 dalies 3 punkte įtvirtinta policijos pareigūnų teisė bet kuriuo laiku įeiti į fiziniams ir juridiniams asmenims priklausančias gyvenamąsias ar negyvenamąsias patalpas, taip pat ir jėga jas atidaryti, jei atsisakoma įleisti ar įsileisti. Apie tokius veiksmus per 24 valandas pareigūnai privalo pranešti prokurorui. Šia teise pareigūnai gali pasinaudoti esant bent vienai iš trijų sąlygų: persekiodami asmenį, įtariamą padarius nusikalstamą veiką, ar nusikaltėlį, besislepiantį nuo teisėsaugos institucijų, arba siekdami užkirsti kelią daromai nusikalstamai veikai. Kaip matyti, įstatymas šias sąlygas sieja su asmenimis, kurie įtariamai padarę ar daro nusikalstamą veiką, todėl kitais atvejais, kai veika neturi nusikalstamos veikos požymių ar užtraukia tik administracinę atsakomybę, policijos pareigūnų galimybės patekti į patalpas yra apribotos. Atsižvelgiant į tai, kad tik nedidelė dalis pranešimų apie smurtą

⁴² Kalbant apie prievartos teisinio reguliavimo ypatumus reikėtų paminėti tai, jog jam taikomas imperatyvusis teisinio reguliavimo metodas reiškiantis, kad viskas, kas nėra tiesiogiai leista įstatymo, draudžiama. Plačiau žr. A. Vaišvila. Teisės teorija. Vilnius: Justitia. 204-207 p.

⁴³ Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymo 4 straipsnis 2 dalis sako, jog „policijos veikla grindžiama demokratijos, pagarbos žmogaus teisėms, humanizmo, visuomenės moralės, teisėtumo (aut. išsk.), veiklos viešumo, taip pat prievartos naudojimo tik būtiniais atvejais ir jos proporcingumo principais“ (aut. išsk.).

⁴⁴ Valstybės žinios, 2000. Nr. 90-2777.

privačioje erdvėje⁴⁵ gali būti vertinami per baudžiamosios atsakomybės prizmę, darytina išvada, jog policijos pareigūnų galimybės pasinaudoti šia įstatymo nustatyta teise yra labai ribotos.

Policijos pareigūnų teisę pristatyti asmenis į policijos įstaigą nustato Policijos veiklos įstatymo 18 straipsnio 1 dalies 2 punkto nuostata, skelbianti, jog pareigūnai, užtikrindami jiems pavestų policijos uždavinių įgyvendinimą, turi teisę įstatymų nustatyta tvarka sulaikyti ir pristatyti teisėtvarkos pažeidėjus į policijos ar kitų teisėsaugos institucijų tarnybines patalpas jų asmenybei nustatyti, taip pat protokolams, aktams, pranešimams surašyti, asmenims ir jų daiktams apžiūrėti. Analizuojant šią įstatymo nuostatą, galima išskirti keletą pareigūnų teisės įgyvendinimo sąlygų.

Pirma, į policijos įstaigą ar kitų institucijų tarnybines patalpas galima pristatyti ne visus, o tik kai kuriuos asmenis. Įstatyme nėra konkretizuojama, kokie asmenys gali būti sulaikyti ir pristatyti į policijos patalpas. Jie įvardinami tiesiog kaip teisėtvarkos pažeidėjai, t.y. asmenys pažeidę teisinę tvarką, kurią nustato įvairių teisės šakų normos. Nepaisant tokios plačios asmens, kuris gali būti sulaikytas ir pristatytas į policijos įstaigą, sampratos, darytina prielaida, jog tai administracinius teisės pažeidimus ar nusikalstamas veikas padarę asmenys. Todėl akivaizdu, jog asmuo, kurio veika, nors ir prieštaraujanti moralės principams ar visuomenės interesams, bet nelaikoma teisės pažeidimu, negali būti sulaikomas ir pristatomas į policijos įstaigą.

Antra, įstatymų leidėjas įvardina sulaikymo ir pristatymo tikslus. Anot šios įstatymo nuostatos, teise sulaikyti ir pristatyti asmenį į policijos įstaigą policijos pareigūnai gali pasinaudoti siekdami nustatyti asmenybę, taip pat protokolams, aktams, pranešimams surašyti, asmenims ir jų turimiems daiktams apžiūrėti. Bet ar galima sulaikyti ir pristatyti teisėtvarkos pažeidėją, kai nėra būtinybės atlikti įstatyme paminėtus veiksmus (pvz., nustatyti asmenybę, nes ji žinoma, ir pan.), tačiau turint tikslą apriboti tokio asmens galimybes toliau tęsti priešingus teisei veiksmus ar kitais tikslais? Matyt, kad ne, nes įstatyme yra pateiktas baigtinis sulaikymo ir pristatymo tikslų sąrašas, kurio nebūtų galima aiškinti plečiamai.

Kita vertus, ši sulaikymo ir pristatymo tikslus įvardinanti minimo straipsnio punkto dalis yra perteklinė, nes pati norma, nustatanti šią policijos pareigūnų teisę, yra blanketinė. Esminėje šios normos dalyje teigiama, kad policijos pareigūnai sulaikyti ir pristatyti asmenis gali tik *įstatymų nustatyta tvarka*. Tai reiškia, kad pasinaudodami teise sulaikyti ir pristatyti asmenį, pareigūnai turi vadovautis ir kitais teisės aktais,⁴⁶ kurie detalizuoja atskirų kategorijų asmenų

⁴⁵ Vidutiniškai tik 12-14 procentų visų pranešimų apie buitinius konfliktus ir smurtą šeimoje siejami su padarytomis nusikalstamomis veikomis (žr. aukščiau pateiktą lentelę apie Policijos departamento duomenis dėl buitinių konfliktų ir smurto šeimoje).

⁴⁶ Jei padarytas administracinis teisės pažeidimas - tai Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksu, jei nusikalstama veika – Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksu.

sulaikymo ir pristatymo sąlygas, pagrindus, tvarką, tikslus ir pan. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Policijos veiklos įstatymo 25 straipsnyje taip pat panašiai teigiama, nurodant, jog policijos pareigūnas, gavęs pranešimą apie daromą nusikalstamą veiką ar kitokį teisės pažeidimą arba pats būdamas įvykio liudininku, sulaiko ir pristato įstatymų uždraustą veiką padariusį asmenį. Tačiau čia policijos pareigūnų įgaliojimai formuluojami jau ne kaip teisė, bet pareiga, be išlygų reikalaujanti visais atvejais pristatyti į policijos įstaigą bet kurį teisės pažeidimą padariusį asmenį. Giliau nenagrinėjant tokio teisinio reguliavimo ydingumo reikėtų pasakyti tik tiek, kad ši įstatymo nuostata negali būti aiškinama kaip praplečianti anksčiau aptartą ir jau dabar suteikianti teisę pareigūnams, neatsižvelgiant į atskirų *įstatymų nustatytą tvarką* (aut. išsk.) visais atvejais sulaikyti ir pristatyti teisėtvarkos pažeidėjus į policijos įstaigą.⁴⁷

Taigi, policijos pareigūnai, sulaikydami ir pristatydami asmenis į policijos įstaigas, turi vadovautis tais teisės aktais, kurie reglamentuoja tų asmenų padarytų teisės pažeidimų tyrimo tvarką, apimančią ir prievartos priemonių panaudojimo ypatumus. Jei asmens padaryta veika turi nusikalstamos veikos požymių, tuomet pareigūnai, sulaikydami ir pristatydami asmenis, turi vadovautis Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksu (toliau – BPK)⁴⁸, jei administracinio teisės pažeidimo – Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksu (toliau – ATPK).⁴⁹

2.2. NUSIKALSTAMĄ VEIKĄ PADARIUSIO ASMENS SULAIKYMAS IR PRISTATYMAS Į POLICIJOS ĮSTAIGĄ

BPK iš esmės įtvirtina du nusikalstamos veikos tyrimo modelius, kai dėl padarytos nusikalstamos veikos atliekamas ikiteisminis tyrimas, kuris pradedamas gavus skundą, pareiškimą ar pranešimą apie nusikalstamą veiką arba prokurorui ar ikiteisminio tyrimo pareigūnui pačiam nustačius nusikalstamos veikos požymius ir surašius tarnybinį pranešimą arba tik tuo atveju, kai yra nukentėjusiojo skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas ar prokuroro reikalavimas, ir kurį užbaigus baudžiamoji byla perduodama nagrinėti teismui arba kai ikiteisminis tyrimas neatliekamas, tačiau baudžiamasis procesas pradedamas teisme pagal nuo nusikalstamos veikos nukentėjusio asmens skundą (kitai vadinamas privataus kaltinimo bylų

⁴⁷ Norint kategoriškai teigti, kad policijos pareigūnai griežtai laikosi šių įstatymo nuostatų, reikėtų atlikti tyrimą. Deja, tarp policijos pateikiamų duomenų apie jos veiklą reaguojant į iškvietimus dėl konfliktų ir smurto buityje, nėra informacijos apie pagal tokius iškvietimus į policijos įstaigas pristatytus asmenis. Tačiau būtų galima daryti tokią prielaidą analizuojant policijos pareigūnų pasisakymus žiniasklaidoje, kur minima, jog pareigūnai gali pristatyti asmenį į policiją keliom valandom (tikėtina, kad dažniausiai turima omenyje Administracinių teisių pažeidimų kodekse įtvirtintus asmens pristatymo protokolui surašyti ar administracinio sulaikymo terminus). Plačiau žr. Smurtas šeimoje – privatus reikalas? <http://www.alfa.lt/straipsnis/10287747>. Prisiungta 2010-12-15

⁴⁸ Valstybės žinios, 2002. Nr. 37-1341.

⁴⁹ <http://192.168.33.100/Litlex/l1.dll>.

procesas).⁵⁰ Toks nusikalstamų veikų tyrimo diferencijavimas turi įtakos policijos pareigūnų įgaliojimams taikyti prievartos priemonės jiems reaguojant į smurtą privačioje erdvėje, nes priklausomai nuo tyrimo modelio skiriasi ir galimybės daryti poveikį smurtavusiam asmeniui.

Nagrinėjant BPK 140 straipsnį, reglamentuojantį laikino sulaikymo pagrindus ir tvarką, galima išvelgti kelis nusikalstamą veiką padariusio asmens laisvės suvaržymo etapus. Tai faktinis asmens sulaikymas⁵¹, pristatymas ir jo laikinas sulaikymas, kuris įforminamas įstatymo nustatyta tvarka surašant laikino sulaikymo protokolą. Galimas sulaikymas asmens, užklupto darant nusikalstamą veiką ar tuoj po jos padarymo, o teisė sulaikyti tokį asmenį suteikiama prokurorui, ikiteisminio tyrimo pareigūnui ar bet kuriam asmeniui (BPK 140 str. 1 d.). Manytina, jog faktinio asmens sulaikymo tikslas – užkirsti kelią tolesnei nusikalstamai veikai ir apriboti galimybę pasislėpti⁵² bei sudaryti prielaidas tolimesniam įvykio tyrimui. Tuo tarpu asmens pristatymu ir laikinu sulaikymu, kaip procesiniu veiksniu, siekiama jau kiek kitų tikslų. Iš BPK 140 straipsnio 4, 6 ir 8 dalies nuostatų matyti, kad asmens laikinas sulaikymas siejamas su jo tapatybės nustatymu ir būtinumu atlikti procesinius veiksmus, o taip pat esant suėmimo pagrindams, šios kardomosios priemonės vykdymo užtikrinimu. Asmens pristatymas į policijos įstaigą, garantuoja tik laikino sulaikymo taikymą.

BPK komentatoriai atkreipia dėmesį į tai, kad į ikiteisminio tyrimo įstaigą pristatyto asmens, kuris pagrįstai įtariamas nusikalstamos veikos padarymu, laikino sulaikymo klausimas turi būti sprendžiamas kartu su ikiteisminio tyrimo pradėjimo klausimu. Tik pradėjus ikiteisminį tyrimą ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras turi teisę taikyti šią prievartos priemonę ir nedelsiant surašyti asmens laikino sulaikymo protokolą.⁵³

Apibendrinant galima būtų teigti, kad faktinis asmens, užklupto darant nusikalstamą veiką ar tuoj po nusikalstamos veikos padarymo, sulaikymas ir jo pristatymas į policijos įstaigą yra leidžiamas dar nesant sprendimo pradėti ikiteisminį tyrimą, tuo tarpu asmens laikinas sulaikymas taikytinas tik jį pradėjus. Tačiau, autoriaus nuomone, asmens pristatymą derėtų sieti su asmens laikino sulaikymo pagrindais ir galimybe apskritai taikyti šią procesinę prievartos priemonę. Jei asmens tapatybė nustatyta, o nusikalstamos veikos aplinkybės yra aiškios, nereikia atlikti

⁵⁰ BPK XXX skyrius.

⁵¹ Lietuvių kalbos žodynas pateikia tokią žodžio „sulaikyti“ reikšmę – suturėti rankomis, neleisti kam kur nueiti, nubėgti, priversti likti vietoje, sustabdyti, neleisti kam ką daryti, sutrukdyti kokį veiksma, priversti pasilikti kur. Plačiau žr. <http://www.lkz.lt/startas.htm>, prisijungta 2011-03-05. Taip galima būtų aiškinti faktinio asmens sulaikymo prasmę.

⁵² Šią mintį patvirtina ir BPK 140 str. 2 d. nuostatos, teigiančios, jog asmens laikinas sulaikymas, neužklupus asmens nusikalstamos veikos padarymo vietoje ar tuoj po jos padarymo galimas tik išimtiniais atvejais esant įstatymo nustatytiems sąlygoms ir priimant atitinkamą procesinį sprendimą.

⁵³ Goda G, Kazlauskas M., Kuconis P. ir kt. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras. I-IV dalys (1-220 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003. 353 p.

procesinių veiksmų dalyvaujant nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui, ir jei nėra pagrindo skirti suėmimo arba nustatytos aplinkybės, akivaizdžiai liudijančios, jog ikiteisminis tyrimas negali būti pradėtas, asmens pristatymas į policijos įstaigą negalėtų būti laikomas teisėtu. Iš to seka tai, jog padarius nusikalstamą veiką dėl kurios ikiteisminis tyrimas neatliekamas, o baudžiamoji byla naginėjama privataus kaltinimo tvarka arba kuris atliekamas tik gavus nukentėjusiojo skundą ar jo teisėto atstovo pareiškimą, tačiau toks skundas ar pareiškimas nėra gautas, policijos pareigūnų galimybės pristatyti į policijos įstaigą tokią veiką padariusį asmenį yra apribotos.

Šie BPK įtvirtinti asmens sulaikymo ypatumai ypač aktualūs reaguojant į smurto privačioje erdvėje atvejus, nes dauguma jų susiję su nusikalstamomis veikomis, kurias padarius ikiteisminis tyrimas atliekamas tik gavus nukentėjusiojo skundą ar jo teisėto atstovo pareiškimą (pvz., dėl grasinimo nužudyti arba sunkiai sutrikdyti žmogaus sveikatą arba žmogaus terorizavimo (BK 145 str.), išžaginimo, nesant kvalifikuojančių aplinkybių (BK 149 str.), seksualinio prievartavimo, nesant kvalifikuojančių požymių (BK 150 str.) ir kt.) arba ikiteisminis tyrimas apskritai neatliekamas, o baudžiamasis persekiojimas vyksta teisme pagal privataus kaltinimo bylų proceso taisyklės (pvz., dėl fizinio skausmo sukėlimo arba nežymaus sveikatos sutrikdymo (BK 140 str.), žmogaus veiksmų laisvės varžymo (BK 148 str.), seksualinio priekabiavimo (BK 152 str.), įžeidimo (BK 155 str.), turto sunaikinimo ar sugadinimo (BK 187 str.) ir kt.). Todėl policijos pareigūnai, kai kreipiamasi į juos dėl tokių nusikalstamų veikų, ir jei nėra gautas skundas ar pareiškimas, kai jis yra būtina ikiteisminio tyrimo sąlyga arba dėl tokių veikų, dėl kurių ikiteisminis tyrimas nėra atliekamas, neturi teisės pristatyti asmens į policijos įstaigą ir tokiu būdu izoliuoti smurtaujančią asmenį nuo aukos.⁵⁴

Tyrimai rodo, kad patiriančios smurtą moterys, santykinai retai kreipiasi į teisėsaugos institucijas manydamos, kad jų patiriamas smurtas nėra toks rimtas, dėl kurio būtų galima kreiptis pagalbos, taip pat dėl baimės patirti pažeminimą, nesulaukti supratimo, ar baimės, kad dėl to bus kerštaujami ir pan.⁵⁵ Tikėtina, kad panašios priežastys veikia ir tuomet, kai smurto akivaizdoje kreipiamasi į policiją, tačiau atvykus policijos pareigūnams nesiryžtama tęsti parodytą iniciatyvą, taip suvaržant galimybę smurtaujančiam asmeniui taikyti prievartos

⁵⁴ Privataus kaltinimo byloje, taip pat ir kai ikiteisminis tyrimas gali būti pradėtas tik esant nukentėjusiojo skundui ar teisėto jo atstovo pareiškimui išimtiniais atvejais ikiteisminį tyrimą gali pradėti ir prokuroras, jei nukentėjusysis pats negali ginti savo teisių ar byla turi visuomeninę reikšmę. Todėl pareigūnai, gavę informacijos apie smurtą privačioje erdvėje ir nustatę ypatingai reikšmingas ir išimtines aplinkybes, reikalaujančias valstybės institucijų įsikišimo, turėtų apie tai informuoti prokurorą. Tenka pripažinti, kad ikiteisminis tyrimas tokiais atvejais pradedamas itin retai.

⁵⁵ Smurto prieš moteris šeimoje analizė ir smurto šeimoje aukų būklės įvertinimas. Tyrimo ataskaita. Vilnius, 2008. 48 p., taip pat „Seimo narės: smurto privačioje erdvėje atveju pareigūnai raštiško skundo reikalauja be teisinio pagrindo“ <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=37214207>, prisijungta 2010-12-15.

priemonės. Kad tokiais atvejais iniciatyva priklausos nukentėjusiajam patvirtina ir konstitucinė jurisprudencija, legitimuodama įstatymo leidėjo diskreciją nustatyti veikas, kurias padarę asmenys baudžiamojon atsakomybėn galėtų būti traukiami tik nukentėjusiojo reikalavimu.⁵⁶

Taigi, tik pradėjus ikiteisminį tyrimą galimas asmens laikinas sulaikymas, izoliuojant jį nuo nukentėjusiojo, taip pat vėliau taikant ir kitas procesines prievartos priemones⁵⁷, gi priešingu atveju, t.y. jo nepradėjus (statistika rodo, kad dažniausiai taip ir yra⁵⁸), galimybių daryti poveikį smurtaujančiam asmeniui policijos pareigūnai neturi.

2.3. POLICIJOS PAREIGŪNŲ MĖGINIMAS „SUKTIS“ IŠ PADĖTIES TAIKANT ADMINISTRACINĘ TEISINĘ PRIEVARTĄ

Administracinių teisės pažeidimų kodekse tiesiogiai nėra numatyta administracinė atsakomybė už smurtą privačioje erdvėje, tačiau policijos pareigūnai yra linkę gan dažnai juo pasinaudoti, kad bent kuriam laikui atskirtų smurtaujančią asmenį nuo aukos. Nors ir nukreipti prieš moterį, siekiant pažeisti jos, kaip pilietės ir asmens, konstitucines teises ir laisves bei sukelti jai ekonominę, fizinę, psichinę ir moralinę žalą, smurtaujančio asmens veiksmai gali turėti administracinio teisės pažeidimo požymių. Pavyzdžiui, šeimyniniam konfliktui persikėlus į viešą erdvę, kai asmuo vartoja necenzūrinius žodžius ar pasirodo viešoje vietoje neblaivus, pažeidžiama viešoji tvarka, ir už tokius veiksmus galima administracinė atsakomybė⁵⁹. Viešoji tvarka ir rimtis pažeidžiama, kai daugiabučiuose namuose konfliktuojant vakaro ar nakties metu girdimi garsūs riksmi, šauksmai ar trenksmai, trikdantys kaimynų poilsį ir ramybę⁶⁰. Be to, smurtaujančiojo veiksmai prieš moterį, pvz., smūgių sudavimas, riksmi, necenzūriniai žodžiai ir pan. vaikų akivaizdoje administracinėje jurisprudencijoje pripažįstami administraciniu teisės pažeidimu, užtraukiančiu administracinę atsakomybę pagal ATPK 181 straipsnį⁶¹. Visais šiais atvejais policijos pareigūnai gali pasinaudoti ATPK numatyta teise pristatyti asmenį į policijos įstaigą ne ilgiau kaip 3 valandoms administracinio teisės pažeidimo protokolui surašyti, o dėl

⁵⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 15 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 148 straipsnio (2004 m. liepos 5 d. redakcija) 2 dalies, 168 straipsnio (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija) 3 dalies, 182 straipsnio (2004 m. liepos 5 d. redakcija) 4 dalies, 183 straipsnio (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija) 5 dalies, 186 straipsnio (2003 m. balandžio 10 d. redakcija) 4 dalies, 187 straipsnio (2003 m. balandžio 10 d. redakcija) 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios, 2006. Nr. 68-2514.

⁵⁷ Įtariamojo įpareigojimą gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo (BPK 132-1 str.) ir pan.

⁵⁸ Pvz., 2009 metais policijos prevencijos padaliniai išnagrino 12291 pareiškimą dėl smurto šeimoje ir pagal tuos pareiškimus buvo pradėti tik 737 ikiteisminiai tyrimai, o tai sudaro tik apie 6 procentus visų išnagrinėtų pareiškimų. Plačiau žr. http://www.bukstipri.lt/lt/statistika/Prisijungta_2010-12-15.

⁵⁹ ATPK 174 str., ATPK 178 str.

⁶⁰ ATPK 183 str.

⁶¹ pvz., žr. LVAT administracinė byla Nr. N756-1580/2009

administracinių teisės pažeidimų, kuriuos padarius galimas administracinis sulaikymas ir ilgesniam (5 – išimtiniais atvejais iki 48 valandų) terminui.

Kad policijos pareigūnai dažnai naudojami šia teise patvirtina ne tik jų pasisakymai viešoje erdvėje⁶², bet ir statistikos duomenys. Pavyzdžiui, 2009 metais tirdami gautą informaciją apie konfliktus ir smurtą šeimoje, policijos pareigūnai surašė 2972 administracinių teisės pažeidimų protokolus, kai tuo tarpu pradėjo tik 737 ikiteisminius tyrimus.⁶³ Žvelgiant į šiuos skaičius darytina prielaida, kad policijos pareigūnai kur kas dažniau varžė smurtaujančių asmenų laisvę, juos sulaikydami ir pristatydami į policijos įstaigas ir taip atskirdami nuo nukentėjusiųjų, naudodamiesi administracinės teisinės prievartos pagalba nei remdamiesi BPK.

Tačiau atkreiptinas dėmesys į tai, kad asmens pristatymas į policijos įstaigą administracinio teisės pažeidimo protokolui surašyti galimas tik tuomet, kai protokolo negalima surašyti pažeidimo padarymo vietoje (ATPK 263 str. 1 d.). Įstatymas neįvardina tokių aplinkybių, palikdamas pareigūnams diskreciją spręsti, ar pristatyti į policijos įstaigą asmenį. Tačiau aišku, kad pareigūnai negali piktnaudžiauti šia teise. Asmens pristatymas administracinio teisės pažeidimo protokolui surašyti paprastai siejamas su būtinybe nustatyti pažeidimą padariusio asmens tapatybę, išsiaiškinti reikšmingas bylai aplinkybes, kai to negalima padaryti nepristatant į policijos įstaigą ir pan. Jei asmens tapatybė aiški (smurto privačioje erdvėje atvejais dažniausiai pareigūnams ji yra žinoma), pažeidimo aplinkybės aiškios ir nereikalauja papildomo tyrimo ir administracinių teisės pažeidimų bylų teisenos uždaviniai⁶⁴ gali būti pasiekti nepristatant asmens į policijos įstaigą, policijos pareigūnai turėtų vengti naudoti šią prievartos priemonę. Toks ATPK nuostatų aiškinimas, beje taip pat aptinkamas policiją galinčių kontroliuoti institucijų dokumentuose⁶⁵ ir jų griežtas laikymasis riboja policijos pareigūnų galimybes visais atvejais pristatyti į policijos įstaigas privačioje erdvėje smurtavusius asmenis, nors jų veiksmuose ir nustatomi administracinių teisės pažeidimų požymiai.

⁶² Smurtas šeimoje – privatus reikalas? <http://www.alfa.lt/straipsnis/10287747>. Prisijungta 2010-12-15 ir kt.

⁶³ Plačiau žr. <http://www.bukstipri.lt/lt/statistika> Prisijungta 2010-12-15.

⁶⁴ ATPK 248 str. įvardinami šie teisenos uždaviniai: laiku, visapusiškai, pilnutinai ir objektyviai išsiaiškinti kiekvienos bylos aplinkybes, išspręsti ją tiksliai pagal įstatymus, užtikrinti priimto nutarimo vykdymą, taip pat išsiaiškinti priežastis ir sąlygas padedančias daryti administracinius teisės pažeidimus, užkirsti kelią teisės pažeidimams, auklėti piliečius, kad jie laikytųsi įstatymų, stiprintų teisėtumą.

⁶⁵ Seimo kontrolieriaus pažymoje dėl savo iniciatyva pradėto tyrimo dėl Vilniaus apskrities vyriausiojo policijos komisariato pareigūnų veiksmų kuomet į policijos įstaigą buvo pristatytas prekybos viešose vietose taisyklės pažeidęs asmuo, nes nuvykę pareigūnai neturėjo įgaliojimų surašyti administracinio teisės pažeidimo protokolo buvo konstatuota, kad atsižvelgiant į visas įvykio aplinkybes nebuvo jokio pagrindo pristatyti asmens į policijos įstaigą, o situaciją buvo galima išspręsti pažeidimo padarymo vietoje. Be to atkreiptas policijos vadovų dėmesys į tai, kad į įvykio vietas būtų siunčiami tie pareigūnai, kurie, žinodami išankstinę informaciją apie įvykio aplinkybes, reikalui esant galėtų priimti atitinkamus sprendimus, tuo būdu nevaržydami asmenų teisių ir laisvių labiau nei tai būtina. Plačiau žr. Seimo kontrolieriaus 2008 m. lapkričio 19 d. pažyma Nr. 4D-2008/1-1127 „Dėl Seimo kontrolieriaus iniciatyva pradėto tyrimo prieš Vilniaus miesto vyriausiąją policijos komisariatą“.

Atlikta policijos pareigūnų teisę sulaikyti ir pristatyti teisės pažeidimus padariusius asmenis į policijos įstaigas reglamentuojančių teisės aktų analizė leidžia daryti išvadą, kad policijos pareigūnai, reaguodami į smurto privačioje erdvėje pasireiškimus gana dažnai nėra pajėgūs bent kuriam laikui užtikrinti nukentėjusiųjų saugumo, atskirdami smurtautoją nuo aukos. Šios teisės ribojimai, įžvelgiami apibrėžiant policijos pareigūnų bendrąjį teisinį statusą⁶⁶, visiškai suderinami su demokratinės valstybės organizavimo principais, tačiau teisės aktuose akivaizdžiai atsispindintis įstatymų leidėjo indiferentiškumas smurto prieš moteris privačioje erdvėje ypatumams, laikytinas kliūtimi efektyvesnei nukentėjusiųjų nuo smurto teisių apsaugai. Reikia tikėtis, kad šios problemos bus išspręstos priėmus Apsaugos nuo smurto privačioje erdvėje įstatymą.

IŠVADOS

Juridine prasme laikoma smurtu ne bet koks negatyvus elgesys ir ne visi negatyvūs veiksmai (taip pat ir prieš moterį), tačiau tik tie, kurie laikomi teisės pažeidimais ir už kurių padarymą numatyta teisinė atsakomybė. Tik tuomet, kai konkrečiuose smurtiniuose veiksmuose policijos pareigūnai konstatuoja atitinkamo teisės delikto požymius, atsiranda pagrindas smurtaujančiam asmeniui taikyti teisės aktuose nustatytas poveikio priemones ir apginti nukentėjusiojo teises ir teisėtus interesus.

Policijos pareigūnų teisę sulaikyti ir pristatyti asmenis į policijos įstaigas apibrėžiantys teisės aktai, ignoruodami smurto privačioje erdvėje ypatumus, riboja policijos pareigūnų galimybes taikyti šią prievartos priemonę privačioje erdvėje smurtavusiems asmenims. Nesant specialių normų, kuriose, atsižvelgiant į šeiminio smurto ypatumus, būtų modeliuojamas juos atitinkantis diferencijuotas policijos pareigūnų teisinis statusas, efektyvus nukentėjusiųjų nuo smurto teisių apsaugos užtikrinimas, bent jau aukos ir smurtavusio asmens, pristatant jį į policijos įstaigą, atskyrimo kontekste, vargu ar įmanomas.

LITERATŪRA

1. Bandoma kovoti prieš smurtą šeimoje.
<http://www.valstietis.lt/Pradzia/Naujienos/Lietuvoje/Bandoma-kovoti-pries-smurta-seimoje#>.
2. Eurobarometro duomenys: Lietuvoje smurtas prieš moteris yra paplitęs labiau nei kitur ES“.
<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2010-09-23-eurobarometro-duomenys-lietuvoje-smurtas-pries-moteris>.
3. Europos Parlamento 2009 m. lapkričio 26 d. rezoliucija (2010/C 285 E/07) dėl smurto prieš moteris panaikinimo.
4. <http://www.lkz.lt/startas.htm>

⁶⁶ Policijos pareigūnų teisės yra vienas svarbiausių jų teisinio statuso elementų.

5. <http://www.who.int/topics/violence/en>
6. <http://www.bukstipri.lt/lt/statistika>
7. Goda G, Kazlauskas M., Kuconis P. ir kt. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras. I-IV dalys (1-220 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003.
8. Jovaišas K. Smurto šeimoje prevencija: iliuzijų anatomija. Vilnius: Eugrimas, 2009.
9. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 2003 m. sausio 30 d. rezoliucija dėl nusikaltimų prieš moteris dėl garbės panaikinimo.
10. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 2004 m. vasario 19 d. rezoliucija dėl smurto prieš moteris šeimoje panaikinimo.
11. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 1998 m. vasario 2 d. rezoliucija dėl nusikaltimo ir baudžiamosios teisės prevencijos priemonių, taikomų siekiant panaikinti smurtą prieš moteris.
12. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 2003 m. gruodžio 22 d. rezoliucija dėl smurto prieš moteris šeimoje panaikinimo.
13. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 1993 m. gruodžio 20 d. deklaracija dėl smurto prieš moteris panaikinimo.
14. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas.
15. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Valstybės žinios, 2000. Nr. 89-2741.
16. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 15 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 148 straipsnio (2004 m. Liepos 5 d. Redakcija) 2 dalies, 168 straipsnio (2000 m. Rugsėjo 26 d. Redakcija) 3 dalies, 182 straipsnio (2004 m. Liepos 5 d. Redakcija) 4 dalies, 183 straipsnio (2000 m. Rugsėjo 26 d. Redakcija) 5 dalies, 186 straipsnio (2003 m. Balandžio 10 d. Redakcija) 4 dalies, 187 straipsnio (2003 m. Balandžio 10 d. Redakcija) 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios, 2006. Nr. 68-2514.
17. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992. Nr. 33-1014.
18. Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras. 1 dalis. Vilnius: Teisės institutas, 2000.
19. Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymas. Valstybės žinios, 2000. Nr. 90-2777.
20. Lietuvos Respublikos Seimo valdybos 2006 m. gruodžio 13 d. sprendimas Nr. 1315 „Dėl darbo grupės Apsaugos nuo smurto šeimoje koncepcijai ir su tuo susijusių teisės aktų projektams parengti sudarymo“.
21. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro, Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2003 m. gegužės 23 d. įsakymas Nr. V-298/158/A1-86 „Dėl sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių patvirtinimo“.
22. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. gruodžio 22 d. nutarimas Nr. 1330 „Dėl valstybinės smurto prieš moteris mažinimo strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2007-2009 metų plano patvirtinimo“. Valstybės žinios, 2006. Nr. 144-5474.
23. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas Nr. 853 „Dėl valstybinės smurto prieš moteris mažinimo strategijos įgyvendinimo priemonių 2010-2012 metų plano patvirtinimo“. Valstybės žinios, 2009. Nr. 101-4216.
24. Oxman-Martinez J., Krane J. Un décalage centre théorie et pratique? Violence conjugale et femmes issues des minorités ethniques? http://www.senat/fr/lc/lc144/lc144_mono.html
25. Patarimai teikiantiems pagalbą šeiminių smurto aukoms. Vilnius: Moterų informacijos centras, 2005.
26. Seimo kontrolieriaus 2008 m. lapkričio 19 d. pažyma Nr. 4D-2008/1-1127 „Dėl Seimo kontrolieriaus iniciatyva pradėto tyrimo prieš Vilniaus miesto vyriausiąjį policijos komisariatą“.
27. Seimo narės: smurto privačioje erdveje atveju pareigūnai raštiško skundo reikalauja be teisinio pagrindo. <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=37214207>.
28. Smurtas prieš moterį. Praktinis vadovas sveikatos priežiūros įstaigų darbuotojams bei vadovams. UNFPA. Jungtinių Tautų gyventojų fondas. Bandomasis leidimas. Niujorkas, 2001.
29. Smurto prieš moteris šeimoje analizė ir smurto šeimoje aukų būklės įvertinimas. Tyrimo ataskaita. Vilnius, 2008.

30. Smurtas šeimoje: policija pripažįsta savo bejėgiškumą. <http://www.diena.lt/naujienos/lietuva/smurtas-seimoje-pareigunai-pripazista-savo-bejegiskuma-237929>.
31. Smurtas šeimoje – privatus reikalas? <http://www.alfa.lt/straipsnis/10287747>.
32. Smurtas prieš moteris Lietuvoje. Vilnius: Danielius, 1999.
33. Smurtas šeimoje: prevencija, intervencija ir galima pagalba. Vilnius, 2008.
34. Smurto spąstuose // Policija, 2008. Nr. 24 (112-450).
35. Teisiniai ir praktiniai patarimai moterims, patyrusioms prievartą šeimoje. Vilnius: Lygių galimybių centras, 2004.
36. Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia.

THE RIGHTS OF POLICE OFFICER TO ARREST AND DELIVER PEOPLE TO THE POLICE STATION IN THE CONTEXT OF VIOLENCE IN PRIVATE SPACE

Darius Urbonas*

Mykolas Romeris University

Summary

Currently, domestic violence against women is considered as a social problem, particularly relevant in Lithuania, where the magnitude of domestic violence is several times higher compared to foreign countries problem. Violence in a private area remains very popular in spite of exertions made by international and national levels. It is assumed that state efforts to create such legal mechanism that would curb violence against women are not enough. The police are usually the first who gets information about violence in a private area and is bound to respond, but usually faces the imperfections of law regulation and are unable to ensure adequate rights and legitimate interests of the victims of violence. It confirms not only the public criticism of politicians, but also survey of victims of violence in the private space, according to which, as much as 30 percent of abused women who asked for help, would not do that if they experience violence again. It is understood that such results of studies are mainly determined by lack of effective regulatory and dysfunctions caused by public authorities, including police activities in the field of violence against women.

The paper analyzes the possibility of police to apply legal coercive measures to people who commits acts of violence to ensure safety of victims of violence. The purpose of this analyze is to investigate in the context of realization the concept of the violence and it's juridical evaluation of problems, as well as to examine the police officers authorization in responding to information received about violence against women in the private area, the right to apprehend and deliver violent person to the police station to separate him and the victim.

The research showed that in the juridical sense not any negative behavior, and not all negative actions, even those who directed against women, is to be considered violence. Only those actions which are violations of law are to be considered violence. Only when at the specific act of violence police officers states the signs of law tort, a base for applying statutory sanctions to the violator and the protection of the victim's rights and legitimate interests appear.

Legislation which regulates the rights of police officer to arrest and deliver people to the police station ignores the characteristics of violence in private space and limits the possibilities of police officers to apply this measure for people who used violence in private area. In the absence of specific standards, considered the characteristics of domestic violence according to which are differential legal status of police officers would appear, effective rights protection of the victims of violence is not possible, at least in the context of separating the victim and violating person by delivering him to police station.

Keywords: violence in the private space, apprehension, delivery, legal coercive measures.

Darius Urbonas*, Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Policijos veiklos katedros docentas. Mokslinių tyrimų kryptys: administracinė teisė, administracinė atsakomybė, viešosios policijos veikla

Darius Urbonas*, Mykolas Romeris University, Faculty of Public Security, Department of Police Activity, associated Professor. Research interests: administrative law, administrative liability, activity of public police.

POLICIJOS VEIKLOS STRATEGIJOS FORMAVIMAS EISMO SAUGUMO UŽTIKRINIMO SRITYJE: EISMO DALYVIŲ POŽIŪRIS

Darius Urbonas

*Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Policijos veiklos katedra
Putvinskio g. 70, LT-44211 Kaunas
Telefonas +370 37 303663
El. paštas: d.urbonas@mruni.lt*

Santrauka. Lietuva saugaus eismo požiūriu yra padidintos rizikos šalis. Nepaisant to, kad per pastaruosius keletą metų eismo įvykių kreivė krinta žemyn, tačiau pagrindiniai statistiniai avaringumo rodikliai iki šiol neigiamai apibūdina saugaus eismo situaciją šalyje. Manoma, kad sprendžiant saugaus eismo problemas, turi būti kumuliatyviai taikomos teisinės, administracinės, inžinerinės, švietėjiškos priemonės.

Policija yra viena iš valstybės institucijų, atsakingų už saugaus eismo užtikrinimą ir jos veikla daro įtaką eismo saugumui. Įgyvendindama saugaus eismo užtikrinimo funkciją, policija turėtų naudoti tas priemones ir būdus, kurie leistų pasiekti geriausius rezultatus gerinant eismo būklę. Tokiu principu turėtų būti grindžiama policijos veiklos strategija eismo saugumo užtikrinimo srityje.

Straipsnyje per eismo dalyvių požiūrio prizmę siekiama nustatyti policijos veiklos, kurios įgyvendinimas padarytų didžiausią įtaką eismo saugumui, kryptis. Analizuojama policijos veikla užtikrinant saugų eismą ir vertinami tos veiklos trūkumai, identifikuojamos efektyviausios kovos su atskirais teisės pažeidimais, keliančiais grėsmę saugiam eismui, priemonės.

Pagrindinės sąvokos: policijos veikla, eismo saugumas, veiklos strategijos formavimas, eismo dalyvių požiūris.

ĮVADAS

Nors avaringumas jau kurį laiką mažėja, tačiau pagal žuvusių asmenų skaičių keliuose Lietuva išlieka tarp lyderių.⁶⁷ Iš Lietuvos kelių policijos tarnybos pateikiamos statistikos matyti, kad situacija keliuose išlieka įtempta. Pvz., 2010 metais Lietuvoje užregistruoti 3625 eismo įvykiai, kuriuose 300 eismo dalyvių žuvo (47 iš jų dėl sužeidimų mirė ne eismo įvykio vietoje), o 4328 buvo sužeisti.⁶⁸ Mokslininkai teigia, kad eismo įvykiai ne tik paliečia konkrečių žmonių likimus, tačiau daro ir didelį neigiamą poveikį šalies ekonomikai.⁶⁹

2011 m. kovo 2 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybė, atsižvelgdama į Europos Komisijos 2010 m. liepos 26 d. komunikatą Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Kuriama saugi Europos kelių eismo erdvė. 2011-2020 m. kelių eismo saugos politikos kryptys“, patvirtino Valstybinę saugaus eismo plėtros 2011-2017 metų programą. Joje numatytas strateginis tikslas – gerinant saugaus eismo būklę,

---

⁶⁷ „Eismo įvykiai siurbia išdo milijardus“ <http://www.vrps.lt/šandien-spaudoje/621-eismo-vykiai-siurbia-ido-milijardus> Prisijungta 2011-03-12

⁶⁸ http://www.lpept.lt/lt/veikla/2011_veiklos_planas.pdf. Prisijungta 2011-04-21.

⁶⁹ Metiniai eismo įvykių nuostoliai Lietuvos ekonomikai vertinami daugiau kaip milijardu litu. Plačiau žr. „Eismo įvykiai siurbia išdo milijardus“ <http://www.vrps.lt/šandien-spaudoje/621-eismo-vykiai-siurbia-ido-milijardus> Prisijungta 2011-03-12

pasiekti, kad pagal žuvusių eismo dalyvių skaičių, tenkantį 1 mln. šalies gyventojų, Lietuva atsidurtų tarp 10 geriausiai rezultatais pasižyminčių Europos Sąjungos valstybių (arba ne daugiau kaip 60 žuvusiųjų vienam milijonui gyventojų).⁷⁰

Tarp už programos įgyvendinimą atsakingų institucijų, reikšminga vieta tenka policijai. Iš keliasdešimt programos priede numatytų vertinimo kriterijų ir siekiamų reikšmių, šešiolika priskiriama policijos įstaigoms.⁷¹ Todėl savo ruožtu, policija turėtų formuoti tokią veiklos eismo saugumo srityje strategiją, kuri sudarytų prielaidas minėtoje programoje numatytų tikslų įgyvendinimui.

Straipsnio tikslas – nustatyti eismo dalyvių požiūriu galimas strategines policijos veiklos kryptis, padedančias efektyviausiai užtikrinti saugų eismą. Siekiant šio tikslo keliami tokie uždaviniai: apibrėžti pagrindines policijos veiklos kryptis užtikrinant saugų eismą, ištirti policijos veiklos įtaką eismo saugumui ir nustatyti efektyviausius būdus ir priemones kovojant su dažniausiai eismo įvykius sukeliančiais Kelių eismo taisyklių pažeidimais.

Atliekant tyrimą naudoti apklausos, lyginimo, sisteminės analizės, dokumentų analizės, apibendrinimo metodai.

1. POLICIJOS VEIKLA UŽTIKRINANT SAUGŲ EISMĄ

Policijos veiklos įstatymas tarp policijai keliamų uždavinių įvardina saugaus eismo priežiūrą.⁷² Siekdama įgyvendinti šį uždavinį, policija naudoja įvairius būdus ir priemones. Žvelgiant į policijos veiklą reglamentuojančius teisės aktus, taip pat strateginio veiklos planavimo dokumentus, galima išskirti keletą pagrindinių policijos veiklos kryptų eismo saugumo užtikrinimo srityje.

Visose už saugaus eismo priežiūrą atsakingų policijos padalinių, nors ir skirtingo organizacinio lygmenų⁷³, nuostatose įtvirtintas šiems padaliniams keliamas uždavinys – eismo įvykių ir Kelių eismo taisyklių prevencija. Policijos pareigūnai, vykdami eismo įvykių ir teisės pažeidimų prevenciją, visų pirma, naudoja įtikinėjimo metodą⁷⁴, t.y. švietėjiškomis priemonėmis siekia formuoti eismo dalyvių elgesį taip, kad jie patys būtų linkę laikytis saugaus eismo

⁷⁰ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. kovo 2 d. nutarimas Nr. 257 „Dėl Valstybinės saugaus eismo plėtros 2011-2017 metų programos patvirtinimo“. Valstybės žinios, 2011. Nr. 29-1368.

⁷¹ Ten pat.

⁷² Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 6 punktas. Valstybės žinios, 2000. Nr. 90-2777.

⁷³ Respublikos mastu saugaus eismo priežiūrą organizuoja Kelių policijos tarnyba – specializuota policijos įstaiga. Apskirtyse saugaus eismo veiklos organizavimas ir koordinavimas pavestas apskričių vyriausiųjų policijos komisariatų kelių policijos valdyboms (skyriams). Atskiruose savivaldybių administraciniuose vienetuose eismo priežiūrą vykdo teritorinių policijos komisariatų kelių policijos padaliniai.

⁷⁴ Plačiau apie įtikinėjimo metodą žr. Šedbaras S. Administracinė atsakomybė. Vilnius: Justitia, 2005.

taisyklių. Siekdama ugdyti socialiai brandų eismo dalyvių požiūrį į saugų eismą, policija bendradarbiauja su žiniasklaidos atstovais, dalyvauja televizijos bei radijo laidose, teikia publikacijas saugaus eismo tematika žiniasklaidos priemonėms, rengia informaciją apie eismo įvykius, jų priežastis, organizuoja ir dalyvauja kituose saugų eismą propaguojančiuose renginiuose.⁷⁵ Taip pat kartu su švietimo ir kitomis suinteresuotomis įstaigomis, besirūpinančiomis vaikų traumatizmo dėl eismo įvykių problemomis ir saugaus eismo mokymu, dalyvauja rengiant vaikų saugaus eismo programas, saugaus eismo priemones bei priemones pedagogams vaikų saugaus eismo mokymo metodikos klausimais.⁷⁶

Minėtos policijos funkcijos atsispindi kelių policijos padalinių metų veiklos planuose. Pavyzdžiui, Kelių policijos tarnybos 2011 metų veiklos plane numatyta užtikrinti eismo dalyvių švietimą saugaus eismo srityje įrengiant Šiaulių apskrities vyriausiajame policijos komisariate saugaus eismo (saugaus elgesio) klasę, skelbiant informaciją eismo saugumo klausimais internete, spaudoje, per radiją, televiziją, taip pat švietimo įstaigose ugdyti vaikų saugaus eismo kultūros įgūdžius. Šio darbo, ypač tarp vaikų, poreikį liudija tai, kad vaikai, anot statistikos, yra vieni pažeidžiamiausių eismo dalyvių.⁷⁷ Beje anksčiau minėtame Europos Komisijos komunikate Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui dėl kuriamos saugios Europos kelių eismo erdvės ir 2011-2020 m. kelių eismo saugos politikos krypties septintuoju tikslu įvardinamas siekis tobulinant saugumo techninius standartus apsaugoti pažeidžiamus kelių eismo dalyvius (vaikai, senyvi žmonės, neįgalieji, motociklų ir mopedų vairuotojai, dviratininkai ir kt.).⁷⁸

Nemažiau intensyvi švietėjiška veikla planuojama ir teritorinių kelių policijos padaliniuose, paprastai numatant net keliolika skirtingų akcijų ir priemonių. Štai Kauno kelių policijos pareigūnai yra numatę organizuoti ir dalyvauti tokiose saugaus eismo akcijose kaip „Saugios žiemos atostogos“, „Matyk ir būk matomas“⁷⁹, „Saugus vaikas automobilyje“, „Saugiai į mokyklą – saugiai į namus“, „Saugokime vieni kitus kelyje“⁸⁰ ir kt.⁸¹

⁷⁵ Lietuvos policijos generalinio komisaro 2010 m. gegužės 27 d. įsakymu Nr. 5-V-428 patvirtintų Lietuvos kelių policijos tarnybos nuostatų 11.14 p.

⁷⁶ Ten pat.

⁷⁷ Vaikų ir jaunimo mirtingumas dėl eismo įvykių Lietuvoje. http://oldvasc.sam.lt/vaiku_mirting_lietuva.pdf Prisijungta 2011-03-14.

⁷⁸ Europos Komisijos komunikatas COM (2010) 389/3 Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. Kuriamos saugios Europos kelių eismo erdvė. 2011-2020 m. kelių eismo saugos politikos kryptys. eu.transport/road_safety/pdf/com_20072010_lt.pdf

⁷⁹ Tai akcija, kurios metu dalinami atšvaitai, aiškinamos saugaus elgesio kelyje tamsiu paros metu taisyklės ir pan.

⁸⁰ Šiuo policijos, Susisiekimo ministerijos, Lietuvos katalikų bažnyčios vyskupijų, Kelių direkcijos tarpinstituciniu projektu, pradėtu įgyvendinti 2009 metais Kauno apskrityje, o 2010-aisiais ir visoje Lietuvoje, siekiama nuosekliai keisti dalyvių elgesį keliuose, ugdyti žmonių kultūrą, pilietiškumą, atsakomybę krikščioniškų vertybių pagrindu, - kad išsaugęs žmonių sąmoningumas padėtų mažinti žūčių bei sužalojimų eismo įvykiuose skaičių. Plačiau žr. „Pasirašytas susitarimas tęsti projektą „Saugokime vieni kitus kelyje“.

Prie policijos pareigūnų švietėjiškos veiklos galėtume priskirti visuomenės informavimą apie eismo būklę keliuose, taip pat kitos informacijos, susijusios su saugaus eismo užtikrinimu, teikimą žiniasklaidai ar atskiriems asmenims.

Eismo priežiūros vykdymas yra kita policijos veiklos kryptis, kuria, kontroliuojant eismo dalyvius, siekiama užkirsti kelią teisės pažeidimams, taip pat nustatyti Kelių eismo taisykles pažeidusius asmenis bei taikyti tokiems asmenims teisinio poveikio priemones. Ši eismo priežiūros funkcija įprastai yra įgyvendinama kasdienėje policijos pareigūnų veikloje arba organizuojant ir vykdant tikslines policijos priemones ir reidus užtikrinant kelių eismo saugumą, užkardinant ir išaiškinant Kelių eismo taisyklių pažeidimus. Manytina, kad tai pagrindinė eismo saugumą užtikrinančių policijos pareigūnų veiklos sritis, kurios svarba atsispindi policijos darbo organizavimo dokumentuose,⁸² numatant vykdyti prevencines priemones, skirtas įvairių teisės pažeidimų, t.y. transporto priemonių vairuotojų pavojingo ir chuliganiško vairavimo, transporto priemonių vairavimo apsvaigus nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų, greičio viršijimo, transporto priemonių vairuotojų ir keleivių saugos diržų naudojimo, vaikų vežimo automobiliuose tvarkos ir kitų pažeidimų prevencijai ir atskleidimui.⁸³ Kita vertus, policijos pateikiamose ataskaitose, atsiskleidžia šios veiklos primatas, nes jose vyrauja informacija apie nustatytus administracinius teisės pažeidimus, o ne kitus veiklos rezultatus. Dideli administracinė atsakomybėn patrauktų asmenų už Kelių eismo taisyklių pažeidimus skaičiai, taip pat liudija tai, jog didžiausią dėmesį policijos pareigūnai skiria eismo priežiūrai.⁸⁴

Nepaisant policijos pastangų eismo saugumo srityje, avaringumo rodikliai, kaip jau minėta anksčiau, vis dar išlieka aukšti. Akivaizdu, kad policija nėra vienintelė už saugų eismą atsakinga institucija, tačiau jos įtaka eismo saugumui yra nekvestionuojama. Bet ar policijos pareigūnai išnaudoja visas galimybes užtikrindami saugų eismą, ar pasirenka efektyviausius atskirų avaringumo priežasčių prevencijos ir šalinimo būdus, atsakyti sunku, nes policijos veiklos

www.lra.lt/lt.php/naujienos/pasirašytas_susitarimas_testi_projekta_saugokime_vieni_kitus

⁸¹ Kauno apskrities vyriausiojo policijos komisariato Kelių policijos valdybos 2011 metų veiklos planas.

⁸² Pavyzdžiui, Lietuvos kelių policijos tarnyba savo iniciatyva arba teritorinėms policijos įstaigoms prašant 2010 metais organizavo 156 specialiąsias prevencines saugaus eismo užtikrinimo priemones (reidus). Plačiau žr. Lietuvos kelių policijos tarnybos 2011 metų veiklos planas, patvirtintas Lietuvos policijos generalinio komisaro 2011 m. balandžio 19 d. įsakymu Nr. 5-V-349. Taip pat Kauno apskrities vyriausiojo policijos komisariato kelių policijos valdyba organizavo ir vykdė 290 prevencinių priemonių.

⁸³ Ten pat.

⁸⁴ Per 2010 metus policijos pareigūnai surašė 407017 administracinių teisės pažeidimų protokolų už Kelių eismo taisyklių pažeidimus. Žr. <http://www.lpept.lt/lt/statistika/ket/KET2010.pdf> Dar didesni skaičiai fiksuojami ir 2009 metų ir 2008 metų ataskaitose (atitinkami 448990 ir 418800 nustatytų Kelių eismo taisyklių pažeidimų). Žr. <http://www.lpept.lt/lt/statistika/ket/KET2009.pdf> ir <http://www.lpept.lt/lt/statistika/ket/KET200812.pdf>

dokumentuose pasigendama gilesnės tos veiklos analizės.⁸⁵ Atkreiptinas dėmesys į tai, kad nustatant veiklos kryptis, paprastai apsiribojama gan paviršutiniška statistine analize, nesigilinant ir neieškant konkrečių problemų sprendimo būdų. Tuo tarpu tikėtina, jog atskirų teisės pažeidimų eismo saugumo srityje efektyvus užkardymas reikalauja diferencijuoto požiūrio parenkant konkrečias veiklos priemones ir būdus. Šią prielaidą iš esmės patvirtina eismo dalyvio apklausos rezultatai.

2. EISMO DALYVIŲ POŽIŪRIS Į POLICIJOS VEIKLĄ UŽTIKRINANT SAUGŲ EISMĄ

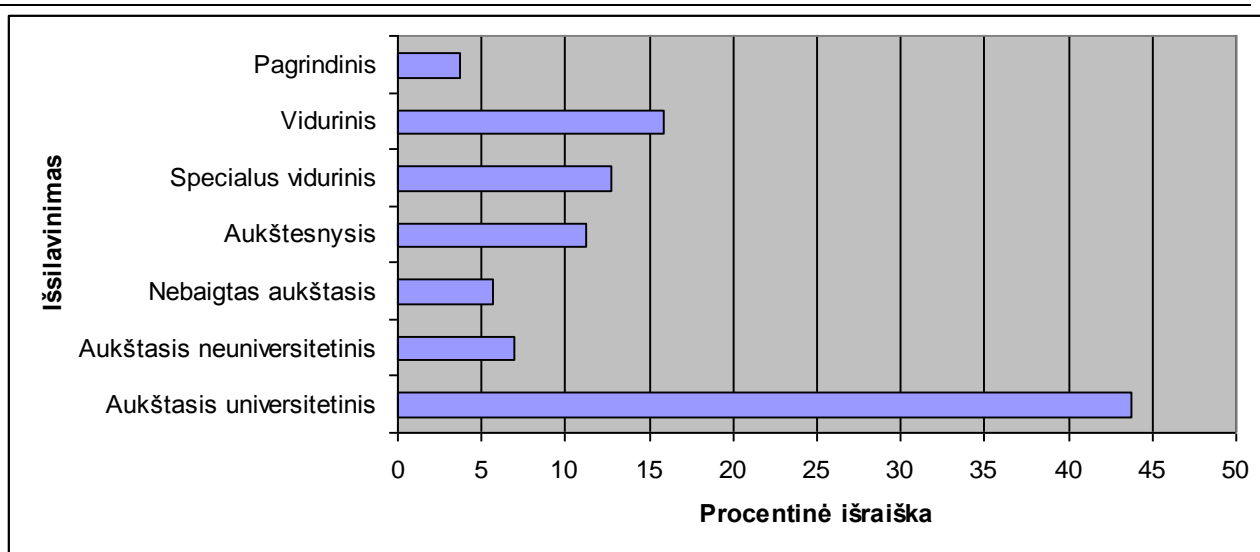
Siekiant nustatyti policijos veiklos įtaką eismo saugumui ir įvertinti tos veiklos efektyvumą, buvo tiriama eismo dalyvių nuomonė. Tyrimu buvo siekta ne tik ištirti policijos veiklos įtaką eismo saugumui kitų saugiam eismui įtaką turinčių veiksnių (pvz., kelio ir jį supančios aplinkos, eismo dalyvių pasirengimo dalyvauti eisme, transporto priemonių techninės būklės ir kt.) kontekste, bet ir nustatyti policijos veiklos vykdant saugaus eismo priežiūrą trūkumus.

Tyrimas buvo atliktas taikant anketinės apklausos metodą. Tyrimo rezultatams apdoroti buvo panaudotas statistinis socialinių mokslų paketas (angl. *statistical package for the Social Science – SPSS*).

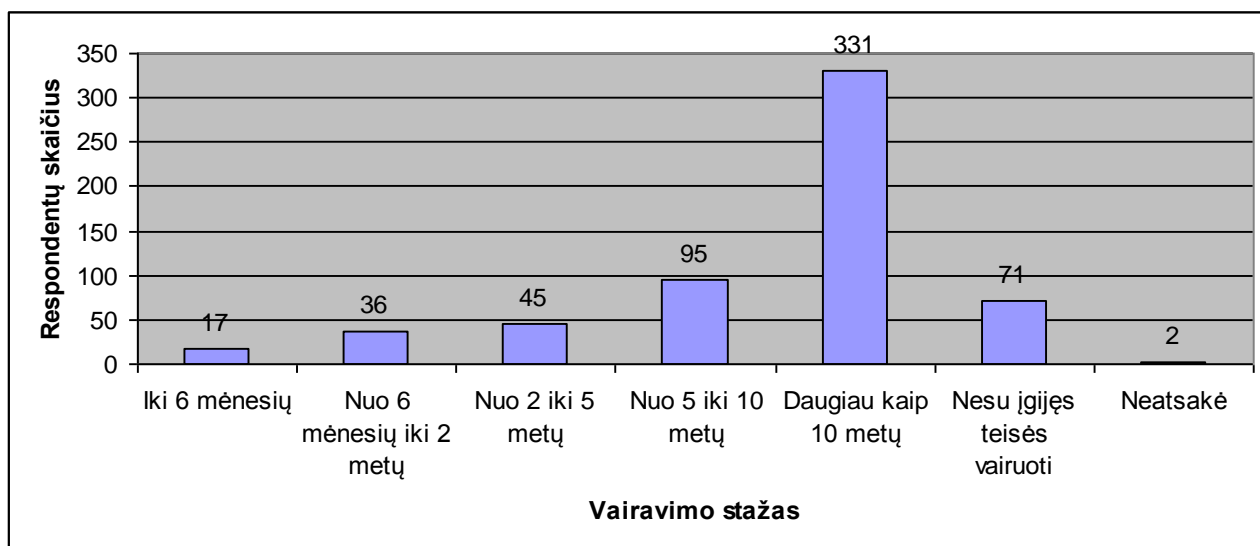
Apklausoje dalyvavo 597 respondentai, iš jų 281 moteris ir 316 vyrų. Didžioji dalis respondentų – tai aukštąjį išsilavinimą (žr. 1 diagramą) bei didesnę kaip 10 metų vairavimo stažą turintys asmenys (žr. 2 diagramą).

---

⁸⁵ Pavyzdžiui Lietuvos kelių policijos tarnybos 2011 metų veiklos plane, analizuojant veiklos kontekstą ir 2010 metų rezultatus pradžioje nurodomas Tarnybos statusas, kalbama apie išaugusį transporto priemonių skaičių, Administracinių teisės pažeidimų ir eismo įvykių registrą, toliau aprašomos tarnybos uždaviniai ir funkcijos personalo sudėtis ir turimos techninės priemonės, galiausiai pateikiama eismo įvykių bei surašytų administracinių teisės pažeidimų protokolų, organizuotų prevencinių priemonių ir kita statistika. Jokios gilesnės veiklos rezultatų analizės nėra.

1 diagrama. Respondentų, dalyvavusių apklausoje, skaičius pagal jų išsilavinimą

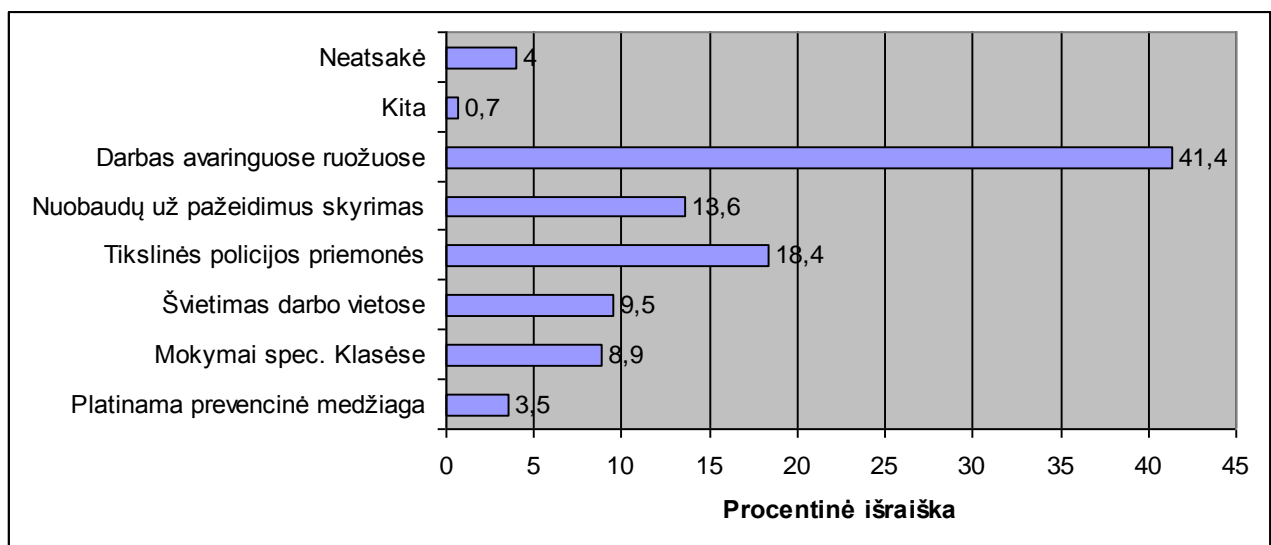
2 diagrama. Respondentų, dalyvavusių apklausoje, skaičius pagal jų turimą vairavimo stažą

Respondentų pirmiausia buvo paprašyta įvertinti policijos veiklos įtaką eismo saugumui. Išvardinant įvairias policijos veiklos užtikrinant saugų eismą kryptis, buvo prašoma įvertinti atitinkamą veiklą balais nuo 1 (neturinti įtakos) iki 5 (turi labai didelę įtaką). Anot respondentų, didžiausią įtaką eismo saugumui turi jaunųjų eismo dalyvių mokymas specialiai tam pritaikytose saugaus eismo klasėse. Kad ši policijos pareigūnų veikla turi didelę ar labai didelę įtaką eismo saugumui nurodė 67,9 proc. respondentų. Ne ką mažiau svarbia respondentai laiko policijos veiklą dalinant šviesą atspindinčius elementus asmenims, nenorintiems ar negalintiems jų įsigyti savo lėšomis (66,3 proc.), tikslinių policijos prevencinių priemonių vykdymą, pvz., vairuotojų

blaivumo ar apsvaigimo tikrinimą, greičio kontrolę, saugaus diržų ir vaikams skirtų vežti kėdučių naudojimo kontrolę ir pan. (65 proc.) ir kasdienį patruliavimą avaringuose ir pavojinguose kelių ruožuose (64 proc.). Kiek mažesnę įtaką, anot respondentų, daro nuobaudų už Kelių eismo taisyklių pažeidimus skyrimas (50, 3 proc.) bei išankstinis informacijos skelbimas visuomenei apie rengiamas tikslines prevencijos priemones (29,5 proc.). Įdomu, kad jaunųjų eismo dalyvių ugdymą laikydami prioritetine veiklos kryptimi, apklausti eismo dalyviai policijos vykdomai švietėjiškai veiklai skelbiant informaciją apie saugų eismą lankstinukuose, televizijos ar radijo laidose ir pan. neteikia didelės reikšmės, t.y. kad ji svarbi ar labai svarbi mano tik 22,9 proc. respondentų.

Šie apklausos rezultatai neleidžia išskirti kurios nors policijos vykdomos veiklos užtikrinant saugų eismą, nebent visuomenės švietimą kaip ne ypač didelę įtaką eismo saugumui darančią veiklą, nes kitos policijos naudojamos saugaus eismo prevencijos ir priežiūros priemonės eismo dalyvių laikomos svarbiomis ar labai svarbiomis siekiant policijai iškeltų uždavinių.

Kitu klausimu buvo siekiama nustatyti, kuri policijos vykdoma veikla eismo dalyvių laikoma svarbiausia. Kiek perfrazuojant ankstesniame klausime nurodytas veiklos kryptis, respondentų, prašant pažymėti tik vieną atsakymo variantą, buvo klausiama apie tai, kokios, jų nuomone, policijos vykdomos priemonės labiausiai padeda gerinti saugų eismą Lietuvoje (žr. 3 diagramą).

3 diagrama. Respondentų nuomonė, atspindinti policijos įgyvendinamų priemonių, labiausiai padedančių gerinti saugų eismą, vertinimo dažnumą

Paaikškėjo, jog dauguma apklaustų eismo dalyvių, t.y. 41,4 proc., labiausiai vertina policijos patrulių darbą avaringuose ir pavojinguose kelių ruožuose ir, jų nuomone, tokio pobūdžio kasdienė veikla daro didžiausią įtaką eismo saugumui. 18,4 proc. respondentų manė, jog labiausiai prie eismo saugumo gerinimo prisideda įvairių tikslinių policinių priemonių ir akcijų, skirtų išaiškinti Kelių eismo taisyklių reikalavimus pažeidusius asmenis, įgyvendinimas, taip pat nuobaudų už Kelių eismo taisyklių pažeidimus skyrimas (13,4 proc.). Ir tik keliolika procentų apklaustų eismo dalyvių nurodė, kad policija prioritetine savo veiklos kryptimi turėtų laikyti švietėjišką veiklą (atitinkamai 9,5 proc. respondentų pasisakė už aktyvų eismo dalyvių švietimą jų darbo vietose, 8,9 proc. – už policijos įstaigose įrengtose saugaus eismo klasėse vykdomus teorinius ir praktinius eismo dalyvių mokymus ir 3,5 – už policijos keliuose platinamą prevencinę medžiagą).

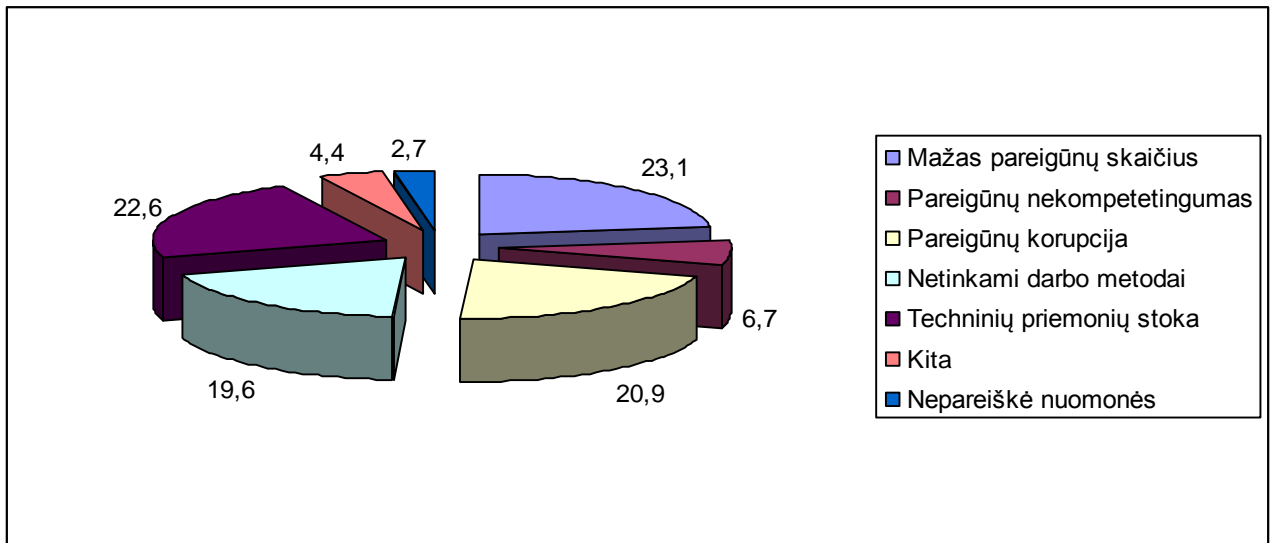
Taigi, nors apklausti eismo dalyviai, išsakydami nuomonę apie policijos pareigūnų atskirų veiklos kryptių įtaką eismo saugumui, neišskyrė kurios nors vienos iš jų, gan vienodai vertindami policijos naudojamas tiek švietėjiškas, tiek kontrolės priemones, tačiau vėliau paprašyti nurodyti tą veiklos kryptį, kuriai policijos pareigūnai turėtų teikti prioritetą, rinkosi policijos patrulių darbą avaringuose ir pavojinguose kelių ruožuose.

Darytina išvada, kad policijos pareigūnai, vykdami saugaus eismo užtikrinimo funkcijas, daugiau dėmesio turėtų skirti patruliavimui avaringuose ir pavojinguose kelių ruožuose, taip pat įvairių tikslinių policinių priemonių, skirtų Kelių eismo taisyklių laikymosi kontrolei vykdyti, organizavimui. Tuo tarpu švietėjiška veikla neturėtų tapti dominuojančia siekiant saugaus eismo užtikrinimo tikslų.

Tai patvirtina ir respondentų atsakymai į kitus anketos klausimus. Pavyzdžiui, dauguma apklaustų eismo dalyvių nurodė maną, kad eismo saugumas keliuose padidėtų, jei būtų daugiau patruliuojančių policijos pareigūnų, ir jei eismą prižiūrintys policijos pareigūnai organizuotų daugiau tikslinių prevencinių priemonių (atitinkamai 58,6 proc. ir 59,6 proc. respondentų).

Siekiant nustatyti policijos veiklos trūkumus, respondentų buvo prašoma įvertinti neigiamą įtaką eismo saugumui turinčius ir su policijos veikla susijusius veiksnius. Anot apklaustų eismo dalyvių, didžiausią neigiamą įtaką eismo saugumui turi per mažas kelių eismo kontrolę atliekančių pareigūnų skaičius (23,1 proc.), menkas policijos aprūpinimas techninėmis priemonėmis, padedančiomis nustatyti Kelių eismo taisyklių pažeidimus (22,6 proc.), policijos pareigūnų korupcija (20,9 proc.) ir netinkami eismo priežiūros funkciją atliekančių policijos pareigūnų darbo metodai (19,6 proc.). Tik 6,7 procentai respondentų nurodė, kad svarbiausias

neigiamą įtaką eismo saugumui darantis veiksnys yra policijos pareigūnų nekompetentingumas (4 diagrama).

4 diagrama. Respondentų nuomonė, atspindinti neigiamą įtaką darančių veiksnių vertinimo dažnumą

Akivaizdu, kad policijos pareigūnai, atsakingi už veiklos prižiūrint saugų eismą strateginį planavimą, turėtų atsižvelgti į eismo dalyvių nuomonę ir darbą organizuoti taip, kad šių veiksnių įtaka mažėtų. Tai galima būtų pasiekti persikirstant turimus policijos žmogiškuosius išteklius, t.y. keičiant administruojančių ir viešąją tvarką užtikrinančių pareigūnų santykį⁸⁶, gerinant aprūpinimą techninėmis priemonėmis⁸⁷, įgyvendinant korupciją mažinančias priemones bei ieškant naujų ir perspektyvių darbo metodų⁸⁸.

Teigtina, kad korupcija, iš tiesų yra labai aktuali problema. Tyrimas atskleidžia didelius policijos pareigūnų korupcijos mastus eismo priežiūros srityje. Net 39 procentai respondentų nurodė, kad jiems ar jų pažįstamiems asmenims teko susidurti su situacija, kurioje policijos pareigūnai, užuot surašę administracinio teisės pažeidimo protokolą ir už padarytą pažeidimą skyrę administracinę nuobaudą, reikalavo kyšio. Be to, daugiau nei pusė respondentų, t.y. 53,8

⁸⁶ Į administruojančio personalo vidaus reikalų įstaigose mažinimo būtinybę ne kartą atkreipė ir Valstybės kontrolės pareigūnai. Plačiau žr. „Valstybės kontrolė: vidaus reikalų sistemoje faktiškai dirbančių pareigūnų skaičius beveik nepasikeitė“. <http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/valstybes-kontrolė-vidaus-reikalų-sistemoje-faktiskai-dirbanciu-pareigunu-skaicius-beveik-nepasikeite-56-136835>. Prisijungta 2011-03-10.

⁸⁷ Tai, kad policija stokoja techninių priemonių saugiam eismui užtikrinti ne kartą minėta žiniasklaidoje, kurioje dažnai teigiama, jog dalis policijos automobilių, alkoholio matuoklių ir greičio matavimo prietaisų šiandien visiškai pasenę ir beveik netinkami naudoti. Pavyzdžiui plačiau žr. Ugianskis P. Policijos valdose – šimtai senų automobilių. Lietuvos žinios, 2010. Nr. 240 ir kt.

⁸⁸ Darytina prielaida, kad paskutiniai du veiksniai yra susiję. Pavyzdžiui, policijos pareigūnai kontroliuoja eismą ne pavojinguose ar avaringuose kelių ruožuose, bet tuose, kur eismo dalyviai dėl neatsargumo gali pažeisti Kelių eismo taisykles iš esmės nesukeldami didelio pavojaus eismo saugumui, tačiau sudarydami prielaidas teisinės atsakomybės taikymui ir pan. Todėl užuot skyrę dėmesį eismo priežiūrai, pareigūnai vaikosi lengvo „grobio“ arba neteisėtam pasipelnymui, arba statistikai.

procentai teigė, kad jie ar jų pažįstami asmenys, siekdami išvengti atsakomybės už Kelių eismo taisyklių pažeidimus yra siūlę kyšių policijos pareigūnui.

3. POLICIJOS VEIKLOS STRATEGIJOS MODELIAVIMAS UŽKARDINANT ATSKIRUS KELIŲ EISMO TAISYKLIŲ PAŽEIDIMUS

Eismo įvykių priežasčių analizė rodo, kad greičio viršijimas, neatsargus manevravimas ir saugaus atstumo ir važiavimo per sankryžas taisyklių nesilaikymas yra dažniausios eismo įvykių priežastys.⁸⁹ Taip pat neretai eismo įvykių priežastimi tampa neblaivių ar apsvaigusiu asmenų, vairuojančių transporto priemones, padaryti Kelių eismo taisyklių pažeidimai.⁹⁰ Kita verta reikėtų paminėti ir tai, kad saugos diržų naudojimas ženkliai sumažina sunkių sužalojimų ar mirties riziką patekus į eismo įvykį.⁹¹ Darytina prielaida, kad efektyvi eismo kontrolė, siekiant užkardyti minėtus pažeidimus, mažintų eismo įvykių skaičių tuo pačiu didindama eismo saugumą. Beje neblaivių eismo dalyvių, važiavimo greičio ir saugos priemonių naudojimo kontrolės vykdymas minimas tarp uždavinių, skirtų strateginių tikslų, numatytų Vyriausybės patvirtintoje Valstybinės saugaus eismo plėtros 2011-2017 metų programoje, įgyvendinimui.⁹²

Tyrimo metu buvo siekiama nustatyti eismo dalyvių nuomonę apie efektyviausius tokių Kelių eismo taisyklių pažeidimų užkardymo būdus.

Pirmiausiai respondentų buvo prašoma pareikšti savo nuomonę apie priemones, kurios padėtų efektyviau kovoti su leistino greičio viršijimu. Tyrimo rezultatai parodė, kad eismo dalyviai prioritetą teiktų techninių priemonių, skirtų važiavimo greičiui kontroliuoti (pvz., stacionarių greičio matuoklių), taip pat inžinerinių priemonių važiavimo greičio lėtinimui (pvz., kalnelių) įrengimui, atsakomybės už leistino greičio viršijimą griežtinimui. Kiek mažesnė respondentų dalis manė, kad reikėtų daugiau dėmesio skirti visuomenės švietimui, aiškinant šios veikos pavojingumą bei teisės aktuose numatyti atsakomybę transporto priemonės savininkui už greičio viršijimą, nustatytą stacionariais greičio matuokliais. Mažiausiai apklaustų eismo dalyvių

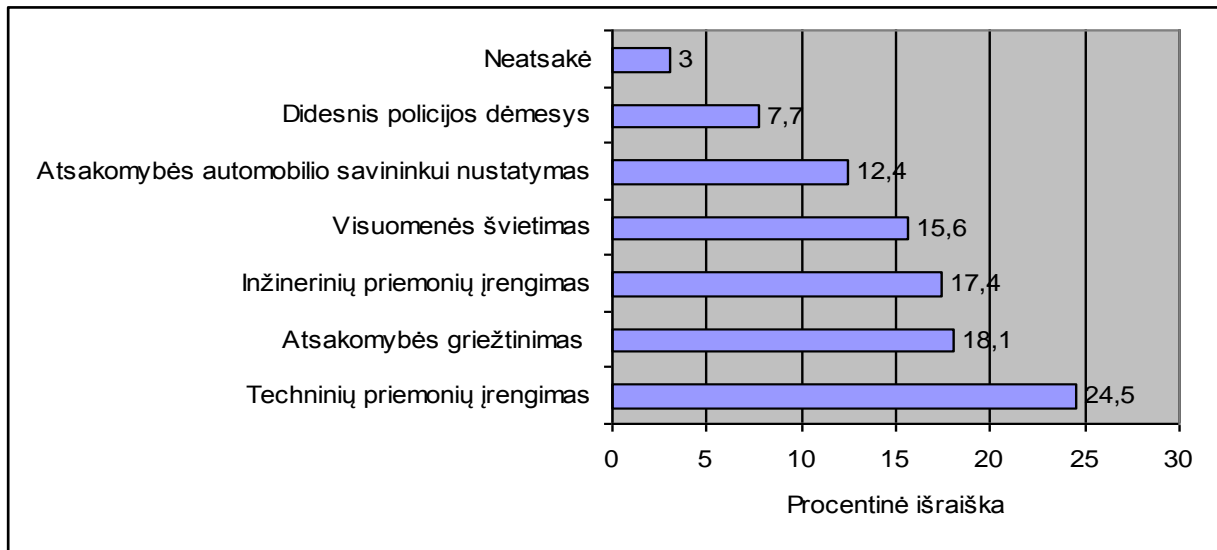
⁸⁹ „Dažniausio eismo įvykių priežastys – greičio viršijimas ir saugaus atstumo nesilaikymas“.
<http://kauno.diena.lt/naujienos/transportas/dazniausios-eismo-ivykiu-priezastys-greicio-virsijimas-ir-saugaus-atstumo-nesilaikymas-278720>; „Eismo įvykių statistika ir priežastys 2010 metais“.

http://anykstenas.lt/naujienos/naujienos/_eismo-ivykiu-statistika-ir-priezastys-2010-metais/ Prisijungta 2011-03-15.
⁹⁰ Žr. pvz., „Eismo įvykių analizė VI „Telšių regiono keliai“ prižiūrimuose keliuose 2010 metais.“
<http://www.telsiurk.lt/2009Eismas>; dar žr. „Eismo įvykių statistika ir priežastys 2010 metais“.
http://anykstenas.lt/naujienos/naujienos/_eismo-ivykiu-statistika-ir-priezastys-2010-metais/ ir kt. Prisijungta 2011-03-15.

⁹¹ Tai patvirtina Europos Komisijos iniciatyva atlikto tyrimo rezultatai. Plačiau žr. Saugos diržai//
http://ec.europa.eu/transport/road_safety/topics/behaviour/seat-belts/index_lt.htm. Prisijungta 2011-03-16.

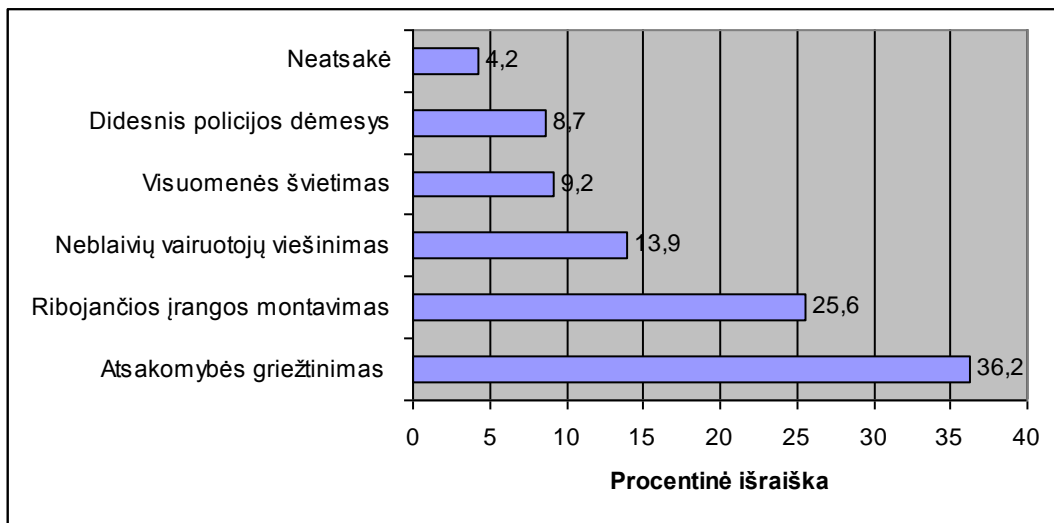
⁹² Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. kovo 2 d. nutarimas Nr. 257 „Dėl Valstybinės saugaus eismo plėtros 2011-2017 metų programos patvirtinimo“. Valstybės žinios, 2011. Nr. 29-1368.

teigė, kad tam daugiau pastangų turėtų skirti policija (5 diagrama).

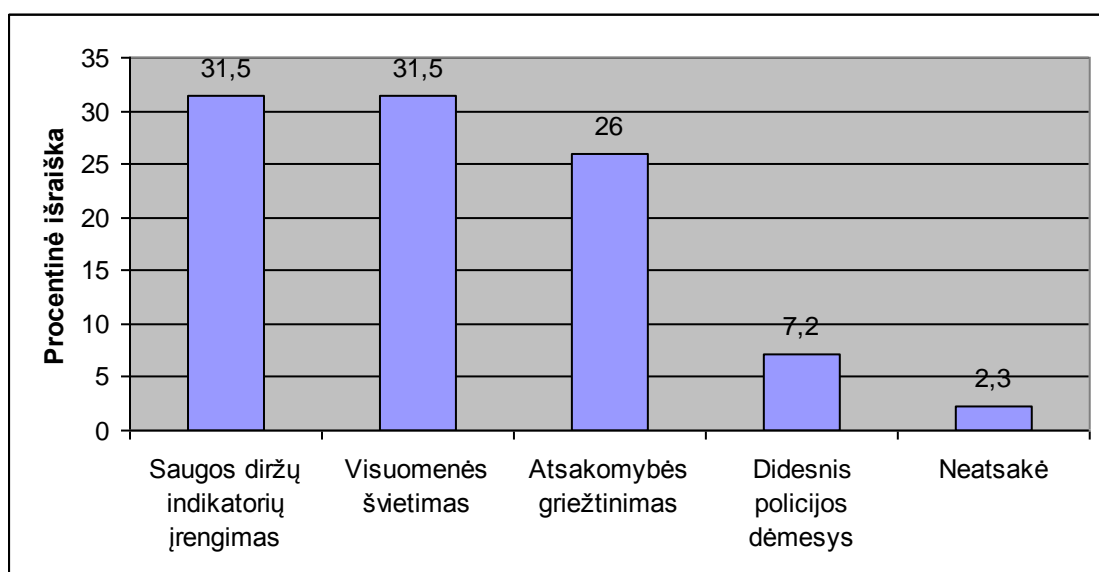
5 diagrama. Respondentų nuomonė, atspindinti poveikio būdų greitį viršijantiems vairuotojams vertinimo dažnumą

Atsakomybės už vairavimą neblaiviams ar apsvaigusiems griežtinimas bei techninės įrangos, kuri neleistų neblaiviam ar apsvaigusiam asmeniui užvesti transporto priemonės variklio, montavimas anot respondentų, turėtų didžiausią įtaką eismo saugumui. Kur kas mažiau apklaustų eismo dalyvių prioritetą teiktų asmenų, baustų už vairavimą neblaiviams ar apsvaigusiems viešinimui žiniasklaidoje, policijos įstaigų interneto svetainėse ir kitur, taip pat švietėjiškai veiklai aiškinant šios veikos pavojingumą. Mažiausia dalis respondentų teigė, kad didesnę dėmesį kontroliuojant neblaivius ar apsvaigusius vairuotojus turėtų skirti policija. Nuomonių kovojant su neblaiviais vairuotojais pasiskirstymas pavaizduotas 6 diagramoje. Požiūrio į apsvaigusių vairuotojų kontrolę rezultatai tik vos keliais procentiniais punktais skiriasi nuo tų, kurie atspindi nuomonę apie neblaivius vairuotojus, todėl netikslinga juos išskirti.

6 diagrama. Respondentų nuomonė, atspindinti poveikio būdų neblaiviems vairuotojams vertinimo dažnumą

Atsakydami į klausimą, kaip reikėtų užtikrinti saugos diržų naudojimo reikalavimų laikymąsi, respondentai nurodė, kad visuose Lietuvoje parduodamose automobiliuose turėtų būti montuojami indikatoriai, primenantys vairuotojams apie neužsegtus saugos diržus (31,5 proc.). Tiek pat apklaustųjų atsakė, kad reikėtų daugiau dėmesio skirti visuomenės švietimui aiškinant šios veikos pavojingumą. Kiek mažiau respondentų pritartų atsakomybės už važiavimą transporto priemonėje neprisėgus įrengtu saugos diržu, griežtinimui bei aktyvesnei policijos veiklai šioje srityje (7 diagrama).

7 diagrama. Respondentų nuomonė, atspindinti poveikio būdų saugos diržų reikalavimų nevykdantiems vairuotojams ir keleiviams vertinimo dažnumą

Apibendrinant galima būtų teigti, kad apklaustų eismo dalyvių nuomonė atskleidžia diferencijuotą jų požiūrį į efektyviausius kovos su atskirais Kelių eismo taisyklių pažeidimais būdus. Iš tiesų, respondentai pirmenybę teikia techniniams sprendimams, tokiems kaip greičio matuoklių ar greitį lėtinančių priemonių įrengimas, saugos prietaisų, primenančių apie saugumo taisyklių laikymąsi ar ribojančių neblaivių asmenų galimybes dalyvauti eisme, montavimas transporto priemonėse ir pan. Anot apklaustųjų, atsakomybės už Kelių eismo taisyklių pažeidimus, ypač už transporto priemonių vairavimą neblaiviems ar pasvaigusiems, griežtinimas, taip pat prisidėtų prie saugumo keliuose gerinimo.⁹³ Galiausiai paminėtina švietėjiška veikla, kurios pagalba galima būtų sumažinti asmenų, nesinaudojančių saugos įrenginiais transporto priemonėse, skaičių.

Tik nedidelė dalis, t.y. visais atvejais iki devynių procentų respondentų mano, kad didesnės policijos pastangos vykdant leistino greičio ar saugaus priemonių naudojimo kontrolę ir aiškinant neblaivių ar apsvaigusių vairuotojų padarytus Kelių eismo taisyklių pažeidimus yra geriausiais būdais gerinti saugų eismą. Tuo būdu, daugumos nuomone, net ir didesnis policijos dėmesys greičio, saugos priemonių naudojimo bei neblaivių ir apsvaigusių asmenų vairuojančių transporto priemonės kontrolei, didesnių rezultatų, siekiant gerinti eismo saugumą, neduotų.

IŠVADOS

Policija, siekdama užtikrinti saugų eismą, naudoja įvairius būdus ir priemones. Policijos vykdoma švietėjiška veikla, taip pat kasdienis darbas ar tikslinių priemonių organizavimas prižiūrint saugų eismą yra pagrindinės policijos veiklos kryptys eismo saugumo srityje.

Tiek švietėjiška veikla, tiek vykdoma saugaus eismo priežiūra yra svarbūs ir turintys įtaką eismo saugumui veiksniai, tačiau policija, užtikrindama saugų eismą, pirmenybę turėtų teikti patruliavimui avaringuose ir pavojinguose kelių ruožuose bei tikslinių policinių priemonių, kuriomis būtų siekiama užkardyti teisės pažeidimus ar nustatyti Kelių eismo taisykles pažeidusius asmenis, organizavimui.

Techninių priemonių stoka, netinkamas žmoniškųjų išteklių policijoje valdymas, pasenusių bei neefektyvių metodų naudojimas bei policijos pareigūnų korupcija – tai priežastys, mažinančios policijos veiklos efektyvumą eismo saugumo srityje.

⁹³ 2008 metų sausio 1 d. įsigaliojo Administracinių teisės pažeidimų kodekso pakeitimai, kuriais buvo sugriežtinta atsakomybė už kai kuriuos Kelių eismo taisyklių pažeidimus. Šiandien viešoje erdvėje galima sutikti nemažai informacijos, kurioje tvirtinama, jog atsakomybės griežtinimas davė teigiamų rezultatų. Pavyzdžiui, žr. „Kruvinos avarijos baugins ir kitamet“ http://www.lzinios.lt/lt/2010-12-29/pirmas_puslapis/kruvinos_avarijos_baugins_ir_kitamet.html?print; „Žiniasklaidos apžvalga 2010-12-30“ <http://www.policija.lt/index.php?id=11306>; Ugianskis P. „Ar pavyks Lietuvai atsikratyti avaringiausios valstybės titulo“ http://www.alfa.lt/straipsnis/10433902/Ar_pavyks.Lietuvai_atsikratyti_avaringiausios_valstybes.titulo. = 2010-12-29_07-09/?pn=2 ir kt. Prisijungta 2011-03-14.

Didesnės policijos pareigūnų pastangos nėra geriausiai būdas kovoti su atskirais Kelių eismo taisyklių pažeidimais. Greičio viršijimo, neblaivių ar apsvaigusių transporto priemonių vairuotojų ar saugos priemonių naudojimo taisyklių pažeidimų prevencija turėtų būti vykdoma pasinaudojant techninėmis (pvz., greičio matuoklių įrengimas ir pan.) bei teisinėmis (pvz., griežtinama atsakomybė ir kt.) priemonėmis. Taip pat eismo dalyvių saugos priemonių naudojimo įgūdžių formavimui turėtų būti pasitelkiama švietėjiška veikla.

LITERATŪRA

1. Dažniausios eismo įvykių priežastys – greičio viršijimas ir saugaus atstumo nesilaikymas. <http://kauno.diena.lt/naujienos/transportas/dazniausios-eismo-ivykiu-priezastys-greicio-virsijimas-ir-saugaus-atstumo-nesilaikymas-278720>.
2. Eismo įvykiai siurbia išdo milijardus. <http://www.vrps.lt/šandien-spaudoje/621-eismo-vykiai-siurbia-ido-milijardus>.
3. Eismo įvykių analizė VĮ „Telšių regiono keliai“ prižiūrimuose keliuose 2010 metais. <http://www.telsiurk.lt/2009Eismas>.
4. Eismo įvykių statistika ir priežastys 2010 metais“. http://anykstenas.lt/naujienos/naujienos/_eismo-ivykiu-statistika-ir-priezastys-2010-metais.
5. Eismo saugumas – visų mūsų rūpestis. <http://www.lpept.lt/lt/naujienos/detail.php?ID=1436>.
6. Europos Komisijos komunikatas COM (2010) 389/3 Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. Kuriamos saugios Europos kelių eismo erdvė. 2011-2020 m. kelių eismo saugos politikos kryptys. http://ec.europa.eu/transport/road_safety/pdf/com_20072010_lt.pdf
7. <http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/valstybes-kontrolė-vidaus-reikalų-sistemoje-faktiskai-dirbanciu-pareigunu-skaicius-beveik-nepasikeite-56-136835>.
8. <http://www.lpept.lt/lt/statistika/ket/KET200812.pdf>.
9. <http://www.lpept.lt/lt/statistika/ket/KET2009.pdf>.
10. Kauno apskrities vyriausiojo policijos komisariato Kelių policijos valdybos 2011 metų veiklos planas.
11. „Kruvinos avarijos baugins ir kitamet“ http://www.lzinios.lt/lt/2010-12-29/pirmas_puslapis/kruvinos_avarijos_baugins_ir_kitamet.html?print.
12. Lietuvos kelių policijos tarnybos 2011 metų veiklos planas, patvirtintas Lietuvos policijos generalinio komisaro 2011 m. balandžio 19 d. įsakymu Nr. 5-V-349. http://www.lpept.lt/lt/veikla/2011_veiklos_planas.pdf
13. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2010 m. gegužės 27 d. įsakymas Nr. 5-V-428 „Dėl Lietuvos kelių policijos tarnybos nuostatų patvirtinimo“.
14. Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymas. Valstybės žinios, 2000. Nr. 90-2777.
15. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. kovo 2 d. nutarimas Nr. 257 „Dėl Valstybinės saugaus eismo plėtros 2011-2017 metų programos patvirtinimo“. Valstybės žinios, 2011. Nr. 29-1368. Pasirašytas susitarimas tęsti projektą „Saugokime vieni kitus kelyje“.
16. www.lra.lt/lt.php/naujienos/pasirašytas_susitarimas_testi_projekta_saugokime_vieni_kitus.
17. Novikovienė L. Eismo įvykių kriminalistinė charakteristika ir jos reikšmė eismo įvykių prevencijai // Business and Law, 2009. Vol. 4.
18. Saugos diržai. http://ec.europa.eu/transport/road_safety/topics/behaviour/seat-belts/index_lt.htm.
19. Šedbaras S. Administracinė atsakomybė. Vilnius: Justitia, 2005.
20. Ugianskis P. „Ar pavyks Lietuvai atsikratyti avaringiausios valstybės titulo“ http://www.alfa.lt/straipsnis/10433902/Ar.pavyks.Lietuvai.atsikratyti.avaringiausios.valstybes.titulo.=2010-12-29_07-09/?pn=2.

21. Ugianskis P. Policijos valdose – šimtai senų automobilių. Lietuvos žinios, 2010. Nr. 240.
22. Vaikų piešinių konkursas „Dviratininkas – drausmingas eismo dalyvis“. <http://www.autoreviu.lt/portal/block/14/article/10434>.
23. Vaikų ir jaunimo mirtingumas dėl eismo įvykių Lietuvoje. http://oldvasc.sam.lt/vaiku_mirting_lietuva.pdf.
24. Vitkauskas K., Greičius S. Kelių policijos vykdomo prevencinio darbo poveikis eismo saugumui // Jurisprudencija, 2002. T. 35 (27).
25. „Žiniasklaidos apžvalga 2010-12-30. <http://www.policija.lt/index.php?id=11306>.

POLICE ACTIVITIES STRATEGY ENSURING TRAFFIC SAFETY: ROAD TRAFFIC USERS OPINION

Darius Urbonas*

Mykolas Romeris University

Summary

In terms of traffic safety Lithuania is an increased risk country. Despite the fact that over the past few years, curve marking traffic accidents goes down, but the basic statistics on accident rates still describes the negative road safety situation in the country. It is believed that to solve the problems of traffic safety law making, administrative, engineering and educational tools must be applied all together.

The police are one of the state authorities responsible for road. In order to ensure traffic safety, police should use the tools and techniques that would achieve the best results in improving the traffic condition. That should be the main principle for the police strategy ensuring traffic safety.

Police activities to ensure traffic safety and assessed the activities of the shortcomings identified in the most effective fight against violations of individual rights, a threat to road safety, the measures.

Article's purpose is, throughout the look of traffic users, to find most valuable police course of action which would make the greatest impact on traffic safety. Police activities in order to ensure traffic safety is analyzed and activity defections are evaluated, most valuable measures to fight against separate law offenses which threats to traffic safety are identified.

The study found that the police in order to ensure complete traffic safety use a variety of ways and means. The main activities of the police traffic safety are police educational activities, as well as the daily work or planning of appropriate measures ensuring traffic safety are.

Both the educational activities and the maintenance of traffic safety are important and influencing factors of traffic safety, but the police, in order to ensure traffic safety, should give priority to organize police patrol in accident and dangerous stretches of roads and targeted measures aimed at preventing violations of law or establish persons who violated Road traffic.

The key reasons for which because of which the efficiency of the police work at ensuring traffic safety is reduced are: lack of technical tools, inadequate human resources in police management, using outdated and inefficient methods and police corruption.

Increased police efforts are not the best way to deal with separate traffic violation. The prevention of speeding, drunk or intoxicated driving or braking the rules of safety measures should be carried out using technical (for example, installation of speed measuring devices, etc..) and legal (for example, greater responsibility, etc..) measures. An educational activity should be taken to help road users form appropriate handling of safety measures.

Keywords: police activities, traffic safety, opinion of road users.

Darius Urbonas* Mykolas Romeris universiteto Viešojo saugumo fakulteto Policijos veiklos katedros docentas. Mokslinių tyrimų kryptys: administracinė teisė, administracinė atsakomybė, viešosios policijos veikla

Darius Urbonas* Mykolas Romeris University, Faculty of Public Security, Department of Police Activity, associated Professor. Research interests: administrative law, administrative liability, activity of public police.

POLICIJOS PERSONALO RENGIMAS LIETUVOJE 1990 – 2000 M.

Kęstutis Vitkauskas

*Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Policijos veiklos katedra
Putvinskio g. 70, LT-44211 Kaunas
Telefonas 303643
El.paštas: k.vitkauskas@mruni.lt*

Santrauka. Straipsnyje analizuojama policijos pareigūnų rengimo institucinės sistemos raida Lietuvoje 1990 – 2000 metais ir atskleidžiamos policijos neefektyvumo priežastys. Tuo tikslu tiriama: 1) vidaus reikalų sistemos plėtros tendencijos; 2) reikalavimai stojantiems į policijos tarnybą; 3) policijos rengimo institucinės sistemos reformos. Tyrime daroma išvada, kad dėl skirtingo policijos pareigūnų rengiančių mokymo įstaigų pavaldumo bei VRM ir Lietuvos policijos akademijos nepakankamai lanstaus bendradarbiavimo Lietuvoje 1990-2000 m. nebuvo sukurta moderni policijos rengimo sistema, užtikrinanti kokybišką pareigūnų parengimą.

Raktažodžiai: policijos švietimas, policijos rengimo sistema, bazinis mokymas

ĮVADAS

Lietuva, tapusi Europos Sąjungos valstybe nare ir įsiliejusi į Šengeno erdvę, skatinama vadovautis šių institucijų rekomendacijomis parinkti optimalias policijos pareigūnų rengimo ir kvalifikacijos tobulinimo kryptis bei dalyvauti mokant Europos policijos ir teisėsaugos pareigūnus. Siekiant statutinių tarnybų personalo rengimą priartinti prie europinių standartų, Lietuvoje buvo priimti atitinkami sprendimai, skirti gerinti policijos personalo mokymą. Vyriausybės patvirtintame Nacionaliniame Šengeno *acquis* priėmimo veiksmų plane buvo numatytos priemonės, susijusios su vidaus tarnybos pareigūnų mokymo sistemos bei kvalifikacijos kėlimo programų tobulinimu.¹ Valstybės tarnautojų atrankos bei profesinio mokymo sistemos plėtojimo būtinybė buvo išreikšta Vyriausybės 2004-2008 metų programoje.² Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos (toliau – Policijos departamentas), vykdydamas Vyriausybės programą, 2006 m. strateginiuose veiklos tiksluose numatė plėtoti Lietuvos policijos bendradarbiavimą su Europos Sąjungos ir kitų valstybių policija bei pagal kompetenciją įgyvendinti Europos Sąjungos ir Šengeno sutarties keliamus reikalavimus pareigūnų profesinės kvalifikacijos tobulinimo srityje. Tačiau, nežiūrint teisės

---

¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. liepos 19 d. nutarimas Nr. 1194. Dėl nacionalinio Šengeno *acquis* priėmimo veiksmų plano. Valstybės Žinios, 2002. Nr. 74 – 3192.

² Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. kovo 24 d. nutarimas Nr. 315. Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004–2008 metų programos įgyvendinimo priemonių patvirtinimo. Valstybės Žinios, 2005. Nr. 40-1290.

aktuose įtvirtintų įsipareigojimų modernizuoti policijos pareigūnų rengimą, kardinalių pokyčių šioje srityje pirmajame XXI a. dešimtmetyje nebuvo. 2006 m. Seimo patvirtintoje *Lietuvos policijos sistemos plėtros programoje* pažymėta, kad „Lietuvoje egzistuojanti policijos pareigūnų profesinio mokymo, kvalifikacijos tobulinimo ir perkvalifikavimo sistema tik iš dalies atitinka daugelyje Europos Sąjungos valstybių narių taikomą policijos pareigūnų profesinio rengimo praktiką“³. Tai skatina naujai įvertinti policijos pareigūnų mokymo ir lavinimo sistemos efektyvumą bei ieškoti priežasčių, trukdančių modernizuoti šią sistemą.

Nagrinėjant policijos personalo rengimo sistemas, tikslinga įvertinti kultūrinės ir socialines policijos institucijos formavimosi ir veikimo sąlygas, policijos valdymo modernumo laipsnį, analizuojant atskiruose policijos sistemos raidos laikotarpiuose įgyvendintas pareigūnų rengimo koncepcijas. Tikslinga atsižvelgti ir į interesų grupių įtaką policijos personalo politikos formavimo procesui.

Žvelgiant į policijos sistemos dviejų dešimtmečių po Lietuvos valstybingumo atkūrimo funkcionavimą, sąlyginai galima išskirti jos valdymo du – plėtros ir reformų – etapus (dešimtmečius), lėmusius pareigūnų rengimo politikos įgyvendinimą šiuose laikotarpiuose. Vienas iš pagrindinių etapus skiriančių bruožų – skirtinga policijos veiklą reglamentuojanti įstatyminė bazė: 1990 – 2000 m. galiojęs *Policijos įstatymas* ir jį pakeitęs *Policijos veiklos įstatymas* bei 2003 m. įsigaliojęs *Vidaus tarnybos statutai*. Toks policijos sistemos veiklos skaidymas į atskirus laikotarpius palengvina nagrinėjamo klausimo tyrimą, leidžia objektyviau įvertinti vykdytų pareigūnų rengimo institucinių struktūrų reformų prasmę bendrame policijos sistemos valdymo kontekste.

Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, šalies valstybingumo įtvirtinimas labai priklausė nuo besikuriančios valstybės sugebėjimo pertvarkyti vidaus reikalų sistemos (toliau – VRS) institucijas, išsaugojant naujam režimui lojalius darbuotojus ir sukuriant modernią personalo atrankos ir rengimo sistemą. Policijos pareigūnų rengimo sistemos formavimąsi pirmajame dešimtmetyje po nepriklausomybės atkūrimo lydėjo daugkartinė vykdomosios valdžios ir vidaus reikalų sistemos vadovų kaita: iki 2000 m. pasikeitė 10 vyriausybių, šeši VR ministrai ir 4 generaliniai policijos komisariai. Tokia viešojo valdymo požiūriu nestabili situacija įtakojo ir policijos pareigūnų rengimo politiką: minėtu laikotarpiu policijos pareigūnų rengimo institucinė sistema buvo keičiama net penkis kartus, o vykdytų reformų pasekmės atsiliepia ir šių dienų policijos personalo rengimui.

³ Lietuvos Respublikos Seimo 2006 m. gruodžio 21 d. nutarimas Nr. X-1010 Dėl Lietuvos policijos sistemos plėtros programos patvirtinimo. Valstybės Žinios, 2006. Nr.144 -5466.

Šios aplinkybės suponuoja tyrimo tikslą – išanalizuoti policijos pareigūnų rengimo institucinės sistemos raidą Lietuvoje 1990 – 2000 m. ir atskleisti jos neefektyvumo priežastis. Darbe aptariamos vidaus reikalų ir policijos sistemų plėtros tendencijos; reikalavimų stojantiems į policijos tarnybą taikymas; policijos pareigūnų rengimo sistemos reformos.

Policijos mokymo sistemos gali būti nagrinėjamos pagal: 1) suteikiamą išsilavinimą ar laipsnį: vidurinį, aukštesnįjį (angl. *associate level*), aukštąjį bakalauro ar magistro laipsnius suteikiantį išsilavinimą; 2) atskirų grandžių - pirminės, vidurinėsios, aukštesniosios ir aukščiausios – pareigūnų rengimą; 3) mokymo pakopas arba lygius – bazinį, specializuotą (angl. *advanced training*) ir valdymo bei vadovavimo [3].

Turinio požiūriu mokymo sistemos gali būti vertinamos, nagrinėjant veiksnius, susijusius su viešuoju administravimu ir vidiniu valdymu. Viešojo administravimo sričiai priskiriama mokymo įstaigų statuso, paskirties, pavaldumo, ryšio su policijos institucijoms, finansavimo bei išorinės kontrolės klausimai; vidinio valdymo - mokyklų vidinis valdymas ir administravimas, kandidatų atranka ir priėmimo sąlygos, programų sandara, studijų organizavimas, teorinio mokymo ir praktikos santykis ir kt.

Policijos mokymo ir lavinimo problemas nagrinėjantys užsienio šalių autoriai savo darbuose išskiria įvairius aspektus, jų nuomone, svarbius minėtiems klausimams analizuoti. Dažniausiai mokymo sistemų analizei pasirenkami policijos sistemos struktūros, mokymo ir lavinimo sistemos teisinės bazės ir institucinės sistemos, mokymo įstaigų valdymo ir administravimo, mokomųjų programų sandaros ir studijų proceso rodikliai.^{4,5} Lietuvos autorių policijos rengimo problemos nagrinėtos, atskleidžiant policijos personalo rengimo vadybinius ir istorinius aspektus, kvalifikacijų ir kompetencijų tobulinimo problemas.⁶ Policijos personalo atrankos ir rengimo klausimus nagrinėjo A. Raipa ir V. Smalskys.⁷

Straipsnyje policijos mokymo sistema nagrinėjama atskleidžiant policijos rengimo struktūrinius modelius ir jų kaitą bendrame vidaus reikalų ir policijos institucijos valdymo kontekste.

⁴ Fogel D. Policing in Central and Eastern Europe. Helsinki: HEUNI, 1993.

⁵ Fehervary, J. Report on Police Research in the European Union. Paper presented at European Police Science and Research Conference 15-17 June. Lisboa, 2005, p. 68-81.

⁶ Raipa A., Smalskys V. Policijos personalo rengimo šiuolaikinės kryptys. Viešoji politika ir administravimas, 2008, Nr. 23, 88-97

⁷ Raipa A., Smalskys V. Policijos personalo rengimo raida Lietuvoje 1990 -1997 m. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos, 2007, Nr. 2(9), 228-235.

1. POLICIJOS SISTEMOS IR PAREIGŪNŲ ATRANKOS Į TARNYBĄ FORMAVIMAS

Policijos sistemos formavimas. Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, nestabili politinė, ekonominė ir socialinė aplinka bei augančio organizuoto nusikalstamumo grėsmė neatidėliotinai reikalavo sukurti besiformuojančiai valstybei lojalią policijos instituciją, pasirengusią dalyvauti politinių ir socialinių konfliktų sprendime. 1990 m. vidaus reikalų sistema buvo vienintelė oficialiai pripažinta struktūra, kuri buvo ginkluota ir turėjo profesionaliai parengtų žmonių (VRS tuo metu dirbo 7,4 tūkst. milicininkų). Nuo milicijos, Vidaus reikalų ministerijos (toliau – VRM) politinio apsisprendimo priklausė, ar sugebės ką tik paskelbta Lietuvos Respublika įtvirtinti valstybingumą. Siekdama išsaugoti reorganizuojamos milicijos sistemos vieningumą ir personalo lojalumą, 1990 m. kovo 21 d. LR AT kreipėsi į vidaus reikalų įstaigų darbuotojus, valstybės vardu kviesdama juos tęsti tarnybą nacionalinės policijos struktūrose, ir užtikrino milicijos pareigūnams išsaugoti visas socialines garantijas ir darbo stažą. Šis politinis pareiškimas užkirto kelią galimoms provokacijoms ir priešiškai propagandai, esą milicija naujai valdžiai nereikalinga, bei padėjo spręsti policijos personalo klausimą: dauguma milicijos darbuotojų liko tęsti tarnybą besiformuojančiose policijos struktūrose. Tačiau kai kuriuose rajonuose milicijos reorganizavimas į policiją vyko ne taip sklandžiai: tik apie 10 proc. pareigūnų Šalčininkų, Švenčionių, Molėtų, Utenos rajonuose buvo pareiškę norą dirbti Lietuvos policijoje. Ypač tai buvo aktualu Vilniaus mieste, kur kriminalinėje policijoje du trečdaliai pareigūnų buvo kitataučiai.⁸

1990 m. valstybės vadovų vizijoje VRS reorganizacija turėjo būti plėtojama, paliekant centralizuotą sistemos valdymą Vidaus reikalų ministerijai su asmenine jos vadovo atsakomybe už ministerijai pavestų funkcijų įgyvendinimą. VRM, įgyvendindama valstybės politiką nusikalstamumo užkardinimo bei viešosios tvarkos užtikrinimo srityse, turėjo organizuoti kovą su nusikaltimais ir teisėtvarkos pažeidimais. Vieningai policijos sistemai vadovauti turėjo VRM Policijos departamentas. Policijos sistemą sudarė respublikinė ir savivaldybių policija. Respublikinė teisėsaugos tarnyba apjungė kriminalinės, transporto, kelių bei viešosios policijos tarnybas, užtikrinančias tvarką regionuose, o savivaldybių policijos padaliniai turėjo vykdyti teisėtvarkos pažeidimų prevenciją, atlikti kvotą ir užtikrinti

⁸ Lietuvos policija - prieš ir po 20 metų. <http://www.ekskomisarubiuras.lt%2Fpages%2Fposts%2Fbdquotielietuvos-policija---pries-ir-po-20-metuldquo-40.php&ei=qFiyTfOoFofqOaLEsPQI&usg=AFQjCNFlqTTqvN6iuy93pA2tgf2v0NUONA>

visuomeninę rimtį bei piliečių teisių ir teisėtų interesų apsaugą konkrečios savivaldybės ribose.⁹ VRS valdymo struktūroje policijos funkcijos nebuvo atskirtos nuo VRM funkcijų, o policijos veikla buvo integruota ir identifikuojama su VRM veikla. Policijos vadovas – generalinis komisaras pagal pareigas buvo ir VR ministro pavaduotojas. Dėl generalinio komisaro tiesioginio pavaldumo ministrui, pastarajam atiteko ir visa policijos valdymo kontrolė. Galima teigti, jog 1990 m. sukurta policijos sistema atspindėjo to laikotarpio visuomenės ir valstybės vadovų požiūrį į policiją, kaip vykdomosios valstybinės valdžios organą, kurio veikla nebuvo socialiai orientuota ir apsiribojo teisėsaugos užtikrinimu bei nusikaltimų atskleidimu. Ši policijos valdymo sistema išliko iki 1997 m. pabaigos, kai buvo priimti policijos reformos metmenys ir nutarta iš pagrindų pakeisti policijos valdymą ir jos veiklos metodus.

Reikalavimai stojantiesiems į policijos tarnybą. Policijos personalo atranką ir rengimą 1990 m. sunkino norminių dokumentų, reglamentuojančių šį procesą, nebuvimas, todėl buvo neaiškus personalo formavimo principas ir pareigybių poreikis. Situacija pagerėjo 1990 m. gruodžio 11 d. priėmus *Policijos įstatymą*, kuriame buvo apibrėžtas policijos statusas valstybėje bei institucinės sistemos struktūra.

Policijos įstatyme pareigūnų atrankai numatyti bendrieji reikalavimai rėmėsi Europoje priimtais kriterijais: pilietybė, reikalavimai fizinei, psichologinei ir sveikatos būklei bei išsilavinimui, pakankamos nacionalinės kalbos žinios ir kriminalinio baustumo nebuvimas.¹⁰ Tačiau šie reikalavimai įstatymą lydintiųjų teisės aktų normomis iš dalies buvo modifikuoti.

Lietuvoje, kaip ir daugelyje Europos valstybių, stojantieji į tarnybą policijoje privalėjo turėti vidurinį ar jį atitinkantį profesinį išsilavinimą. Šis reikalavimas siejamas su asmens mentalitetu, reikalingu įsisavinti bazinį pareigūnų mokymą ir gebėti atlikti policininko funkcijas. Reikalavimas mokėti nacionalinę kalbą taikomas valstybės tarnautojams, siekiant standartizuoti valstybės institucijų administravimą, tačiau greta to, jis turi ir politinį motyvą – skatinti kitataučių piliečių integraciją į politinę bendruomenę ir ugdyti lojalumą valstybei. Kita vertus, kalbos įgūdžiai mokymo procese tiesiogiai lemia išsilavinimo kokybę. Todėl reikalavimai valstybinei kalbai sietini ir su pareigūnų gebėjimu įgyti visavertį išsilavinimą. Šiuo aspektu Lietuvoje 1990 -1995 m. reikalavimas valstybinei kalbai buvo taikomas su išlyga, nes *Laikinosiose priėmimo į tarnybą Lietuvos policijoje ir atleidimo iš jos taisyklėse*,

⁹ Lietuvos Respublikos policijos įstatymas. Valstybės Žinios, 1991, Nr. 2 -22.

¹⁰ Vitkauskas K. Europos valstybių policijos rengimo sistemų lyginamieji aspektai. Viešoji politika ir administravimas, 2011, Nr. 10(1) p. 148.

buvo nurodyta atsižvelgti į Aukščiausios Tarybos nutarimo nuostatą iki 1995 m. sausio 1 d. kitataučiams, stojantiems į policijos tarnybą iš vietovių, kur daugumą sudaro kitakalbiai gyventojai, taikyti tik minimalius valstybinės kalbos mokėjimo reikalavimus.¹¹ Tačiau nebuvo nustatyti kriterijai įvertinti minimalų kalbos mokėjimo lygį, todėl atsirado galimybė į policijos mokymo įstaigas patekti asmenims, kurių kalbos žinios buvo nepakankamos mokymo programai įsisavinti. Įsigaliojus *Tarnybos vidaus reikalų sistemoje statutui* (toliau – *Tarnybos statutas*)¹² teisės akte šios nuostatos nebeliko, tačiau nuolaidų taikymas praktiškai išliko iki 1995 m., nes buvo remiamasi galiojusių Aukščiausios Tarybos nutarimu. Ši teisinė kolizija sukūrė dviprasmiška situacija, įtakojusią dalies pareigūnų mokymo ir atliekamų pareigų kokybę. Manytina, kad ši situacija atspindėjo to meto valstybės vykdomos policijos personalo rengimo politikos bendrą tendenciją – vidaus reikalų sistemai parengti kuo daugiau pareigūnų.

Pasaulinėje praktikoje taikomas bendrasis reikalavimas – kriminalinio baustumo nebuvimas – sietinas su policijos institucijos apsaugojimu nuo galimai nesąžiningų ar linkusių nusikalsti pareigūnų. Individo primatą prieš valstybę pripažįstančiose šalyse šis apribojimas nukreipiamas tik į tarnybą pretenduojantį asmenį, neperkeliant jam atsakomybės už jo šeimos narių ar giminaičių atliktas teisei priešingas veikas. Lietuvoje draudžiama buvo priimti į policijos tarnybą: „jeigu priimamo asmens artimiausieji giminaičiai (tėvas, motina, broliai, seserys, žmona arba vyras), o į kriminalinę policiją arba vidaus reikalų operatyvinę tarnybą pirmą kartą priimamo arba perkeliama iš kitos tarnybos asmens ir sutuoktinio (žmonos arba vyro) artimiausieji giminaičiai nuteisti už sunkų tyčinį nusikaltimą“.¹³ Taigi pretendui į policijos tarnybą buvo perkeliama atsakomybė ir už kitų asmenų atliktas nusikalstamas veikas, kas šiandien būtų įvardinta asmens teisių pažeidimu. Atkreiptinas dėmesys, jog šie reikalavimai buvo numatyti tik pirmą kartą priimamiems į tarnybą asmenims, o jeigu nusikaltimą padarydavo jau dirbančio pareigūno giminaičiai, nebuvo aišku, kaip tokiu atveju elgtis – atleisti pareigūną iš tarnybos ar ne, todėl paprastai pareigūnai tęsdavo tarnybą toliau. Tenka pripažinti, jog šiuo atveju nebuvo sukurti teisiniai santykiai, užkertantys nesąžiningiems pareigūnams kelią į policijos tarnybą. Kita vertus, minėtais reikalavimais buvo pažeidžiamos asmens teisės, grindžiamos individualios atsakomybės principu.

¹¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. sausio 30 d. nutarimas Nr. 44 Dėl laikinųjų priėmimo į tarnybą Lietuvos Respublikos policijoje ir atleidimo iš jos taisyklių patvirtinimo. Valstybės žinios. 1991, Nr. 4-68.

¹² Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. liepos 29 d. nutarimas Nr. 304 Dėl tarnybos Lietuvos Respublikos vidaus reikalų sistemoje statuto patvirtinimo. Valstybės žinios 1991, Nr. 25 -679.

¹³ Ten pat. Str. 11.5.

Greta bendrųjų reikalavimų buvo taikomi ir specialieji reikalavimai. Į tarnybą buvo priimami ne jaunesni kaip 18 metų ir ne vyresni kaip 30 metų asmenys. Pastebėtina, kad amžiaus cenzo taikymo bendros praktikos Europoje nėra. Daugelyje valstybių taikomas skirtingas amžiaus cenzas: minimalus - nuo 16 metų (Olandijoje) iki 21 metų (Danijoje), maksimali amžiaus riba - nuo 22 metų (Italijoje) iki 50 metų (Olandijoje).¹⁴ Nagrinėjamo klausimo požiūriu svarbu ne pačios amžiaus ribos, bet jų taikymo poveikis policijos personalo rengimo politikos įgyvendinimui.

Lietuvoje *Policijos įstatymu* buvo apibrėžta tik žemutinė amžiaus riba (*ne mažiau 18 m.*), o viršutinė riba (*ne vyresni kaip 30 m.*) buvo reguliuojama poįstatyminio teisės akto – *Tarnybos statute* – normomis, kurios leido viršutinei amžiaus ribai taikyti išlygas, suteikiant teisę vidaus reikalų ministrui, policijos generaliniam komisarui ir LPA rektoriui išimtiniais atvejais priimti į tarnybą vyresnius kaip 30 metų asmenis. Tačiau teisės normomis „išimtiniai atvejai“ nebuvo apibrėžti ir nebuvo nustatyta iki kokios galutinės amžiaus ribos galima juos taikyti, todėl minėti vadovai sprendimų priėmimui įgijo plačią diskreciją. 1990 -1998 m. dėl personalo trūkumo ši išimtis buvo plačiai taikoma, ypač turinčių aukštąjį išsilavinimą asmenų atžvilgiu. Dėl to policijos sistemoje daugėjo pareigūnų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, bet neturinčių einamas pareigas atitinkančio specialaus profesinio parengimo.

Pagal *Tarnybos statute* įtvirtintą minimalaus ūgio cenzą, į tarnybą viešojoje policijoje buvo priimami ne mažesni kaip 1,72 m., o į rikiuotės padalinius – ne mažesni kaip 1,75 m. asmenys. Atkreiptinas dėmesys, jog reikalavimai ūgiui nebuvo diferencijuojami pagal lytį, todėl pradžioje tie patys reikalavimai ūgiui buvo taikyti ir moterims. Nors Lietuvoje teisės aktai specialių kvotų moterims policijos tarnyboje nenumatė, tačiau dėl neaiškaus ūgio cenzo teisinio reglamentavimo, patekti į tarnybą policijoje moterims buvo sunkiau. Pastebėtina, kad kai kurios Europos valstybės reikalavimų ūgiui netaikė iš viso arba jie buvo mažesni: nuo 1,52 - 1,64 moterims ir nuo 1,6 iki 1,7 vyrams. Reikalavimas asmens ūgiui Lietuvoje aiškintinas tuo metu vyravusiu požiūriu į policiją, kaip jėgos, o ne socialinių paslaugų struktūrą.

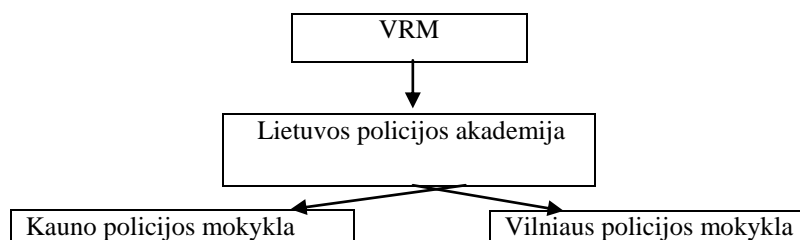
---

¹⁴ Fogel D. Policing in Central and Eastern Europe. Helsinki: HEUNI, 1993.

2. POLICIJOS PEERSONALO RENGIMO INSTITUCINĖ SISTEMA 1990 - 2000 M.

Policijos rengimo sistemos kūrimas 1990-1991 m. gegužės mėn. Lietuvos Vyriausybė, siekdama sukurti tautinę kvalifikuotų policijos darbuotojų rengimo sistemą, 1990 m. balandžio 28 d. nutarė iš reorganizuotų SSRS VRM Minsko aukštosios mokyklos Vilniaus fakulteto, Kauno specialiosios vidurinės milicijos mokyklos, Vilniaus specialiosios vidurinės J. Bartašiūno mokyklos bei VRM mokymo centro nuo 1990 m. rugsėjo 1 d. įsteigti Vilniaus milicijos (policijos) akademiją (toliau – LPA), esančią VRM jurisdikcijoje.¹⁵ Vidaus reikalų ministrui M. Misiukoniui buvo pavesta išspręsti su SSSR VRM klausimus, susijusius su mokymo įstaigų reorganizavimu, ir iki 1990 m. liepos 1 d. parengti LPA statutą.

Lietuvos vadovų 1990 m. kurtoje vidaus reikalų sistemos struktūros vizijoje, kurioje centralizuotas sistemos valdymas buvo patikėtas VRM, pirmasis policijos rengimo struktūrinis modelis buvo natūraliai priimtinas. Šiuo modeliu buvo siekiama sukurti vertikalinę policijos rengimo sistemą, kurioje viena žinybinė mokymo įstaiga koordinuotų visų pakopų policijos pareigūnų rengimą (žr.1 pav.). Manytina, kad tai efektyvu valdymo ir administravimo požiūriu, ir galimybė organizuoti mokymus pagal suderintas įvairių pakopų programas ir darbo metodus.

1 pav. Lietuvos policijos personalo rengimo institucijų sistema 1990 -1991 m.
Šaltinis: sudaryta, remiantis¹⁶

Ši sistema atitiko vakarietišką policijos rengimo praktiką, kai mokymo įstaigų pavaldumą lemia policijos sistemos struktūra ir įprasta, kad šioms įstaigoms vadovauja viena institucija – Vidaus reikalų ministerija arba Policijos vadovybė. Policijos mokymo modelis, kai visi šalies policijos pareigūnai rengiami vienoje įstaigoje praktikuojamas teritorijos ar gyventojų skaičiumi nedidelėse valstybėse: Airijoje, Austrijoje, Danijoje ir kt.¹⁷

¹⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1990 m. balandžio 28 d. nutarimas Nr. 145 Dėl Vilniaus milicijos (policijos) akademijos steigimo. Registracijos kodas: 0901100NUTA00000145

¹⁶ Raipa A., Smalskys V. Policijos personalo rengimo raida Lietuvoje 1990 -1997 m. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2007, Nr. 2(9), 228-235.

¹⁷ Vitkauskas K. Europos valstybių policijos rengimo sistemų lyginamieji aspektai. *Viešoji politika ir administravimas*, 2011, Nr. 10(1) p. 149.

Tačiau 1990-1991 m. nepalanki šalies vidaus politinė situacija labai apsunkino policijos rengimo koncepcijos realizavimą praktikoje. Lietuvos VRM finansinis, materialinis ir ginkluotės aprūpinimas iki 1991 m. buvo likęs SSSR žinioje, todėl negalima buvo įgyvendinti 1990 m. kovo 23 d. Vyriausybės nutarimo finansuoti VRS iš Lietuvos biudžeto. VRM balanse buvusios Vilniaus ir Kauno specialiosios milicijos mokyklos iki 1991 m. rugpjūčio mėn. buvo SSSR jurisdikcijoje, todėl jų perdavimas LPA tuo metu nebuvo įmanomas. Milicijos mokymo centras buvo užimtas SSSR kariškių. Lietuvai neperėmus šių mokyklų niekas tuo metu realiai neįsivaizdavo, koks bus policininkų bazinio rengimo modelis Lietuvoje. Tokia neapibrėžta situacija ribojo Lietuvos VRM savarankiškumą, trukdė plėtoti institucinės sistemos pertvarkymą. Antra vertus, tai davė dingstį nepasitikėti VRM vadovybės lojalumu Lietuvos valstybei.

Tinkamai organizuoti policijos mokymą trukdė ir vėluojantis teisės aktų, reglamentuojančių policijos veiklą, priėmimas. LPA savo veiklą (512 jaunuolių dieninio skyriaus ir 95 – neakivaizdinio) pradėjo 1990 m. rugsėjo 1 d. t.y. anksčiau nei buvo priimtas *Policijos įstatymas*. Nesant teisės normomis apibrėžtos policijos organizacijos struktūros ir funkcijų, priėmimo į policijos tarnybą teisinio reguliavimo, sunku buvo organizuoti kandidatų atranką ir priėmimą, parengti policijos veiklą atitinkančias mokymo programas bei planuoti studijas.

Struktūrinė policijos personalo rengimo sistema kardinaliai pasikeitė Lietuvos Respublikos Aukščiausiajai Tarybai – Atkuriamajam Seimui 1991 m. gegužės 14 d. patvirtinus naują LPA statutą, padariusį mokymo įstaigą nepriklausomą nuo pagrindinio užsakovo – policijos ir VRM. Policijos akademijos pasitraukimas iš VRM sistemos buvo vertinamas kontraversiškai ir tapo tarp VRM ir LPA ilgus metus trukusių diskusijų objektu. Kai kurių autorių nuomone, tokį sprendimą lėmė LPA siekis rengti europinio lygio policijos pareigūnus ir apsaugoti mokymo įstaigą nuo galimų politinių pasikeitimų, kuriuos galėjo įtakoti tuo metu buvusi nestabili situacija vidaus reikalų ministerijoje.¹⁸

Policijos rengimo struktūrinės reformos 1991-1997 m. Pasikeitus pareigūnų rengimo institucinės sistemos valdymui, atsirado prielaidos vertikalinei policijos mokymo sistemai keisti horizontaline, kurioje užsakovo ir mokymo įstaigų santykiai būtų grindžiami bendradarbiavimo sutartimis. Tačiau VRM nebuvo pasirengusi priimti kompromisinius sprendimus ir, perėmusi 1991 m. rugpjūčio mėn. Kauno ir Vilniaus milicijos mokyklų

¹⁸ Raipa A., Smalskys V. Policijos personalo rengimo raida Lietuvoje 1990 -1997 m. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2007, Nr. 2(9), p. 230

valdymą, nesutiko jų perduoti LPA. Taip pirmoji policijos mokymo institucinė sistema, iš esmės nepradėjusi funkcionuoti, dėl politinių motyvų buvo išskaidyta. Kilęs teisinis konfliktas tarp VRM ir LPA decentralizavo policijos rengimo sistemos valdymą, todėl komplikavosi bendros ir stabilios pareigūnų rengimo sistemos formavimas.

1991 m. rugsėjo mėn. VRM įsakymu Kauno ir Vilniaus mokyklos buvo reorganizuotos į aukštesniąsias teisės mokyklas, iš kurių Kauno mokykla turėjo specializuotis kriminalistų rengime. Greta bazinio rengimo mokyklose vyko ir įvairūs perkvalifikavimo kursai, kuriuose mokėsi priimti į tarnybą asmenys, neturintys specialaus išsilavinimo. Taip 1991 m. pabaigoje susiformavo antroji policijos rengimo institucijų struktūrinė sistema: VRM pavaldžios Vilniaus ir Kauno aukštesniosios teisės mokyklos, vykdančios bazinį rengimą ir perkvalifikavimo kursus bei savarankiška LPA, kurioje vyko visų 3 pakopų mokymai. Viešojo administravimo požiūriu tai buvo išlaidi struktūrinė sistema, nes čia bazinis rengimas buvo dubliuojamas tarp LPA ir teisės mokyklų. Iki 1994 m. nebuvo sukurtas bendras priėmimo į mokymo įstaigas teisinis reguliavimas, todėl kiekviena mokymo įstaiga taikė klausytojams skirtingus reikalvimus bei organizavo mokymą pagal nesuderintas studijų programas. Tai leidžia teigti, jog tuo metu bendros bazinio rengimo sistemos dar nebuvo.

Patvirtinus *Policijos įstatymą*, prasidėjo spartus policijos pareigūnų darbo vietų skaičiaus didinimas: 1991 – 1992 m. policijos etatų padaugėjo nuo 7416 iki 14155, dėl to atsirado didelis pareigūnų trūkumas. 1992 m. pradžioje policijos sistemoje buvo neužimtų 16 proc. pareigybių, ypač jų trūko (30 proc.) savivaldybių policijos padaliniuose.¹⁹ LPA ir abi aukštesniosios teisės mokyklos nespėjo tenkinti augančio policijos personalo poreikio, todėl 1992 m. į tarnybą buvo priimta net 62 proc. pareigūnų be specialaus išsilavinimo. 1992 m. iš dirbančių policijoje aukštąjį išsilavinimą turėjo 16,6 proc., aukštąjį juridinį – 7,8 proc. aukštesnįjį išsilavinimą – 24,9 proc., aukštesnįjį juridinį – 6,2 proc. pareigūnų, 44, 5 proc. pareigūnų turėjo vidurinį arba 8 klasių išsilavinimą.²⁰

1992 m. pabaigoje pasikeitus VRM vadovybei policijos rengimo institucijų struktūrinė sistema buvo keičiama trečią kartą: Vilniaus ir Kauno teisės mokyklos reorganizuotos į aukštesniąsias policijos mokyklas (APM) ir įsteigta nauja Klaipėdos policijos mokykla. Didinant VRM pavaldžių mokyklų skaičių ir neieškant galimybių efektyviau išnaudoti LPA pajėgumus, buvo siekiama išplėsti I pakopos pareigūnų rengimo bazę. Tačiau nedidėleje valstybėje bazinį pareigūnų mokymą administruoti keturiose skirtingo pavaldumo mokymo

¹⁹ Personalo statistika. Vidaus reikalų ministerijos Personalo departamentas. Vilnius, 1998

²⁰ Ten pat.

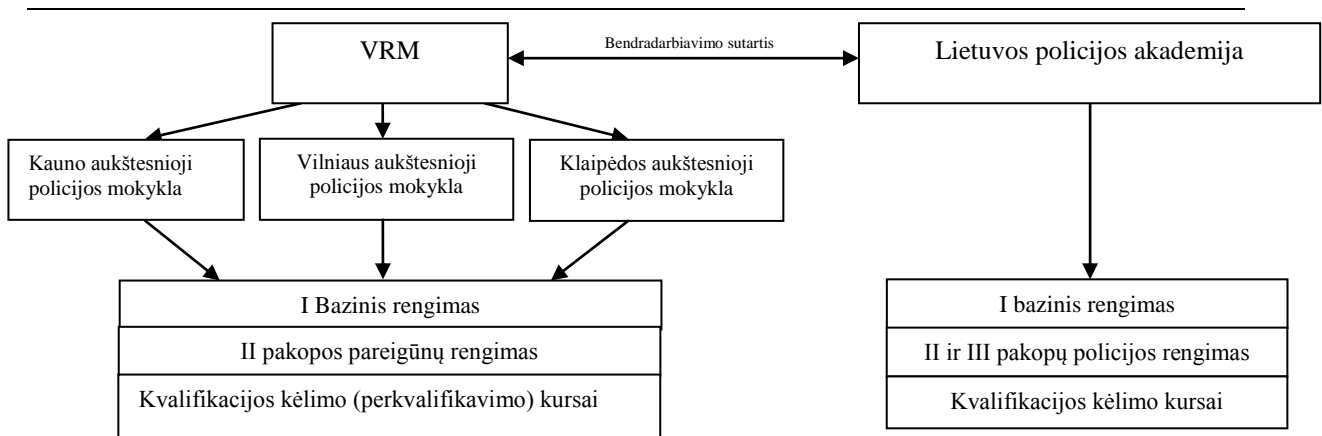

įstaigose buvo brangu ir iracionalu. Šis sprendimas iš dalies aiškintinas VRM noru išlaikyti savo pavaldume policijos mokyklų kursantus, nes jie buvo įtraukti į ministerijos kadru rezervo sudėtį ir, esant reikalui, galėjo būti panaudoti užtikrinant viešąją tvarką. Ministerijai nepavaldžios LPA studentai šio statuso neturėjo.

1993 m. policijos personalo struktūroje išryškėjo sparti valdininkų skaičiaus didėjimo tendencija, kurią lėmė VRM vykdomo vidaus reikalų sistemos valdymo klaidos: 1) nebuvo nustatyti įstaigų personalo formavimo principai; 2) neįvertintos visos galimybės sumažinti vadovaujančių darbuotojų ir personalo, padedančio užtikrinti įstaigų funkcionavimą, skaičių; 3) reikiamai neįvertinus atliktų pakeitimų laukiamo efekto aspektu, buvo skaidomi policijos sistemos struktūriniai padaliniai ir kuriamos atskiros institucijos. Pavyzdžiui, 1994 m. reorganizuota Vyriausioji kriminalinės policijos valdyba į 5 savarankiškas įstaigas, kurių gretose buvo iš naujo sukurti kovos su organizuotu nusikalstamumu padaliniai; sukurta nauja policijos rūšis – Pasienio policijos departamentas prie VRM. Visa tai įtakojo vidurinėsios grandies pareigūnų skaičiaus augimą. Jeigu 1990 -1991 m. policijos pajėgas sudarė 69 proc. eilinių ir 23 proc. valdininkų, tai 1998 m. policininkų ir valdininkų santykis tapo lygus - po 40 proc.²¹ Ši tendencija lėmė II pakopos pareigūnų trūkumo atsiradimą - LPA negalėjo viena patenkinti didėjančio vidurinėsios grandies policijos pareigūnų poreikio. Siekiant išspręsti problemą, 1993 m. pabaigoje VRM sprendimu aukštesniosios policijos mokyklos buvo reorganizuotos į dvi metes (vėliau – 2,5 metų) mokyklas rengti I ir II pakopų pareigūnus, po pabaigimo suteikiant jiems teisininko kvalifikaciją. Taigi, išplėtus policijos mokyklų rengimo bazę, buvo sukurta ketvirtoji policijos personalo rengimo institucijų struktūrinė sistema, išlikusi iki 1997 m. (žr. 2 pav.). Naujajai sistemai funkcionuoti padėjo VRM vadovybės bandymas poįstatyminiais teisės aktais konkretizuoti policijos personalo aprūpinimo, rengimo, paskirstymo ir plėtros funkcijas.

---

²¹ Ten pat.

2 pav. Lietuvos policijos personalo rengimo institucijų sistema 1993 -1997 m.

Šaltinis: sudaryta autoriaus.

Įsigaliojusios 1994 m. *Priėmimo į VRM aukštesniąsias policijos mokyklas taisyklės* (toliau – *Priėmimo taisyklės*) nustatė priėmimo į aukštesniąsias mokyklas tvarką, mokymo trukmę, klausytojų statusą ir profesines kvalifikacijas.²² Buvo nustatyta 10 mėn. bazinio parengimo ir 11 mėn. aukštesniosios pakopos mokymo trukmė. Baigus I pakopą, suteikiama policininko kvalifikacija ir išduodamas bazinio profesinio parengimo pažymėjimas, o baigus II pakopą - teisininko kvalifikacija ir aukštesniojo išsilavinimo diplomas, suteikiantis teisę eiti vidurinėsios grandies pareigūno pareigas.

Klausytojų priėmimą organizavo pačios mokyklos: stojantieji į bazinio parengimo skyrių laikė bendrojo išprusimo ir fizinio pasirengimo testus, o į II pakopos studijas – profesinio ir fizinio pasirengimo testus. Mokslas buvo nemokamas. Klausytojams, nepriklausomai nuo pažangumo, buvo mokama stipendija, o VRS pareigūnams, - visas darbo užmokestis pagal buvusias pareigas. *Priėmimo taisyklėse* buvo nustatytas mokymo įstaigų auklėtiniams svarbus statuso klausimas – įstoję į mokyklas jie buvo laikomi vidaus reikalų sistemos pareigūnais ir galėjo naudotis visomis statutiniams tarnautojams taikomomis lengvatomis. Šiais aspektais lyginti pareigūnų rengimą su Europos patirtimi netikslinga dėl kontinente vyravusios bazinio mokymo struktūrų įvairovės: mokymą apsprendė programų tikslai, pareigūnų išsilavinimas, kursų trukmė bei suteikiamas laipsnis. Suteikiama kvalifikacija ir laipsniai svyravo nuo vidurinio (profesinio) išsilavinimo iki aukštojo mokslo ir nuo eilinio policininko iki komisaro inspektoriaus. Mokslas galėjo trukti nuo 4 mėnesių (jaunesniojo

²² Vidaus reikalų ministerijos 1993 m. gegužės 6 d. įsakymas Nr. 322 Dėl priėmimo į vidaus reikalų ministerijos aukštesniąsias policijos mokyklas taisyklių patvirtinimo. Valstybės Žinios, 1994, Nr. 2 -35.

policininko parengimas Belgijoje, Lenkijoje) iki 48 mėnesių. Skirtinga buvo ir pareigūno statuso besimokantiems suteikimo praktika: kai kur jis buvo suteikiamas iš karto, tik pradėjus mokytis, kai kurios mokyklos pareigūnų laipsnius suteikdavo po kelių mėnesių studijų (pvz., Suomijos nacionalinė policijos mokykla - po 12 mėn., Prancūzijos policijos mokyklos - po 12 mėn.) arba visai jo nesuteikdavo. Didžioji dalis mokyklų ar policijos tarnybų pradėjusiems studijuoti mokėjo algas ir tik keliose valstybėse (Švedija, Estija, Latvija) – stipendijas.²³

Vertinant VRM policijos mokyklose įdiegtą dvipakopę mokymo struktūrą siekiamo rezultato – modernizuoti pareigūnų rengimo sistemą – požiūriu, galima teigti, kad rezultatas nebuvo pasiektas. Dėl *Priėmimo taisyklių* nuostatų netaikymo LPA, liko nesukurti bendri visoms mokymo įstaigoms priėmimo į atskiras pakopas testai, neveikė pakopinio mokymo tęstinumo mechanizmas, todėl pareigūnai, baigę du APM kursus, turėjo stoti iš naujo į LPA pirmą kursą. Taip buvo pažeidžiama personalo plėtros funkcija - vienodo mokymo principas. Abejotinas buvo II pakopą baigusiems pareigūnams teisininko kvalifikacijos ir aukštesniojo išsilavinimo suteikimo pagrindumas. Lietuvoje tuo laiku teisininko kvalifikacija buvo siejama su universitetiniu arba aukštesniojo (3 metų) kolegijose įgytu išsilavinimu, todėl sprendimas suteikti ją ir baigusiems dviejų metų mokymą APM, prieštaravo įprastai teisininko kvalifikacijos sampratai. Kvalifikacijos ir išsilavinimo išorinio pripažinimo požiūriu, APM įgyta teisininko kvalifikacija civilinių organizacijų ir mokymo įstaigų nebuvo pripažįstama, todėl pareigūnai, įgiję šį išsilavinimą praktiškai galėjo dirbti tik vidaus reikalų sistemoje.

Valdymo efektyvumo požiūriu, policijos rengimo sistema buvo brangi ir iracionali: 1995 – 1997 m. VRM policijos mokyklos kartu parengė praktiškai tiek pat valdininkų, kiek ir Lietuvos policijos akademija (žr. 1 lentelę). Todėl valdininkų rengimo išskaidymas po atskiras mokyklas buvo nerentabilus.

1 lentelė. Policijos personalo rengimo dinamika 1995 –1997 m.

Metai	Kauno APM		Klaipėdos APM		Vilniaus APM		LPA		
	I pakopa	II pakopa	I pakopa	II pakopa	I pakopa	II pakopa	I pakopa	II pakopa	III pakopa
1995	198	123	201	39	218	103	369	210	74
1996	219	114	157	45	204	92	412	132	56
1997	190	104	78	49	166	103	386	175	76
Iš viso	607	341	436	133	588	298	1167	517	206

²³ Vitkauskas K. Europos valstybių policijos rengimo sistemų lyginamieji aspektai. Viešoji politika ir administravimas, 2011, Nr. 10(1) p. 152.

Šaltinis: Personalo statistika. VRM Personalo departamentas. Vilnius, 1998.

Apibendrintai galima teigti, jog 1993 – 1994 m. atlikti struktūriniai pertvarkymai buvo skuboti ir nepagerino policijos personalo rengimo sistemos efektyvumo: 1) nebuvo sukurta personalo išsilavinimo kokybės tęstinumą užtikrinanti institucija – Policijos mokymo centras, formuojantis personalo kvalifikacijos kėlimo strategiją ir koordinuojantis mokymo procesą; 2) nebuvo svarstomos galimybės policijos valdininkų lavinimą sutelkti LPA, perduodant pirmos pakopos mokymą policijos mokykloms; 3) nebuvo įvertintas policijos mokyklų pasirengimas dirbti naujais, europinius valdininkų lavinimo standartus atitinkančiais, metodais; 4) nebuvo sukurtas bendras mokymo proceso tęstinumą užtikrinantis mechanizmas. Šios aplinkybės gana greitai atskleidė pareigūnų (ypač vidurinėsios grandies) rengimo kokybės problemą. 1994 m. rugsėjo 14 d. VRM operatyviniame pasitarime buvo konstatuota, jog pradėjus naudotis tarptautiniais išsimokslinimo standartais, iškilis rimtų organizacinių ir dalykinių problemų, teks iš naujo nustatyti svarbiausius reikalavimus aukštesniosioms policijos mokykloms, mokymo turiniui bei personalui.²⁴

1990 – 1996 m. policijos pareigūnų rengimą didele dalimi lėmė to laikotarpio svarbiausias VRM uždavinys – pateikti kuo daugiau darbuotojų vidaus reikalų sistemai. Klausytojų priėmimas į policijos mokyklas vyko du kartus per metus: rugsėjo ir sausio mėnesiais. Pareigūnais galima buvo tapti ir išklausius tų pačių mokyklų organizuojamus trijų mėnesių mokymo kursus. Kiekviena policijos mokykla vidutiniškai per metus išleisdavo po 100 – 300 policininkų. Tačiau intensyvus policininkų rengimas nespėjo patenkinti augančio vidaus reikalų sistemos poreikio. Ypač trūko vidurinėsios ir aukštesnėsios grandies policijos pareigūnų, turinčių užimamas pareigas atitinkantį specialųjį išsilavinimą (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Policijos pareigūnų išsilavinimas 1992-2000 m.

Turimas išsilavinimas / metai	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	2000
Aukštasis ne policinis (proc.)	16,6	17,0	17,6	18,2	19,5	20,9	21,2	23,9
Aukštasis juridinis (proc.)	7,8	7,7	7,6	6,5	7,1	7,0	7,1	7,6
Aukštesnysis ne policinis išsilavinimas	24,9	25,9	27,3	30,5	29,8	28,8	29,7	28,0
Aukštesnysis juridinis	6,2	6,0	6,0	5,0	6,0	-	-	-
Specialusis (policinis) išsilavinimas	-	-	6,2	5,9	6,8	28,2	33,5	34,7
Lietuvos policijos akademijos bakalauras	-	-	-	2,1	2,5	2,9	3,9	4,9

²⁴ Raipa A., Smalskys V. Policijos personalo rengimo raida Lietuvoje 1990 -1997 m. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2007, Nr. 2(9), p. 233.

Lietuvos policijos akademijos magistras	-	-	-	-	0,5	0,6	0,8	1,1
---	---	---	---	---	-----	-----	-----	-----

VRM Personalo departamento personalo statistikos suvestinėse nėra duomenų

Specialųjį išsilavinimą turinčių pareigūnų trūkumą 1991 – 1997 m. iš dalies lėmė ir labai didelė personalo kaita (žr.3 lentelę). Personalo kaitos priežastys: 1) pirmaisiais po nepriklausomybės atkūrimo metais į policiją buvo priimta daug atsitiktinių, šiam darbui nepasirengusių žmonių, kurie nesugebėjo adaptuotis vidaus reikalų sistemoje ir tinkamai eiti pareigas; 2) formuojantis rinkos ekonomikai, keičiantis visuomenės socialinei struktūrai, policijos pareigūnų galimybės pasinaudoti jiems valstybės suteiktomis socialinėmis garantijomis tapo vis labiau ribotos: 1993 m. prasidėjusi teisėtvarkos sistemos reforma nesėkmingai sprendė policijos socialinio aprūpinimo problemas (1993 m. VRM užsakyto sociologinio tyrimo duomenimis 93,1 proc. policijos pareigūnų neigiamai vertino jų socialinio aprūpinimo būklę), todėl mažėjo pareigūnų motyvacija dirbti, dalis jų ieškojo darbo kitur.

Greta šių priežasčių paminėtini ir atrankos į policijos mokymo įstaigas netobulumas bei prasta studijų kokybė. Siekis parengti kuo daugiau policininkų lėmė reikalavimų pretendentams mažinimą: į policijos mokyklas buvo priimami beveik visi pareiškę norą ten mokytis asmenys, jeigu tik jie atitiko formalius policijos tarnybai reikalavimus. Dėl pažangumo ar drausmės pažeidimų iš mokyklų buvo pašalinama labai mažai klausytojų. Tačiau ne maža dalis mokyklos absolventų, pradėję dirbti policijos įstaigose, dėl tarnybinių pažeidimų buvo baudžiami ir net šalinami iš vidaus reikalų sistemos. Pavyzdžiui, 1995 – 1997 m. dėl neigiamų motyvų buvo atleisti 168 policijos mokyklas baigę pareigūnai, neištarnavę pagal sutartį vidaus reikalų sistemoje trejų metų.

3 lentelė. Policijos pareigūnų kaita 1992 – 1998 m.

Personalo kaita / metai	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Iš viso priimta į policiją	3624	2269	2760	2442	2380	1848	1832
Iš viso atleista iš tarnybos policijoje	1925	1805	2172	1931	1801	1525	1506
Atleista neigiamais motyvais (proc.)	34,2	30,4	24,2	35,8	26,9	21,8	21,1
Atleista pirmais tarnybos metais (proc.)	31,3	12,1	12,1	14,6	11,0	7,0	7,2
Pareigūnams taikytų drausminių nuobaudų skaičius (proc.)	23,7	21,7	19,5	30,5	22,5	20,4	19,8

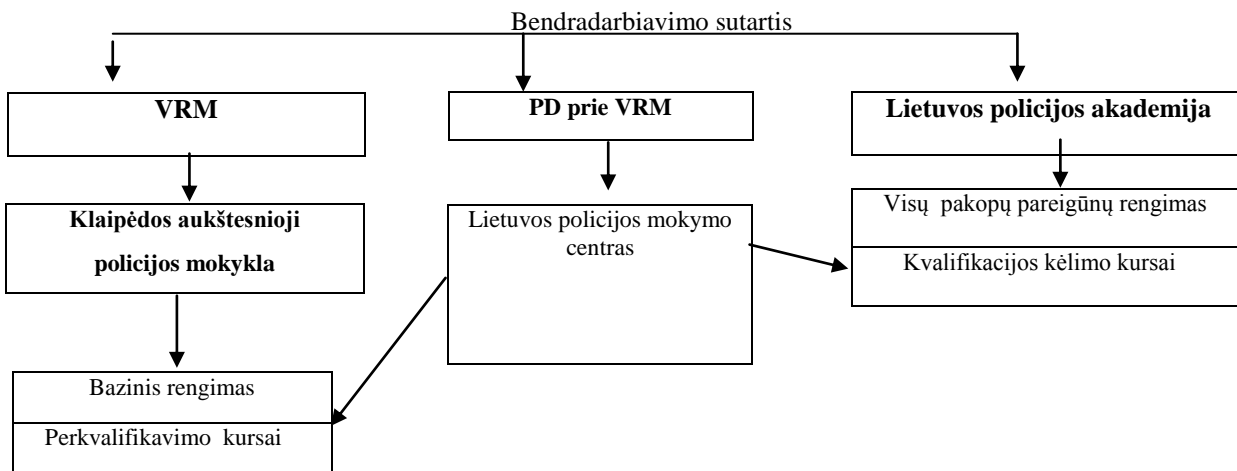
Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis VRM Personalo departamento statistine informacija. Vilnius, 1998

Lietuvoje per pirmąjį dešimtmetį po nepriklausomybės atkūrimo tinkamai nebuvo įgyvendinta praktika, kad visi, neturintys specialaus policinio išsilavinimo, jį įgytų

perkvalifikavimo kursuose. VR ministro 1994 m. balandžio 20 d. įsakymas „*Dėl priėmimo į tarnybą, paskyrimo į pareigas, perkėlimo į kitas pareigas ir atleidimo iš tarnybos tvarkos*“, praktiškai lengvino galimybę dirbti policijos sistemoje be reikiamo išsilavinimo (žr. 2 lentelę). Nors tam tikra pareigūnų dalis mokėsi neakivaizdžiai LTA, tačiau daug pareigūnų dirbo be policinio išsilavinimo.

Policijos personalo rengimas 1997-2000 m. 1997 m. nauja VRM vadovybė iniciavo reformą, turėjusią demilitarizuoti ir restruktūrizuoti VR sistemą. Numatomos reformos turėjo iš pagrindų pakeisti policijos organizacijos valdymą, veiklos metodus ir vaidmenį visuomenėje. 1997 m. Policijos departamentas atsiskyrė nuo vidaus reikalų ministerijos ir tapo labiau savarankiška institucija prie VRM. Reikšmingi pokyčiai prasidėjo ir policijos personalo rengimo sistemoje: 1997m. buvo panaikinta Vilniaus APM, o Kauno APM - reorganizuota į LPA Kauno policijos fakultetą. VRM pavaldume liko tik Klaipėdos APM. Ši reorganizacija kardinaliai pakeitė mokymo įstaigų santykinę indėlį bendrame policijos rengimo procese – policijos rengimas susikoncentravo LPA, kuri 1997 m. išplėtė rengimo bazę ir tapo civiline Lietuvos teisės akademija (LTA), o 2000 m. – Lietuvos teisės universitetu. 1998 m. bazinį pareigūnų rengimą perdavus Kauno policijos fakultetui (toliau – KPF), LTA bazėje pradėta įgyvendinti pakopinė policijos pareigūnų sistema, paremta Olandijos policijos rengimo modeliu.

1999 m. įsteigus Lietuvos policijos mokymo centrą (toliau – LPMC), kuriam buvo pavesta organizuoti ir vykdyti šalies policijos įstaigų darbuotojų kvalifikacijos tobulinimą buvo baigta formuoti penktoji policijos personalo rengimo institucijų sistema (žr. 3 pav.).

3 pav. Lietuvos policijos personalo rengimo institucijų sistema 1997 -2000 m.

Šaltinis: sudaryta autoriaus.

LTA, perėmusi policijos pareigūnų rengimo didžiąją dalį, lengviau galėjo įgyvendinti policijos kaip socialinių paslaugų teikėjos koncepciją studijų procese. Aukštosios mokyklos statuso patrauklumas sudarė prielaidas gerinti stojančiųjų į LTA atranką ir rengti kvalifikuotesnius pareigūnus (žr. 4 lentelę).

4 lentelė. Kandidatų ir priimtų į LTA I pakopos studijas studentų skaičius 1997 -2000 m.

	1997	1998	1999	2000
Gauta prašymų	625	624	677	463
Priimta	502	420	495	299

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis LTA veiklos ataskaitomis

Aptariant policijos pareigūnų rengimo sutelkimą LTA, pažymėtina, kad atlikus reorganizaciją buvo sustiprintas aukštojo policijos mokslo lygmuo, kas atitiko demokratinės valstybės realijas. Sukurta policijos vadovų ir valdininkų rengimo sistema ir struktūra rėmėsi pakankamai modernia vizija, leidžiančia kritiškai iš šalies pažvelgti į esamą policijos padėtį ir pasiūlyti inovacinius sprendimus policijos institucijos plėtrai. Tačiau vertinant šią policijos personalo rengimo schemą bendros policijos rengimo sistemos formavimo požiūriu, reikia pripažinti, kad atlikti struktūriniai pertvarkymai ne tik nepanaikino sistemos valdymo susiskaidymo, tačiau jį dar padidino (LPMC ir Klaipėdos APM skirtinga priklausomybė), todėl išliko ir pareigūnų rengimo sistemos modernizavimą stabdžiusios priežastys, kurių šalinimą apsunkino VRM ir Policijos vadovybės negebėjimas reikiamai įvertinti viešojo valdymo modernizavimo tendencijų ir policijos kaip paslaugos koncepcijos privalumų bei išlikęs savitarpio supratimo trūkumas tarp užsakovo ir LTA.

Vidaus reikalų ministerijos ir LTA santykiai buvo grindžiami bendradarbiavimo sutartimis. Šių institucijų 1999 m. sausio 12 d. pasirašytoje bendradarbiavimo sutartyje buvo nustatyti šalių santykiai specialistų vidaus reikalų sistemai rengimo bei mokslo ir leidybos srityje. VRM įsipareigojo, atsižvelgiant į specialistų poreikio prognozę, kiekvienais metais iki birželio 1 d. pateikti LTA bendrą specialistų rengimo visų pakopų studijose užsakymą kitiems kalendoriniams mokslo metams. VRM pasiliko teisę atrinkti pagal tinkamumo tarnybai VRS kriterijus kandidatus ir juos siųsti stoti į Akademiją. Taip pat buvo numatyta pasirašyti su studentais, priimtais į LTA, trišales specialistų rengimo ir įdarbinimo sutartis, nustatančias užsakovo, LTA ir studento tarpusavio įsipareigojimus, studijų bei įdarbinimo sąlygas ir šalių atsakomybę.

Vertinant sutartyje įtvirtintas nuostatas, reikia sutikti, kad jos iš esmės sudarė prielaidas sėkmingam institucijų bendradarbiavimui, tačiau praktikoje kai kurie sutarties punktai nebuvo reikiamai įgyvendinami, kas apsunkino studijų tikslų įgyvendinimą ir apsunkino pareigūnų rengimo sistemos koordinavimą. Pavyzdžiui, VRM neteikė LTA visos specialistams rengti reikalingos informacinės medžiagos ir norminių aktų, nebuvo sukurta Akademijos pedagoginio personalo stažuotių vidaus reikalų įstaigose sistema, nebuvo reikiami vykdomas įsipareigojimas įdarbinti absolventus pagal jų įgytą išsilavinimą. LTA savo ruožtu, rengdama specialistus, pilnai neatsižvelgė į užsakovo nuomonę apie specialistų rengimą ir kvalifikaciją, nebuvo iki galo išnaudotos galimybės praktiniams darbuotojams dalyvauti mokslo tiriamajame darbe, ministerijos atstovų dalyvavimas LTA fakultetų valdymo organų darbe buvo tik formalus.

Policijos personalo plėtros funkcijos (vienodo pareigūnų mokymo) užtikrinimo aspektu, svarbu visus šalies pareigūnus mokyti bei kelti jų kvalifikaciją pagal bendrais profesinio parengimo standartais paremtas mokymo programas. Šiuo požiūriu Lietuvoje pareigūnų mokymas beveik visą dešimtmetį vyko, neturint policininko profesinio standarto. Tik 1998 m. generalinio policijos komisaro įsakymu buvo patvirtinti *Policijos pareigūnų profesinio parengimo kvalifikaciniai reikalavimai*,²⁵ kuriuose buvo įtvirtinti policininkams ir valdininkams reikalingi bendrieji įgūdžiai ir specialiosios žinios. Tai buvo pirmas reikšmingas bandymas ieškoti bendrų sąlyčio taškų, leidžiančių suvienodinti policijos pareigūnų rengimą šalyje. 2000 m. Lietuvos Respublikos švietimo ministerija išleido trečio profesinio išsilavinimo lygio *Polcininko rengimo standartą*,²⁶ kuris buvo parengtas atsižvelgiant į Europos Tarybos ekspertų rekomendacijas, Europos Sąjungos valstybių policijos pareigūnų rengimo patirtį. Bazinio pareigūno rengimo standartas reglamentavo teorinio (ne mažiau 40 proc.) ir praktinio mokymo santykį studijų procese bei numatė 2-4 mėn. pažintinę praktiką ir 5 – 6 mėn. stažuotę pareigūnams. Ši aplinkybė komplikavo pirminės grandies pareigūnų rengimą LTA, nes šioje mokymo įstaigoje teoriniam mokymui buvo skiriama žymiai daugiau laiko, o studentų praktika truko tik 8 savaites. Standarto priėmimas pareikalavo iš esmės peržiūrėti studijų programas ir mokymo procesą. Pažymėtina, jog vidurinėsios grandies pareigūnai ir toliau buvo rengiami be analogiško standarto.

²⁵ Lietuvos Respublikos generalinio policijos komisaro 1998 m. balandžio 30 d. įsakymas Nr. 57 „Dėl policijos pareigūnų profesinio parengimo.“ Policijos departamentas prie VRM, 1998.

²⁶ Polcininko rengimo standartas. III profesinio išsilavinimo lygis // Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, Vilnius, 2000.

Lyginant Lietuvos policijos ir kitų šalių policijos personalo valdymo procesus, galima teigti, kad 1990 – 2000 metais nepavyko sukurti efektyvią policijos personalo rengimo sistemą, paremtą funkcionalia valdymo struktūra. Praktinis pareigūnų rengimas nebuvo paremtas modernių policijos veiklos tendencijų analize, remiantis kitų šalių edukacinėmis technologijomis ir metodais.

IŠVADOS

Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, nestabili politinė ir socialinė aplinka reikalavo sukurti besiformuojančiai valstybei lojalią policijos instituciją, pasirengusią dalyvauti politinių ir socialinių konfliktų sprendime. 1990 m. buvo sukurta policijos sistema atspindinti to laikotarpio visuomenės ir valstybės vadovų požiūrį į policiją, kaip vykdomosios valstybinės valdžios organą, kurio veikla nebuvo socialiai orientuota ir apsiribojo teisėsaugos užtikrinimu bei nusikaltimų atskleidimu. VRS valdymo struktūroje policijos funkcijos nebuvo atskirtos nuo VRM funkcijų, o policijos veikla buvo integruota ir identifikuojama su VRM veikla.

Policijos įstatyme pareigūnų atrankai numatyti bendrieji reikalavimai rėmėsi Europoje priimtais kriterijais, tačiau šie reikalavimai įstatymą lydinčių teisės aktų normomis iš dalies buvo modifikuoti, kas neigiamai įtakojo pareigūnų rengimo kokybę.

1990-1997 m. bandymas Lietuvoje sukurti policijos pakopinį rengimo modelį, pagrįstą vertikaline policijos rengimo sistema, kurioje viena žinybinė mokymo įstaiga koordinuotų visų pakopų pareigūnų rengimą, dėl susiklosčiusių politinių aplinkybių nebuvo įgyvendintas. Buvusios prielaidos kurti policijos rengimo sistemą, kurioje užsakovo ir mokymo įstaigų santykiai remtųsi bendradarbiavimo sutartimis dėl VRM nenoro priimti kompromisinius sprendimus taip pat nebuvo realizuotas. 1991-1997 m. vykdytos policijos personalo rengimo institucinių struktūrų reformos nepagerino policijos personalo rengimo sistemos efektyvumo.

1997 m. policijos rengimo sistemos reorganizacija iš dalies sukūrė policijos valdininkų rengimo sistemą ir struktūrą, paremtą modernia vizija, leidžiančia kritiškai iš šalies pažvelgti į esamą policijos padėtį ir pasiūlyti inovacinius sprendimus policijos institucijos plėtrai. Tačiau atlikti struktūriniai pertvarkymai ne tik nepanaikino sistemos valdymo susiskaidymo, bet jį dar padidino, todėl išliko ir pareigūnų rengimo sistemos modernizavimą stabdžiusios priežastys.

LITERATŪRA

1. Fehervary, J. Report on Police Research in the European Union. Paper presented at European Police Science and Research Conference 15-17 June. Lisboa, 2005, p. 68-81.
2. Fogel D. Policing in Central and Eastern Europe. Helsinki: HEUNI, 1993.
3. Lietuvos policija - prieš ir po 20 metų. <http://www.ekskomisarubiuras.lt/pages/posts/bdquo-lietuvas-policija-pries-ir-po-20-metu/dquo-40.php&ei=qFiyTfOoFofqOaLEsPQI&usg=AFQjCNFlqTTqvN6iuy93pA2tgf2v0NUON>
4. Lietuvos Respublikos generalinio policijos komisaro 1998 m. balandžio 30 d. įsakymas Nr. 57 „Dėl policijos pareigūnų profesinio parengimo.“ Policijos departamentas prie VRM, 1998.
5. Lietuvos Respublikos policijos įstatymas. Valstybės Žinios, 1991, Nr. 2 -22.
6. Lietuvos Respublikos Seimo 2006 m. gruodžio 21 d. nutarimas Nr. X-1010 Dėl Lietuvos policijos sistemos plėtros programos patvirtinimo. Valstybės Žinios, 2006. Nr.144 -5466.
7. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1990 m. balandžio 28 d. nutarimas Nr. 145 Dėl Vilniaus milicijos (policijos) akademijos steigimo. Registracijos kodas: 0901100NUTA00000145
8. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. sausio 30 d. nutarimas Nr. 44 Dėl laikinųjų priėmimo į tarnybą Lietuvos Respublikos policijoje ir atleidimo iš jos taisyklių patvirtinimo. Valstybės žinios. 1991, Nr. 4- 68.
9. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. liepos 29 d. nutarimas Nr. 304 Dėl tarnybos Lietuvos Respublikos vidaus reikalų sistemoje statuto patvirtinimo. Valstybės Žinios 1991, Nr. 25 -679.
10. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. liepos 19 d. nutarimas Nr. 1194. Dėl nacionalinio Šengeno aquis priėmimo veiksmų plano. Valstybės Žinios , 2002. Nr. 74 – 3192.
11. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. kovo 24 d. nutarimas Nr. 315. Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004–2008 metų programos įgyvendinimo priemonių patvirtinimo. Valstybės Žinios, 2005. Nr. 40-1290.
12. Personalo statistika.Vidaus reikalų ministerijos Personalo departamentas. Vilnius, 1998
13. Policininko rengimo standartas. III profesinio išsilavinimo lygis // Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, Vilnius, 2000.
14. Raipa A., Smalskys V. Policijos personalo rengimo šiuolaikinės kryptys. Viešoji politika ir administravimas, 2008, Nr. 23, 88-97
15. Raipa A., Smalskys V. Policijos personalo rengimo raida Lietuvoje 1990 -1997 m. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos, 2007, Nr. 2(9), 228-235.
16. Vidaus reikalų ministerijos 1993 m. gegužės 6 d. įsakymas Nr. 322 Dėl priėmimo į vidaus reikalų ministerijos aukštesniąsias policijos mokyklas taisyklių patvirtinimo. Valstybės Žinios, 1994, Nr. 2 -35.
17. Vitkauskas K. Europos valstybių policijos rengimo sistemų lyginamieji aspektai. Viešoji politika ir administravimas, 2011, Nr. 10(1) p. 148.

THE TRAINING OF POLICE OFFICERS IN LITHUANIA DURING YEARS 1990-2000

Kęstutis Vitkauskas*
Mykolas Romeris University

Summary

The article analyses the development of police officer preparing system in Lithuania in a period of 1990 – 2000 and reveals the reasons of inefficiency of the development. Therefore, the investigation is carried out in following trends: 1) legal basis of admission to the police system; 2) tendencies of the development of interior system; 3) vicissitude of institutional system, which prepares police officers, structure.

After restoring the independence, the consolidation of Lithuanian statehood depended on the ability of newly established state to reform interior system (further – IS) retaining loyal workers to new regime and creating a modern system of staff selection and training. In the first decade (1990-2000) the above mentioned tasks were implemented in the constant development of surroundings of the executive and interior system: 10 governments, six ministers of IS and 4 general police commissars changed. Such unstable situation, in the viewpoint of the government, influenced negatively the formation of police officer teaching and training.

The training of police officers in 1990 – 1991. Reform of police personnel training has been started after the restoration of the Independence from 1990 to the middle of 1991 the vertical structure of police training has been formed. Training of police officers is integrated into the system of Ministry of the Interior (further – MI). The reorganizations of the police training system as the result of political solutions adjusted the whole structure of police training. The first police training system has failed: the Lithuanian Police Academy separated from the control of the MI; Kaunas and Vilnius police schools were under from Soviet control to control of the MI. That was an uneconomical system from the point of view of financial means because it duplicated the basic training function between Police academy and the Kaunas and Vilnius police schools.

The reforms of police officers training system during years 1992 -1997. In 1992 -1997 the new heads of State has stopped the integration of the Higher Police schools to the Police Academy. Since 1992 to 1997 in Lithuania has prevailed irrational and financially wasteful police training system: there were three Police schools (in Kaunas, Vilnius and Klaipėda) and Lithuanian police academy. The confrontation between the Police Academy and MI did not allow to rationally realize the police training.

The reforms of police officers training system during years 1997 -2000. In 1997 the police training policies were corrected while adopting the radical solutions. Vilnius Police School was closed in 1997, and Kaunas Police School was incorporated into the Lithuanian Police Academy. Only Klaipėda Police School remained under control of the MI. Conflict between Police department and the supporters of the police education model did not improve the quality of the police training. Concerning different subordination and flexible cooperation of scholastic institutions preparing police officers, the Ministry of Inner Affairs and Lithuanian Police Academy, the corporate system of qualitative police officers preparing was not established in the period of 1990-2000.

Keywords: police training system; police education; basic police training.

Kęstutis Vitkauskas*, Mykolas Romeris universiteto Viešojo saugumo fakulteto Policijos veiklos katedros docentas. Mokslinių tyrimų kryptys: policijos veikla, vaikų teisių apsauga, nepilnamečių nusikalstamumo prevencija.

Kęstutis Vitkauskas*, Mykolas Romeris University, Faculty of Public security, Department of Police activity, assoc. professor.

Research interests: Police activity, Police educational systems, Children's Rights Protection.

НЕЛЕГАЛЬНАЯ МИГРАЦИЯ И БЕЗОПАСНОСТЬ ГОСУДАРСТВА С ПЕРСПЕКТИВЫ ПОГРАНИЧНОЙ СТРАЖИ

Andrzej Wawrzusiszyn

*Центр обучения Пограничной стражи – Гуманитарное отделение
11-400 Kętrzyn
ul. Gen. Władysława Sikorskiego 78
tel. +48 89 750 32 60
e`mail: ulaiandrzejw@wp.pl*

Изложение. Международная миграция сопутствовала человечеству издавна, хотя в разные периоды имела другую интенсивность. Анализы её направлений приводят к выводу, что явление миграции в ближайшее время будет усиливаться. Это означает, что всё больше лиц решится поменять место жительства, а каждая страна станет как источником, так и целью миграции. Как Польша, так и остальные партнёры Шенгенской зоны, стоят перед важными вызовами и задачами, которые вытекают из нынешней и прогнозируемой миграционной ситуации в мире, Европе и районе. Существующая поляризация развития и жизни между богатыми и бедными странами, растущие на этом фоне фрустрация и общественное недовольство, экономическая отсталость, беда, деградация естественной среды, эпидемии опасных заразных болезней, неконтролируемые миграции всё сильнее нарушают стабильность безопасности границ государств и народов.

Автор, анализируя угрозы безопасности государства связанные с нелегальной миграцией, показывает причины, направления и тенденции развития явления с точки зрения польской Пограничной стражи.

Ключевые слова: граница, угроза, пограничная преступность, нелегальная миграция, торговля людьми.

История человечества показывает, что людям ближе стиль жизни, который опирается на путешествия, перемещение из одного места в другое – более безопасное, более богатое в пищу, с более благополучным климатом, чем оседлый стиль жизни. Поэтому человек покидал прежнее место жительства и переселялся в другие области. Перемещение людей практически всегда было общим явлением. Одновременно, в ходе процесса возникновения, формирования и созревания цивилизации люди постепенно определяли границы своего воздействия.

Уже в древние века существовало понятие государственных границ, хотя они не были обозначены. Власть стала воздействовать не только на определённые группы людей, но и на территории. Это, между прочим, значительно облегчало путешествие прибывающим. В эти времена всё чаще замечались конкретные выгоды вытекающие из контактов с иностранцами. Поэтому создавались благополучные условия для принятия гостей. Особым образом относились к полонникам, которые прибывали в места культа общих богов. Чтобы гарантировать чужеземцам безопасность, были установлены некие

учреждения, которые заботились о прибывающих и их имуществе. Постепенно обеспечение безопасности расширилось и выходило за пределы дома хозяина. Наконец стало охватывать территорию целого государства, в которое прибыл иностранец¹.

Издавна замечалась дилема, которая возникала и до сих пор возникает перед властями, политиками, юристами, учёными и целыми обществами. С одной стороны, как обеспечить свободу пересечения границ, гарантировать иностранцам безопасность, привлекая их тем самым к приезду, а также, благодаря этому, способствовать сближению и знакомству с другими обществами. С другой стороны, борьба с проблемами нежелательных пришедцев, особенно связана с обеспечением безопасности своим гражданам². Однако, в эти времена миграция имела групповой характер и относилась прежде всего к целым племенам. Сегодня, миграция приняла индивидуальную форму. Решение о выезде за пределы места жительства лица принимают самостоятельно или совместно со своими семьями.

З. Бауман заметил, что современная мобильность людей имеет два лица, символически названы им „турист” и „бродяга”. Турист это метафора людей глобального бизнеса, сотрудников вузов, учёных и высокой классы специалистов, которые перемещаются, потому что так хотят и их к этому уговаривают. С другой стороны – бродяга отражает судьбу жителей менее богатой части мира (общества), перед которыми возникают всё выше и выше стены иммиграционного контроля, права на постоянное жительство, политики „чистых улиц”, которые перемещаются тайком, часто нелегально, неоднократно платят за путешествие в нечеловеческих условиях больше, чем заплатили бы за билет бизнес класса. Кроме того, „после прибытия на место их плохо воспринимают, и если им не везёт, они арестованы и немедленно выдворены”. Однако, бродяга должен перемещаться, т.к. у него нет альтернативы в месте прежнего пребывания³.

Т.Й.Хаттон и Й.Г.Вильямсон выделили 4 главные экономические и демографические фактора вызывающие миграционное движение. К ним принадлежат:

- пробел в прибыли *per capita* между богатыми странами, которые предлагают высокий заработок и странами, в которых зарплата низкая;

¹ К. Libera, Międzynarodowy ruch osobowy, Warszawa 1969, с. 25.

² Ibidem, с. 21.

³ См. Z. Bauman, Globalizacja. I co z tego dla ludzi wynika, przekł. E. Klekot, PIW, Warszawa 2000, с. 92-120.

-
- экономическое развитие в отправляющей стране, которое улучшает состоятельность лиц и тем самым расширяет круг лиц, которые в состоянии финансировать выезд за границу;
  - процент молодёжи в популяции. Чем он выше в отправляющей стране, тем больше миграционный поток. С другой стороны, большое участие молодых взрослых в принимающей стране отрицательно влияет на иммиграцию;
  - возникновение транснациональных сетей (знакомых и родственников) в принимающей стране влияет на рост потока миграции⁴.

Международные миграции сопутствовали человечеству издавна, хотя в разные периоды их интенсивность менялась. Волны миграции вызваны демографическими явлениями, изменением климатических условий, развитием производства и торговли являются существенными элементами истории человечества. Войны, возникновение народов и формирование государств неразрывно связаны с добровольным или принудительным перемещением людей. Миграции являлись существенным элементом процесса индустриализации и модернизации Западной Европы⁵.

В описании самых важных миграционных движений с 1945 г. учёные вычисляют четыре модели миграции. *Классическая модель миграции* относится к таким странам, как Канада, Соединённые Штаты Америки и Австралия, которые считаются „нациями иммигрантов”. В таких случаях мигрантов уговаривали приехать, новоприбывшим гарантировали гражданство. Хотя и применялись ограничения и лимиты с целью ограничения нового потока иммигрантов. *Колониальная модель иммиграции* относится к Великобритании и Франции, которые оказывают предпочтение иммигрантам из бывших колоний за счёт других стран. Это направление отражает большое количество иммигрантов в Великобританию из стран Нового Содружества Народов Великобритании. Такие страны, как Германия, Швейцария и Бельгия применяют третью модель – *гастарбайтеров*. Это политика принятия иммигрантов на определённое время, без признания им гражданства, даже после долгосрочного

---

⁴ За: N.D. Guardia, K. Pichelmann, Labour Migration Patterns in Europe: Recent Trends, Future, Challenges, Directorate – General for Economic and Financial Affairs, Nr 256, European Commission, wrzesień 2006, с. 6-7.

⁵ Больше на тему истории миграционных движений: С. Castles, M. J. Miller, The Age of Migration, International Population Movements in the Modern World, New York 2003; I. Wyciechowska, “Komu w drogę”, Migracje międzynarodowe – zagrożenie czy zbawienie XXI wieku, [в:] E. Haliżak (przew. kom. red.), Historia. Stosunki Międzynarodowe. Amerykanistyka. Księga Jubileuszowa na 65 – lecie Profesora Wiesława Dobrzyckiego, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2001.

пребывания в стране. Наконец, существует нелегальная иммиграция, которая становится всё более распространённой из-за обострения многими развитыми индустриально странами иммиграционных законов. Иммигрантам, которые тайком и по „неиммиграционным” причинам попадут в данную страну, часто удаётся там нелегально поселиться вне официальной общественности⁶.

Чаще всего международную иммиграцию вызывают общественно-экономические факторы, т.е. желание улучшить свою экономическую ситуацию, притом и ситуацию членов семьи, которые остались в стране. Политические факторы вытекают из отсутствия чувства безопасности в нестабильных государствах, ослабленных политическими кризисами и конфликтами и являются существенной предпосылкой для международного перемещения людей в некоторых районах⁷.

Миграция является явлением очень динамическим и меняющимся. Анализы нынешних её направлений приводят к выводу, что явление миграции в ближайшее время будет усиливаться. Это обозначает, что всё больше лиц решится поменять место жительства и каждая страна станет как источником, так и целью миграции. Кроме того, мигранты принадлежат к различным общественным и этническим группам, из-за этого практически станет невозможным определить конкретные волны миграции (нпр. заработная миграция, политическая и другие её виды).

Количество новоприбывающих мигрантов из развивающихся стран в развитые страны постоянно возрастает, хотя решительно затесняется круг стран назначения. Мигранты перемещаются в относительно небольшое количество стран. Практически 75% международных мигрантов проживает лишь в 28 странах, среди них Соединённые Штаты и западноевропейские страны гостят самое большое количество мигрантов⁸. Доступные статистические данные показывают, что вопреки всеобщему мнению, внутренняя мобильность несравнимо важнее зарубежных миграций (размеры первой оцениваются на 740 миллионов лиц, других – на 240 млн.). Самое важное, что 2/3 лиц пересекающих международные границы перемещаются из одной развивающейся страны в другую или такого рода мобильность относится к высоко развитым странам. Миграции в символическом измерении Юг – Север являются меньшей частью глобальной миграционной активности. Поэтому явится картина

⁶ A. Giddens, *Socjologia*, PWN, Warszawa 2007, s. 282.

⁷ Cp. J. Nakonieczna, *Migracje międzynarodowe a rozwój państwa*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2007, s. 22.

⁸ *Ibidem*, s. 20-21.

подвижного мира и огромного разнообразия мобильности. Однако, это не меняет факта, что традиционно понимаемые заграничные миграции существуют свыше 50 лет, в принципе, на постоянном уровне, охватывая около 3% популяции мира. Это обозначает, что потенциал, какой влечёт за собой мобильность, в некоем смысле неиспользован⁹.

Демографы Евростата приходят к выводу, что динамику популяции соединённой Европы определяет в большой мере не естественное движение, а передвижение людей. Сальдо миграции в ЕС – 27 в 2008 г. было в 3 раза выше, чем отмечен за этот период естественный прибор. В данное время около 6,2% популяции ЕС (около 30,8 млн. лиц) это иностранцы (лица проживающие в другой стране, чем страна происхождения). Свыше половины из них (56%) это граждане европейских государств, из них 2/3 – выходцы из стран-членов ЕС. Самые большие группы иммигрантов это турки и жители Марокко. Иностранцы концентрируются прежде всего в Германии (7,3 млн), Испании (5,3 млн), Великобритании (4 млн), Франции (3,7 млн) и в Италии (3,4 млн)¹⁰.

Следует признать, что проблемы иммиграции в европейских странах, с которыми борется Евросоюз, в значительной мере являются эффектом принятия основных принципов. Одной из проблем является принцип свободного передвижения лиц. Действительно, это ценный принцип, однако очень трудно выполнять его практически. Примером пусть будут многочисленные проблемы, несовместимость и отсутствие последовательности в создании единой миграционной политики. Эти проблемы выступают тоже в Польше¹¹.

Кроме неоспоримого положительного воздействия миграции на экономический рост многих стран Западной Европы, несёт она тоже угрозы как для международной, так и для внутренней безопасности. Её особым проявлением является нелегальная миграция. Выражение „нелегальная миграция” применяется для описания различных явлений. Им определяется граждан третьих стран, которые нелегальным способом въезжают на территорию государства-члена (в том числе в его аэропортные транзитные зоны) сухопутным, морским и воздушным путём, часто используя фальшивые или подделанные документы или с помощью сети организованной преступности, в которой

⁹ P. Kaczmarczyk, Czy jest możliwe pokonanie barier mobilności? Uwagi do najnowszego Raportu o Rozwoju Społecznym, Biuletyn Migracyjny, Grudzień 2009, s. 7.

¹⁰ Migracje w Unii Europejskiej i na świecie, Biuletyn Migracyjny, Luty 2010, s. 6.

¹¹ Ср. А. Максимчук, Л. Сидорович, Ochrona granic i obsługa ruchu granicznego, Wydawnictwo Prawnicze, LexisNexis, Warszawa 2007, s. 69.

работают преступники и нелегальные торговцы. Существует тоже и достаточно большая группа лиц, которые въезжают в Евросоюз легально на основе действительной визы или на основе безвизовой системы, чтобы в дальнейшем незаконно продлить своё пребывание или изменить его цель без согласия компетентных властей. Есть ещё лица, которые ходатайствуют о признании убежища, несмотря на то, что по их делу было выдано отрицательное решение. Без эффективных действий Сообщества в этой области кризис, который сегодня так хорошо замечается и ощущается, усилится ещё больше как в качественном, так и количественном смысле¹².

Перед Польшей, и перед другими партнёрами Шенгенской Зоны¹³, возникают важные вызовы и задачи, которые следуют из данной и прогнозируемой миграционной ситуации в мире, Европе и районе. Существующая поляризация уровня развития и жизни между богатыми и бедными странами, возрастающая из-за этого фрустрация и общественное недовольство, отставание в развитии, неконтролируемые миграции всё отчётливее нарушают стабильность безопасности границ стран и народов.

В данный момент мы можем говорить о разделении границ как в Польше, так и в Европе, на внутренние и внешние. Внутренние границы обозначают совместные сухопутные границы государств-членов, в том числе границы на реках, озёрах, аэропорты государств-членов предназначены для внутренних полётов и морские, речные порты на озёрах государств-членов для регулярного поромного сообщения. С другой стороны, внешние границы обозначают сухопутные границы, в том числе границы на реках и озёрах, и морские границы государств-членов, а также их аэропорты, речные порты, морские порты и порты на озёрах, при условии, что они не являются внутренними границами¹⁴.

¹² См. Komunikat Komisji w sprawie priorytetów politycznych w walce z nielegalną imigracją obywateli państw trzecich, COM (2006) 402.

¹³ Шенгенская зона это область, в котором отменен погранконтроль на совместных границах и гарантировано свободное передвижение лиц. Свободное передвижение лиц относится не только к гражданам государств-членов, но и ко всем лицам любой национальности и любого гражданства, которые пересекают внутренние границы территории договора. В Шенгенской зоне применяются подробно определены единые принципы поведения относительно: контроля на внешних границах, введения общей визовой политики, взаимного сотрудничества государств-членов, в частности в области полицейского и судебного сотрудничества по криминальным делам, как и действия т.н. Шенгенской информационной системы (общий, электронный базис данных разыскиваемых лиц и предметов, гарантирующий обмен информацией между службами государств-членов), источник: *Polska w Strefie Schengen*, biuletyn informacyjny MSWiA, Warszawa 2007.

¹⁴ См. Rozporządzenie (WE) nr 562/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dn. 15.03.2006 r. ustanawiające wspólnotowy kodeks zasad regulujących przepływ osób przez granice (Kodeks Graniczny Schengen), Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej z 13.04.2006, L 105/3.

Широко понимаемая охрана государственной границы включает политическую, экономическую, экологическую защиту. Охрана политической границы это совокупность действий принимаемых в стране и за границей для содержания суверенитета государства, конституционного порядка, безопасности и общественного порядка. Экономическая охрана занимается противодействием всем явлениям, которые тормозят экономическое развитие государства. В свою очередь, экологическая охрана границы предупреждает перемещение через госграницу загрязнений, материалов и болезней создающих угрозу для естественной, животной, растительной среды¹⁵.

Охрана государственной границы опирается на определённую стратегию действий¹⁶. Она является важным орудием для обеспечения внутренней и внешней безопасности, в которой подчёркивается ведущая – исполнительная роль Пограничной стражи – национальной пограничной службы, призванной законом охранять и контролировать государственную границу.

Данные размышления приводят к вопросу преступной деятельности, часто организованной, трансграничной. Это явление так старое, как существование государственности. Оно было и в дальнейшем остаётся в зависимости от общественно-политической ситуации в отдельных государствах и эффективной системы безопасности. Организованная, трансграничная преступность несёт с собой ряд угроз связанных с нелегальной миграцией, подделкой документов дающих право на пересечение границы, контрабандой товаров, машин, наркотиков, вывозом произведений искусства и других ценных предметов, терроризмом. Одновременно стираются и так нечёткие границы между преступлением и законной экономической деятельностью. В большинстве действий организованной преступности достаточно существенным препятствием является государственная граница, которую надо преодолеть.

Угроза пограничной преступности тесно связана с пограничным движением, общественно-политическими и экономическими факторами по обеим сторонам границы. В рамках обеспечения наиболее высокого уровня безопасности перед нежелательными и опасными лицами и товарами, на польской внешней границе с 2008 г. в пограничных переходах проводится досмотр согласно требованиям Шенгенского кодекса

¹⁵ См. M. Lisiecki, Obrona i ochrona granicy państwowej Polski jako element bezpieczeństwa państwa, „Studia i materiały”, materiały do Raportu o stanie bezpieczeństwa narodowego nr 13, Warszawa 1993, с. 3.

¹⁶ Подробнее в: Założenia wieloletniej koncepcji funkcjonowania Straży Granicznej (2009-2015), www.bac.pl, portal intranetowy Straży Granicznej.

о границах¹⁷. Интенсивность пограничного движения на внешней границе представляет таблица н-р 1.

Таблица 1. Интенсивность пограничного движения на внешней границе ЕС/Шенген

Количество досмотра в пассажирском движении (в млн)	Г О Д		
	2 0 0 7	2 0 0 8	2 0 0 9
	50	35,8	27,6

Источник: собственная разработка на основе данных Штаба Главной комендатуры Пограничной стражи относительно преступности в 2005-2009 гг., остающейся в компетенции Пограничной стражи, (вкладыш в „Raportu o stanie bezpieczeństwa za rok 2009”), Warszawa 2010, www.bac.pl, внутренний сайт Пограничной стражи.

Данные в цифровом выражении в таблице н-р 1 показывают резкое уменьшение пограничного движения. В 2008 г. оно было на 31% меньше, чем в 2007 г., что вызвано присоединением Польши к Шенгенской зоне. Сопоставляя 2008 и 2009 гг. наблюдается дальнейшее падение пограничного движения на очередные 22,8%. Главной причиной тенденции понижения является прежде всего то, что не вносятся в учёт пересечения внутренней границы ЕС/Шенген и уменьшение в последнее время туристического движения, связанного с мировым кризисом – особо замечается в аэропортах и морских пунктах пропуска. Очередную причину следует искать в ожесточении требований в области выдачи виз, роста визового сбора, в значительном уменьшении пересечения границы гражданами Польши. Другими достаточно существенными факторами были тоже изменения польских законов относительно транспорта подакцизных товаров и более эффективное их применение (это вызвало снижение выгоды так называемого «челночного» перевоза товаров). Кроме того, Украина ввела сосчитание времени пребывания иностранцев на её территории, между прочим по отношению и к гражданам Польши. В свою очередь Белоруссия ввела ограничения в области количества вывоза топлива.

Динамика пограничного движения вместе с общественно-политической и экономической ситуацией оказывает существенное влияние на масштаб пограничной преступности. Присоединение Польши к Шенгенской зоне привело к тому, что участки

¹⁷ См. Rozporządzenie (WE) Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15 marca 2006 r. ustanawiające wspólnotowy kodeks zasad regulujących przepływ osób przez granice (kodeks graniczny Schengen) – B.3. UE L 105 z 13.4.2006.

границы Польши на внешней границе ЕС/Шенген стали последними, после пересечения которых нелегальные иммигранты из третьих стран могут свободно перемещаться по государствам Европейского Союза. Нелегальная миграция является глобальным явлением, которое своими корнями глубоко уходит в прошлое. Главными факторами обуславливающими явление нелегальной миграции является многолетняя диспропорция между странами происхождения мигрантов и странами назначения. Диспропорция эта относится в частности к общественно-экономическим обусловленностям, к социальной политике, уважению прав человека, в том числе прав меньшинства, права открыть экономическую деятельность или права выбора профессии. Причины и направления нелегальной миграции тесно с собой связаны.

Рост организованной преступности, общественные кризисы в Западной Европе это в большой степени эффект напряжения вызван неконтролируемыми миграциями людей, проживающих за пределами Европейского Союза. Влияние миграции на безопасность государств Европейского Союза может быть разнообразное. Мигранты составляют одну из групп, из которых могут выводиться члены трансграничных организованных группировок. Во многих странах общественность иммигрантов ассоциируется с извлечением выгоды из проституции, торговли наркотиками или роста радикальных направлений (фундаменталистических, террористических движений)¹⁸.

В оценке Пограничной стражи на размер явления нелегальной миграции в и через Польшу влияет: геополитическое расположение нашей страны, транзитный характер транспортных коридоров через территорию Польши (восток-запад, север-юг), политическая стабильность и постепенное экономическое развитие. Длинная сухопутная граница с Россией, Белоруссией и Украиной облегчает организацию нелегальной миграции по маршруту из Азии через Москву. К особо опасным принадлежат участки границы с Украиной и Федеральной Республикой Германии. Наличие активного пути нелегальной миграции на юг от границ Польши (маршрут: Россия – Белоруссия – Украина – Словакия – Австрия и в варианте: Словакия – Чехия – Германия/Австрия) вызывает потенциальную угрозу на участке границы с Чехией и Словакией. Угроза нелегальной миграции на морском участке государственной границы является потенциальной. Лишь небольшая часть мигрантов предпринимает индивидуальные и личные попытки преодоления целого пути в Польшу или

¹⁸ Cp. B. Termiński, Wpływ migracji międzynarodowych na bezpieczeństwo państw Unii Europejskiej, <http://www.psz.pl/tekst-17726>.

в Западную Европу, остальные пользуются помощью организованных преступных группировок¹⁹. Масштаб иностранцев задержанных Пограничной стражей за нелегальное пересечение границы представляет таблица н-р 2.

Таблица 2. Иностранцы задержанные Пограничной стражей за нелегальное пересечение госграницы РП

ГОСУДАРСТВО	ГО Д		
	2 0 0 7	2 0 0 8	2 0 0 9
Украина	1 046	2 872	1 528
Россия	322	449	607
Молдова	151	267	123
Вьетнам	103	188	137
Белоруссия	58	242	150
Грузия	45	36	273
Армения	44	46	36
Китай	54	74	69
Чехия	164	106	0
Германия	199	68	5
Остальные иностранцы	373	1226	537
ИТОГО	2259	5 574	3 465

Источник: собственная разработка на основе данных Штаба Главной комендатуры Пограничной стражи относительно преступности в 2005-2009 гг., остающейся в компетенции Пограничной стражи, (вкладыш в „Raportu o stanie bezpieczeństwa ...”, op. cit.

За 2008-2009 гг. главные направления и тенденции по отношению к нелегальной миграции не менялись по сравнению с 2007 г. Выявлено некие модификации в направлениях транзитной миграции и на пребывание. Анализируя данные из таблицы 2, самыми многочисленными мигрантами в Польшу и другие страны ЕС были граждане Украины, России (в большинстве чеченской национальности), Грузии. Иностранцы из России и Грузии пересекают границу чаще всего из Белоруссии в Польшу используя возможность безвизового въезда на территорию Белоруссии. На миграцию граждан Российской Федерации чеченской национальности и граждан Грузии влияет прежде всего политическая обстановка в этих странах. Большую часть мигрантов в Польше составляют граждане Вьетнама. Оценивается, что в Польше пребывает их около 30-50 тыс. Это очень герметическое общество, что осложняет более точно назвать их

¹⁹ См. R. Gawryś, A. Olejnik, *Doświadczenia Straży Granicznej w przeciwdziałaniu międzynarodowej przestępczości zorganizowanej związanej m.in. z nielegalną migracją*, „Problemy Ochrony Granic”, nr 29, Kętrzyn 2004, c. 42-44.

количество. Результаты в таблице н-р 2 показывают тоже уменьшение количества лиц задержанных за нелегальное пересечение границы, что не свидетельствует об уменьшении угрозы в этой области.

Преступность может выступать в форме индивидуальной, групповой и в организованной. Явление реализуется разными способами. Методы пересечения государственной границы вопреки закону, которые чаще всего выявляются Пограничной стражей, представляет таблица н-р 3.

Таблица 3. Выявлены Пограничной стражей методы пересечения госграницы РП вопреки закону

МЕТОД	Г О Д					
	2 0 0 7		2 0 0 8		2 0 0 9	
	количество лиц	% целого	количество лиц	% целого	количество лиц	% целого
Без документов	130	4,0	4709	81,2	2662	74,3
Использование чужого документа	454	14,1	69	1,2	66	1,8
Обход пограничного досмотра в пункте пропуска	151	4,7	29	0,5	18	0,5
Пешком через «зелёную границу»	1397	43,4	326	5,6	340	9,5
На основе подделанного паспорта	535	16,6	227	3,9	192	5,4
Спрятание в транспортном средстве	226	7,0	4	0,1	24	0,7
На основе выманенного документа	12	0,4	319	5,5	189	5,3
Изменение фамилии*	317	9,8	114	2,0	90	2,5
ИТОГО	3222	100,0	5797	100,0	3581	100,0

*лица занесены в список нежелательных лиц, которые ходатайствовали о выдаче нового паспортного документа называя новую, другую фамилию.

Источник: собственная разработка на основе данных Штаба Главной комендатуры Пограничной стражи относительно преступности в 2005-2009 гг., остающейся в компетенции Пограничной стражи, (вкладыш в „Raportu o stanie bezpieczeństwa ...”, op. cit.

Тесную связь с нелегальной миграцией в пунктах пропуска имеют подделки документов пути. На основе анализов и экспертиз документов проведённых в Криминалистической лаборатории Пограничной стражи и описаний подделок можно прийти к выводу, что выявленные подделки документов характеризуются высоким качеством. Для произведения фальсификатов и переделки документов применяется профессиональное компьютерное и полиграфическое оборудование. В последнее время

отмечены случаи вмешательства некомпетентных лиц в содержимое электронных устройств, в которые внесены биометрические данные в э-документы, сводящиеся к механическому повреждению. Масштаб и динамичность выявленных Пограничной стражей подделок документов пути и техники их подделки представляет таблица н-р 4.

Таблица 4. Масштаб и динамичность выявленных Пограничной стражей подделок документов пути и техника их подделки

Г О Д	КОЛИЧЕСТВО ПОДДЕЛОК	ВИД ДОКУМЕНТА					ВИД ПОДДЕЛКИ			
		загран паспорт	гражданский паспорт	вид на жительство	Виза	штамп пограничного контроля	подделка	переделка	выман	заполнение
2007	857	297	108	33	87	332	84	761	11	1
2008	790	107	40	80	412	151	131	288	367	4
2009	679	92	22	55	265	245	328	131	214	6

Источник: собственная разработка на основе данных Штаба Главной комендатуры Пограничной стражи относительно преступности в 2005-2009 гг., остающейся в компетенции Пограничной стражи, (вкладыш в „Raportu o stanie bezpieczeństwa ...”, op. cit.

Непосредственно с нелегальной миграцией связано явление торговли людьми²⁰. Связь между нелегальным пересечением границы и торговлей людьми неоспорима, особенно когда имеем ввиду торговлю людьми в трансграничном понимании. По этой причине обоснованным является домысел, что среди лиц, которые нелегально пересекают границу, есть и невыявленные жертвы торговли людьми. Торговля людьми не является новым явлением, однако интенсивность его проявления наступила в половине XX века. Торговля женщинами из Центральной и Восточной Европы, в том числе и Польши, в широком масштабе появилась в начале 90-ых гг. Это совпало с падением коммунистической системы в Европе. Экономическая либерализация и льготы в пересечении госграниц способствовали возникновению новых, организованных групп занимающихся преступностью трансграничного характера,

²⁰ См. art. 3 Protokołu o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu handlu ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi z 15 listopada 2000 r., uzupełniającego Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej.

особенно связанных с извлечением выгоды из проституции и порнографии. В большинстве стран торговля людьми с целью проституции является коммерческим явлением.

Польша стала транзитной страной и страной назначения для женщин, выходцев из стран-членов бывшего СССР, Южной и Восточной Европы. В Польшу попадают прежде всего гражданки Украины и Белоруссии, балканских стран. Страны назначения это Германия, Австрия, Нидерланды, Испания, Греция. Главные направления перемен, которые замечаются в последнее время, это рост явления торговли людьми к принудительной работе (Германия, Великобритания, Ирландия, Италия, Швеция), всё чаще встречающиеся случаи торговли людьми для криминальной деятельности, рост случаев торговли детьми, в том числе с целью нищеты и сексуальной обиды. Можно прийти к выводу, что перемещение жертв торговли людьми выступает из слабо развитых стран в страны расположены в западной части Европы, а в Польше жертвами становятся граждане стран Центральной и Восточной Европы. Оценочное количество жертв торговли людьми – иностранцев представляет таблица 5.

Таблица 5. Жертвы торговли людьми – иностранцы 1995-2006 гг.

КОЛИЧЕСТВО ЖЕРТВ – ИНОСТРАНЦЕВ ЗА 1995-2006 гг.	
НАЦИОНАЛЬНОСТЬ	КОЛИЧЕСТВО ЖЕРТВ
Белоруссия	230
Украина	174
Болгария	28
Румыния	18
Молдова	17
Россия	12
Латвия	8
Вьетнам	7
Литва	5
Шри Ланка	4
Монголия	3
Костарика	2
Итого	508

Источник: M. Wiśniewski, *Handel ludźmi – statystyka*, [w:] *Handel ludźmi w Polsce. Materiały do raportu*, MSWiA, Warszawa 2007, с. 103.

Статистическое описание явления торговли людьми требует анализа доступных данных, а также учёта специфики торговли людьми. Это преступление характеризует небольшое количество действий выявленных компетентными органами государства, связанные с общественным убеждением в большом количестве действительно совершённых преступлений. Такой взгляд представляют прежде всего эксперты. Фонд

против Торговли Людми и Рабству „*La Strada*” констатирует, что размеры явления торговли людьми можно сравнить с ледовой горой, т.к. официальные статистики показывают лишь небольшую его часть.

Количество всех выявленных преступлений, связанных (по крайней мере теоретически) с торговлей людьми, в каждом году решительно больше, чем количество выявленных преступлений торговли людьми. Знания относительно масштаба целого явления приобретают вид оценок, которые не находят никакого обоснования и отражения в данных накопленных органами преследования, правосудия и внеправительственными организациями²¹.

Правовой основой для органов правительственной администрации, в том числе для Пограничной стражи, определяющей цели и направления действий в борьбе с преступлениями торговлей людьми, является Национальный план действий против Торговли людьми на 2009-2010 гг. Он является продолжением национальных программ борьбы и предупреждения торговли людьми, выполняемых с 2003 г.²². С целью эффективной борьбы с этим явлением в структурах Пограничной стражи были созданы посты внештатных координаторов по делам борьбы с торговлей людьми. Это пограничники из оперативно-следственного отделения. С целью координации системы в Главной комендатуре Пограничной стражи была создана Группа по делам постоянного мониторинга и координации действиями Пограничной стражи в области предупреждения и борьбы с преступлениями торговли людьми.

Польша и другие страны Европейского Союза, перед угрозами патологии сопутствующих миграции, предпринимают ряд политических, законодательных мероприятий, оперативных и процессуальных действий, выполняемых специализированными полицейскими, пограничными, таможенными и казначескими службами. Присоединение Польши к Шенгенской зоне связано с дальнейшим развитием сотрудничества с пограничными службами сопредельных стран ЕС в таких областях, как интенсификация обмена информацией между пограничными и иммиграционными службами, а также полицией (через центры полицейско-пограничного сотрудничества), совместное патрулирование пограничных областей, совместный анализ обстановки и дознательно-следственное сотрудничество.

²¹ См.. M. Wiśniewski, Handel ludźmi – statystyka, [в:] Handel ludźmi ..., op. cit., с. 97-110.

²² Подробно в: Konwencja Rady Europy w sprawie Działań przeciwko Handlowi Ludźmi, Krajowy Plan Działań przeciwko Handlowi Ludźmi na lata 2009-2010, <http://www.gov.pl/porta/pl390/2174/>.

Сотрудничество соседних пограничных служб является одним из аспектов являющихся компенсацией отмены пограничного контроля. Полное устранение угрозы нелегальной миграции вызывает сомнение. Реальным следует признать контроль этого явления и ограничение его масштабов благодаря эффективным и координированным действиям всех органов государств обязанных охранять правопорядок.

ЛИТЕРАТУРА

1. Bauman Z., Globalizacja. I co z tego dla ludzi wynika, перевод E. Klekot, PIW, Warszawa 2000.
2. Gawryś R., Olejnik A., Doświadczenia Straży Granicznej w przeciwdziałaniu międzynarodowej przestępczości zorganizowanej związanej m.in. z nielegalną migracją, „Problemy Ochrony Granic”, nr 29, Kętrzyn 2004.
3. Giddens A., Socjologia, PWN, Warszawa 2007.
4. Guardia N.D., Pichelmann K., Labour Migration Patterns in Europe: Recent Trends, Future, Challenges, Directorate – General for Economic and Financial Affairs, Nr 256, European Commission, wrzesień 2006.
5. Kaczmarczyk P., Czy jest możliwe pokonanie barier mobilności? Uwagi do najnowszego Raportu o Rozwoju Społecznym, Biuletyn Migracyjny, Grudzień 2009.
6. Libera K., Międzynarodowy ruch osobowy, Warszawa 1969.
7. Lisiecki M., Obrona i ochrona granicy państwowej Polski jako element bezpieczeństwa państwa, „Studia i materiały”, materiały do Raportu o stanie bezpieczeństwa narodowego nr 13, Warszawa 1993.
8. Maksimczuk A., Sidorowicz L., Ochrona granic i obsługa ruchu granicznego, Wydawnictwo Prawnicze, LexisNexis, Warszawa 2007.
9. Nakonieczna J., Migracje międzynarodowe a rozwój państwa, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2007.
10. Namysłowska – Gabrysiak B., Analiza orzeczeń sądowych pod kątem zgodności z definicją zawartą w aktach międzynarodowych, w szczególności w protokole z Palermo, [w:] Handel ludźmi w Polsce. Materiały do raportu, MSWiA, Warszawa 2007.
11. Termiński B., Wpływ migracji międzynarodowych na bezpieczeństwo państw Unii Europejskiej, <http://www.psz.pl/tekst-17726>.
12. Wiśniewski M., Handel ludźmi – statystyka, [w:] Handel ludźmi w Polsce. Materiały do raportu, MSWiA, Warszawa 2007.

ДОКУМЕНТЫ

1. Komunikat Komisji w sprawie priorytetów politycznych w walce z nielegalną imigracją obywateli państw trzecich, COM (2006) 402.
2. Konwencja Rady Europy w sprawie Działań przeciwko Handlowi Ludźmi, Krajowy Plan Działań przeciwko Handlowi Ludźmi na lata 2009-2010, <http://www.gov.pl/portal/pl390/2174/>.
3. Protokół o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu handlu ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi z 15 listopada 2000 r., uzupełniającego Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej.
4. Rozporządzenie (WE) nr 562/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dn. 15.03.2006 r. ustanawiające wspólnotowy kodeks zasad regulujących przepływ osób przez granice (Kodeks Graniczny Schengen), Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej z 13.04.2006, L 105/3.

5. Rozporządzenie (WE) Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15 marca 2006 r. ustanawiające wspólnotowy kodeks zasad regulujących przepływ osób przez granice (kodeks graniczny Schengen) – Dz. Urz. UE L 105 z 13.4.2006.
6. Założenia wieloletniej koncepcji funkcjonowania Straży Granicznej (2009 – 2015), www.bac.pl, portal intranetowy Straży Granicznej.

NELEGALI MIGRACIJA IR NACIONALINIS SAUGUMAS ŽVELGIANT IŠ SIENOS APSAUGOS PERSPEKTYVŲ

Andrzej Wawrzusiszyn

Pasieniečių mokymo centras, Humanitarinių mokslų katedra

Santrauka

Tarptautinė migracija egzistuoja nuo senų laikų. Jos kitimo krypčių analizė leidžia prognozuoti, kad ateityje jos srautai didės. Atsižvelgiant į tai, galima manyti, kad vis daugiau žmonių keis gyvenamąją šalį. Taip, kaip Lenkija, taip ir kitos Šentgeno šalys, iškėlė sau labai svarbų iššūkį ir tikslus, įtakotus didėjančios migracijos situacijos Europoje ir pasaulyje. Dabartinė polirizacija tarp pasiturinčių ir skurdžių šalių išsivystymo lygio yra įtakota nusivylimo ir socialinio nepasitenkinimo, atsilikimo, skurdo, natūralios gamtos nykimo, pavojingų epidemijų, nekontroliuojamos migracijos. Visa tai ardo nacionalinių sienų stabilumą ir tautų saugumą.

Autorius analizuoja nacionalinio saugumo grėsmes, įtakotas nelegalios migracijos, įvardindamas jos priežastis, kryptis ir tendencijas bei akcentuoja nelegalios migracijos aspektus, siedamas juos su Lenkijos sienos apsauga.

Pagrindinės sąvokos: siena, grėsmė, sienos nusikaltimai, nelegali migracija, prekyba žmonėmis.

ILLEGAL MIGRATION IN THE ASPECT OF NATIONAL SECURITY FROM THE BORDER GUARD PERSPECTIVE

Andrzej Wawrzusiszyn

The Border Guard Training Center in Kętrzyn – Humanistic Faculty

Summary

International migrations accompanied humankind from the past, therefore in the different periods of time this issue had a variable intensity. The analysis of current trends in migration leads to the conclusion that this issue will increase in the near future. It means that more people will decide to change their place of living, and every country will become a source or final destination of migration. Poland like other countries of the Schengen zone, face very important challenges and tasks, which result from the actual and forecasted migration situation in the world, Europe and the region. Current polarization of the development level between rich and poor countries, increased frustration and social unhappiness, retardation, poverty, natural environment degradation, dangerous epidemics, uncontrolled migrations, all of those disrupt the stability of national borders and nations safety.

The author conducts the analysis of threats to the national safety concerning illegal migration, indicating reasons, directions and tendencies of illegal migration issue increase in the aspect of Polish Border Guard.

Keywords: the border, threat, border crimes, illegal migration, human trafficking.

Andrzej Wawrzusiszyn The Border Guard Training Center, Humanistic Faculty,
11-400 Kętrzyn, Gen. Władysława Sikorskiego 78 Street,
tel. +48 89 750 32 60, e`mail: ulaiandrzejw@wp.pl, The Head of the Management Unit.

INFORMACIJA AUTORIAM

Straipsnio įforminimo reikalavimai

Periodiniame, recenzuojamame mokslinių straipsnių rinkinyje „Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka“ spausdinami dar nepublikuoti straipsniai, kurių turinys, tyrimo objektai siejasi su įvairiais Visuomenės saugumo aspektais. Originalūs, aktualūs, reikalavimus atitinkantys, anglų kalba parašyti straipsniai, redakcinės kolegijos siūlymu gali būti teikiami patalpinti į CEPOL duomenų bazę.

Mokslo straipsnyje turi būti suformuluotas mokslinių tyrimų tikslas, nurodyti tyrimų objektai, metodai, aptartas nagrinėjamos problemos ištyrimo laipsnis, pateikti ir pagrįsti tyrimų rezultatai, išvados, nurodyta literatūra. Straipsnį recenzuoja du redakcinės kolegijos nariai arba kiti parinkti recenzentai.

Straipsnio dalys išdėstomos tokia tvarka:

1. Straipsnio pavadinimas
2. Metrikoje nurodomas autorius (-iai), institucija (-os), kuriai jis (jie) atstovauja, adresas, elektroninis paštas.
3. Pateikiama išsami santrauka (ne trumpesnė kaip 600 spaudos ženklų) ta kalba, kokia parašytas straipsnis (glaustai perteikiamas straipsnio turinys, analizuojami klausimai, pateikiami raktažodžiai – temą charakterizuojančios 4-5 pagrindinės sąvokos).
4. Įvade pagrindžiamas temos aktualumas, prasmingumas, pateikiamas tikslas, uždaviniai, tyrimo organizavimas, objektai, metodai, aptartas nagrinėjamos problemos ištyrimo laipsnis.
5. Tyrimo rezultatai pateikiami pagrindinėje straipsnio teksto dalyje. Ji gali būti suskirstyta į skyrius arba skirsnius (pvz.: 1.2.1., 2.2.1. ir t. t.).
6. Gautų rezultatų aptarimo skyriuje - įvairiais aspektais, lyginant su kitų autorių darbais aptariami straipsnyje pateikti rezultatai. Pabaigoje – mokslinius svarstymus arba sprendimus apibendrinančios išvados bei metodinės rekomendacijos.
7. Cituojamų šaltinių sąrašas. Visi straipsnyje minimi šaltiniai turi būti nurodyti literatūros sąrašė. Į šį sąrašą įrašomi tik tekste minėti teisės aktai, kiti šaltiniai ir jų autoriai. Literatūros sąrašas sudaromas tokia tvarka: iš pradžių nurodomi teisės aktai pagal hierarchiją (pvz.: Konstitucija, įstatymai, poįstatyminiai aktai ir kt.), vėliau – teismų praktika, po to abėcėlės tvarka nurodoma specialioji literatūra ir kiti šaltiniai.
8. Straipsnio pabaigoje – santrauka ir pagrindinės sąvokos lietuvių kalba, jei straipsnis parašytas (suderinus su redakcinės kolegijos atstovais) anglų ar kita kalba. Papildomai antra santrauka rašoma angliškai, jei straipsnis parašytas vokiečių, rusų ar kita kalba. Jei straipsnis parašytas lietuviškai, santrauka - tik anglų kalba. Santraukoje turi būti apie 2400 spaudos ženklų (vienas puslapis).

Nuorodos straipsnio tekste yra sudaromos vartojant viršutinius indeksus (Footnotes) arabiškais skaičiais, kiekvieno puslapio apačioje nurodant cituojamą literatūrą. Rankraštis turi būti išspausdintas 1,5 intervalu vienoje A4 formato lapo pusėje, iš visų kraštų paliekant ne siauresnes kaip 20 mm paraštes. Straipsnio apimtis neturėtų viršyti 18 puslapių.

Paveikslus, schemas, diagramas, esančius straipsnyje, reikėtų papildomai pateikti atskiroje el. laikmenoje. Paveikslų, schemų, diagramų, lentelių plotis – ne daugiau kaip 175 mm (per visą puslapį). Tinkamiausi grafinių rinkmenų formatai – Tagged Image Format File(TIFF), Word for Windows, Corel Draw, Excel. Teksto redaktorius – Microsoft Word. Straipsnį turi vertinti ne mažiau kaip 2 recenzentai – mokslininkai, straipsnyje nagrinėjamos mokslo srities specialistai, bent vienas jų – ne Mykolas Romeris universiteto darbuotojas,

pageidautina ir fakulteto arba katedros nuomonė apie straipsnio mokslinę vertę, jo aktualumą, būtinybę jį spausdinti.

Atsakingajam redaktoriui straipsniai turi būti pateikti iki balandžio 1d. (pirmajam metų leidiniui) arba iki spalio 1 d. (antrajam metų leidiniui).

Requirements for the Preparation of an Electronic Form of an Article

Unedited articles are being published in a periodical reviewed publication “Public Security and Order”. The content of such articles associates with various aspects of public security. Original, topical and corresponding the requirements articles can be placed in CEPOL data basis according to the recommendations of editorial board.

The article should identify the purpose of the scholarly analysis, its object and methods and prior coverage of the issue. It should include research results, conclusions and the list of sources. The article should be reviewed by two members of an editorial board or other two selected reviewers.

The article should comply with the following structure:

1. Title.
2. Author, an institution the author is representing, its address, email.
3. A detailed summary (at least 600 symbols) in the language the article is written in. The summary should briefly present the content of the article, identify the issues analyzed, and should include the basic 4-5 keywords).
4. Introduction. It should address the topicality of the topic of the article, identify the purpose of the scholarly analysis, its object and method and prior coverage of the issue.
5. The main text should include the analysis proper. It is recommended to divide the text into parts and subparts (e.g.1.2.1.,2.2.1., etc.).
6. The article should be finalized with substantiated conclusions and recommendations.
7. The list of sources should include all sources referred to in the article. It should comply with the following structure: firstly, the primary legal sources in a hierarchical order (i.e. Constitution, laws, by-laws, etc.), followed by case law. This should be followed by scholarly writings listed in an alphabetical order, and other sources.
8. If an article is published in Lithuanian, it should be followed with a detailed summary and keywords in English. If an article is written in a language other than Lithuanian, the summary should be in Lithuanian and should contain the same information as identified above. The summaries should be at least one page long, i.e. approximately 2400 symbols.

References should be made in footnotes, numbered consecutively in Arabic numbers. The manuscript should be 1.5 spaced on one side of an A4 list paper, margins 20 mm. The article should be no longer than 18 pages.

Pictures, schemes, diagrams and tables should be presented in a separate CD. The width of the pictures, schemes, diagrams, tables should be 84 mm or 175 mm. They may be presented in the following formats: Tagged Image Format File (TIFF), Word for Windows, Corel Draw, Excel. Text editor – Microsoft Word.

An article should be reviewed by at least two scholars, specializing in the area relating to the topic of an article. At least one of them should be from a different institution than Mykolas Romeris University. A faculty or department opinion concerning the scholarly value of an article and the need to publish it, its topicality should be attached.

Articles have to be presented to the managing editor: by April 1 (for the first edition of the year) by October 1 (for the second edition of the year).

Autorių kolektyvas

Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka (5): mokslinių straipsnių rinkinys. – Kaunas: Mykolas Romeris universiteto Viešojo saugumo fakultetas, 2011. – 293 p., 23 paveikslai, 7 diagramos, 21 lentelė.
ISSN 2029-1701

Mokslinių straipsnių rinkinyje publikuojami darbai apie teisinius, socialinius, filosofinius visuomenės saugumo užtikrinimo aspektus.

VISUOMENĖS SAUGUMAS IR VIEŠOJI TVARKA (5)
Mokslinių straipsnių rinkinys

PUBLIC SECURITY AND PUBLIC ORDER (5)
Scientific articles

Redaktorių kolegijos pirmininkas – prof. dr. Petras Ancelis

Atsakingas sekretorius – doc. dr. Algirdas Muliarčikas

Maketavo – Vidutė Sviščevskienė, Pavel Lesko

2011-06-20,

21 spaudos lankas

Tiražas 50 vnt.

Išleido Mykolas Romeris universiteto Viešojo saugumo fakultetas
V. Putvinskio g. 70, LT- 44211, El.paštas vsf@mruni.eu
Kaunas 2011 m.

Tinklapis internete www.mruni.eu